

NOU

Norges offentlige utredninger **2004: 4**

Lovregulering av strømavtaler sluttet med forbrukere

Utredning fra en arbeidsgruppe nedsatt av Justisdepartementet 5. desember 2002.
Avgitt til Justisdepartementet 12. februar 2004.

Statens forvaltningstjeneste
Informasjonsforvaltning

Oslo 2004

ISSN 0333-2306
ISBN 82-583-0761-4

GAN Grafisk AS, Oslo

Til Justis- og politidepartementet

Ved Justisdepartementets brev 5. desember 2002 ble det nedsatt en arbeidsgruppe for å vurdere hvorvidt det skal gis forbrukervernregler om strøm, og hvor slike regler eventuelt skal plasseres. Arbeidsgruppen legger med dette frem sin utredning.

En enstemmig arbeidsgruppe går inn for at det bør gis forbrukervernregler om strømkontrakter. Meningene i gruppen er delte når det gjelder spørsmålet om hvor reglene bør plasseres. De punktene der det er dissens fremgår av utredningen.

Oslo, 12. februar 2004

Tore Fjørtoft
leder

Frode Elton Haug

Ole Haugen

Trond Ulven Ingvaldsen

Geir Jørgensen

Jon-Andreas Lange

Steinar Parelius

Oversikt over innholdet

Del I	Innledning	13	14	Hvor bør reglene plasseres?	82
1	Sammendrag	15	15	Krav til ytelsen – leveringskvalitet	87
2	Bakgrunn.....	21	16	Risikoens overgang.....	92
3	Arbeidsgruppen, mandatet, arbeidet og terminologi	23	17	Reklamasjon.....	94
			18	Sanksjoner ved nettselskapets mislighold	96
Del II	Dagens rettslige og faktiske situasjon	27	19	Direktekrav basert på mislighold	123
4	Det konsesjonsrettslige rammeverket – energiloven kapittel 3 og 4	29	20	Sanksjoner ved forbrukerens kontraktsbrudd.....	131
5	Nettdriften – monopolkontroll	31	21	Forsinkelse i forbindelse med oppstart av kraftleveranse	141
6	Faktiske og rettslige forhold knyttet til kraftmarkedet.....	40	22	Tvisteløsning – styrking av Elkragenemnda gjennom lovregulering	143
7	Oversikt over lovgivning av direkte eller indirekte betydning for forbrukerne utover energiloven med tilhørende forskrifter	44	23	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	148
8	Gjeldende standardavtaler	47			
9	Klagebehandling.....	50	Del V	Merknader til de enkelte bestemmelsene	153
Del III	Fremmed rett	53	24	Merknader til forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven	155
10	EU	55	25	Merknader til forslaget til endringer i energiloven	169
11	Oversikt over forbrukernes rettigheter og plikter i andre nordiske land	60	Del VI	Lovforslag	173
Del IV	Arbeidsgruppens prinsipielle vurderinger	67	26	Flertallets lovforslag	175
12	I hvilken grad er det behov for forbrukervernregler om strømkontrakter?.....	69	27	Mindretallsforslag	180
13	Bør nettselskapet eller kraftleverandøren bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet?	80	Vedlegg		
			1	Notat til arbeidsgruppen fra Olje- og energidepartementet om direktiv 2003/54/EC om felles regler for det indre marked for elektrisitet og opphøvelse av direktiv 96/92/EC – nærmere om direktivets krav til forbrukervern	184

Detaljert innholdsfortegnelse

Del I	Innledning 13		5.4.5 Effektivitetsmålinger – effektivitetskrav36
1	Sammendrag 15		5.4.6 Beregning av tariffer36
1.1	Innledning (del I) 15		5.5 Gjeldende regulering av leveringskvalitet36
1.2	Dagens rettslige og faktiske situasjon (del II)..... 15		5.5.1 Kort om begrepet leveringskvalitet.....37
1.3	Fremmed rett (del III) 16		5.5.2 Regulering av leveringskvalitet i medhold av energiloven37
1.4	Arbeidsgruppens prinsipielle vurderinger (del IV) 16		5.5.3 Regulering av leveringskvalitet i standardkontrakten.....37
1.5	Merknader til de enkelte bestemmelsene (del V) 20		5.5.4 Ny forskrift om leveringskvalitet.....38
1.6	Lovforslag (del VI) 20		5.6 Reglene om anleggsbidrag.....38
2	Bakgrunn 21		5.6.1 Innledning38
3	Arbeidsgruppen, mandatet, arbeidet og terminologi 23		5.6.2 Fastsetting av anleggsbidrag38
3.1	Arbeidsgruppen 23		5.6.3 Forholdet til regnskapsreglene og inntektsrammereguleringen.....38
3.2	Mandatet 23	6	Faktiske og rettslige forhold knyttet til kraftmarkedet 40
3.3	Arbeidet 23	6.1	Kort om hvordan markedet for fysisk kjøp og salg av kraft fungerer ...40
3.4	Terminologi..... 24	6.2	Omsetning av elektrisk energi..... 40
Del II	Dagens rettslige og faktiske situasjon 27	6.2.1	Nord Pool40
4	Det konsesjonsrettslige rammeverket – energiloven kapittel 3 og 4 29	6.2.2	Regulerkraftmarkedet41
4.1	Oversikt 29	6.2.3	Sluttbrukermarkedet42
4.2	Områdekonsesjon 29	7	Oversikt over lovgivning av direkte eller indirekte betydning for forbrukerne utover energiloven med tilhørende forskrifter 44
4.3	Anleggskonsesjon 29	7.1	Konkurranseloven og EØS-avtalen artikkel 53, 54 og 5944
4.4	Omsetningskonsesjon..... 30	7.2	Markedsføringsloven.....44
4.5	Markedsplasskonsesjon 30	7.3	Avtaleloven.....44
4.6	Konsesjon for krafthandel med utlandet 30	7.4	Angrerettloven.....45
4.7	Konsesjon for fjernvarmeanlegg 30	7.5	Produktansvarsloven45
5	Nettdriften – monopolkontroll 31	7.6	Naturskadeforsikringsloven.....45
5.1	Organiseringen av kraftnettet – behovet for monopolkontroll..... 31	7.7	Inkassoloven45
5.2	Organisatoriske forhold..... 32	7.8	Sosialtjenesteloven46
5.3	Markedsadgang – punktтарiffsystemet 33	8	Gjeldende standardavtaler47
5.4	Inntektsrammereguleringen 33	8.1	Innledning47
5.4.1	Oversikt 33	8.2	Standard tilknytningsvilkår47
5.4.2	Avkastningsregulering – perioden frem til 1997 34	8.3	Standard nettleieavtale47
5.4.3	Inntektsrammeregulering – perioden fra 1997 34	8.4	Standard kraftleveringsavtale49
5.4.4	Særlig om KILE-ordningen 35	9	Klagebehandling50
		9.1	NVEs behandling av klager på nettselskaper.....50
		9.2	Elklagenemnda.....51

Del III Fremmed rett	53	12.2	Elektrisk energi som nødvendighetsgode – forbrukernes beskyttelsesbehov.....	69
10 EU	55	12.3	Prinsipielle synspunkter på forholdet mellom lovregulering og regulering i standardkontrakter	70
10.1 Oversikt	55	12.4	Er det behov for forbrukervernregler om tilknytning og nettleie?.....	71
10.2 Eldirektivet.....	55	12.4.1	Styrkeforholdet mellom partene.....	71
10.3 Eldirektiv II	55	12.4.2	Kontraktsytelsens art – identifisering av problemstillinger	72
10.3.1 Innledning	55	12.4.3	Avtaleinngåelse og partsbytte	73
10.3.2 Nærmere om kravene til forbrukervern i eldirektiv II.....	55	12.4.4	Fremføring av lavspenningsnett	73
10.3.3 Endringsbehov i norsk rett	57	12.4.5	Tilknytning og risikoovergang	74
10.4 Forbrukerkjøpsdirektivet	59	12.4.6	Ansvar for mangelfull leveringskvalitet	74
11 Oversikt over forbrukernes rettigheter og plikter i andre nordiske land	60	12.4.7	Særlig om anleggsbidrag	74
11.1 Generelt.....	60	12.5	Er det behov for forbrukervernregler om kraftlevering?.....	76
11.2 Finland.....	60	12.5.1	Styrkeforholdet mellom partene.....	76
11.2.1 Elmarknadslagen (§§ 25 c – 27 j)	60	12.5.2	Ytelsens karakter	76
11.2.1.1 Inngåelse av avtale om levering av elektrisk energi.....	60	12.5.3	Avtaleinngåelse og endringer. Oppsigelse. Måling av kraftuttak.....	76
11.2.1.2 Oppsigelse av avtaler	60	12.6	Reguleringsbehov, håndhevingsbehov eller begge deler?.....	77
11.2.1.3 Endring av avtalevilkårene	60	12.7	Tydeliggjøring av forbrukernes rettigheter	78
11.2.1.4 Tilbakeholdsrett og erstatning ved forsinket tilkobling og oppstart av levering.....	60	12.8	En mer samordnet og konsistent forbrukerlovgivning	78
11.2.1.5 Definisjon av mangel.....	61	12.9	Konsekvenser av styrket forbrukervern	78
11.2.1.6 Rett til prisavslag ved mangel	61	12.9.1	Oversikt.....	78
11.2.1.7 Erstatning på grunn av mangel.....	61	12.9.2	Konsekvenser for bransjen	78
11.2.1.8 Standarderstatning på grunn av avbrudd i nettjenesten.....	62	12.9.3	Konsekvenser for forbrukerne	79
11.2.1.9 Avbrytelse av leveranse	62	12.10	Oppsummering.....	79
11.2.1.10 Heving av avtaler	62	13 Bør nettselskapet eller kraftleverandøren bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet?	80	
11.2.2 Konsumentskyddslagen	63	13.1	Innledning – bakgrunn	80
11.2.3 Elsikkerhetslagen: Produktansvar	63	13.2	Gruppens drøftelse.....	80
11.3 Sverige – ellagen kapittel 10 og 11	63	13.3	Gruppens konklusjon.....	81
11.3.1 Lovens anvendelsesområde	63	14 Hvor bør reglene plasseres?	82	
11.3.2 Innstilling av leveranse	63	14.1	Innledning	82
11.3.3 Erstatning ved avbrutt leveranse	64	14.2	Fordeler og ulemper ved å plassere reglene i forbrukerkjøpsloven.....	83
11.3.4 Ellagen – kapittel 10: Produktansvar ..	64	14.3	Fordeler og ulemper ved å plassere reglene i energiloven	85
11.4 Danmark – elforsyningsloven og købeloven m.m.	64	14.4	Drøfting og konklusjon.....	86
11.4.1 Oversikt	64			
11.4.2 Elforsyningsloven.....	64			
11.4.3 Købeloven	65			
11.4.4 Øvrig regulering	66			
Del IV Arbeidsgruppens prinsipielle vurderinger	67			
12 I hvilken grad er det behov for forbrukervernregler om strømkontrakter?	69			
12.1 Innledning	69			

15	Krav til ytelsen				
	– leveringskvalitet	87			
15.1	Oversikt	87	18.3.5.5	Synspunkter og forslag fra mindretall	104
15.2	Leveringskvalitet og leveringssikkerhet		18.4	Erstatning.....	107
	– mangelsbegrep og forsinkelse	87	18.4.1	Oversikt.....	107
15.3	Regulering i avtale	88	18.4.2	Ansvarsgrunnlag	108
15.4	Forholdet til forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet	89	18.4.2.1	Gjeldende ulovfestet rett	108
15.5	Normalforventning om leveringskvalitet	89	18.4.2.2	Standard nettleieavtale og standard tilknytningsavtale	109
15.6	Opplysningssvikt og opplysningsrisiko	90	18.4.2.3	Rettsstillingen i de øvrige nordiske land	109
			18.4.2.4	Kort presentasjon av ansvarsfigurene objektivt ansvar og kontrollansvar	110
16	Risikoens overgang	92	18.4.2.5	Arbeidsgruppens vurdering av ansvarsspørsmålet – oversikt.....	111
16.1	Innledning	92	18.4.2.6	Rent objektivt ansvar	111
16.2	Risikoovergang ved overføring av elektrisk energi		18.4.2.7	Kontrollansvar	113
	– tilknytningspunktet	92	18.4.2.8	Objektivt ansvar med spesifiserte unntak	114
16.3	Arbeidsgruppens vurdering og konklusjon.....	93	18.4.2.9	Synspunkter og forslag fra mindretall	118
17	Reklamasjon	94	18.4.3	Utmåling.....	121
17.1	Reklamasjonsbegrepet.....	94	18.4.3.1	Generelt – bør det sondres mellom direkte og indirekte tap?.....	121
17.2	Relative og objektive reklamasjonsfrister.....	94	18.4.3.2	Særlig om produktskader.....	121
17.3	Er det behov for regler om spesifisert reklamasjon?	95	19	Direktekrav basert på mislighold	123
18	Sanksjoner ved nettselskapets mislighold	96	19.1	Innledning	123
18.1	Hvilke misligholdsbeføyelser er aktuelle?	96	19.2	Direktekrav – en oversikt.....	123
18.2	Tilbakeholdsrett	97	19.3	Er det behov for regler om direktekrav?.....	125
18.3	Prisavslag	97	19.4	Springende regress, subrogasjon eller annen modell?	125
18.3.1	Innledning	97	19.5	Hvem bør være adressat for direktekrav?	127
18.3.2	Presentasjon av eksisterende lov- og avtaleregulering.....	97	19.6	Særlig om tilfeller hvor en boligsammenslutning har inngått avtale med nettselskapet	128
18.3.3	Er det behov for lovregler om prisavslag?.....	98	20	Sanksjoner ved forbrukerens kontraktsbrudd	131
18.3.4	På hvilke vilkår bør forbrukerne kunne kreve prisavslag?.....	99	20.1	Rett til å kreve oppfyllelse	131
18.3.5	Hvordan bør prisavslaget fastsettes?	100	20.2	Erstatning.....	131
18.3.5.1	Innledning – oversikt over problemstillingene.....	100	20.3	Heving	131
18.3.5.2	Bør det være forskjellige utmålingsregler for avbrudd og spenningsfeil?	100	20.4	Stenging	131
18.3.5.3	Bør det være individuell utmåling eller standardsatser?	101	20.4.1	Oversikt.....	131
18.3.5.4	Bør prisavslaget beregnes utfra den verdireduksjonen som mangelen representerer eller		20.4.2	Gjeldende rett, regulering i avtale og tilgrensende lovgivning	132
	utfra mangelens betydning for forbrukeren?	103	20.4.3	Rettsstillingen i øvrige nordiske land	134
			20.4.4	Krav om vesentlig kontraktsbrudd som vilkår for stenging	135

20.4.5	Unntak fra stengingsretten som følge av fare for liv, helse eller betydelig tingsskade	136
20.4.6	Forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen	137
20.4.7	Varsel om stenging.....	137
20.4.8	Sosialtjenestens mellomkomst.....	137
20.4.9	Dekning av nettselskapets kostnader i forbindelse med stenging	138
20.4.10	Dekning av faste kostnader i den tid forbrukerens anlegg er stengt.....	138
20.4.11	Situasjonen ved urettmessig stenging	138
20.4.12	Risikoen for sending av meldinger ...	139
20.4.13	Forholdet til inkasso	139
20.4.14	Heving og forventet kontraktsbrudd	139
21	Forsinkelse i forbindelse med oppstart av kraftleveranse.....	141
21.1	Innledning	141
21.2	De offentligrettslige kravene til gjennomføring av leverandørbytte....	141
21.3	Regulering i standard kraftleveringsavtale	142
21.4	Arbeidsgruppens vurderinger og forslag.....	142
22	Tvisteløsning – styrking av Elklagenemnda gjennom lovregulering	143
22.1	Innledning	143
22.2	Adgang til å opprette nemnder som omfattes av loven	144
22.3	Offentlig godkjennelse	144
22.4	Adgang til å stille vilkår om tilslutning	144
22.5	Twister mellom energiselskaper og forbrukere	144
22.6	Adgang til å bringe saker inn for ei godkjent nemnd.....	145
22.7	Saklig kompetanse – hva skal en godkjent nemnd kunne ta stilling til?	145
22.8	Litispensens	146
22.9	Retts- og tvangskraft.....	146
22.10	Adgang til å bringe behandlede saker direkte inn for tingrettene uten forutgående forliksrådsbehandling	147
22.11	Foreldelse.....	147
22.12	Opplysningsplikt om adgangen til nemndsbehandling	147

23	Økonomiske og administrative konsekvenser	148
23.1	Generelt.....	148
23.2	Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige	148
23.3	Økonomiske og administrative konsekvenser for private1	48
23.3.1	Konsekvenser for kraftleverandørene	148
23.3.2	Konsekvenser for nettselskapene	149
23.3.3	Konsekvenser for forbrukerne	150
23.3.4	Mindretallets synspunkter	150
Del V	Merknader til de enkelte bestemmelsene	153
24	Merknader til forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven	155
24.1	Innledning	155
24.2	Merknader til de enkelte paragrafene	155
24.3	Anvendelse av de øvrige bestemmelsene i forbrukerkjøpsloven på strømkontrakter	164
25	Merknader til forslaget til endringer i energiloven	169
Del VI	Lovforslag	173
26	Flertallets lovforslag	175
26.1	Alternativ 1: Forslag til endringer i forbrukerkjøpsloven.....	175
26.2	Alternativ 2: Forslag til endringer i energiloven	177
27	Mindretallsforslag	180
27.1	Forslag fra gruppens medlemmer fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening.....	180
27.1.1	Reguleringen av prisavslag	180
27.1.2	Reguleringen av ansvarsgrunnlag	180
27.2	Forslag fra gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet	182
27.2.1	Reguleringen av prisavslag	182
27.2.2	Særregel for deltakere i boligsammenslutninger som ikke står i kontraktsforhold til et nettselskap	183

27.2.3	Bortfall av plikten til å betale nettleie ved stenging av anlegg.....	183
27.2.4	Bestemmelse om retts- og tvangskraft knyttet til Elklagenemndas avgjørelser	183

Vedlegg

1	Notat til arbeidsgruppen fra Olje- og energidepartementet om direktiv 2003/54/EC om felles regler for det indre marked for elektrisitet og opphevelse av direktiv 96/92/EC – nærmere om direktivets krav til forbrukervern	184
---	--	-----

Del I
Innledning

Kapittel 1

Sammendrag

1.1 Innledning (del I)

Kapittel 1 inneholder et sammendrag av utredningen.

I *kapittel 2* redegjøres det for bakgrunnen for gruppens arbeid. Gruppen ble nedsatt i kjølvannet av Stortingets behandling av forbrukerkjøpsloven i 2002. Stortinget sluttet seg da til Justisdepartementets forslag om at det burde nedsettes en arbeidsgruppe til å foreta en nærmere utredning av spørsmålet om det bør gis ufravelige forbrukervernregler om strømkontrakter. På denne bakgrunn ble det 5. desember 2002 nedsatt en slik arbeidsgruppe under ledelse av Justisdepartementet.

Kapittel 3 inneholder en presentasjon av arbeidsgruppens sammensetning, mandatet, arbeidet i gruppen og hvilken terminologi som er lagt til grunn i fremstillingen. Arbeidsgruppen har hatt representanter fra Justisdepartementet, Olje- og energidepartementet, Barne- og familiedepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat, Forbrukerombudet, Forbrukerrådet og Energibedriftenes landsforening. Mandatet har vært å vurdere hvorvidt det skal gis forbrukervernregler om strøm, og hvor slike regler eventuelt skal plasseres. Arbeidsgruppen har i perioden 17. desember 2002 til 21. januar 2004 avholdt 15 alminnelige møter.

1.2 Dagens rettslige og faktiske situasjon (del II)

I del II gis det en forholdsvis bred fremstilling av dagens rettslige og faktiske situasjon. En nærmere kjennskap til hvordan energisektoren er bygget opp, hvilke regler som gjelder og hvordan kjøp og overføring av elektrisk energi foregår i praksis, er etter arbeidsgruppens syn en nødvendig forutsetning for å utarbeide kontraktsrettslige regler som tar tilstrekkelig hensyn til særegenhetene ved elektrisk energi som ytelse. Del II inneholder en pre-

sentasjon av de viktigste offentligrettslige reglene som gjelder, og i noen grad også annen lovgivning som er av betydning for energiselskapene. Gjeldende rett med hensyn til kontraktsrettslige spørsmål blir det derimot redegjort for i tilknytning til de prinsipielle drøftelsene i del IV.

I *kapittel 4* gjøres det rede for det konsesjonsrettslige rammeverket på grunnlag av reglene i energiloven kapittel 3 og 4 med tilhørende forskrifter. Sentralt i forhold til gruppens arbeid er at energiloven bygger på et grunnleggende skille mellom omsetning av elektrisk energi som egner seg for konkurranse, og overføring av elektrisk energi som er et naturlig monopol (det er samfunnsøkonomisk svært kostbart å operere med konkurrerende nett innenfor samme område). I forhold til omsetningsleddet (kraftleverandørene) er virkemidlene deregulering og konkurranse. I forhold til overføringsleddet (nettselskapene) er virkemidlene monopolkontroll og innføring av tredjepartsadgang til nettet.

I *kapittel 5* følger en omtale av nettvirksomheten, som er et naturlig monopol. Et sentralt formål med den offentligrettslige reguleringen av nettdriften er å motvirke uheldige utslag av monopolstillingen gjennom krav til bl.a. organisering og ikke-diskriminerende og objektive vilkår for adgang til nettet. Nettvirksomheten er også underlagt omfattende regulering av de økonomiske rammene for driften. Denne inntektsrammereguleringen er i utredningen omtalt forholdsvis utførlig, ettersom den har betydning for flere av de spørsmålene gruppen drøfter. Inntektsrammereguleringen går i korthet ut på at Norges vassdrags og energidirektorat (NVE) fastsetter en inntektsramme for hvert enkelt nettselskap, som gjenspeiler kostnadsforholdene i leveringsområdet. Inntektene som kommer fra overføringstariffene må ikke være høyere enn det NVE har fastsatt som maksimal tillatt inntekt for selskapet. Denne skal sikre at nettselskapene ikke får en urimelig monopolfortjeneste, samt at kostnadsreduksjoner også kommer kundene til gode. Kraftproduksjonsvirksomheten og kraftomsetningsvirksomheten er konkurranseutsatt, og er

derfor ikke underlagt en tilsvarende økonomisk regulering.

Kapittel 6 inneholder en redegjørelse for faktiske og rettslige forhold knyttet til kraftmarkedet. Kraftmarkedet kan deles inn i engrosmarkedet, regulerkraftmarkedet og sluttbrukermarkedet. I engrosmarkedet handler kraftprodusenter, kraftleverandører, større industriforetak og andre større enheter. Handelen foregår bilateralt mellom ulike markedsaktører og over markedene til den nordiske elbørsen Nord Pool. Den fysiske handelen mellom de nordiske landene er basert på Nord Pool Spot AS' elspotmarked. Regulerkraftmarkedet utgjør sammen med engrosmarkedet det fysiske markedet for omsetning av elektrisk energi. Regulerkraftmarkedet håndterer det ikke-prognoserbare avviket mellom virkelig og planlagt utveksling av elektrisk energi, og skaper balanse mellom den løpende produksjonen og forbruket. Sluttbrukermarkedet karakteriseres ved at kraftleverandørene tilbyr sluttbrukerne ulike kontrakter om pris (markedspris, standard variabel pris, fastpris m.m.).

I *kapittel 7* gis det en oversikt over lovgivning av direkte eller indirekte betydning for forbrukerne utover energiloven med tilhørende forskrifter. Oversikten dekker følgende lover: Konkurranseloven og EØS-avtalen artikkel 53, 54 og 59, markedsføringsloven, avtaleloven, angrerettloven, produktansvarsloven, naturskadeforsikringsloven, inkassoloven og sosialtjenesteloven.

Kapittel 8 inneholder en presentasjon av gjeldende standardavtaler i forbrukerforhold. Forbrukerombudet og Energibedriftenes landsforening (EBL) har utarbeidet tre standardavtaler: Standard tilknytningsvilkår, Standard nettleieavtale og Standard kraftleveringsavtale. Avtalene ble første gang fremforhandlet i 1993. De någjeldende avtalene ble ferdigstilt 1. oktober 2002. Disse er tilpasset forskriftsendringer og lovendringer siden 1993.

Arbeidsgruppen gir i *kapittel 9* en fremstilling av dagens klageordninger. Først omtales NVEs klagebehandling i henhold til forskrifter etter energiloven. Deretter følger en omtale av Elklagenemnda, som ble opprettet i 1991 i henhold til avtale mellom Norges Energiverkforbund (nå Energibedriftenes landsforening) og Forbrukerrådet.

1.3 Fremmed rett (del III)

Kapittel 10 inneholder en redegjørelse for EU-direktiver på energiområdet som er relevante i

forhold til gruppens arbeid med tanke på regulering av kjøp og overføring av elektrisk energi. Dette omfatter direktiv 96/92/EF om felles regler for det indre marked for elektrisitet (eldirektivet) og direktiv 2003/54/EF om felles regler for det indre marked for elektrisitet og opphevelse av direktiv 96/92/EF (eldirektiv II). Eldirektiv II ble vedtatt 26. juni 2003. Direktivets regler om offentlige serviceforpliktelser og forbrukerbeskyttelse er relevante for arbeidsgruppen. Det er derfor redegjort nærmere for innholdet i direktivet på disse punktene. Direktiv 99/44/EF om visse sider ved forbrukerkjøp og tilknyttede garantier (forbrukerkjøpsdirektivet) omfatter ikke elektrisk energi, og er derfor ikke nærmere behandlet i gruppens utredning.

I *kapittel 10* gis det en oversikt over forbrukernes rettsstilling overfor energiselskapene i Finland, Sverige og Danmark. *Finland* har i en egen lov, elmarknadslagen, regler om sivilrettslige rettigheter og plikter ved salg av elektrisk energi til forbrukere. I tillegg har man i elsikkerhetslagen regulert spørsmål om produktansvar. *Sverige* har regulert de sivilrettslige spørsmålene i kapittel 11 i ellagen. Dessuten gjelder reglene om produktansvar i kapittel 10 i samme lov. *Danmark* har i elforsyningsloven kapittel 2 regler om forbrukerens stilling ved kjøp av elektrisk energi. Videre omfatter købeloven også nettytelsen. Endelig har man også i Danmark en produktansvarslov som også omfatter elektrisk energi.

1.4 Arbeidsgruppens prinsipielle vurderinger (del IV)

I *kapittel 12* drøfter arbeidsgruppen i hvilken grad det er behov for forbrukervernregler om strømkontrakter. I denne vurderingen mener gruppen at et sentralt moment vil være om forbrukerne har et beskyttelsesbehov som ikke er tilstrekkelig ivarettatt gjennom dagens lovgivning og standardkontrakter. Gruppen mener imidlertid at det også må tas hensyn til en rekke andre momenter, så som ytelsens karakter av nødvendighetsgode, reglens tilgjengelighet og hvilke konsekvenser et styrket forbrukervern må antas å få for henholdsvis energibransjen og forbrukerne.

Elektrisitetens karakter av nødvendighetsgode kan etter gruppens syn generelt tale for at forbrukerne bør gis en særlig kontraktsrettslig beskyttelse i lovgivningen. Behovet for kontraktsrettslige forbrukervernregler er imidlertid varierende, fordi forbrukernes interesser i noen grad er

ivaretatt gjennom den offentligrettslige reguleringen og standardavtalene. Arbeidsgruppen mener generelt at det er større behov for lovfastsatte forbrukervernregler i forhold til nettselskapene enn i forhold til kraftleverandørene. I forhold til kraftleverandørene mener gruppen at det bare er behov for regler om forsinkelse ved oppstart av kraftleveringsavtale, samt regler som innebærer en styrking av Elklagenemnda som tvisteløsningsorgan. Når det gjelder forholdet til nettselskapene, mener arbeidsgruppen at det særlig er behov for å regulere ansvar for avbrudd og mangelfull leveringskvalitet, adgangen til å stenge av tilgangen til nettet og Elklagenemndas virksomhet. Enkelte av gruppens medlemmer mener også at det kan være grunn til å se nærmere på de offentligrettslige reglene om såkalt anleggsbidrag. I sin drøftelse peker arbeidsgruppen videre på at lovregulering kan innebære en klargjøring og tydeliggjøring av forbrukernes rettigheter, og at lovregulering kan bidra til en mer samordnet og konsistent forbrukervernlovgivning.

I *kapittel 13* reises det spørsmål om nettselskapene eller kraftleverandørene bør bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet. Arbeidsgruppen konkluderer med at nettselskapene bør bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet, og således være primært ansvarssubjekt. Dette begrunnes hovedsakelig med at det er i overføringsnettet at den elektriske energien får sine fysiske egenskaper. Kvaliteten på den ytelsen forbrukerne mottar, er derfor avhengig av involverte nettselskapers ytelse. Kraftleverandørene kan på sin side ikke ha kontroll med eller være årsak til mangelfull leveringskvalitet. Kraftleverandørens ytelse har karakter av å være en prisgaranti, og ikke en fysisk forpliktelse overfor sluttbrukeren.

Siden arbeidsgruppen mener at kraftleverandørene ikke bør kunne gjøres ansvarlig for manglende leveringskvalitet, har kapittel 15 til 20 i utredningen bare betydning for rettsforholdet mellom et nettselskap og en forbruker.

Kapittel 14 gjelder spørsmålet om hvor forbrukervernreglene skal plasseres. Arbeidsgruppen har foretatt en samlet vurdering av fordelene og ulempene ved å plassere kontraktsrettslig forbrukervernlovgivning i henholdsvis forbrukerkjøpsloven og energiloven. Gruppen mener at det kan anføres gode argumenter for begge løsninger. Gruppen er imidlertid delt omtrent på midten når det gjelder hvilken løsning som vil være den beste. Den ene grupperingen mener at både hensynet til forbrukerne og lovstrukturelle hensyn med styrke taler for at reglene bør plasseres i for-

brukerkjøpsloven, og ikke i energiloven. Noen av disse medlemmene mener også at en plassering i energiloven vil være i strid med klare signaler fra Stortinget. En annen gruppering mener at en regulering i energiloven vil være den beste og mest brukervennlige løsningen. Disse medlemmene legger bl.a. vekt på at elektrisk energi faller utenfor forbrukerkjøpsdirektivet, og at forbrukervernregler vedrørende elektrisk energi i de fleste andre land er gjort til en del av energilovgivningen. Siden det er delte meninger om valg av lovteknisk løsning, har gruppen valgt å utforme to alternative lovforslag: Et som innebærer at reglene plasseres i forbrukerkjøpsloven, og et som innebærer at reglene plasseres i energiloven.

I *kapittel 15* drøftes hvilke krav som skal stilles til leveringskvalitet. Leveringskvalitetsbegrepet kan sies å bestå av to hovedkomponenter, nemlig leveringspålitelighet og spenningskvalitet. Leveringspåliteligheten er et uttrykk for tilgjengeligheten av elektrisk kraft, og sier noe om risikoen for å oppleve avbrudd i kraftforsyningen. Spenningskvaliteten er et uttrykk for den elektriske energiens anvendelighet. Som en motsats til leveringspålitelighet kan man definere dette som en beskrivelse av leveringskvaliteten når det ikke er avbrudd i forsyningen. Spenningskvalitet omfatter en rekke ulike fenomener og forstyrrelser: Spenningsens frekvens, effektverdi og kurveform. I samsvar med etablert oppfatning legger arbeidsgruppen til grunn at både sviktende leveringspålitelighet og sviktende spenningskvalitet utgjør mangler i rettslig forstand. Strømvavbrudd klassifiseres altså ikke som forsinkelse.

Etter arbeidsgruppens forslag er avtalen utgangspunktet for mangelsvurderingen, noe som innebærer at den elektriske energien har mangel dersom den ikke er i samsvar med avtalen. Gruppen foreslår også at den elektriske energien må være i samsvar med offentligrettslige krav som stilles i lovgivningen eller offentlige vedtak i medhold av lovgivningen, med mindre noe annet er avtalt. I denne forbindelse er det grunn til å merke seg at NVE har under utarbeidelse en forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet, som ventes å tre i kraft 1. januar 2005. Dersom det gis en slik forskrift, medfører gruppens forslag at mangelspørsmålene normalt må bedømmes med utgangspunkt i forskriften. Arbeidsgruppen foreslår også at den elektriske energien må tilfredsstillende den normale forventning til ytelsen, men presiserer at denne bestemmelsen neppe vil spille noen stor rolle i praksis dersom det gis en forskrift om leveringskvalitet.

Kapittel 16 inneholder arbeidsgruppens drøftelse av skjæringspunktet for risikoens overgang. Arbeidsgruppen foreslår at risikoen skal gå over på forbrukeren i tilknytningspunktet, dvs. det punktet som markerer overgangen fra nettselskaps distribusjonsnett til sluttbrukerens elektriske anlegg. Hvor tilknytningspunktet skal ligge, vil bero på partenes avtale, men det vil vanligvis være det punkt i distribusjonsnettet hvor stikkledning er tilknyttet, eller ved tilkoblingsklemme på husvegg eller grunnmur.

I *kapittel 17* drøftes hvilke reklamasjonsfrister som skal gjelde i tilfeller hvor forbrukeren ønsker å gjøre gjeldende krav eller rettigheter på grunnlag av et angivelig kontraktsbrudd fra nettselskaps side. Gruppen foreslår at forbrukeren må reklamere innen rimelig tid etter at han eller hun oppdaget eller burde ha oppdaget mangelen. Fristen for å reklamere kan etter forslaget aldri være kortere enn to måneder fra det tidspunkt da forbrukeren oppdaget eller burde ha oppdaget forholdet. Arbeidsgruppen foreslår videre at det skal gjelde en absolutt reklamasjonsfrist på to år. Alt dette er i samsvar med reguleringen i forbrukerkjøpsloven. Gruppen har imidlertid ikke foreslått noen femårsfrist som i forbrukerkjøpsloven § 27 annet ledd annet punktum, fordi elektrisk energi produseres og forbrukes momentant.

Kapittel 18 inneholder drøftelser av hvilke sanksjoner forbrukeren skal kunne gjøre gjeldende ved nettselskaps kontraktsbrudd. Gruppen mener at retting og omlevering ikke er aktuelle sanksjoner i relasjon til kontrakter om overføring av elektrisk energi, mens heving i praksis vil være lite aktuelt. Derimot mener gruppen at det er behov for regler om tilbakeholdsrett i egen ytelse, prisavslag og erstatning. Med hensyn til tilbakeholdsrett foreslår arbeidsgruppen at forbrukeren kan holde tilbake et beløp for å dekke krav som følge av mangel, men ikke åpenbart mer enn det som vil gi betryggende sikkerhet for kravet.

Utredningen inneholder en utførlig drøftelse av regler om prisavslag. Arbeidsgruppens medlemmer er enige i at lovens utgangspunkt skal være en skjønnsmessig prisavslagsbestemmelse basert på mangelens betydning for forbrukeren. Et mindretall på tre medlemmer mener at det i tillegg bør fastsettes en egen bestemmelse som innebærer at forbrukerne ikke skal kunne kreve prisavslag i den grad de får kompensasjon gjennom den såkalte KILE-ordningen. Et mindretall på to andre medlemmer mener at prisavslagsreglene bør utformes uten hensyn til at forbrukerne gjennom KILE-ordningen kan få en kom-

pensasjon i form av lavere nettleie. De understreker imidlertid at nettselskapene ikke skal måtte kompensere dobbelt for samme avbrudd i form av både utbetaling av prisavslag til forbrukerne og reduksjon i inntektene gjennom KILE-ordningen. Disse medlemmene mener også at det ved avbrudd på minst fire timer bør gjelde en regel om standardiserte prisavslag i form av reduksjon i det årlige fastleddet for nettleie. De standardiserte satsene skal etter deres forslag tilsvare mellom 3 og 48 uker av nettleiens fastledd, avhenging av hvor lenge avbruddet har vart.

Arbeidsgruppen har foretatt en bred drøftelse av hvilke erstatningsregler som bør gjelde, med hovedvekt på hvilken ansvarsmodell som bør velges. Et flertall i gruppen foreslår en regel om objektivt ansvar med spesifiserte unntak. Etter flertallets forslag gjøres det unntak fra det objektive ansvaret i tilfeller hvor tapet skyldes naturskade etter naturskadeloven § 4 første ledd, vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i energiloven § 5A-1, vedtak under beredskap og i krig med hjemmel i energiloven § 6-1, terror- eller sabotasjeaksjoner, krigshandlinger eller feil som har oppstått i utenlandske kraftsystemer. Flertallet legger i sin begrunnelse særlig vekt på behovet for å styrke forbrukernes erstatningsrettslige vern, samt behovet for klare og lett praktikable regler. Mindretallet går inn for en kontrollansvarsregel tilsvarende den som finnes i Standard nettleieavtale § 12-1 og i øvrig kontraktslovgivning. De mener at en kontrollansvarsregel innebærer en rimelig risikofordeling mellom nettselskapene og forbrukerne, og at en lovregulering i seg selv vil innebære en styrking av forbrukernes stilling. De påpeker dessuten at flertallets forslag vil kunne ha uoverskuelige konsekvenser for nettselskapene, og at det derfor er behov for en nærmere konsekvensutredning før et skjerpet erstatningsansvar eventuelt innføres. Subsidiært går mindretallet inn for en regel om objektivt ansvar med spesifiserte unntak, men da med flere unntak enn det flertallet foreslår.

Kapittel 19 omhandler direktekrav basert på mislighold, dvs. i hvilken grad sluttbrukere bør kunne reise misligholdskrav overfor selskaper som eier eller driver overliggende eller sideordnede nett, og som således ikke står i noe kontraktsforhold til sluttbrukerne. Arbeidsgruppen mener at forbrukerne på nærmere vilkår bør ha en adgang til å fremsette direktekrav. Gruppen har drøftet ulike former for direktekravsregler og konkludert med at det bør gjelde en direktekravsregel som innebærer at selskaper som eier eller

driver overliggende nett skal være ansvarlig overfor forbrukerne etter samme regler som det lokale nettselskapet. Forutsetningen er imidlertid at det også foreligger mangel i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukeren, dvs. at det må foreligge en mangel i to ledd vurdert ut fra de foreslåtte forbrukervernreglene. To av gruppens medlemmer har foreslått en særlig direktekravsregel for deltakere i boligsammenslutninger med hensyn til tilfeller hvor deltakerne ikke har inngått kontrakt med nettselskapet.

I *kapittel 20* drøftes hvilke sanksjoner som skal gjelde ved forbrukerens kontraktsbrudd. Arbeidsgruppen anser det som opplagt at nettselskapet må ha rett til å kreve oppfyllelse ved forbrukerens kontraktsbrudd. Gruppen mener også at nettselskapet må kunne kreve erstatning for tap det er påført pga. forbrukerens mislighold. Ifølge gruppen er det imidlertid ikke behov for å foreslå egne regler på dette punktet, bl.a. fordi ulovfestede kontraktsrettslige regler gjennomgående må anses å lede til rimelige resultater. Gruppen har foreslått at nettselskapet ikke skal ha anledning til å heve kontrakten, selv om det foreligger vesentlig mislighold. Grunnen til det er at en hevingsrett ville undergrave stengingsreglene og dessuten komme i konflikt med nettselskapenes leveringsplikt etter energiloven § 3-3.

Arbeidsgruppen mener at det er behov for å gi lovregler om nettselskapenes stengingsrett, dvs. den adgang nettselskapene har til i visse tilfeller å koble sluttbrukere fysisk fra nettet på grunn av deres kontraktsbrudd, uten at avtaleforholdet opphører. Etter forslaget er et grunnvilkår for stenging at det foreligger vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Dersom det er fare for liv, helse eller betydelig tingskade, kan stenging likevel ikke skje. Stenging kan heller ikke skje dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen, med mindre innsigelsene er åpenbart grunnløse. Lovforslaget inneholder også bestemmelser om bestemte varslingsrutiner i forbindelse med stenging. En nyskaping i forhold til gjeldende rett er at nettselskapet skal sende kopi av stengingsvarselet til sosialkontoret i den kommunen forbrukeren har fast bosted. Dersom sosialkontoret innen en nærmere angitt frist har meddelt skriftlig at det tar på seg ansvaret for å oppfylle forbrukerens forpliktelse, kan stenging ikke skje. I hvilken grad sosialkontoret kan ha en plikt til å dekke forbrukerens økonomiske forpliktelser overfor nettselskapet, må vurderes på grunnlag av sosialtjenestelovens regler. Dersom et nettselskap har opptrådt i strid med

stengingsreglene, kan selskapet etter forslaget ikke kreve at forbrukeren dekker kostnadene i forbindelse med stengingen.

I *kapittel 21* drøftes hvilke regler som skal gjelde ved kraftleverandørens forsinkede oppstart av kraftleveranse. Etter arbeidsgruppens oppfatning er det viktig å hindre at en forbruker blir påført tap eller annen ulempe som følge av at en leverandør ikke har fulgt opp sine plikter i forbindelse med et leverandørbytte eller i forbindelse med førstegangs inngåelse av kraftleveringsavtale. Arbeidsgruppen har derfor foreslått at forbrukeren i slike tilfeller kan holde betalingen tilbake, kreve oppfyllelse, kreve heving eller kreve erstatning etter reglene i forbrukerkjøpsloven kapittel 5.

Kapittel 22 omhandler tvisteløsning. Arbeidsgruppen mener at det bør gis enkelte lovbestemmelser som legger til rette for at Elklagenemnda kan fungere som et effektivt og billig tvisteløsningsorgan for forbrukere. Gruppen ser det som viktig at man gjennom lovregulering kan etablere en nemndsordning som alle energiselskaper må være tilknyttet. Lovregulering kan også bidra til å gi Elklagenemnda styrket autoritet og gjennomslagskraft. Lovforslaget bygger på at en partene i nemndsavtalen kan søke Kongen om godkjenning av nemnda. Dersom slik godkjenning gis, inntreer forskjellig rettsvirkninger, bl.a. at NVE kan stille krav om nemndstilslutning som vilkår for omsetningskonsesjon; at tvister som er til behandling i nemnda, ikke samtidig kan bringes inn for de alminnelige domstolene; og at saker som har vært realitetsbehandlet i nemnda, kan bringes direkte inn for tingretten uten forutgående forlikradsbehandling. Et mindretall på to mener dessuten at det bør åpnes for å knytte retts- og tvangskraftsvirkninger til nemndas avgjørelser.

I *kapittel 23* gjøres det rede for de økonomiske og administrative konsekvensene av gruppens forslag. Dette gjelder både konsekvensene for det offentlige og konsekvensene for private, herunder kraftleverandører, nettselskaper og forbrukere. Lovforslaget inneholder en del endringer i forhold til gjeldende rett. Det er likevel ikke tale om fundamentale omlegginger av forholdet mellom energiselskaper og forbrukere. I forholdet mellom kraftleverandører og forbrukere er det bare foreslått mindre endringer. Generelt er det således ikke grunn til å vente at forslaget medfører vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser for nettselskapene og kraftleverandørene. Etter arbeidsgruppens vurdering er det i første rekke flertallets forslag til regler om nett-

selskapenes erstatningsansvar som kan tenkes å få økonomiske konsekvenser av særlig betydning. Det er grunn til å tro at en skjerping av erstatningsansvar vil medføre en viss økning i nettselskapenes erstatningsutbetalinger. Gruppens flertall er innforstått med at dette kan føre til en økning i nettleien, men mener at dette er en pris man bør være villig til å betale for å stille bedre i tilfeller hvor man blir påført et tap pga. mangelfull leveringskvalitet. Et mindretall går imot en skjerping av erstatningsansvaret i forhold til det som følger av standardavtalen, og mener i alle fall at dette ikke må skje uten at de økonomiske konsekvensene er nærmere utredet.

1.5 Merknader til de enkelte bestemmelsene (del V)

Utredningens *kapittel 24 og 25* inneholder merknader til de enkelte bestemmelsene.

Arbeidsgruppen har som nevnt valgt å utarbeide to lovforslag: et forslag som innebærer at forbrukervernreglene om strømkontrakter innarbeides i forbrukerkjøpsloven, og et forslag som innebærer at bestemmelsene innarbeides i energiloven. Dette gjør at det har vært behov for å utarbeide to sett med særmerknader. På punkter hvor forslaget til regulering i energiloven er helt identisk med forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven, er det imidlertid henvist til de sær-

merknadene som er skrevet til bestemmelsene i forbrukerkjøpsloven. Dersom regler om strømkontrakter blir innarbeidet i forbrukerkjøpsloven, oppstår det også spørsmål om hvordan lovens øvrige bestemmelser skal anvendes på denne kontraktstypen. Dette er det derfor gjort særskilt rede for i utredningen.

Det er ikke skrevet særmerknader til forslagene fra mindretallene. Dissensene er imidlertid forsøkt utformet på en måte som gjør at de skal kunne gi veiledning ved tolkningen av de foreslåtte reglene.

1.6 Lovforslag (del VI)

Kapittel 26 inneholder et lovforslag basert på løsninger som har et flertall bak seg i gruppen. Lederen og ett av gruppens øvrige medlemmer kan fullt ut stille seg bak dette lovforslaget. De øvrige medlemmene har dissenterert på enkelte punkter.

Kapittel 27 inneholder mindretallsforslag. Det foreligger to dissenser med hensyn til reguleringen av prisavslag, mens det foreligger en dissens med hensyn til reguleringen av erstatningsansvar. To av gruppens medlemmer har også fremmet mindretallsforslag om rettsstillingen til enkelte deltakere i boligsammenslutninger, om bortfall av forbrukerens plikt til å betale nettleie ved stenging, og om retts- og tvangskraft knyttet til Elkla-genemndas avgjørelser.

Kapittel 2

Bakgrunn

Spørsmålet om elektrisk energi er en vare som faller inn under kjøpslovgivingen, var uavklart inntil man fikk kjøpsloven av 1988. I odelstingsproposisjonen til kjøpsloven uttalte Justisdepartementet at det er lite naturlig å karakterisere bestilling av elektrisk energi som kjøp i egentlig forstand.¹ Det ble også vist til at strømleveranser skiller seg så vidt mye fra det man til vanlig kaller ting, at det er lite naturlig å la kjøpsloven komme direkte til anvendelse. Departementet konkluderte slik:

«Departementet er på denne bakgrunn kommet til at loven ikke uten videre passer for elektrisitetsforsyninger, og at elektrisitet i form av strøm derfor ikke bør omfattes av lovutkastet. Dette hindrer ikke at mange av kjøpslovens regler kan anvendes analogisk på kontrakter om forsyning av elektrisk strøm.»

Departementets standpunkt fikk tilslutning i Stortinget. Det er således på det rene at kjøpsloven fra 1988 ikke omfatter kjøp av elektrisk energi.

Justisdepartementet oppnevnte 20. juni 1989 et utvalg til å utrede forbrukerkjøpenes stilling og komme med forslag til en lov om forbrukerkjøp. Forbrukerkjøpslovutvalget, som la frem sin utredning i 1993, gikk inn for at forbrukerkjøpsloven skulle omfatte kjøp av elektrisk energi.² Utvalget viste til at elektrisk energi ligger helt i grenseland for kjøpslovens virkeområde, og at det derfor ikke vil innebære noen prinsipiell utvidelse av kjøpslovgivningens virkeområde. Det ble også lagt vekt på at produktansvarsloven etter en lovendring 27. november 1992 (lov nr. 113) omfatter skader forårsaket av elektrisk energi. Utvalget tok til orde for at elektrisk energi også i kontraktsrettslig sammenheng bør likestilles med ordinære fysiske gjenstander.

Under høringen av utvalgets innstilling var det delte meninger om elektrisk energi bør være omfattet av forbrukerkjøpsloven. På den ene siden ble utvalgets forslag støttet av Forbrukerrå-

det og NHO. På den andre siden gikk Forbrukertvistutvalget og Energiforsyningens fellesorganisasjon imot forslaget. Sistnevnte fremhevet særlig at utvalget ikke hadde tatt tilstrekkelig hensyn til den nye rettslige situasjonen som oppsto ved energiloven 1990.

På bakgrunn av EUs forbrukerkjøpsdirektiv sendte Justisdepartementet i 2000 på høring et noe endret forslag til lov om forbrukerkjøp. Departementets foreløpige standpunkt i høringsnotatet var at kraftleveringsavtaler burde omfattes av forbrukerkjøpsloven, mens nettleieavtaler burde falle utenfor. Også denne gangen var det betydelig uenighet under høringen. Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet, Forbrukerrådet, Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon og Landsorganisasjonen i Norge gav uttrykk for at avtaler om levering av elektrisk energi bør være omfattet av forbrukerkjøpsloven. Energiforsyningens fellesorganisasjon, Forbrukertvistutvalget (lederen), Norges Vassdrags- og energidirektorat, Næringslivets Hovedorganisasjon og Olje- og energidepartementet forfektet det motsatte syn.

På grunnlag av høringen mente Justisdepartementet at det ikke var tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til om det bør gis ufravikelige forbrukervernregler om strømkontrakter, og at det derfor burde nedsettes en arbeidsgruppe til å utrede spørsmålet nærmere. I proposisjonen til forbrukerkjøpsloven heter det:³

«Departementet har kommet til at det på det nåværende tidspunktet ikke er tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til om det skal gis ufravikelige lovregler for strømkontraktene. Departementet legger i den forbindelse vekt på at det er betydelig uenighet om behovet for lovregulering og hvordan en slik lovregulering i tilfelle bør gjennomføres. Departementet er enig med de høringsinstanser som har pekt på betydningen av at energisektoren er i stadig utvikling. På den ene siden kan dette tilsi at

¹ Ot.prp. nr. 80 (1986-87) Om kjøpslov s. 48.

² NOU 1993: 27 Forbrukerkjøpslov s. 40.

³ Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 69.

behovet for en lovregulering har økt, men det kan også tale for at man avventer utviklingen slik at en eventuell lovregulering tilpasses den virkelighet reglene skal fungere i.

Regjeringen vil ta initiativ til å nedsette en arbeidsgruppe til å se nærmere på spørsmålet om det skal gis ufravikelige forbrukervernregler om strøm, og hvor slike regler eventuelt skal plasseres. Det kan dermed bli aktuelt med ytterligere lovregulering både av avtalene om levering av strøm og nettleie. Dette gjelder kanskje først og fremst avtalene om nettleie, idet forsinkelser og mangler som i praksis oppstår, kan føres tilbake til nettet. Dagens regelverk gir et godt stykke på vei forbrukerne vern, men det finnes ikke en mer samlet og ufravikelig regulering som er gitt særskilt med sikte på de kontraktene det her er tale om. Som nevnt vil behovet for slik lovgivning bl.a. avhenge av utviklingen av standardvilkårene i bransjen. Hvorvidt det i så fall er naturlig å la forbrukerkjøpsloven omfatte slike avtaler, tar ikke departementet stilling til i denne omgang.»

Flertallet i justiskomiteen sluttet seg til dette.⁴ Også mindretallet støttet forslaget om å nedsette en arbeidsgruppe som skal vurdere forbrukervernregler om elektrisk energi, men i motsetning til flertallet uttalte mindretallet at arbeidsgruppen måtte arbeide ut fra det mandat at elektrisk energi skal omfattes av forbrukerkjøpsloven. I innstillingen fra justiskomiteen heter det:

«Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, har merket seg at det er betydelig uenighet om behovet for å regulere lovgivningen vedrørende strømkontrakter, og støtter departementets forslag om at det skal settes ned et utvalg

for å vurdere dette. Flertallet mener at strøm bør omfattes av forbrukerkjøpslovgivningen, på samme måte som olje og gass.

...

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti er enig i den avgrensning som er gjort i lovforslaget, med unntak av avgrensningen av forbrukerbegrepet, jf. ovenfor under pkt. 3.3. Disse medlemmer mener dessuten det er nødvendig å innarbeide kjøp av strøm i loven så raskt som mulig.

Disse medlemmer viser til at elektrisk strøm må regnes som en basisvare som utgjør en vesentlig utgift for forbrukeren. Disse medlemmer støtter Regjeringens initiativ til å nedsette en arbeidsgruppe som skal se på forbrukervernregler om strøm, men mener denne gruppa må arbeide ut fra det mandat at strøm skal omfattes av forbrukerkjøpsloven. Disse medlemmer vil presisere at det er viktig med et enhetlig, enkelt og tilgjengelig regelverk som sikrer forbrukerne, spesielt på bakgrunn av at konsekvensene av å bli avskåret fra tilgang til, eller å bli utsatt for mangelfull levering av, strøm kan være betydelige. Disse medlemmer mener at en slik arbeidsgruppe burde være ferdig med sitt arbeid innen høsten 2002.

Disse medlemmer vil i den forbindelse framheve at det er viktig at de tvisteløsningsorganer man har i forbrukerkjøpene, tilføres nødvendig kompetanse for å takle saker vedrørende kjøp av strøm. Den nedsatte arbeidsgruppa bør av den grunn vurdere behovet for slik kompetanse da dette erfaringsmessig er saker av problematisk art.»

På denne bakgrunn ble det 5. desember 2002 nedsett en arbeidsgruppe under ledelse av Justisdepartementet for å vurdere hvorvidt det skal gis forbrukervernregler om strøm, og hvor slike regler eventuelt skal plasseres.

⁴ Innst. O. nr. 69 (2001-2002) s. 7.

Kapittel 3

Arbeidsgruppen, mandatet, arbeidet og terminologi

3.1 Arbeidsgruppen

Arbeidsgruppen ble nedsatt ved Justisdepartementets brev 5. desember 2002 til Olje- og energidepartementet, Barne- og familiedepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat, Forbrukerombudet, Forbrukerrådet og Energibedriftenes landsforening.

Arbeidsgruppen har hatt følgende sammensetning:

- Fung. lovrådgiver Tore Fjørtoft, Justisdepartementet (leder)
- Førstekonsulent Karl Rosén, Justisdepartementet
- Rådgiver Trond Ulven Ingvaldsen, Olje- og energidepartementet
- Rådgiver Geir Jørgensen, Barne- og familiedepartementet
- Rådgiver Steinar Parelius, Norges vassdrags- og energidirektorat
- Førstekonsulent Frode Elton Haug, Forbrukerombudet
- Seksjonssjef Jon-Andreas Lange, Forbrukerrådet
- Næringspolitisk rådgiver Ole Haugen, Energibedriftenes landsforening

Førstekonsulent Karl Rosén gikk i november 2003 ut i permisjon, og var fra da av ikke lenger involvert i gruppens arbeid.

Arbeidsgruppen har ikke hatt egen sekretær.

3.2 Mandatet

I brev 5. desember 2002 fra Justisdepartementet heter det:

«Det er nå avklart at det skal nedsettes en arbeidsgruppe under ledelse av Justisdepartementet for å vurdere hvorvidt det skal gis forbrukervernregler om strøm, og hvor slike regler eventuelt skal plasseres. Arbeidsgruppen bør videre vurdere økonomiske, adminis-

trative og eventuelle andre vesentlige konsekvenser av forslagene, herunder for næringsdrivende. Arbeidsgruppen vurderer selv behovet for å innhente ytterligere ekstern ekspertise. Arbeidsgruppen skal avgi en rapport til Justisdepartementet om spørsmålet innen utløpet av 2003.»

Dette har vært arbeidsgruppens mandat. Mandatet omfatter både spørsmålet om i hvilken grad det skal gis forbrukervernregler om elektrisk energi, og hvor slike regler eventuelt skal plasseres. Arbeidsgruppen har tolket mandatet slik at det er kontraktsrettslige forbrukervernregler det siktes til, og har derfor ikke foreslått endringer i offentligrettslige regler på området. En annen sak er at gruppen har tatt hensyn til den eksisterende offentligrettslige reguleringen ved vurderingen av om det er behov for kontraktsrettslige forbrukervernregler.

Etter mandatet skulle utredningen avgis innen utløpet av 2003. Arbeidsgruppen fikk i desember 2003 en måneds utsettelse med å levere utredningen.

3.3 Arbeidet

Arbeidsgruppen har til sammen hatt 15 alminnelige møter. De fleste møtene har vært heldagsmøter, men det har også vært noen halvdagsmøter. Det første møtet fant sted 17. desember 2002, mens det siste ble avholdt 21. januar 2004.

På gruppens møte 18. juni 2003 holdt senioringeniør Frode Trengereid fra Norges vassdrags- og energidirektorat et foredrag om leveringskvalitet. Gruppen har utover dette ikke benyttet seg av eksterne innledere.

Energibedriftenes landsforening avholdt 25. september 2003 et seminar om styrket forbrukervern ved strømkjøp. Både gruppens leder, Tore Fjørtoft, og medlemmene Frode Elton Haug og Steinar Parelius holdt der innledninger og svarte på spørsmål fra representanter fra bransjen.

Den 25. november 2003 ble det avholdt et møte

om leveringskvalitet i forhold til forbrukere og enkelte tilgrensende emner. Til stede var Tore Fjørtoft fra Justisdepartementet, Trond Ulven Ingvaldsen fra Olje- og energidepartementet, Snorre Lamark fra Energibedriftenes landsforening og stud. jur. Marie Braadland, som er vitenskapelig assistent ved Nordisk Institutt for Sjørett, Avdeling for Petroleumsrett. Hun leverte i januar 2004 en avhandling om hvilke krav forbrukere kan stille til leveringskvalitet på kraft, og hvilke misligholdsbeføyelser som eventuelt kan gjøres gjeldende. Braadland tar i sin avhandling opp mange av de samme spørsmålene som gruppen drøfter.

3.4 Terminologi

Arbeidsgruppen definerer i det følgende noen begreper med hensyn til den videre fremstilling.

Anleggsbidrag: Beregnet investeringstilskudd ved tilknytning av en ny kunde eller ved forsterkning av nettet til en eksisterende kunde.

Avbrudd: Tilstand karakterisert med uteblitt levering av elektrisk energi til en eller flere sluttbrukere, hvor forsyningsspenningen er under 1% av kontraktmessig avtalt spenning, jf. EN 50160. Avbruddene klassifiseres i: langvarige avbrudd (> 3 min) og kortvarige avbrudd (= 3 min).

Avbruddsvarighet: Medgått tid fra avbrudd inntrer til sluttbruker igjen har spenning over 90% av kontraktmessig avtalt spenning.

CENELEC (European Committee for Electrotechnical Standardization): Komité som har ansvaret for alt standardiseringsarbeid innenfor det elektrotekniske området i Europa (EFTA og EU), og som utgir europeiske normer (EN).

Distribusjonsnett: Overføringsnett med nominell spenning opp til og med 22 kV.

Effektivitetskrav: Årlig reduksjon i årlig inntektsramme for eget nett og for fellesnett basert på det enkelte nettselskaps effektivitet og et generelt effektivitetskrav.

Elspotmarkedet: Marked hvor kontrakter for kjøp og salg av elektrisk energi handles på timebasis for fysisk levering neste døgn.

FASIT (Feil- og avbruddsstatistikk i totalnettet): Et standardisert registreringssystem (med egen kravspesifikasjon) for feil og avbrudd i kraftsystemet. FASIT omfatter en felles terminologi, strukturering og klassifisering av data, felles opptellingsregler m.m.

Forbruker: Fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet.

Husholdning: Bruker av elektrisk energi i et

målepunkt i fast bopel. Hytter og fritidsboliger regnes ikke som fast bopel.

Ikke levert energi (ILE): Beregnet mengde elektrisk energi som ville ha blitt levert til sluttbruker dersom svikt i leveringen ikke hadde inntruffet.

Innmating: Den totale mengde elektrisk energi som blir matet inn i et kraftnett.

Kontraktmessig avtalt spenning: Spenningsverdi som er kontraktfestet i avtale mellom nettselskap og kunde. Kontraktmessig avtalt spenning er som regel det samme som nominell spenning. I tilfeller der det er enighet mellom nettselskap og kunde at spenningen avviker fra den nominelle spenningen, er denne spenningen å regne for kontraktmessig avtalt spenning.

Kraftleverandør: Omsetningskonsesjonær som selger elektrisk energi til sluttbruker. Leverandør er også sluttbrukere som handler i organiserte markeder.

Kraftleveringsavtale: Avtale mellom en kraftleverandør og en sluttbruker om kjøp av elektrisk energi til en bestemt pris. Det finnes tre hovedtyper av kraftleveringsavtaler som tilbys forbrukere: Avtaler med standard variabel kraftpris, avtaler om markedskraft basert på spotpris og avtaler med fast pris.

Kundegruppe: En avgrenset gruppe av sluttbrukere, avgrenset ut fra likheter i brukstid, leveringskvalitet og forbruksnivå.

Kundespesifikke kostnader: Kostnader knyttet til kundeføring, herunder måling, avregning, fakturering, tilsyn mv.

Leveringskvalitet: Et samlebegrep som omfatter begrepene leveringspålitelighet og spenningskvalitet i overføringsanlegg for allmenn forsyning.

Leveringspunkt: Et av de berørte parter definert grensesnitt mellom nettselskap og nettkunde der elektrisk energi utveksles.

Leveringspålitelighet: Beskriver tilgjengeligheten av elektrisk energi og er knyttet til hyppighet og varighet av varslede og ikke varslede avbrudd.

Levert energi: Summen av målt energiuttak til sluttbruker.

Luftnett: Nett som inneholder mer enn 90 % kraftledning (målt i antall km). Med nett menes i denne sammenheng anleggsdeler som beskyttes av samme effektbryter/sikring.

Mangel: Mangelfull leveringskvalitet.

Markedsplasskonsesjonær: Selskap som etter konsesjon for organisert markeds plass forestår organisering eller drift av markeds plass for omsetning av elektrisk energi, jf. energiloven § 4-5.

Momentan balanse: Likevekt mellom samlet forbruk og samlet produksjon av elektrisk energi, hensyntatt kraftutveksling med tilknyttede kraftsystemer.

Nettkunde: Tilknyttede nettselskaper, sluttbrukere og produsenter av elektrisk energi som etter spør overføringstjenester for elektrisk energi; i fremstillingen her primært forbrukere.

Nettleieavtale: Avtale mellom et nettselskap og en sluttbruker om overføring av elektrisk energi til sluttbrukerens anlegg.

Nettselskap: Innehaver av anleggs- eller områdekonsesjon for overføringsanlegg, samt eier av overføringsanlegg for allmenn forsyning av elektrisk energi med nominell spenning fra og med 230 V til og med 1000 V.

Nettjenester: En eller flere av følgende:

1. overføring av kraft, herunder drift, vedlikehold og investering i nettanlegg
2. tariffing
3. måling, avregning og kundefølgelse
4. tilsyn og sikkerhet
5. driftskoordinering
6. pålagte beredskapstiltak
7. pålagt kraftsystemplanlegging.

Omsetningskonsesjonær: Enhet som har konsesjon meddelt etter energiloven § 4-1.

Organisert marked: Marked for omsetning av elektrisk energi som er regulert gjennom energiloven § 4-5.

Produsent: Innehaver av anleggs-konsesjon for produksjon av elektrisk energi, og som er tilknyttet overføringsanlegg for allmenn forsyning, samt eier av produksjonsanlegg tilknyttet overføringsanlegg for allmenn forsyning med nominell spenning fra og med 230 V til og med 1000 V.

Regionalnett: Overføringsanlegg mellom sentralnett og distribusjonsnett eller mellom sentralnett og sluttbruker.

Reguleringsperiode: Periodisk gjennomgang av beregningsgrunnlaget for årlig inntektsramme for eget nett. Reguleringsperioden er minimum 5 år.

Sentralnett: Anlegg i overføringsnettet på spenningsnivå 132 kV eller høyere og som er definert som anlegg i sentralnettet.

Spenningsdipp: En reduksjon i spenningens effektivverdi til under 90 %, men større enn 1 % av kontraktsmessig avtalt spenning, med varighet fra 10 millisekunder til 60 sekunder.

Spenningsfeil: En betegnelse på mangelfull spenningskvalitet.

Spenningskvalitet: Beskriver anvendeligheten av elektrisk energi, og kan kategoriseres ved spenningens frekvens, effektivverdi og kurveform.

Sluttbruker: Eier av anlegg for bruk av elektrisk energi, og som ikke fordeler denne videre.

Stansing: At en kraftleverandør utøver tilbakeholdsrett, noe som innebærer at områdekonsesjonærens leveringsplikt i henhold til energiloven § 3-3 inntreffer.

Stengingsrett: Den adgang et nettselskap i visse tilfeller har til å koble sluttbrukere fysisk fra nettet på grunn av deres kontraktsbrudd, uten at avtaleforholdet opphører.

Strømavtaler: En fellesbetegnelse på kraftleveringsavtaler, nettleieavtaler og tilknytningsavtaler, med mindre noe annet fremgår av sammenhengen.

Systemansvarlig: Omsetningskonsesjonær som i henhold til energiloven § 5A-1 er tildelt systemansvaret i det norske kraftsystemet.

Tariffer: Alle priser og annen økonomisk godtgjørelse som konsesjonæren fastsetter for tilknytning til og bruk av elektriske nettanlegg (i motsetning til kraftpris).

Tilknytningsavtale: Avtale mellom et nettselskap og en sluttbruker om tilknytning av sluttbrukerens elektriske installasjon til nettselskapets distribusjonsnett.

Tilknytningsgebyr: Generelt gebyr ved tilknytning av nytt anlegg.

Tilknytningspunkt: Et av de berørte parter definert grensesnitt mellom nettselskap og nettkunde der elektrisitet utveksles.

Varslet avbrudd: Avbrudd som skyldes planlagt utkobling der berørte sluttbrukere er informert på forhånd.

Årlig inntektsramme for eget nett: Den samlede årlige inntekten fra salg av nettjenester som NVE tillater et nettselskap å hente inn fra kundene. Årlig inntektsramme for eget nett skal dekke kostnader i egen nettvirksomhet, eksklusiv innbetalt eiendomsskatt og kjøp av nettjenester fra andre nett, samt gi en rimelig avkastning over tid forutsatt effektiv drift.

Del II
Dagens rettslige og faktiske situasjon

Kapittel 4

Det konsesjonsrettslige rammeverket – energiloven kapittel 3 og 4

4.1 Oversikt

Lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) gir rammene for organiseringen av kraftforsyningen i Norge. I forarbeidene fremgår det at de samfunnsmessige målene i kraftforsyningen er de samme som før, nemlig å legge til rette for en samfunnsmessig rasjonell utnyttelse av kraftressursene, legge til rette for en sikker kraftforsyning og utjevne prisene til forbrukerne.¹ Virkemidlene var imidlertid nye i 1990. Loven bygger på et grunnleggende skille mellom omsetning av elektrisk energi som egner seg for konkurranse, og overføring av elektrisk energi som er et naturlig monopol (det er samfunnsøkonomisk svært kostbart å operere med konkurrerende nett innenfor samme område). I forhold til omsetningsleddet er virkemidlene deregulering og konkurranse. I forhold til overføringsleddet er virkemidlene monopolkontroll og innføring av tredjepartsadgang til nettet. Omsetningsgjenstanden, elektrisk energi, er til enhver tid i kraftnettet. Bygging og drift av nettet, herunder avregning av tjenester, utgjør kjernen i overføringsfunksjonen.

Energiloven med forskrifter regulerer blant annet bygging og drift av elektriske anlegg, fjernvarmeanlegg, kraftomsetning og monopolkontroll, utenlandshandel med elektrisk energi, måling, avregning og fakturering, markedsplass for fysisk kraftomsetning, systemansvar, rasjonering, leveringskvalitet, energiplanlegging, samt kraftforsyningsberedskap.

Myndigheten til å fatte vedtak etter energiloven er i stor utstrekning delegert til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Det viktigste unntaket er at Olje- og energidepartementet

(OED) har beholdt myndigheten til å gi tillatelse til eksport og import av elektrisk energi.

Tilsvarende lovgivning finnes også i Sverige, Danmark og Finland. Innenfor EU gjennomføres det nå lignende reformer. Kraftsektoren i Norge oppfyller alle EUs krav i eldirektivet om markedsåpning.²

4.2 Områdekonsesjon

Bygging og drift av kraftledninger og anlegg for fordeling av elektrisk energi med spenning på 22 kV eller lavere, krever såkalt områdekonsesjon, jf. energiloven § 3-2. Enheter med områdekonsesjon trenger ikke søke om konsesjon for hvert enkelt anlegg. Denne ordningen er en forenkling i forhold til den mer omfattende saksgangen for anleggskonsesjoner. Et sentralt vilkår i områdekonsesjonene er at konsesjonærene har plikt til å levere elektrisk energi til abonnentene innenfor det geografiske området som konsesjonen gjelder for (leveringsplikt), jf. energiloven § 3-3.

4.3 Anleggskonsesjon

Ved bygging av kraftverk, transformatorstasjoner, kraftledninger og andre elektriske anlegg som ikke omfattes av områdekonsesjonsordningen, må det søkes om en egen anleggskonsesjon for hvert enkelt anlegg, jf. energiloven § 3-1 første ledd. Ordningen gjelder for alle elektriske anlegg, for eksempel gasskraftverk, vindkraftverk, elektriske anlegg i tilknytning til vannkraftverk, transformatorstasjoner mv. som er over den spenningsgrensen Olje- og energidepartementet fastsetter, jf. energiloven § 3-1 annet ledd, jf. energilovforskriften § 3-1.³

¹ Ot.prp.nr.43 (1989-1990) Om lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (Energiloven) s. 15.

² Se Energi- og vassdragsvirksomhet i Norge, 2002 s. 93 første spalte.

Konsesjonsordningen skal sikre enhetlig praksis for bygging av og drift av elektriske anlegg. Det kan settes en rekke vilkår i konsesjonene. Adgangen til å sette vilkår er presisert i forskrifter til loven. Disse omfatter blant annet vilkår om at anlegget skal medføre en rasjonell energiforsyning, bestemmelser om påbegynnelse, bygging, teknisk drift, vilkår om utnyttelsen av det enkelte verk, vilkår med henblikk på å unngå eller begrense skader på natur og kulturminner, om konsesjonærens organisasjon og kompetanse, samt ytterligere vilkår der det er påkrevd i det enkelte tilfelle.

Enheter som søker om konsesjon må utarbeide langsiktige energi- og kraftsystemutredninger for utviklingen av kraftsystemet innenfor sitt område. Konsesjonærene plikter å samarbeide om nødvendige tilpasning av de enkelte energi og kraftsystemutredninger til hverandre, og om utredningenes innpassing i et nasjonalt system, se bl.a. forskrift 16. desember 2002 nr. 1607 om energiutredning.

4.4 Omsetningskonsesjon

Enheter som omsetter elektrisk energi eller som kan stå i en eller annen form for monopolsituasjon, må ha omsetningskonsesjon. Ingen andre enn staten kan stå for omsetning av elektrisk energi uten konsesjon, jf. energiloven § 4-1 første ledd.

Den største gruppen som omfattes av konsesjonsordningen er enheter som forestår detaljsalg av egenprodusert eller innkjøpt elektrisk energi til sluttbrukere, samt andre som eier fordelings- eller overføringsnett. Det siktes her til områdekonsesjonærer som i tillegg til netteierfunksjonen også har funksjonen kraftomsetter. Videre omfatter ordningen enheter som deltar på kraftmarkedet med omsetning av elektrisk energi. Krafthandlere som kjøper og selger elektrisk energi i eget navn og tar en økonomisk risiko for eventuelle tap, må også ha konsesjon. Kraftmeglere som kun driver med ren megling, trenger derimot ikke omsetningskonsesjon.

Omsetningskonsesjonsordningen er en viktig forutsetning for den markedsbaserte kraftomsetningen. Ordningen skal sikre kundenes interes-

ser ved å bidra til en økonomisk rasjonell omsetning av elektrisk energi, og til å kontrollere nettfunksjonen som naturlig monopol.

Omsetningskonsesjonen er det rettslige grunnlaget for å foreta kontroller av nettvirksomheten, se nærmere om monopolkontrollen nedenfor i punkt 3.1.

4.5 Markedsplasskonsesjon

Organisering og drift av markedsplass for omsetning av elektrisk energi krever markedsplasskonsesjon, jf. energiloven § 4-5 første ledd. Markedsplasskonsesjonen gir energimyndighetene mulighet til å stille vilkår og føre tilsyn for å ivareta hensyn knyttet til blant annet prisfastsettelsen, markedsplassens forpliktelser i forhold til systemansvarlig, gjennomsiktighet, krav til aktørene som skal handle, nøytral opptreden og ikke-diskriminering mv., jf. energiloven § 4-5 annet ledd.

4.6 Konsesjon for krafthandel med utlandet

Det kreves konsesjon for fysisk krafthandel med utlandet i henhold til energiloven § 4-2. Slik konsesjon blir gitt av OED. Statnett SF og Nord Pool Spot AS har konsesjon for tilrettelegging av krafthandel med utlandet. Det vises til nærmere omtale av utenlandshandelen i punkt 6.2.

4.7 Konsesjon for fjernvarmeanlegg

Det kreves konsesjon for såkalt fjernvarmeanlegg med en samlet effekt på mer enn 10 MW, jf. energiloven § 5-1, smh. § 1-3 annet ledd. Dersom det foreligger en konsesjon for fjernvarmeanlegg, kan kommunestyret ved vedtekt pålegge tilknytningsplikt i henhold til plan- og bygningsloven § 66a. Bygninger som oppføres innefor konsesjonsområdet må da knytte seg til fjernvarmeanlegget.

Energiloven regulerer også prisen for levering av fjernvarme. Den skal ikke overstige prisen for elektrisk oppvarming i vedkommende forsyningsområde. Dersom kunden er pålagt å koble seg til anlegget, gis det adgang til å klage til NVE over priser og andre leveringsvilkår.

³ Forskrift 7. desember 1990 nr. 959 om produksjon, omforming omsetning og fordeling av energi m.m.

Kapittel 5

Nettdriften – monopolkontroll

5.1 Organiseringen av kraftnettet – behovet for monopolkontroll

Nettdriften er et naturlig monopol. Reguleringsbehovet dreier seg derfor om å motvirke uheldige utslag av denne monopolstillingen gjennom krav til bl.a. organisering og ikke-diskriminerende og objektive vilkår for adgang til nettet. Nettvirksomheten er også underlagt omfattende regulering av de økonomiske rammene for driften.

Elektrisk energi overføres gjennom et nettverk av linjer og kabler av forskjellig kapasitet og størrelse fra kraftverk til sluttbrukerne (næringsdrivende og forbrukere). Kraftnettet er i dag administrativt inndelt i tre kategorier etter spenningsnivå; det landsdekkende sentralnettet som overfører elektrisk energi fra ett område av landet til et annet og er tilknyttet nett i våre naboland, regionalnettene som fører elektrisk energi fra sentralnettet og frem til de lokale områdene og de lokale distribusjonsnettene som fører den elektriske energien ut den siste strekningen frem til sluttbrukerne. Den administrative inndelingen bestemmer hvilke anlegg som inngår i kostnadsgrunnlaget for det aktuelle nett, se mer om dette nedenfor.

Statnett SF eier opp mot 90 % av sentralnettet, som omfatter overføringslinjer med tilhørende anleggsdeler på spenningsnivå mellom 132 kV og 420 kV, og er operatør for hele sentralnettet. Resten av sentralnettet er eid av et 20-talls andre selskaper.

Regionalnettet omfatter elektriske overføringsanlegg med spenningsnivå mellom 35 kV og 132 kV og dekker hver normalt et større geografisk område tilsvarende et fylke. Regionalnettet er bindeleddet mellom sentralnettet og distribusjonsnettene. Den kraftintensive industrien og de fleste produksjonsselskapene er knyttet til regionalnettene og sentralnettet. I overgangen fra sentralnettet til regionalnettene transformeres spenningen ned til for eksempel 66 kV. Regionalnettet har mindre utstrekning enn sentralnettet, og er

ofte eid av det lokale nettselskapet eller et eget regionalnettsselskap. For å bygge og drive et regionalnett kreves det alltid anleggskonsesjon etter energiloven.

Distribusjonsnettet, eller fordelingsnettet, omfatter anleggsdeler på spenningsnivå mellom 0,23 kV og 35 kV og dekker hver et avgrenset område som for eksempel en kommune. Nettstasjoner plassert mange steder i distribusjonssystemet transformerer den elektriske energien til 230 Volt eller 400 Volt. Dette er spenningsnivået den elektriske energien normalt har når den benyttes til for eksempel belysning og oppvarming. For å bygge og drive et distribusjonsnett, kreves det områdekonsesjon etter energiloven.

Elektrisk energi kan ikke lagres i nettet. Lagringen skjer derfor i vannmagasinene som potensiell elektrisk energi. Siden elektrisk energi ikke kan lagres, men må brukes i det øyeblikk den produseres, må en systemansvarlig sørge for at det til enhver tid er balanse mellom tilgang og bruk av elektrisk energi. Statnett SF er systemansvarlig i Norge, og har ansvaret for å holde det norske kraftsystemet i balanse gjennom overordnet fysisk styring og kontroll av landets kraftsystem og utvikling og drift av overføringsforbindelsene til utlandet. Statnetts funksjon som systemansvarlig er også underlagt en teknisk og økonomisk regulering av NVE.

Teknisk betyr dette at den systemansvarlige sørger for at frekvensen holdes på 50 Hz.¹ Der som forbruket overstiger produksjonen, vil frekvensen falle og bli lavere enn 50 Hz. Da må Statnett sørge for at produksjonen øker eller at forbruket reduseres. Bli produksjonen for stor, må Statnett kontakte en produsent og be ham mate mindre elektrisk energi inn i nettet. Den mengden elektrisk energi Statnett handler på denne måten, kalles regulerkraft. Statnett velger ut

¹ Frekvens er lik antall perioder per sekund. For et kraftsystem tilsvarer dette for eksempel antall omdreininger en generator gjør per sekund. Frekvens måles i Hertz. 1 Hz = 1/s. Frekvens er et mål på den likevekt som det må være i systemet.

hvem som skal endre produksjon eller forbruk ut fra pristilbud produsenter og forbrukere har gitt for dette. Den produsent eller forbruker som har angitt lavest pris for den endringen det er behov for, blir valgt.

Overføringsnettene er et naturlig monopol, fordi det vil være svært kostbart å etablere parallelle og konkurrerende nett. Forbrukere og andre sluttbrukere kan derfor ikke velge leverandør av disse tjenestene, men er bundet til sitt lokale nettselskap. Både for å legge til rette for en effektiv konkurranse i kraftmarkedet, sikre brukernes rettigheter og for å sikre en effektiv drift og utvikling av nettet, er nettselskapenes virksomhet regulert med hjemmel i energiloven og underliggende forskrifter. Monopolkontrollen har som formål å bidra til at brukerne av nettet skal ha lavest mulig kostnad over tid, samt at nettselskapene over tid skal ha en rimelig avkastning på investert kapital dersom nettet utvikles, utbygges og drives effektivt.

Monopolkontrollen utøves ved bruk av ulike regulatoriske virkemidler. Den økonomiske reguleringen utøves ved at NVE årlig fastsetter inntektsrammer, som bestemmer hvor mye nettselskapene samlet kan ta for nettjenestene. I tillegg forvalter NVE den tekniske reguleringen gjennom konsesjonsbehandling av overføringsanlegg, vilkår i konsesjoner og forskrifter. Gjennom forskrifter regulerer NVE blant annet prinsipper og regler for tariffing (prising) av nettjenester og regler for måling, avregning, leverandørbytter og fakturering av nettjenester. NVE jobber for tiden med et forslag til forskrift om leveringskvalitet, se mer om dette arbeidet i punkt 5.4.4. For tiden pågår det også en evaluering av regelverket om måling, avregning og fakturering, hvor blant annet spørsmål om forskuddsbetaling av nettleie og kraftleveranser inngår.

Et element i reguleringen av nettselskapene er KILE-ordningen (Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi). Denne ordningen virker slik at nettselskapenes inntektsrammer reduseres dersom det oppstår avbrudd i høyspenningsanlegg utover en på forhånd fastsatt forventningsverdi. En redusert inntektsramme vil i sin tur bety reduserte tariffer for nettjenestene. KILE-ordningen blir nærmere behandlet i kapittel 5.4. Et annet eksempel er punkttariffsystemet, som gjør tariffene uavhengig av kraftkjøp og valg av leverandør. Systemet sikrer blant annet alle nettkunder adgang til kraftmarkedet på objektive og ikke-diskriminerende tariffer og vilkår, uavhengig av avtaler om kraftkjøp, se nærmere kapit-

tel 5.3. Som et ledd i monopolkontrollen stiller NVE også organisatoriske krav ved omstruktureringer i elektrisitetssektoren. Dette behandles nærmere nedenfor i kapittel 5.2.

5.2 Organisatoriske forhold

Før energiloven var det et gjennomgående trekk ved aktørene at de var vertikalt integrerte, dvs. at de drev både produksjon, overføring og omsetning av elektrisk energi innefor samme juridiske enhet. Nettselskaper med en slik organisasjonsstruktur vil i et konkurransemarked ha klare incentiver til å belaste monopolfunksjonen med kostnader tilhørende konkurransefunksjonen (kryssubsidiering). Stilt overfor dette konkurranserettslige problemet oppstår et valg mellom å kreve et selskapsmessig skille eller et regnskapsmessig skille overfor de vertikalt integrerte aktørene. Myndighetene valgte en blandet løsning. Statens egen bedrift, Statskraftverkene, ble med virkning fra 1. januar 1992 utskilt fra staten i form av to statsforetak: et produksjonsforetak (Statskraft SF) og et nettforetak (Statnett SF). I forlengelsen av denne omorganiseringen ble Samkjøringen av kraftverkene i Norge nedlagt og Statnett Marked AS dannet som heleid datterselskap av Statnett SF. Med virkning fra 1. mai 1996 ble Statnett Marked omorganisert til Nord Pool ASA, som eies med en halvpart av henholdsvis Statnett og Svenska Kraftnät. Nord Pool fungerer i dag som en nordisk kraftbørs og er senere ytterligere omorganisert (se nedenfor under punkt 6.2.1).

Overfor de øvrige aktørene i kraftmarkedet valgte man å innføre krav om regnskapsmessig skille gjennom forskriftene til energiloven, jf. forskrift 7. desember 1990 nr. 959 om produksjon, omforming omsetning og fordeling av energi m.m. (energilovforskriften). Dette har vært kombinert med en restriktiv praksis i konsesjonssaker vedrørende sammenslåing av energiverk som ville innebære en forsterket vertikal integrasjon.

For å hindre kryssubsidiering angir energilovforskriften § 4-4 bokstav a krav til omsetningskonsesjonærens interne organisering og regnskap. Første ledd pålegger konsesjonæren å føre regnskap etter bestemmelsene i aksjeloven og i samsvar med god regnskapsskikk. Ifølge annet ledd skal konsesjonæren stille konkurranseutsatte forretningsområder og monopolfunksjoner i selvstendige resultatenheter med separate budsjetter og regnskaper. Det er fastsatt ytterligere utfyllende bestemmelser på dette området i NVEs for-

skrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirk-somheten og tariffer.

5.3 Markedsadgang – punkttariffsystemet

Tredjepartsadgang til nettet er regulert i energilovforskriften § 4-4 bokstav d. Omsetningskonsesjonæren er pålagt å sørge for markedsadgang for alle som etterspør nettjenester til ikke-diskriminerende og objektive punkttariffer og vilkår. En hvilken som helst annen aktør i kraftmarkedet, inklusive sluttbrukere, kan kreve slik adgang. Reell adgang til kraftmarkedet er imidlertid avhengig av at ulike økonomiske hindre knyttet til overføringsfunksjonen bygges ned. Med hjemmel i NVEs forskrift 11. mars 1999 nr. 302 er det bygget opp et punkttariffsystem som skal sikre slik adgang. Med punkttariffer forstås i henhold til energilovforskriften § 4-4 bokstav d første ledd tariffer som er referert kundens tilknytningspunkt til nettet, og som er uavhengig av avtaler om kraftkjøp/-salg.

Beregning av overføringstariffer reiser to hovedspørsmål: For det første hvilke kostnader som skal inngå i nettselskapets samlede beregningsgrunnlag for tariffen (kostnadsspørsmålet), og for det andre hvordan disse kostnadene skal fordeles på de ulike brukerne av nettet (fordelings-spørsmålet).

I forhold til kostnadsspørsmålet innebærer punkttariffsystemet at nettselskapene skal innarbeide kostnader for anlegg og drift av nett på overliggende nivåer i kostnadsgrunnlaget for sine overføringstariffer. Det betyr i praksis at Statnett velter sine sentralnettkostnader nedover til regionalnetteierne, som igjen velter sentralnettkostnadene samt egne regionalnettkostnader ned på distribusjonsleddet. Virkningene av punkttariffsystemet er at nettkunder kun trenger å inngå avtale med sitt lokale nettselskap for å få tilgang til landets kraftnett, og dermed til hele kraftmarkedet. Eiere av overliggende nett har allerede fått dekket sine kostnader. Det er derfor ikke nødvendig for nettkunden å inngå særskilt avtale med dem.

Alle nettselskap skal benytte punkttariffer som betaling for nettjenester. Med tariffer forstås i henhold til energilovforskriften § 4-4 bokstav d annet ledd alle priser og annen økonomisk godtgjørelse som konsesjonæren fastsetter for tilknytning til og bruk av elektriske nettanlegg. Forbrukere betaler en tariff for å ta elektrisk energi ut fra

et punkt i nettet (uttakstariff), mens kraftprodusenter betaler en tariff for å mate elektrisk energi inn i et punkt i nettet (innmatingstariff), se forskrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirk-somheten og tariffer del V. Punkttariffene gjør markedsadgangen enkel for kundene, og legger dermed grunnlaget for et landsomfattende marked for elektrisk energi. I stedet for begrepet punkttariff benyttes ofte overføringstariff eller nettleie.

Tariffene er satt sammen av flere ledd, og skal minimum ha to ledd. Ett ledd som varierer med kundens løpende innmating (produksjon) eller uttak (forbruk) av elektrisk energi (energiledd), samt ett eller to tariffledd som ikke varierer med løpende uttak av elektrisk energi (faste ledd). Energileddet skal som hovedregel reflektere kostnadene ved endret tap av elektrisk energi som følge av at en ekstra kWh overføres (marginalt tap). Tapet kan bli betydelig når man nærmer seg kapasitetsgrensene i nettet. I sentralnettet blir det fastsatt en tapsprosent for energileddet i hvert enkelt innmatings- og uttakspunkt. Tapsprosentene blir i dag beregnet 8 ganger i året, og det er en presentsats for dag, en for natt og en for helg. Tapet varierer med belastningen på nettet og dermed med hvor innmatings- og uttakspunktene ligger geografisk plassert i forhold til andre innmatings- og uttakspunkt. En kraftstasjon kan være gunstig plassert i nettet slik at produksjonen reduserer tapet. I slike tilfeller er tapsprosenten og dermed energileddet negativt. I områder med stort produksjonsoverskudd er det høy tapsprosent ved innmating og negativ tapsprosent ved uttak. Tapsprosentene i sentralnettet varierer mellom +10 prosent og -10 prosent. Verdien av tapet i sentralnettet er satt lik prisen på elektrisk energi i elspotmarkedet.

Faste ledd er en samlebetegnelse for alle ledd som ikke er energiledd. Også energiledd kan imidlertid inneholde faste kostnader, jf. forskrift 11. mars 1999 nr. 302 § 16-1. De faste leddene i tariffen skal sørge for tilstrekkelige inntekter i forhold til inntektsrammen. I distribusjonsnett skal dette leddet minimum dekke kundespesifikke kostnader.

5.4 Inntektsrammereguleringen

5.4.1 Oversikt

På grunn av at nettvirk-somheten er svært kapital-krevende, er det ikke lønnsomt for samfunnet at

det bygges konkurrerende infrastrukturer for overføring av elektrisk energi. Myndighetene kontrollerer derfor bygging av høyspent overføringsanlegg gjennom at det kreves konsesjon for bygging og drift av slike anlegg. Det enkelte nettselskap får derfor monopol på overføringstjenesten innenfor sitt geografiske område. For å forhindre at nettselskapene tar ut monopolprofitt gjennom prisingen av overføringstjenesten, forestår NVE en økonomisk regulering av monopolvirksomheten.

NVE fastsetter en inntektsramme for hvert enkelt nettselskap. Inntektsrammen gjenspeiler kostnadsforholdene i leveringsområdet, blant annet klima, topografi og bosetting. Inntektene som kommer fra overføringstariffene må ikke være høyere enn det NVE har fastsatt som maksimal tillatt inntekt for selskapet. Denne skal sikre at nettselskapene ikke får en urimelig monopolfortjeneste, samt at kostnadsreduksjoner også kommer kundene til gode. Kraftproduksjonsvirksomheten og kraftomsetningsvirksomheten, som er konkurranseutsatt, er ikke underlagt en tilsvarende økonomisk regulering.

NVE gir inntektsrammer til nettselskapene med hjemmel i energilovforskriften. Forskrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsrammer for nettvirksomheten og tariffier har som formål å legge grunnlag for et effektivt kraftmarked og kontroll av nettvirksomheten som et naturlig monopol. Reglene gjelder økonomiske vilkår ved salg av nettjenester samt rapportering av økonomiske og tekniske data ved kraftproduksjon, kraftomsetning, nettvirksomhet og øvrig virksomhet for rapporteringspliktige selskaper.

5.4.2 Avkastningsregulering – perioden frem til 1997

NVEs regulering av energiselskaperens monopolvirksomhet (nettvirksomheten) var frem til 1997 basert på kostnadsdekning. Nettselskapene kunne sette overføringstariffene slik at inntektene dekket de faktiske kostnadene, samt at det ga en rimelig avkastning på investert kapital. Fra og med 1993 fastsatte NVE maksimumsgrenser for avkastningen på den samlede bundne bokførte kapitalen.

I prinsippet satte reguleringen i denne perioden ikke begrensninger på annet enn avkastningen. Det var ingen incentiver til kostnadseffektiv drift eller kostnadseffektivitet i investeringene. Reguleringen gjorde det gunstig med et høyt

avkastningsgrunnlag, noe som kunne gi incentiver til overinvesteringer i nye nettanlegg. Nettselskapene var sikret rimelig avkastning på alle sine investeringer uavhengig av driftsøkonomisk og samfunnsøkonomisk effektivitet i investeringene.

5.4.3 Inntektsrammeregulering – perioden fra 1997

Fra og med 1. januar 1997 ble det innført en regulering av nettvirksomheten basert på inntektsrammer. I NVE-publikasjon 14/1997 ble behovet for en ny reguleringsform begrunnet med at NVE hadde grunn til å tro at nettselskaperens monopol-situasjon hadde medført ineffektivitet og høye kostnader og priser ved kraftoverføringen. Det ble vist til at ulike studier indikerte et effektiviseringspotensial i størrelsesorden 20-40 %. Målsettingen med den nye reguleringen var å:

- legge til rette for kostnadseffektivitet i drift og vedlikehold av nettet
- legge til rette for en effektiv nettutbygging
- legge til rette for overføringstariffer som fremmet en optimal utnyttelse av nettet.

Etter denne reguleringen fastsetter NVE årlig en individuell inntektsramme for hvert nettselskap. Målet for reguleringen er at brukerne av nettet skal ha lavest mulig kostnader over tid og at nettselskapene skal ha rimelig avkastning på investert kapital ved effektiv drift. Inntektsrammen skal settes slik at inntekten over tid dekker kostnadene ved drift og avskrivning av nettet, samt gir en rimelig avkastning på investert kapital gitt effektiv drift, utnyttelse og utvikling av nettet. Reglene setter videre grenser for hvor stor avkastning som tillates. For å sikre tilfredsstillende kvalitet på overføring av elektrisk energi, er det fastsatt en nedre grense for avkastning.

For beregning av inntektsrammen ble inngangsverdier basert på historiske kostnader og verdier (gjennomsnitt av 1994 og 1995) lagt til grunn. Nyinvesteringer for perioden 1997 – 2001 ble delvis ivaretatt ved at man sjablonmessig årlig korrigererte opp inntektsrammene med formel basert på halvparten av økningen i levert energi i nettselskapets nett.

For inneværende periode (2002-2006) er inngangsverdiene fastsatt på bakgrunn av gjennomsnittlige drifts- og vedlikeholdskostnader og nettap i perioden 1996-1999, avskrivninger i 1999 og avkastningsgrunnlag (bokført verdi + 1 % arbeidskapital) per 31.12.1999. Dette betyr at kapitalkostnadene ved nyinvesteringer i løpet av reguleringsperioden ikke inngår i inntektsrammeberegning.

gen før de inngår i det historiske grunnlaget for en ny periode. Denne tidsforskyvingen mellom kostnadene og inntektene fra en nyinvestering medfører at nåverdien av inntektene blir lavere enn det som er nødvendig for å dekke kapitalkostnadene ved nyinvesteringer. Dette nåverditapet dekkes gjennom at det gis et årlig tillegg for nyinvesteringer.

Ved fastsettelsen av inntektsrammen skal det tas hensyn til den generelle produktivitetsutviklingen og selskapets egen kostnadseffektivitet. Dette ivaretas ved at NVE før inngangen til en periode fastsetter både et generelt og et individuelt effektivitetskrav. Det samlede effektivitetskravet (det generelle + det individuelle) forteller hvor mye selskapets tillatte inntekt blir redusert med årlig (mer om effektivitetsmålinger og effektivitetskrav i avsnittet under).

Fra og med 2001 justeres i tillegg inntektsrammene for varige endringer i leveringspåliteligheten gjennom KILE-ordningen (Kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi), se neste avsnitt.

5.4.4 Særlig om KILE-ordningen

Ved forskrift 13. desember 2000 nr. 1255 (i kraft 1. januar 2001) ble det innført en ordning med såkalte kvalitetsjusterte inntektsrammer ved ikke levert energi (KILE), jf. forskrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffen § 8-6 og kapittel 9.²

Forenklet sagt gir KILE-ordningen de enkelte nettselskapene økonomiske incentiver til å holde leveringspålitelighet (dvs. varighet og hyppighet av feil og hendelser i høyspenningsnettet som fører til avbrudd hos sluttbruker) på et samfunnsøkonomisk riktig nivå. Ordningen virker uavhengig av årsaken til avbruddet (objektiv), men har ulike satser for varslede og ikke-varslede avbrudd, se under.

Med utgangspunkt i en modell som blant annet tar hensyn til topografiske og individuelle forhold og historisk ILE (ikke-levert energi), beregner NVE en forventet mengde ikke-levert energi for det enkelte nettselskap. Beregningen kombinerer historiske avbruddsdata fra det enkelte nettselskapet med gjennomsnittsverdier for andre sammenlignbare selskaper. Datagrunn-

laget som benyttes er hentet fra offisielle statistikker utarbeidet av NVE og Statnett SF.

Mengden ikke-levert energi som følge av et avbrudd i nettselskapets leveringer beregnes ut fra hva som er erfaringsmessig levering i det aktuelle tidspunktet det har vært avbrudd. Beregnet mengde ikke-levert energi multipliseres med en sats per ikke-leverte kilowatt/time, sett i forhold til kundesammensetningen (og fordelt på varslede og ikke-varslede avbrudd). Satsene for ikke levert energi er delt inn i seks kundegrupper, hvor husholdning (innbefatter hovedsakelig husholdninger og fritidsboliger / hytter) utgjør en egen gruppe. Gjeldende sats per kilowatt/time ikke-levert energi til husholdningskunder er for perioden 1.1.03 – 31.12.06 henholdsvis 8 kr for ikke-varslede avbrudd, og 7 kr for varslede avbrudd. Til sammenligning er den høyeste satsen 99 kr per kilowatt/time ikke-levert energi for gruppen handel og tjenester. Summen av samlet forventet ikke-levert energi multiplisert med KILE-satsene, utgjør selskapets KILE-ramme.

Fra dette utgangspunktet gjøres det fradrag for det enkelte nettselskapet for hvert enkelt avbrudd, uavhengig av årsaken til feilen. Ordningen gjelder for feil i høyspenningsnettet (dvs. anlegg med spenning fra 1000 Volt og høyere) som medfører avbrudd. Beregnet mengde ikke-levert energi tar således også hensyn til levering på lavspenningsnivå (hvor de aller fleste husholdningskundene er tilknyttet).

Etter utgangen av det enkelte år korrigeres KILE-rammen mot selskapets beregnede kostnader for faktisk ikke-levert energi gjennom året. Dersom selskapet har mindre KILE-kostnader enn forventningsverdien tilsier, kan differansen hentes inn fra kundene gjennom tariffene for påfølgende år. Dersom selskapet har mer KILE-kostnader enn forventningsverdien tilsier, skal differansen tilbakeføres kundene gjennom reduserte tariffen påfølgende år. Ettersom dette er en ordning som er ment å virke over lang tid, har selskapet ingen plikt til å realisere differansen hvert enkelt år. Saldoen korrigeres derfor mot selskapets mer- eller mindreinntekssaldo. Det gjelder likevel bestemmelser som sier at nettselskapet skal tariffere slik at saldoen for mer- eller mindreinntekt over tid skal gå mot null. Som dette viser, skjer det ikke en individuell fastsettelse i forhold til hver enkelt sluttbruker.

KILE-satsene, dvs. verdien for en ikke-levert kilowatt/time, er fastsatt på bakgrunn av en landsomfattende spørreundersøkelse foretatt av SINTEF Energiforskning i perioden 2001 – 2002. I

² Det er informert om ordningen på NVEs Internett-sider: <http://www.nve.no>, se under Energi>Nettregulering>KILE.

undersøkelsen ble ulike sluttbrukeres kostnader ved avbrudd kartlagt, og disse kostnadene gjenpeiles i KILE-satsene. Sluttbrukerne er inndelt i seks kundegrupper, som er Industri, Handel & Tjenester, Jordbruk, Husholdning, Offentlig virksomhet og Treforedling & Kraftintensiv industri.

I KILE-ordningen inngår for det første all ikke-levert energi som følge av langvarige avbrudd i henhold til forskriften § 6-2 annet ledd nr. 12-15, jf. forskriften § 9-2 første ledd. Med «langvarige avbrudd» menes «tilstand karakterisert med uteblitt levering av elektrisk energi til en eller flere sluttbrukere, hvor forsyningsspenningen er under 1 % av kontraktsmessig avtalt spenning, jf. EN 50160» som vedvarer utover 3 minutter, jf. forskriften § 1-3 første ledd annet og tredje punktum. I § 9-3 annet punktum er det presisert at KILE også omfatter «hendelser i nettselskapets anlegg forårsaket av sluttbruker eller annen tredjepart, med unntak av hendelser som kun berører den sluttbruker som selv forårsaket hendelsen».

Ordningen gir således nettselskapet økte inntektsrammer ved bedret leveringspålidelighet og reduserte inntektsrammer ved redusert leveringspålidelighet, sett i forhold til forventningsverdien. Ordningen innebærer at inntektsrammene i tillegg til justering for effektivitetskrav, også justeres for endringer i leveringspålideligheten. Tanken er at man skal gi incentiver i forhold til effektiv drift av og riktig nivå på vedlikehold og investeringer i infrastrukturen ved å premiere gjennom å innrømme nettselskapene en adgang til å hente inn en del av den samfunnsmessige gevinsten fra sluttbrukerne ved økt leveringspålidelighet.

5.4.5 Effektivitetsmålinger – effektivitetskrav

For å måle effektiviteten i selskapene benyttes datainnhyllingsmetoden (DEA).³ Metoden går ut på først å finne de nettselskapene som bruker minst ressurser på å løse oppgavene (produksjon av nettjenester), for så å sammenligne resultatene til hvert enkelt nettselskap med det de beste oppnår. Gjennom denne metoden måles både teknisk effektivitet som sier noe om hvor mye innsatsfaktorer man bruker i forhold til de beste, og kostnadseffektivitet som i tillegg reflekterer ineffektiv sammensetning av innsatsfaktorer. Produktspektene i DEA-modellen beskriver nettselskapenes

oppgaver, mens innsatsfaktorene beskriver nettselskapenes ressursbruk for å løse oppgavene.

De selskap som benytter minst ressurser på å løse oppgavene, vil kun bli pålagt et generelt effektivitetskrav (1,5 % pr år for perioden 2002-2006), mens de andre i tillegg blir pålagt et individuelt effektivitetskrav hvor størrelsen avhenger av hvordan ressursbruken er i forhold til de selskapene som benytter minst ressurser til å løse oppgaven.

5.4.6 Beregning av tariffer

På grunn av at nettselskapene tildeles en inntektsramme, kan de ikke justere tariffene (nettleien) for å få dekket enhver kostnad som måtte påløpe fullt ut. Tariffene skal beregnes av nettselskapet slik at inntekten for det enkelte år så langt som mulig ikke overstiger inntektsrammen i eget nett og de kostnadene som kan dekkes inn som et tillegg. Kostnader som kan dekkes inn i tillegg til inntektsrammen er kostnader ved kjøp av nettjenester fra andre nettselskaper (overliggende nett), kostnader ved leie av andre nettselskapers anlegg og innbetalt eiendomsskatt.

Det totale forbruket av elektrisk energi i et nettområde varierer over året (pga. temperatursvingninger, konjunkturer osv.) Ettersom tariffene normalt beregnes i forkant av året, eventuelt med en eller flere justeringer i løpet av året, er det svært vanskelig å forutsi det endelige forbruket og dermed den endelige inntekten for nettselskapene. Avvik mellom total tillatt inntekt og virkelig innhentet inntekt fremkommer som en mer- eller mindreinntekt i NVEs økonomiske regulering. En slik saldo for mer- eller mindreinntekt skal hensyntas ved fastsettelsen av neste års tariffer, slik at en merinntekt tilbakeføres kundene og en mindreinntekt trekkes inn fra kundene.

Innenfor rammene av total tillatt inntekt fastsetter nettselskapet selv tariffene for ulike typer tilknytning, for eksempel husholdningstariff, hyttetariff og næringstariff. Ved uenighet om beregningen av tariffer, kan saken bringes inn for NVE til avgjørelse.

5.5 Gjeldende regulering av leveringskvalitet

5.5.1 Kort om begrepet leveringskvalitet

Leveringskvalitet er et samlebegrep som inneholder både tekniske og ikke-tekniske elementer for å beskrive elektrisk energi.

³ En detaljert beskrivelse av metoden gis i NVE-publikasjon 15/1997.

De ikke-tekniske elementene retter seg primært mot nettselskapenes kundeservice, som for eksempel behandling av klager fra tilknyttede kunder, hvor lang tid det tar å få besvart en henvendelse, hvor lang tid det tar å få etablert en tilknytning, varsling i forbindelse med planlagte utkoblinger, osv. De ikke-tekniske elementene er således en viktig del av den tjenesten nettselskapet yter.

De tekniske elementene i begrepet leveringskvalitet kan først deles inn i leveringspålitelighet (avbrudd) og spenningskvalitet. Leveringspålitelighet sier noe om tilgjengeligheten i nettet, mens spenningskvaliteten noe upresist kan beskrives som anvendeligheten. For at den elektriske energien for eksempel skal kunne anvendes til alminnelig bruk i husholdninger, må spenningen tilfredsstillende eller ligge innenfor visse forhåndsdefinerte krav og standarder. Disse kravene og standardene er av utpreget teknisk art, og gjelder spennings frekvens, effektivverdi og kurveform. Det anses ikke formålstjenelig å gå nærmere inn på en beskrivelse av disse forholdene.

5.5.2 Regulering av leveringskvalitet i medhold av energiloven

Energiloven § 5A-3 lyder:

«Departementet gir forskrifter om leveringskvaliteten i kraftsystemet og om informasjonsplikten i den forbindelse.»

I energilovforskriften § 5A-3 har Olje- og energidepartementet gitt nærmere bestemmelser:

Det kan settes krav til leveringskvalitet overfor aktørene i kraftsystemet. Krav til leveringskvaliteten kan blant annet være minimumskrav for hva som er å anse som tilfredsstillende leveringskvalitet.

Den som leverer elektrisk energi plikter å informere tilknyttede aktører om hvilken leveringskvalitet som kan påregnes. Det kan inngås private avtaler om en annen leveringskvalitet.

Olje- og energidepartementet har videre i energilovforskriften § 7-1 bokstav m delegert myndighet til NVE, som kan utferdige forskrifter til gjennomføring og utfylling av bestemmelsene om leveringskvalitet. Som kjent arbeider NVE med å utarbeide et utkast til forskrift, som er ventet å gå ut på høring primo 2004, se nærmere i punkt 5.5.4 nedenfor. De nye bestemmelsene om leveringskvalitet vil gjelde blant annet for de som eier eller driver elektriske overføringsnett uavhengig av spenningsnivå, og omfatter således både sentral-, regional- og fordelingsnett helt frem

til sluttbrukerne. De nye bestemmelsene setter også krav til sluttbrukere og de som eier eller driver anlegg for produksjon av elektrisk energi.

I tillegg til ovennevnte bestemmelser, inneholder energilovforskriften § 3-4 bokstav a standardvilkår som gjelder for drift og vedlikehold av elektriske anlegg bygget i medhold av anleggs- eller områdekonsesjon. Bestemmelsen fastsetter at konsesjonæren til enhver tid plikter å holde anlegget i tilfredsstillende driftssikker stand, herunder sørge for vedlikehold og modernisering som sikrer en tilfredsstillende leveringskvalitet. Gjennom dette vilkåret har NVE tidligere behandlet klager over mangelfull leveringskvalitet. I utøvelsen av skjønnet har det vært tatt utgangspunkt i «Europanormen» EN 50160.

I forhold til leveringspålitelighet er nettselskapene fra 1.1.2001 underlagt en ordning med kvalitetsjustering av inntektsrammen ved ikke-levert energi (KILE), jf. punkt 5.4.4 ovenfor. Ordningen medfører at avbrudd i den høyspente leveringen fremstår som en økonomisk kostnad for nettselskapet, regnet ut etter avsnvsverdi for en beregnet mengde ikke levert energi. Nettselskapene motiveres dermed til å opprettholde en tilfredsstillende leveringspålitelighet i sitt leveringsområde.

5.5.3 Regulering av leveringskvalitet i standardkontrakten

I standard nettleieavtale, som er utarbeidet i samarbeid mellom Energibedriftenes landsforening og Forbrukerombudet, finnes det en begrenset regulering av leveringskvalitet. I tillegg til å inneholde elementer knyttet til ikke-tekniske sider av leveringskvalitet, inneholder avtalen i § 12-4 en regulering av tekniske krav til tjenesten nettselskapet skal levere. Standard nettleieavtale legger for øvrig også den europeiske produktstandarden (EN 50160) til grunn. Standarden er utarbeidet av det europeiske standardiseringsorganet CENELEC. Normen fungerer som veiledende standard innen hele EØS-området.

Generelt gjelder det at avtalens regulering er til dels mangelfull i forhold til å presisere nærmere krav til nettselskapets ytelse.

5.5.4 Ny forskrift om leveringskvalitet

Bakgrunnen for arbeidet med ny forskrift om leveringskvalitet kan for det første sies å ligge i monopolkontrollens tosidige formål. I tillegg til å legge til rette for en effektiv kraftomsetning, skal monopolkontrollen sikre at nettvirksomheten er

effektiv, slik at den kan levere nettjenester med tilfredsstillende leveringskvalitet til lavest mulig pris.

For det andre er NVE pålagt av OED å utarbeide slike normer. Pålegget kom tidligere til uttrykk i energilovforskriften, ved at konsesjonærene skulle tilby kundene den leveringskvalitet som er fastsatt i normer gitt av NVE. Som kjent er det ikke gitt generelle normer om leveringskvalitet, utover de fastsatte forskriftsvilkårene om drift og vedlikehold. Den nye bestemmelsen i energilovforskriften § 5A-3 om leveringskvalitet inneholder ingen tilsvarende formulering, men OED har klart gitt uttrykk for at NVE skal utarbeide slike forskrifter.

Forskriften er under utredning, og vil ventelig sendes ut på høring i mars 2004. Forskriften skal stille minimumskrav til både ikke-tekniske og tekniske sider av leveringskvalitet.

5.6 Reglene om anleggsbidrag

5.6.1 Innledning

NVEs forskrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffer har i § 17-5 bestemmelser om nettselskapets adgang til å kreve anleggsbidrag fra kundene. Anleggsbidrag innebærer at nettselskapene kan fastsette et kontantvederlag for å dekke anleggskostnadene ved å knytte kunder til nettet eller ved forsterkning av nettet til eksisterende kunder. Anleggsbidrag ved forsterkning av en tilknytning kan beregnes når kunden krever økt kapasitet eller kvalitet som utløser behov for investeringer i nettanlegg.

5.6.2 Fastsetting av anleggsbidrag

Anleggsbidraget skal beregnes ut fra kostnadene som følger av kundens tilknytning til nettet. Når en tilknytning som beskrevet i forskriften § 17-5 første og annet ledd utløser forsterkninger i radiale fellesanlegg, kan en forholdsmessig andel av disse kostnadene inngå i anleggsbidraget. Ved investeringer i maskete nett kan anleggsbidrag kun fastsettes i ekstraordinære tilfeller. Anleggsbidraget skal fastsettes uavhengig av kundens forventede energiuttak og kan maksimalt settes til anleggskostnad for anlegget minus tilknytningsgebyr.

Anleggskostnad settes lik nødvendige kostnader ved tilknytningen eller forsterkningen, inklusive timeverk for personell, maskiner og utstyr.

Nettselskapet kan under visse vilkår fordele anleggsbidraget mellom kunder som blir tilknyttet på tidspunktet for ferdigstillelse av anlegget og kunder som blir tilknyttet på et senere tidspunkt, men senest innen ti år etter ferdigstillelse av anlegget. Fordelingen kan skje i form av en etterberegning av anleggsbidraget, når nye kunder blir tilknyttet eller ved at nettselskapet forskutterer investeringskostnadene og fastsetter anleggsbidraget andelsvis overfor de kunder som etter hvert blir tilknyttet til nettet. Nettselskapet skal på forhånd informere kunden om innkreving av og beregningsgrunnlag for anleggsbidraget.

NVE har så langt ikke funnet det riktig å pålegge nettselskapene å innkreve anleggsbidrag. Forskriftsbestemmelsen kan derfor anses som et øvre tak ved fastsetting av anleggsbidragets størrelse. Dette innebærer at de nettselskapene som ønsker det, kan dekke en andel av investeringen, for eksempel gjennom et standard bunnfradrag. Bruk av bunnfradrag må eventuelt gjøres uavhengig av kundens energiuttak, jf. § 17-4 femte ledd og må fastsettes etter ikke-diskriminerende og objektive kriterier, jf. § 13-1 bokstav c.

Reglene innebærer at kunden blir stilt overfor et anleggsbidrag som avspeiler de faktiske kostnadene. Denne prissettingen medfører at kunden gis en reell mulighet til å vurdere tilknytnings-/forsterkningskostnadene mot kostnadene ved alternative energiløsninger. Når anleggskostnad settes lik faktisk tilknytningskostnad, vil dette gi riktige prissignaler til kundene og slik sett bidra til en mer effektiv ressursbruk. Reglene innebærer også at en større andel av de faste kostnadene i nettet kan dekkes gjennom anleggsbidraget. Da anleggskostnadene for en stor del er kundespesifikke kostnader, vil reglene gi en mer kostnadsriktig fordeling av de faste kostnadene i nettet, ved at den som er årsak til kostnadene også betaler disse.

5.6.3 Forholdet til regnskapsreglene og inntektsrammereguleringen

Anleggsbidrag regnes som tilskudd til den faktiske investeringen, og skal i samsvar med god regnskapskikk trekkes fra investeringskostnaden før aktivering i nettvirksomhetens balanseoppstilling. Anleggsbidrag skal ikke inntektsføres og blir dermed ikke regulert innenfor inntektsrammen. Innkreving av anleggsbidrag vil imidlertid påvirke størrelsen på inntektsrammen siden anleggsbidrag ikke føres i balansen. Bestemmelsen om anleggsbidrag åpner ikke for at det kan kreves

anleggsbidrag ved reinvestering eller fornyelse av anlegg som tidligere er betalt med anleggsbidrag. Det legges til grunn at nettselskapet er ansvarlig for drift, vedlikehold og reinvesteringer i alle anlegg som er betalt med anleggsbidrag, og at kostnadene skal dekkes innenfor inntektsrammen. Det vises i denne sammenheng til at inn-

tektsrammereguleringen bygger på en regel om at kostnadene fra en reguleringsperiode legges til grunn for inntektsrammen i den påfølgende periode. Denne regelen omfatter også kostnader til drift, vedlikehold og reinvesteringer som påløper i tilknytning til anlegg som er betalt med anleggsbidrag.

Kapittel 6

Faktiske og rettslige forhold knyttet til kraftmarkedet

6.1 Kort om hvordan markedet for fysisk kjøp og salg av kraft fungerer

Alle kraftprodusenter leverer elektrisk energi inn på overføringsnettet. Det er ikke mulig etterpå å skille de ulike leveransene fra hverandre. Det blir til enhver tid levert like mye elektrisk energi inn på nettet som det blir tatt ut (inkludert nettap). Det holdes regnskap med hvor mye elektrisk energi den enkelte produsent leverer inn på nettet til enhver tid, og hvor mye den enkelte forbruker tar ut. Regler for måling og avregning er fastsatt i NVEs forskrift om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og fakturering av netjtjenester av 11. mars 1999 nr. 301.

Skifte av leverandør vil i seg selv ikke påvirke den fysiske kraftflyten. Overføringstariffen som kunden betaler for bruk av netjtjenesten blir derfor ikke påvirket av et skifte av kraftleverandør.

For kraftprodusentene behøver det ikke være samsvar mellom hvor mye de selger til enhver tid og hvor mye de produserer. For å få høyest mulig inntekt fra produksjonen disponeres vannet i magasinene ut fra prisforventningene til enhver tid. For å få samsvar mellom produksjon og salgsforpliktelser kan en produsent kjøpe og selge elektrisk energi i markedet, for eksempel på markedsplassen Nord Pool Spot AS.

Spotprisen som dannes på Nord Pool Spot AS' elspotmarked gjenspeiler forbruks-, produksjons- og overføringsforholdene i kraftmarkedet. Variasjoner i nedbør og temperatur bidrar til at spotprisen kan variere mye. Det er derfor knyttet stor økonomisk risiko til omsetning av elektrisk energi. For å redusere risikoen, kan produsenter, forbrukere og andre aktører i markedet inngå langsiktige kontrakter, både fysiske og finansielle.

6.2 Omsetning av elektrisk energi

Kraftmarkedet kan deles inn i engrosmarkedet, regulerkraftmarkedet og sluttbrukermarkedet. I

engrosmarkedet handler kraftprodusenter, kraftleverandører, større industriforetak og andre større enheter. Handelen foregår bilateralt mellom ulike markedsaktører og over markedene til den nordiske elbørsen Nord Pool. Bilaterale kontrakter har fortsatt den største andelen av markedet. Den fysiske handelen mellom de nordiske landene er basert på Nord Pool Spot AS' elspotmarked. Det blir også inngått tosidige finansielle avtaler mellom aktørene i de ulike landene.

6.2.1 Nord Pool

Nord Pool ASA eies av de systemansvarlige nettselskapene i Norge og Sverige, Statnett og Affärsverket Svenska Kraftnät (50 % hver). Fra 2002 ble den fysiske kraftomsetningen skilt ut i et eget daterselskap Nord Pool Spot AS. Nord Pool Spot AS eies med 20 % hver av Statnett SF, Affärsverket Svenska Kraftnät, Fingrid OY og 20 % av Nord Pool ASA. De øvrige 20 % av aksjene eies av de to danske systemoperatørene Eltra (Jylland og Fyn) og Elkraft System (Sjælland). I Finland er Nord Pool representert ved den finske kraftbørsen EL-EX i Helsingfors.

Nord Pool Spot AS fastsetter elspotprisen for hver time i det fysiske markedet for Norge, Sverige, Finland og Danmark. Elspotprisen er ofte også en prisreferanse for annen krafthandel (både fysisk og finansiell).

Det er om lag 300 aktører som handler i ett eller flere av Nord Pools markeder. Foruten nordiske aktører handler også aktører fra Storbritannia, Tyskland, USA, Sveits, Frankrike, Italia og Nederland over børsen. Norske aktører utgjør om lag 55 % av Nord Pools kunder.

Nord Pool organiserer i dag fire markeder: Elspot, Eltermin, Elbas og Elopsjon. I tillegg tilbyr Nord Pool clearingtjenester. Nord Pool clearer alle kontrakter som handles over elbørsen og tilbyr også clearing av tosidige avtaler. Clearing innebærer at Nord Pool trer inn i kontraktene til alle aktørene, og blir sentral juridisk motpart for alle parter. Nord Pool krever sikkerhet av partene

og garanterer for oppfyllelse av kontrakten. Clearing bidrar således til å minske risikoen for kreditt- og oppgjørsproblemer.

Elspot er markedet for omsetning av elektrisk energi med fysisk levering døgnet etter. Prisen fastsettes på grunnlag av aktørenes samlede kjøps- og salgsmeldinger. Prisen fastsettes for hver time i døgnet. Prisene er referanse både for elterminmarkedet og det øvrige kraftmarkedet. Elspotmarkedet har også en viktig funksjon i forhold til Statnetts utøvelse av systemansvaret, ettersom det samlede tilbudet og etterspørselen etter elektrisk energi fastsettes.

Eltermin er et finansielt terminmarked for prissikring av handel med kraftkontrakter. Eltermin består i dag av future- og forwardkontrakter med inntil tre års tidshorison. Futurekontraktene har daglig markedsoppgjør både i handels- og leveringsperioden, mens forwardkontraktene akkumulerer resultatet av prisendringene gjennom handelsperioden og har daglig oppgjør i leveringsperioden.

Elopsjon er et finansielt instrument for risikostyring og budsjettering av fremtidige inntekter og kostnader knyttet til handel med elktrakter. Opsjonshandel er en handelsrett man betaler for, samt forpliktelser man får betalt for. Handel med elopsjoner gir rett til kjøp og salg av et underliggende instrument (underliggende). På Nord Pool kan man handle såkalte europeiske opsjoner. Opsjonene er standardiserte og er dermed definert gjennom på forhånd fastlagte vilkår.

Elbas er et kontinuerlig fysisk marked for balansejustering, dvs. handel med elektrisk energi nærmere opp mot driftstimen enn elspot. Dette markedet er kun tilgjengelig for svenske og finske aktører og er i disse landene et supplement til elspotmarkedet og regulerkraftmarkedet.

6.2.2 Regulerkraftmarkedet

Regulerkraftmarkedet utgjør sammen med engrosmarkedet det fysiske markedet for omsetning av elektrisk energi.

Gjennom meddelt konsesjon etter energiloven og forskrift om systemansvaret i kraftsystemet av 7. mai 2002, er Statnett SF pålagt å drive et regulerkraftmarked i Norge. Regulerkraftmarkedet håndterer det ikke-prognoserbare avviket mellom virkelig og planlagt utveksling av elektrisk energi, og skaper balanse mellom den løpende produksjonen og forbruket. På svensk side ivaretas dette gjennom balansetjansen hos Svenska Kraftnät.

Statnett SF beskriver denne virksomheten på sine Internetsider på følgende måte:

«Statnett har altså ansvaret for å holde det norske kraftsystemet i balanse, og har dermed den overordnede fysiske styring og kontroll av landets kraftsystem. Teknisk betyr dette at frekvensen holdes på 50 Hz.

Dersom forbruket overstiger produksjonen, vil frekvensen falle og bli lavere enn 50 Hz. Da må Statnett som systemansvarlig nettselskap ringe en produsent og be ham «fylle mer strøm på nettet» eller be en forbruker om å bruke mindre.

Dersom produksjonen blir for stor, slik at den overstiger forbruket, øker frekvensen slik at den blir høyere enn 50 Hz. Statnett må da ringe en produsent og be ham «fylle mindre strøm på nettet».

Den mengden strøm som Statnett handler på denne måten, kalles regulerkraft. Statnett velger ut hvem som skal endre produksjon eller forbruk ut fra pristilbud produsenter og forbrukere har gitt på dette. Den produsent eller forbruker som har angitt lavest pris for den endringen det er behov for, blir valgt.

I Norge er det «Balanseavtale vedrørende Regulerkraftordningen» som regulerer forholdet mellom Statnett og balanseansvarlige. I denne avtalen er det blant annet beskrevet regler for anmelding, prissetting, oppgjør og sikkerhetsstillelse i regulerkraftmarkedet. En balanseansvarlig er et selskap med omsetningskonsesjon meddelt etter energiloven som kjøper og selger regulerkraft og har sitt forretningsmessige oppgjør gjennom balanseavregningens faktura eller kreditnota for regulerkraft. Ca. 130 selskap er balanseansvarlige.

De aktive deltakerne på regulerkraftmarkedet er kun de aktører som kan regulere sitt uttak eller sin innmating av elektrisk energi med store volum (minimum 25 MW) i løpet av kort tid, dvs. innen 15 minutter. Aktive deltagere er typisk produsenter og større sluttbrukere. Alle øvrige aktører er passive deltakere som avregnes ut fra sitt energiavvik per time mellom målt utveksling av elektrisk energi og kontraktsfestede rettigheter/forpliktelser i forhold til inngåtte avtaler på Nord Pool Spot og/eller bilaterale avtaler.

Det finansielle oppgjøret i regulerkraftmarkedet skjer etter den samme metoden som i engrosmarkedet ved handel på Nord Pool Spot. Det samme gjelder sikkerhetsstillelse. En forskjell er imidlertid at Statnett SF sender ut faktura etter ca. 10 dager, i motsetning til Nord Pools utsendelse

den påfølgende mandagen etter handelsukens slutt.

Størrelsen på sikkerhetsstillelsen er regulert i balanseavtalen etter samme mønster som for handel på Nord Pool Spot. Det kreves imidlertid separat sikkerhetsstillelse for handel i de to ulike delmarkedene.

Dette innebærer at det også skal stilles bunn-sikkerhet på minimum 100.000 NOK for handel i regulerkraftmarkedet, samt at det kan kreves tilleggssikkerhet etter følgende regler i vedlegg 2 til balanseavtalen:

«3 Tilleggssikkerhet for oppgjørssikeren

I tillegg til bunnsikkerheten skal det stilles sikkerhet for oppgjørssikeren. Dette kan gjøres på to forskjellige måter, og den Balanseansvarlige kan velge hvilken han vil benytte. De to alternativene fremgår av pkt 3.1 og 3.2 nedenfor. Dersom Balanseansvarlig ikke velger noe alternativ, vil tilleggssikkerhetens beløp beregnes etter alternativet i pkt. 3.1.

Tilfredsstillende sikkerhet skal være stillet før handel kan starte.

3.1 Tilleggssikkerhet samordnet med handel av elspot.

Den Balanseansvarlige må ha gyldig Aktøravtale med Nord Pool Spot dersom det skal benyttes felles sikkerhetsstillelse for elspot og regulerkraft.

Tilleggskravet til sikkerhet er det beløpet som til en hver tid minst tilsvarer den Balanseansvarlige siste ukes netto kjøp av elspot. Dette kommer i tillegg til Nord Pools krav om sikkerhetsstillelse. Ved beregning av hvorvidt dette sikkerhetskravet er oppfylt, medregnes bunnsikkerheten.

3.2 Tilleggssikkerhet i forhold til total handel

Den Balanseansvarlige stiller sikkerhet i forhold til total handel. Kravet for sikkerhetsstillelsen utgjør det beløpet som tilsvarer de tre siste avregnede ukers brutto handel i engros-markedet. Sikkerhetsstillelsesbeløpet beregnes ved å multiplisere totalt handelsvolum med timeveid gjennomsnittlig systempris pr. uke. Ved beregning av hvorvidt dette kravet tilfreds-stilles medregnes bunnsikkerheten.»

Manglende sikkerhetsstillelse kan medføre suspensjon fra regulerkraftmarkedet, som innebærer at aktøren må innstille sine leveringsforpliktelser. Som nevnt ovenfor overtar nettselskapet da leveringsforpliktelsen overfor sluttbrukerne i kraft av leveringsplikten etter energiloven § 3-3.

6.2.3 Sluttbrukermarkedet

Alle som kjøper elektrisk energi til eget forbruk, er sluttbrukere. Som sluttbrukere anses således alt fra husholdningskunder til næringskunder. Små sluttbrukere kjøper vanligvis elektrisk energi via et omsetningsselskap. Store sluttbrukere innen industri og tjenesteyting, for eksempel Elkem, Norsk Hydro og Oslo Lufthavn Gardermoen, kjøper ofte direkte på engrosmarkedet (Nord Pool). Det eksisterer ingen juridiske hindringer for å gå inn i engrosmarkedet, men risikoen og kostnadene forbundet med det fraholder mindre aktører fra å gå inn i dette markedet.

Enhver sluttbruker kan fritt velge leverandør i Norge. Retten til å skifte leverandør og fremgangsmåten for dette er regulert i forskrift 11. mars 1999 nr. 301 om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og fakturering av netjtjenester. Nettselskapet er gjennom forskriften forpliktet til å bidra til leverandørbytter, og skal opptre nøytralt.

Den totale strømregningen er satt sammen av flere deler; kraftpris, nettleie, elavgift, merverdiavgift og et påslag på nettleien som er øremerket Energifondet. For en gjennomsnittlig husholdning kan man med dagens kraftpriser under normale markedsforhold rundt regnet si at kraftpris, nettleie og avgifter hver utgjør om lag en tredel av den totale regningen.¹

Sluttbrukermarkedet karakteriseres ved at kraftleverandørene tilbyr ulike kontrakter om pris. De vanligste kontraktene er markedspris (reflekterer spotpris med et tillegg), standard variabel pris (vil som hovedregel reflektere sesongmessige svingninger) og fastprisavtaler (ett til tre års varighet er det vanligste). Per første kvartal 2003 utgjorde om lag 85 % av omsatt volum til husholdningene kontrakt med standard variabel pris. Stadig flere velger imidlertid kontrakter basert på elspotprisen, for eksempel en kontrakt hvor prisen er elspot pluss et fast påslag. I underkant av 8 % av omsatt volum per første kvartal 2003 ble handlet i forhold til slike kontrakter i første kvartal 2003. De øvrige husholdningskundene har ulike former for fastpriskontrakter.

I omsetningsvirksomheten er det relativt vanlig å benytte Standard Kraftleveringsavtale mellom husholdningskunder og kraftleverandør om vilkår for levering av elektrisk energi. Kraftleveringskontrakten er utarbeidet av Energibedrifte-

¹ Kilde: Energi- og vassdragsvirksomheten i Norge, 2002 s. 97 første spalte.

nes landsforening i samarbeid med Forbrukerombudet og Forbrukerrådet. Det finnes unntak og endringer fra standardkontrakten hos en rekke leverandører, men det finnes ingen samlet oversikt over hvor ofte dette forekommer.

Kraftleverandørene står per i dag fritt til å tilby ulik fakturering i sluttbrukermarkedet. Enkelte tilbyr forskuddsbetaling, mens andre tilbyr etterskuddsbetaling. Mellom disse ytterpunktene forekommer det ulik grad av forskuddsbetaling, alt etter fakturaens forfall. Faktureringshyppighet kan variere, men fakturering kvartalsvis er nok det vanligste.

Nettselskapene er imidlertid bundet av forskrift 11. mars 1999 nr. 301 om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og

fakturering av netjtjenester, som inneholder regler for hvordan sluttbrukerne skal faktureres for nettleie. Dersom husholdningen har et årsforbruk større enn 8.000 kWh, skal nettselskapet fakturere etterskuddsvis minimum hver tredje måned på bakgrunn av avlesning.

Oppgjørsrutinene i engros-, regulerkraft- og det finansielle markedet er vesentlig forskjellig fra oppgjørsrutinene i sluttbrukermarkedet. Dette innebærer at kraftleverandørene har et stort behov for trekkfasiliteter og tilgang på sikkerhetsstillelser. I det finansielle markedet kan leverandørene foreta prissikringer. Sluttbrukerne kan på samme måte prissikre seg gjennom fastprisavtaler.

Kapittel 7

Oversikt over lovgivning av direkte eller indirekte betydning for forbrukerne utover energiloven med tilhørende forskrifter

7.1 Konkurranseloven og EØS-avtalen artikkel 53, 54 og 59

Forbrukerne nyter et indirekte vern etter lov 11. juni 1993 nr. 65 om konkurranse i ervervsvirksomhet (konkurranseloven).¹ Lovens formål er å oppnå «effektiv bruk av samfunnets ressurser ved å legge til rette for virksom konkurranse», jf. § 1-1. Loven er bransjeuavhengig og gjelder uavhengig av om virksomheten er offentlig eller privat eid og uavhengig av organisasjonsform, jf. § 1-3. Loven har en rekke forbudsbestemmelser i kapittel 3. I tillegg har Konkurransetilsynet en generell adgang til å gripe inn mot konkurranseskadelig atferd og bedriftserverv, jf. § 3-10 og § 3-11. Ved siden av sanksjoner pålagt av Konkurransetilsynet, er avtaler i strid med loven ugyldige mellom partene, jf. § 5-1.

Generelt kan man si at konkurranseloven bidrar til å sikre at prisdannelsen i elmarkedet ikke avviker for mye fra pareto optimalitet, dvs. det ideelle målet på likevekt mellom tilbud og etterspørsel i et fritt marked. På den måten motvirker konkurranseloven at forbrukerne betaler for mye i forhold til hva det koster å produsere og levere elektrisk energi med normal (markedsstyrt) inntjeningsgrad.

EØS-avtalen inneholder også regler som tar sikte på å sikre virksom konkurranse i artikkel 53, 54 og 59. Bestemmelsene er rene forbudsbestemmelser. ESA og Kommisjonen har ingen skjønnsmessig inngrepskompetanse slik som Konkurransetilsynet har etter § 3-10 og § 3-11. EØS-avtalens regler er direkte anvendelige ved siden av konkurranseloven, med mindre noe annet fremgår av konkurranseloven eller EF-rettsakter.

¹ Det foreligger et forslag til ny konkurranselov, jf. Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) A) Om lov om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger (konkurranseloven) B) Om lov om gjennomføring og kontroll av EØS-avtalens konkurranseregler mv. (EØS-konkurranseloven).

Konkurransetilsynet har fastsatt en forskrift om prisopplysning ved transport og salg av elektrisk kraft, jf. forskrift 7. juni 1996 gitt med hjemmel i konkurranseloven §4-1 annet og tredje ledd. Forskriften, som gjelder både for nettselskaper og kraftleverandører, har bl.a. bestemmelser om opplysninger i informasjon og markedsføring og opplysningsplikt ved avregninger og å konto-regninger.

Konkurransetilsynet har også fastsatt en forskrift om meldeplikt for kraftpriser, jf. forskrift 12. desember 1997 nr. 1392. Forskriften pålegger enhver som selger elektrisk energi til forbrukere å melde inn kraftpriser til Konkurransetilsynet. Formålet med forskriften er å sikre grunnlaget for god prisinformasjon til forbruker.

7.2 Markedsføringsloven

Lov 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven) har i § 1 et forbud mot handlinger som «er urimelige i forhold til forbrukere eller som for øvrig strider mot god markedsføringsskikk». Lovens §§ 2 og 3 forbyr villedende og utilstrekkelig veiledende markedsføring. I tillegg kan urimelige avtalevilkår forbys i henhold til § 9 a. Loven omfatter alle som driver næringsvirksomhet, og gjelder således også for energibedriftene.

7.3 Avtaleloven

Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avtaleslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven) kommer til anvendelse på strømkontrakter. Av særlig betydning er § 37 om vilkår som ikke er individuelt forhandlet. Paragrafens første ledd lyder slik:

«For vilkår som ikke er individuelt forhandlet, og som inngår i en avtale mellom en forbruker og en næringsdrivende, gjelder følgende:

8. Ved anvendelse av § 36 skal det tas hensyn til forhold som nevnt i § 36 annet ledd. Senere inntrådte forhold skal likevel ikke tillegges betydning til skade for forbrukeren med den virkning at et avtalevilkår som ellers ville anses som urimelig, blir ansett som rimelig.
9. Hvis ett eller flere avtalevilkår medfører en betydelig skjevhet til skade for forbrukeren i de rettigheter og plikter partene har etter avtalen, kan forbrukeren ved anvendelse av § 36 kreve at avtalen for øvrig skal være bindende for partene, dersom den kan bestå med uforandret innhold.
10. Ved tvil om tolkningen av et avtalevilkår, skal vilkåret tolkes til fordel for forbrukeren.
11. En næringsdrivende som hevder at et avtalevilkår er individuelt forhandlet, må godtgjøre dette.»

7.4 Angrerettloven

Dersom avtale om kjøp av elektrisk energi eller nettleie inngås ved fjernsalg eller salg utenfor fast utsalgssted, gjelder bestemmelsene om angrerett ved kjøp av tjenester i lov 21. desember 2000 nr. 105 om angrerett (angrerettloven) kapittel 5. Foruten bestemmelser om selve angreretten inneholder loven også bestemmelser om opplysningsplikt før og ved avtaleinngåelsen (§§ 7 til 10).

Det kan generelt sies at angrerettens bestemmelser om selve angreretten på grunn av reglene om leverandørbytte i nettkontrollforskriften (forskrift 11. mars 1999 nr. 302) har begrenset praktisk betydning bortsett fra tilfeller hvor det måtte være inngått ugunstige fastprisavtaler. Utøvelse av angreretten kan ha som virkning at sluttbrukeren havner på leveringsplikt etter energiloven § 3-3, med mindre han selv skaffer seg en ny kraftleverandør etter å ha utøvd angreretten.

7.5 Produktansvarsloven

Lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar (produktansvarsloven) kommer til anvendelse på elektrisitet, jf. § 1-2 annet punktum. Både den som «tilvirker og frambringer et produkt» er ansvarssubjekt etter loven, jf. § 1-3 første ledd nr. 1. Det

innebærer at både kraftleverandøren og nettselskapet i prinsippet kan bli ansvarlig for skade som oppstår som følge av sikkerhetsmangel ved strømleveransen, jf. § 2-1. Kraftleverandøren vil gjennomgående kunne fri seg fra ansvar med hjemmel i § 2-2 bokstav b. I realiteten er det bare nettselskapene som kan komme i ansvar etter loven. Begrepet «sikkerhetsmangel», som er et grunnvilkår for ansvar, dekker i første rekke tilfelle av vesentlige spenningsavvik. Andre uregelmessigheter, for eksempel kortere eller lengre avbrudd i nettjenesten, faller ikke inn under begrepet sikkerhetsmangel.² Ansvarsforholdene må i slike tilfeller bygge på kontraktsrettslige regler. Loven gjelder både personskade og tingskade som overstiger et økonomisk tap på NOK 4.000, jf. § 2-3 første og tredje ledd. Erstatningen utmåles etter alminnelige prinsipper, jf. § 2-5. Ansvarer kan ikke begrenses i avtale, jf. § 2-6. I tillegg kan det bli aktuelt med ansvar etter det ulovfestede skyldansvaret og det objektive ansvaret.

7.6 Naturskadeforsikringsloven

Det er også grunn til å nevne lov 16. juni 1989 nr. 70 om naturskadeforsikring (naturskadeforsikringsloven). Ting i Norge som er forsikret mot brannskade, er også forsikret mot naturskade, jf. § 1 første punktum. Dette vil kunne tenkes å få betydning dersom for eksempel et skred fører til strømavbrudd som påfører forbrukeren økonomisk tap. Det er opprettet en felles naturskadeforsikringspool som alle forsikringsselskapene som tegner brannforsikring må betale premie til, jf. § 4. Ifølge en forskrift til loven er det fastsatt en egenandel på 4000 kroner.

7.7 Inkassoloven

Lov 13. mai 1988 nr. 26 om inkassovirksomhet og annen inndrivning av forfalte pengekrav (inkassoloven) gir forbrukere og andre vern mot uholdbare inndrivingsmetoder. Loven gjelder også når energiselskaper inndriver sine krav mot forbrukere. Sentralt står generalklausulen i inkassoloven § 8 om «god inkassoskikk»:

² Ot.prp.nr. 72 (1991-1992) Om lovvalg i forsikring, lov om gjennomføring i norsk rett av EØS-avtalens vedlegg V punkt 2 om fri bevegelighet for arbeidstakere mv. innenfor EØS og lov om endringer i enkelte lover som følge av EØS-avtalen s. 28.

«Inkassovirksomhet skal utøves i samsvar med god inkassoskikk. Det samme gjelder ved leilighetsvis inndriving for andre og ved inndriving av egne pengekrav.

Det er i strid med god inkassoskikk å bruke inkassometoder som utsetter noen for urimelig påtrykk, skade eller ulempe.»

Bestemmelsen gjelder både når et energiselskap selv inndriver sine fordringer, og i tilfeller hvor dette blir overlatt til et inkassoforetak. Kravet til god inkassoskikk har bl.a. betydning i tilfeller hvor det er tale om å koble sluttbrukeren fysisk fra nettet pga. betalingsmislighold (stenging), se nærmere i punkt 20.4.2 nedenfor.

7.8 Sosialtjenesteloven

Lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven) inneholder bestemmelser som kan tenkes å få betydning i situasjoner hvor det er aktuelt å foreta stenging av forbrukerens anlegg. Ifølge lovens § 5-1 har den som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, krav på økonomisk stønad. I Rundskriv 1-34/2001 Sosialtjenesteloven kapittel 5 omtales kjerneområdet for lovens livsoppholdsbegrep. Ugifter til strøm og oppvarming blir her omtalt som et av kjerneområdene for livsoppholdsbegrepet. En nærmere omtale av sosialtjenesteloven og relevante rundskriv er gitt i punkt 20.4.2 nedenfor, se også punkt 20.4.8.

Kapittel 8

Gjeldende standardavtaler

8.1 Innledning

Forbrukerombudet og Energibedriftenes landsforening (EBL) har utarbeidet tre standardavtaler: Standard tilknytningsvilkår, Standard nettleieavtale og Standard kraftleveringsavtale. Avtalene ble første gang fremforhandlet i 1993. De någjeldende avtalene ble ferdigstilt 1. oktober 2002. Disse er tilpasset forskriftsendringer og lovendringer siden 1993. Den viktigste endringen er forbrukernes adgang til kostnadsfritt å skifte kraftleverandør. En annen viktig endring er innføringen av angrefrist ved kraftkjøp. Avtalene tas i bruk av EBLs medlemmer enkeltvis. De siste store aktørene signaliserte ibruktakelse 1. mars 2003. En rekke aktører, særlig kraftleverandører, har benyttet muligheten til å innta en annen regulering og utelate elementer i standardavtalene.

8.2 Standard tilknytningsvilkår

Standard tilknytningsvilkår regulerer forholdet mellom nettselskapet og eieren av den elektriske installasjonen (sluttbrukeren) som tilknyttes distribusjonsnettet, jf. § 1.

Bruken av nettet reguleres av standard nettleieavtale, se nedenfor. Ansvarsforholdet mellom nettselskapet og nettkundene er beskrevet i standard nettleieavtale. De samme prinsippene gjelder for standard tilknytningsvilkår. Det foretas derfor en samlet vurdering av ansvarsreguleringen under behandlingen av standard nettleievilkår.

Standard tilknytningsvilkår regulerer også forholdet til tredjeperson, dvs. andre enn installasjonseier.

I avtalens § 2 fastlegges det hvordan avtale om tilknytning juridisk og teknisk blir inngått.

Avtalen § 3 gjelder fremføring og plassering av distribusjonsnett. Ved siden av reguleringen av forholdet mellom nettselskapet og eieren av installasjonen, er naborettslige og plan- og byg-

ningsrettslige spørsmål regulert der, samt erstatningsrettslige spørsmål ved skade på grunneiers eiendom (uaktsomhet) og på nettselskapets eiendom (forsett eller uaktsomhet).

I § 4 er selve tilknytningen regulert. Tilknytningspunktet markerer overgangen mellom nettselskapets distribusjonsnett og den elektriske installasjonen og angir grensen for eiendomsforhold, samt ansvar for drift og vedlikehold, jf. § 4-1. Reguleringen av tilknytningspunktet har også betydningen for risikoens overgang.

Avtalen opererer med to *fakultative* tilknytningspunkter:

1. Det punkt i distribusjonsnettet hvor stikkledning er tilknyttet.

Etter dette alternativet eier anleggseier stikkledningen, og svarer for feil som oppstår i den.

2. Ved tilkoblingsklemme på husvegg eller grunnmur for kabel eller luftnett.

Etter dette alternativet er stikkledningen en del av nettselskapets distribusjonsnett.

Tilknytningsgebyret er regulert i § 4-5, og fastsettes i samsvar med offentlige forskrifter, se ovenfor i punkt 3.1. Også såkalt anleggsbidrag kan beregnes i henhold til de til enhver tid gjeldende forskrifter, jf. § 5. Reglene om anleggsbidrag er fremstilt i punkt 5.6 ovenfor.

8.3 Standard nettleieavtale

Avtalen regulerer forholdet mellom nettselskapet som leverandør av netttjenester og bruker som nettkunde, jf. § 1. «Dersom uttak av kraft skjer uten at gyldig nettleieavtale foreligger, anses brukeren å ha godtatt og tiltrådt nettselskapets vilkår for nettleie», jf. § 1 annet ledd. Det kan synes noe tvilsomt om dette tilfredsstillende de alminnelige kravene til avtaleslutning. Det er som utgangspunkt et krav at man har blitt presentert for standardvilkårene før binding inntreffer. Den samme innvendingen kan rettes mot annet ledd annet punktum som lyder:

«Dersom gyldig kraftleveringsavtale ikke foreligger, anses brukeren å ha godtatt og tiltrådt nettselskapets vilkår for levering av kraft i samsvar med reglene om leveringsplikt.»

Det er naturlig at dette reguleres i nettleieavtalen, fordi det er i egenskap av nettselskap man har leveringsplikt, jf. energiloven § 3-3.

Paragraf 2 regulerer normal inngåelse av nettleieavtale, og skaper ingen problemer i forhold til alminnelige prinsipper om avtaleslutning.

Etter § 4-1 stiller nettselskapet «overføringskapasitet i sitt elektriske nett til disposisjon for nettkunden på de vilkår som følger av standard nettleieavtale (...), samt lover og forskrifter som måtte ha betydning for forholdet mellom nettselskapet og nettkunden». I henhold til forvaltningspraksis består leveringsplikten av en tilknytningsplikt, en avregnings- og faktureringsplikt og en plikt til å sørge for god leveringskvalitet.¹

Leveringskvaliteten rommer både leveringspålitelighet og spenningskvalitet.² *Leveringspålitelighet* er et uttrykk for tilgjengeligheten av elektrisk kraft, og sier noe om risikoen for å oppleve avbrudd i kraftforsyningen. Avbrudd i overføringen av elektrisk energi kan innebære et brudd på avtalen § 4-1, fordi nettselskapet da ikke stiller overføringskapasitet til disposisjon for sluttbrukeren. *Spenningskvalitet* er et uttrykk for den elektriske energiens anvendelighet. Kravene til spenningskvalitet er fiksert i § 12-4. Vedvarende spenningsvariasjoner ved normal belastning utover 230 V eller 230/400 V +/- 10 % i leveringspunktet, utgjør en mangel i henhold til avtalen, jf. § 12-4.

I § 4-2 reguleres nettleieavtalens forutsetninger. Det slås fast at selv om anlegget senere skifter eier, vil vilkårene fortsatt gjelde. Avtalen er således en tredjemannsavtale. Konstruksjonen er at den nye eieren ved å kjøpe anlegget, aksepterer avtalen og dens vilkår. «Nettet skal tåle vanlig bruk av godkjent utstyr fra nettkunden, inkludert bruk av ny teknologi/utstyr som er utbredt i husholdninger.», jf. § 4-2 annet ledd. Det knytter seg vanskelige tolkningsproblemer til hva som er «vanlig bruk» og hva som er «utbredt i husholdninger».

Paragraf 5 gjelder måling og måleravlesning. Nettselskapet er eier av måleutstyret. Avlesningen gjennomføres i samsvar med nettselskapets rutiner og gjeldende forskrifter. Ved selvavlesning

skal kunden så vidt mulig foreta avlesning og underrette nettselskapet i samsvar med de frister som er oppgitt av nettselskapet. Avlesning skal også gjøres ved leverandørskifte og ved opphør av leveranse. Ved manglende avlesning har nettselskapet rett til å fastsette nettkundens uttak skjønnsmessig. Denne regulering er i tråd med innarbeidet praksis og forskrift 11. mars 1999 nr. 301 om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og fakturering av nettleiester. Dersom et måleapparat ved kontroll viser mer eller mindre enn det virkelige forbruket, eller hvis måleapparatet ikke har virket, kan nettselskapet stipulere forbruket, jf. § 5-4. Nettkunden svarer for feil i eget anlegg, jf. § 5-5 første ledd. Ved feil i både nettselskapets og kundens anlegg, svarer de som hovedregel med en halvpart hver for merforbruket (nettleie og kraftpris), jf. § 5-5 tredje ledd. Hovedregelen kan bare fravikes dersom en av partene har medvirket til merforbruket ved egen skyld så langt det er rimelig når man tar hensyn til atferden og dens betydning for at merforbruket ble registrert, jf. § 5-5 femte ledd. Ved vurderingen av om det foreligger feil, blir offentlige forskrifter lagt til grunn, jf. § 5-5 fjerde ledd.

Nettleien betales i samsvar med gjeldende tariff med tillegg av offentlige avgifter og normalt eller faktisk målt forbruk i perioden, jf. § 6-1 første ledd annet punktum. Kundens anlegg kan stenges ved «vesentlig betalingsmislighold». Er det fare for liv og helse, må nettselskapet utsette en eventuell stenging, jf. § 7-1. Prosedyrene for stenging er nærmere regulert i § 7-2. Nettselskapet er ikke ansvarlig for tap som følge av rettmessig stenging, jf. § 7-4.

Frakobling og tilkobling er regulert i § 8, mens spørsmål om inkasso og konkurs følger bestemmelsene i inkassoloven og dekningsloven, jf. § 9 og § 10.

Avtalen kan sies opp med 14 dagers varsel, jf. § 11-1 første ledd. Kunden blir ansvarlig for nettleien ved manglende oppsigelse inntil nettselskapet får lest av måleren eller har inngått avtale med annen nettkunde. Leverer selskapet også elektrisk energi i henhold til reglene om leveringsplikt, gjelder det samme også for kraftsalget, jf. § 11-1 annet ledd.

Nettselskapets erstatningsansvar for direkte skader og tap «som den elektriske kraft forårsaker, samt for direkte skader og tap som skyldes avbrudd, driftstans og innskrenkninger i driften», er regulert i § 12-1. Ansvarsfiguren følger kjøpsloven §§ 27 første ledd og 40 første ledd. Kontrollsfæren omfatter kontraktsmedhjelpere.³

¹ Jf. Hammer: Tilrettelegging av kraftmarkedet, Oslo 1999 s. 369-70.

² Se nærmere punkt 15.2 nedenfor om forståelsen av begrepet leveringskvalitet.

Generelle leverandører og underleverandører som nevnt i kjøpsloven § 27 annet ledd, faller derimot utenfor.

I forhold til frekvenskvaliteten har nettselskapene kun en innsatsforpliktelse. Det innebærer at selskapene kan bli ansvarlig dersom deres mangelfulle innsats har ført til mangelfull eller uteblitt levering. Sluttbrukerne kan imidlertid ikke gjøre ansvar gjeldende overfor nettselskapet for feil begått av andre aktører som er tilknyttet nettet. Nettselskapet er ikke kontraktsrettslig forpliktet til å koordinere disse aktørenes disposisjoner, og har heller ikke mulighet til å utøve noen slik kontroll på annet grunnlag.⁴

Forhold i nettselskapenes egne nett som påvirker spenningskvaliteten og leveringspåliteligheten ligger innenfor deres kontrollsfære. Spørsmålet er om andre aktører kan regnes som kontraktsmedhjelpere i forhold til leveringspålitelighet og spenningskvalitet, eller om sluttbrukeren bare kan rette krav mot bakenforliggende ledd ved feil som ikke ligger innenfor det lokale nettselskapets kontrollsfære i snever forstand.

I Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) s. 68 første spalte uttaler Justisdepartementet følgende:

«En kan merke seg at den lokale netteieren som utgangspunkt også hefter for feil som har sin årsak i andre deler av nettet enn det netteieren selv eier. Men her vil det gjerne foreligge grunnlag for fritak fra erstatningsplikten etter kontrollansvarsregelen som gjelder etter standardkontrakten.»

Bergem/Rognlien uttaler følgende om spørsmålet:⁵

«Foruten hans egne folk gjelder personkretsen enkelte andre medhjelpere som han bruker for å oppfylle kontrakten og som står under hans ledelse og overvåkning (kontrakthjelpere eller oppfyllingshjelpere), så som varekontrollører, ekspeditører, ombringere, montører og instal-

latører. Disse må anses for å høre under selgerens kontrollsfære for så vidt han kan organisere, lede og kontrollere utførelsen av oppdraget.»

Det statlige nettet og regionalnettet faller etter arbeidsgruppens vurdering ikke inn under kontrollsfæren til det lokale nettselskapet etter kjøpsloven § 27 første ledd, som standardkontrakten § 12-1 første ledd bygger på.

Ansvar for indirekte skader og tap forutsetter uaktsomhet, jf. § 12-2. Nettselskapet er bare ansvarlig for personskade som skyldes en forsettelig handling, såfremt ikke produktansvarsloven kommer til anvendelse, jf. § 12-2 annet ledd og § 12-3. I forhold til medvirkningsspørsmålet er det vist til skadeserstatningsloven § 5-1, jf. § 12-8.

Avtalen inneholder kun en relativ reklamsjonsregel, jf. § 12-5.

Ved siden av erstatning kan brukeren gjøre gjeldende krav på avhjelp og prisavslag. Prisavslaget er subsidiært i forhold til avhjelp, jf. §§ 12-6 og 12-7.

8.4 Standard kraftleveringsavtale

I henhold til kraftavtalen § 4-1 skal kraftleverandøren «levere elektrisk kraft i henhold til kundens [sluttbrukerens] løpende behov/uttak». Dette er imidlertid ingen kvalitativ forpliktelse overfor sluttbrukerne. Kraftleverandørens forpliktelse går i første rekke ut på å sørge for at sluttbrukeren får levert elektrisk energi til en bestemt pris.

«Måling av kraftforbruk foretas av nettselskapet i overensstemmelse med gjeldende forskrifter om måling og avregning.», jf. kraftavtalen § 2-1 første ledd. Dette er en henvisning til NVEs forskrift 11. mars 1999 nr. 301 om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og fakturering av netjtjenester, som pålegger nettselskapet ansvar for alle måleverdier fra de målepunktene som finnes i vedkommendes nett, jf. § 3-1. Kraftleveringsavtalen er således bare en finansiell avtale om levering av elektrisk energi til en bestemt pris med avregning i forhold til målt eller stipulert fysisk forbruk av elektrisk energi.

³ Jf. Bergem/Rognlien: Kjøpsloven, 2. utgave, Oslo 1995 s. 141-142.

⁴ Jf. tilsvarende Hammer: Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv: Hvem er ansvarlig for leveringskvaliteten overfor sluttbruker, Tidsskrift for forretningsjus 2003 s. 376.

⁵ Se Bergem/Rognlien: Kjøpsloven, 2. utgave, Oslo 1995 s. 141-142.

Kapittel 9

Klagebehandling

9.1 NVEs behandling av klager på nettselskaper

Det vil i det følgende bli redegjort for hvilke klager på nettselskap NVE behandler.

Forskrift om produksjon, omforming, overføring, omsetning, fordeling og bruk av energi m.m. av 7. desember 1990 nr. 959 (energilovforskriften) § 7-2 lyder:

«Departementet fører tilsyn med at bestemmelser gitt i eller i medhold av energiloven overholdes. Når myndighet etter loven og denne forskrift er lagt til Norges vassdrags- og energidirektorat, omfatter dette også myndighet etter første punktum.»

NVE utøver med hjemmel i denne bestemmelsen, samt påleggskompetansen i energilovforskriften § 7-3, tilsyn med blant annet nettselskapene. Energiloven, underliggende forskrifter og konsesjonene inneholder en detaljert økonomisk og teknisk regulering av nettselskapene. Som eksempel kan nevnes at nettselskapene er pålagt til enhver tid å holde de elektriske anleggene i tilfredsstillende driftssikker stand, herunder sørge for vedlikehold og modernisering som sikrer en tilfredsstillende leveringskvalitet. Ved en eventuell klage fra tilknyttede kunder, kan NVE fatte vedtak og pålegge nettselskapet å rette tilstanden. Et pålegg kan følges opp med tvangsmulkt, og eventuelt politianmeldes. Muligheten for å treffe konkrete vedtak vedrørende leveringskvalitet vil bli vesentlig bedret når ny forskrift om leveringskvalitet vil tre i kraft. Planlagt ikrafttredelse er 1. januar 2005. For øvrig konsesjonsbehandler NVE alle overføringsanlegg med en spenning på over 22 kV, og fatter enkeltvedtak i sakene.

Forskrift om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffen av 11. mars 1999 nr. 302 § 13-5 sjette ledd lyder:

«Ved uenighet mellom nettselskap og nettkunde om tariffen og andre overføringsvilkår,

plikter nettselskapet å informere kunden om at Norges vassdrags- og energidirektorat er kontrollmyndighet etter bestemmelsen i forskrift av 7. desember 1990 nr. 959 § 7-2 og om bestemmelsen i § 18-1 i denne forskrift.»

Bestemmelsen i nettkontrollforskriften § 18-1 fastsetter at NVE kan gi de pålegg som er nødvendige for gjennomføring av forskriften og vilkår satt i konsesjoner gitt av NVE i medhold av energiloven.

Tidligere fremgikk det tydeligere av energilovforskriften at NVE har en konfliktløsningsfunksjon hva gjelder tariffen. Energilovforskriften hadde tidligere en bestemmelse i § 4-4 bokstav b syvende ledd som lød:

«Ved uenighet om vilkår eller ved tvist om beregningsmåten for overføringstariffer og kapasitet, treffes avgjørelse av Norges vassdrags- og energiverk».

Den gjeldende bestemmelsen i nettkontrollforskriften § 13-5 sjette ledd, jf. § 18-1, innebærer en mer indirekte regulering av NVEs konfliktløsningsfunksjon. Ulf Hammer argumenterer i sin bok «Tilrettelegging av kraftmarkedet» (Oslo 1999, se kapittel 41) for at NVE fortsatt har en plikt til å treffe avgjørelse i konflikter vedrørende tariffen. NVE praktiserer også regelverket i tråd med dette, og treffer årlig ca. 30 vedtak i saker om nettselskapenes tariffen. I tillegg behandles et betydelig større antall henvendelser som ikke avgjøres ved vedtak.

NVE fastsetter ikke de konkrete tariffene, men treffer enkeltvedtak om hvorvidt nettselskapets tariffen er i tråd med de prinsipper og regler som gjelder i nettkontrollforskriften. Inntektsrammereguleringen, som er hjemlet i samme forskrift, bestemmer hvor mye det enkelte nettselskap samlet kan ta betalt for nettenestene. Inntektsrammereguleringen er basert på bruk av enkeltvedtak, og parter og andre med rettslig klageinteresse har dermed klagerett også her.

NVE fører også tilsyn med og behandler klager

etter forskrift om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og fakturering av netjtjenester av 11. mars 1999 nr. 301. Forskriften inneholder blant annet regler for hvordan nettselskap og kraftleverandører skal gjennomføre leverandørskifter, samt regler for nettselskapets fakturering av nettleie. Dersom kraftleverandørene velger å samfakturere med nettselskapet, omfatter reglene også kraftleverandøren. Et eksempel på det siste er nettselskapets plikt til å fakturere etter-skuddsvis.

I medhold av energiloven § 5-5 tredje ledd behandler NVE også klager på priser og andre leveringsvilkår for abonnenter som er pålagt tilknytning til fjernvarmeanlegg etter plan- og bygningsloven § 66a.

9.2 Elklagenemnda

Elklagenemnda ble opprettet i 1991 i henhold til avtale mellom Norges Energiverkforbund (nå Energibedriftenes landsforening) og Forbrukerrådet. Nemnda består av fem medlemmer. Formannen er jurist og skal arbeide i en dømmende stilling. Lederen blir oppnevnt av partene i fellesskap. I tillegg består nemnda av to medlemmer som oppnevnes for ett år av gangen av hver av partene. Saksbehandlingen er gratis for forbrukerne.

Elklagenemnda behandler tvister vedrørende kontraktsforholdet mellom energiselskaper og husholdningskunder. Eksempler på tvister kan være forhold vedrørende måling/målefeil, beregning av forbruk, spenningsvariasjoner og ansvar for skade på elektriske installasjoner, tilknytningsavgifter, anleggsbidrag, fremføring av lavspenningsnett og leveringsbetingelser. Elklagenemnda behandler ikke tvister vedrørende rene kraftprisspørsmål og nettariiffer. Dersom saken ikke kan avgjøres uten muntlig forklaring eller ved befarung på stedet, kan saken avvises. En sak kan også avvises dersom den reiser rettsspørsmål som det ikke med rimelighet kan forlanges at nemnda skal ta stilling til. Tvister mellom kunde og megler eller annen mellommann faller utenfor nemndas virkefelt. Tvister mellom energiselskaper og næringslivskunder faller også utenfor nemndas virkefelt.

Saksbehandlingen er skriftlig. Det forutsettes at den som klager først har reist skriftlig klage overfor energiselskapet, uten at tvisten er løst i minnelighet. Dersom klagen ikke imøtekommes, skal den som klager varsles om adgangen til å bringe saken inn for nemnda. Etter at klageren har mottatt avslag fra energiselskapet har han eller hun en frist på fire uker på å reise saken for nemnda. Fristen løper bare dersom svaret fra energiselskapet gir uttrykk for å være endelig og dessuten gir skriftlig orientering om adgang til å bringe saken inn for klagenemnda.

Elklagenemndas sekretariat forbereder sakene for nemnda. Sekretariatet har taushetsplikt og har en nøytral stilling i forhold til begge parter i saken. I den skriftlige klagen må den som klager oppgi hvem som er parter i saken, hva kravet er og grunngivning av kravet. Alle dokumenter som har betydning for saken må legges ved. Klagen blir så oversendt det innklagede energiselskap til uttalelse. Etter at nødvendige uttalelser og dokumentasjon er innhentet fra begge parter, utarbeides det et sakssammendrag som sendes begge parter, og som i tillegg til samtlige saksdokumenter legges fram ved nemndsbehandlingen.

Elklagenemndas vedtak er rådgivende for partene. Nemnda tar stilling til de bevis- og retts-spørsmål som er av betydning for avgjørelsen, og avgir en begrunnet uttalelse. Ved vedtak som gir klageren helt eller delvis medhold skal energiselskapet gi melding til klageren og nemnda innen fire uker dersom vedtaket ikke vil bli fulgt. Nemndas uttalelser har hittil hatt stor gjennomslagskraft. Det er en hovedregel at energiselskapene retter seg etter nemndas avgjørelser. En avsluttet sak kan gjenopptas når en ny kjensgjerning opplyses eller det fremskaffes et nytt bevis som etter nemndas mening med overveiende sannsynlighet måtte ha medført en annen avgjørelse.

Årsmeldingene inneholder sammendrag av de sakene som er behandlet det enkelte år. Disse sammendragene gir et godt bilde av nemndas virksomhet og praksis i ulike sakstyper. Årsmeldingene inneholder også statistikk over antall klager, kategorisering av klagen og oversikt over i hvilken grad klager gis medhold. I 2002 mottok sekretariatet 128 saker, hvorav 59 ble behandlet i nemnda.

Del III
Fremmed rett

Kapittel 10

EU

10.1 Oversikt

Følgende EU-direktiver på energiområdet er relevante i forhold til gruppens arbeid med tanke på regulering av kjøp og salg av elektrisk energi og kjøp av netjtjenester:

1. Direktiv 96/92/EF om felles regler for det indre marked for elektrisitet (eldirektivet)
2. Direktiv 2003/54/EF om felles regler for det indre marked for elektrisitet og opphevelse av direktiv 96/92/EF (eldirektiv II)
3. Direktiv 99/44/EF om visse sider ved forbrukerkjøp og tilknyttede garantier (forbrukerkjøpsdirektivet).

10.2 Eldirektivet

Eldirektivet er et minimumsharmoniseringsdirektiv, og det inneholder ingen nærmere angitte krav med hensyn til forbrukerrettigheter og forbrukervern. Direktivet artikkel 3 nr. 2 åpner imidlertid for å pålegge selskaper innenfor sektoren å yte nærmere tjenester av allmenn økonomisk betydning («public service obligations» – PSO). Slike forpliktelser kan vedrøre leveringens sikkerhet, herunder:

- Forsyningssikkerhet
- Regelmessighet
- Kvalitet
- Pris
- Miljø

Disse hensynene er nærmere reflektert i flere av direktivets øvrige bestemmelser, blant annet gjennom regler som åpner for å pålegge distribusjonselskaper å forsyne kunder i bestemte områder.

10.3 Eldirektiv II

10.3.1 Innledning

Den 26. juni 2003 vedtok Rådet og Europaparlamentet et nytt elektrisitetsdirektiv: direktiv 2003/54/EC om felles regler for det indre marked for elektrisitet. Direktivet erstatter gjeldende direktiv 96/92/EC (eldirektiv I), jf. punkt 10.2 ovenfor.

Direktivets regler om offentlige serviceforpliktelser og forbrukerbeskyttelse i artikkel 3 nr. 3 og artikkel 3 nr. 5, samt Vedlegg A er relevante for arbeidsgruppen. Arbeidsgruppen vil derfor i punkt 10.3.2 nedenfor gi en nærmere presentasjon av artikkel 3 nr. 3 og 5, samt direktivets vedlegg A som inneholder minimumskrav med hensyn til forbrukerverntiltak. Deretter vil gruppen i punkt 10.3.3 redegjøre kort for eventuelle endringsbehov i forhold til norsk rett.

10.3.2 Nærmere om kravene til forbrukervern i eldirektiv II

Eldirektiv II oppstiller gjennom artikkel 3 om offentlige tjenesteforpliktelser og forbrukerbeskyttelse i hovedsak to krav som er relevante i forhold til forbrukervern:

- kravet om «universal service» (artikkel 3 nr. 3)
- kravet til forbrukerbeskyttelse (artikkel 3 nr. 5).

Artikkel 3 nr. 3 lyder:

«Member States shall ensure that all household customers, and, where Member States deem it appropriate, small enterprises, (namely enterprises with fewer than 50 occupied persons and an annual turnover or balance sheet not exceeding EUR 10 million), enjoy universal service, that is the right to be supplied with electricity of a specified quality within their territory at reasonable, easily and clearly comparable and transparent prices. To ensure the provision of universal service, Member States may appoint a supplier of last

resort. Member States shall impose on distribution companies an obligation to connect customers to their grid under terms, conditions and tariffs set in accordance with the procedure laid down in Article 23(2). Nothing in this Directive shall prevent Member States from strengthening the market position of the domestic, small and medium-sized consumers by promoting the possibilities of voluntary aggregation of representation for this class of consumers.

The first subparagraph shall be implemented in a transparent and non-discriminatory way and shall not impede the opening of the market provided for in Article 21.»

Som det fremgår av artikkel 3 nr. 3, oppstilles et krav til medlemsstatene om å sikre at husholdningskunder, og der hvor medlemsstatene finner det hensiktsmessig, mindre næringskunder, skal ha rett til såkalt «*universal service*». Direktivet definerer «*universal service*» som retten til å bli forsynt med elektrisk energi av en spesifisert kvalitet til rimelige, lett og klart sammenlignbare og transparente priser.

For å sikre «*universal service*», kan medlemsstatene utpeke en «*supplier of last resort*». I henhold til direktivets fortale punkt 27 kan denne være salgsdivisjonen i et vertikalt integrert foretak som også driver distribusjon, forutsatt at foretaket tilfredsstiller direktivets organisatoriske krav med hensyn til blant annet atskillelse av transmisjon og distribusjon fra andre aktiviteter.

Videre stiller artikkel 3 nr. 3 krav om at medlemsstatene må pålegge distribusjonsselskaper en tilknytningsplikt. Medlemslandene har plikt til å pålegge distribusjonsselskapene å tilknytte kunder til nettet til vilkår, betingelser og tariffier som er fastsatt etter prosedyren i artikkel 23 nr. 2. Artikkel 23 nr. 2 fastsetter at de nasjonale regelutstedende myndigheter som et minimum har ansvaret for å fastsette eller godkjenne de metoder som brukes for å beregne eller fastsette betingelser og vilkår. Dette skal skje før betingelsene eller vilkårene trer i kraft. Fastsettelsen eller godkjennelsen gjelder etter direktivet for henholdsvis:

- tilknytning og adgang til nasjonale nett, herunder transmisjons- og distribusjonstariffer
- tilveiebringelse av balansetjenester

Forbrukervern er også omtalt i artikkel 3 nr. 5 som lyder:

«Member States shall take appropriate measures to protect final customers, and shall in par-

ticular ensure that there are adequate safeguards to protect vulnerable customers, including measures to help them avoid disconnection. In this context, Member States may take measures to protect final customers in remote areas. They shall ensure high levels of consumer protection, particularly with respect to transparency regarding contractual terms and conditions, general information and dispute settlement mechanisms. Member States shall ensure that the eligible customer is in fact able to switch to a new supplier. As regards at least household customers, these measures shall include those set out in Annex A.»

For det første oppstiller artikkel 3 nr. 5 visse krav til medlemsstatene med hensyn til passende tiltak for beskyttelse av slutt kunder. Medlemsstatene skal spesielt sikre at det finnes adekvate beskyttelsestiltak for å beskytte sårbare kunder, herunder tiltak for beskytte dem mot å bli frakoblet fra nettet. Artikkel 3 nr. 5 gir videre statene frihet til å iverksette tiltak med spesiell beskyttelse for slutt kunder i avsidesliggende strøk («*remote areas*»).

Artikkel 3 nr. 5 krever også at nivået for forbrukerbeskyttelse skal være høyt, spesielt med hensyn til gjennomsiktighet i forhold til kontraktsvilkår, generell informasjon og tvisteløsningsmekanismer. I tillegg plikter statene å sikre at kvalifiserte kunder praktisk sett kan bytte kraftleverandør.

For så vidt gjelder husholdningskunder, skal tiltakene for forbrukerbeskyttelse inkludere de som er definert i Vedlegg A til direktivet.

I det følgende gis en presentasjon av kravene i Vedlegg A.

Vedlegg A bokstav a krever at slutt kunder, og da minimum husholdningskunder i direktivets forstand, skal ha rett til en kontrakt med sin «*electricity service provider*» som skal oppfylle visse minstekrav. Begrepet «*electricity service provider*» er ikke definert eller omtalt i direktivet artikkel 1 eller i fortalen. I den danske oversettelsen er begrepet oversatt med «*elleverandør*», mens den svenske oversettelsen bruker «*eltjänstleverantör*».

Bokstav a oppstiller krav om at kunden skal «ha rett til en kontrakt» med sin «*electricity service provider*».

Bokstav a første strekpunkt stiller krav om at kontrakten skal angi navn og adresse på leverandøren («*supplier*»).

Bokstav a annet strekpunkt stiller krav om at kontrakten skal angi de tjenester («*services*»)

som leveres, kvalitetsnivå på tjenestene og tidspunktet for første tilknytning.

Bokstav a tredje strekpunkt krever at kontrakten skal angi vedlikeholdsservice som eventuelt tilbys.

Bokstav a fjerde strekpunkt krever at kontrakten skal opplyse om hvordan aktuell informasjon om gjeldende tariffier og vedlikeholdskostnader kan innhentes.

Bokstav a femte strekpunkt krever at kontrakten skal ha bestemmelser om løpetid, betingelsene for fornyelse og avslutning av ytelsene og av kontrakten, samt en eventuell rett til oppsigelse.

Bokstav a sjette strekpunkt krever at kontrakten skal inneholde bestemmelser om eventuell erstatning eller tilbakebetaling dersom det i kontrakten fastsatte kvalitetsnivå ikke overholdes.

Bokstav a syvende strekpunkt krever at kontrakten skal inneholde bestemmelser om hvordan prosedyrene for tvisteløsning iverksettes, jf. Vedlegg A bokstav f.

Bokstav a annet ledd stiller krav om at vilkårene skal være rimelige og kjent på forhånd. Under alle omstendigheter skal kundene underrettes om vilkårene forut for kontraktens inngåelse eller bekreftelse. Hvis kontraktene inngås via mellommenn, skal det også underrettes om vilkårene forut for kontraktens inngåelse.

Vedlegg A bokstav b sier at kundene skal underrettes med passende varsel dersom avtalevilkårene skal endres, og at kunden da har rett til å gå ut av kontrakten når han mottar underretningen om de endrede vilkårene. «Service providers» skal gi direkte varsel til kundene om enhver «avgiftshøining» (SE), «gebyrforhøijelse» (DK) eller «charges» (UK). Varsel skal gis på et passende tidspunkt som ikke inntreffer senere enn en normal faktureringsperiode etter at økningen har trådt i kraft. Medlemsstatene skal videre sikre at kundene kan fratse avtalen dersom de ikke godkjenner de nye vilkårene som «service provider» har orientert dem om.

Vedlegg A bokstav c krever at kundene skal motta gjennomsluktige opplysninger om gjeldende priser og tariffier og om standardvilkår og betingelser for adgang til og bruk av «electricity services».

Vedlegg A bokstav d krever at medlemsstatene må påse at kundene tilbys et bredt utvalg av betalingsmåter, og at alle forskjeller i vilkår og bestemmelser skal tilsvare kostnadene for «service providers» bruk av de ulike betalingssystemene. De generelle vilkår og betingelser skal være rimelige og gjennomsluktige. De skal føres i

et klart og forståelig språk. Kundene skal videre beskyttes mot urimelige eller villedende salgsmetoder.

Vedlegg A punkt e stiller krav om kundene ikke skal betale for å skifte kraftleverandør («supplier»).

Vedlegg A bokstav f stiller krav om at kundene skal nyte godt av gjennomsluktige, enkle og kostnadseffektive prosedyrer for å få behandlet sine klager. Prosedyrene skal føre til at tvister løses rettferdig og raskt, og om mulig skal det også være et system for erstatning og/eller tilbakebetaling. Prosedyrene bør, så langt mulig, følge prinsippene i Kommissjonens anbefaling 98/257/EC.

Vedlegg A bokstav g oppstiller et krav overfor medlemsstatene om at kundene skal informeres om sine rettigheter til «universal service» i tråd med de tiltak som medlemsstatene gjennomfører i henhold til artikkel 3 nr. 3.

10.3.3 Endringsbehov i norsk rett

Arbeidsgruppen viser til at eldirektiv II for tiden gjennomgås av Olje- og energidepartementet med henblikk på innlemmelse i norsk rett gjennom EØS-avtalen. Olje- og energidepartementet har opplyst til arbeidsgruppen at det er å forvente at saken kan tas opp til behandling i EØS-komiteen senere i 2004, etter at EFTA-landene i EØS har vurdert alle juridiske og politiske sider ved direktivet.

Olje- og energidepartementet har i et notat til arbeidsgruppen gitt en utførlig redegjørelse for sine foreløpige vurderinger av eventuelle endringsbehov som følge av direktivet. Olje- og energidepartementets notat er inntatt som vedlegg 1 til rapporten. Olje- og energidepartementet har overfor gruppen presisert at departementet ikke har bundet seg til de foreløpige konklusjonene som fremgår av notatet, og viser til at arbeidet med gjennomgang og gjennomføring av direktivet fortsatt pågår.

Olje- og energidepartementets notat har blitt drøftet og gjennomgått på to av arbeidsgruppens møter. Forholdet til eldirektiv II har også blitt berørt på flere av gruppens øvrige møter. Arbeidsgruppen har videre gjort seg kjent med de vurderinger av eldirektiv II og forbrukervern som er foretatt i Sverige, jf. SOU 2003:113.¹ På basis av dette har medlemmene i arbeidsgruppen foretatt

¹ SOU 2003:113 er tilgjengelig her (se spesielt utredningen s. 92 – 93 og 94 – 96) http://www.naring.regeringen.se/propositioner_mm/sou/pdf/sou2003_113.pdf

en nærmere drøftelse av i hvilken grad direktivet nødvendigvis endringer i norsk rett på punkter som faller innenfor gruppens mandat.

Arbeidsgruppens forslag til lovregulering av stengningsretten (punkt 20.4) og styrking av Elklagenemnda (kapittel 22) er etter gruppens vurdering forhold som er i godt samsvar med de sentrale kravene til forbrukervern i direktivet, uavhengig av om en lovregulering av disse forholdene kan utledes som et nærmere bestemt krav som følger av direktivet eller ikke. Siden det for tiden arbeides med å gjennomføre direktivet i norsk rett, og siden det er en sak Olje- og energidepartementet skal sende på egen høring, har arbeidsgruppens medlemmer valgt ikke å innta definitive standpunkter med hensyn til forholdet mellom direktivet og norsk rett. I rapporten er direktivet likevel trukket frem i drøftelsene på punkter hvor direktivet kan være av betydning. Beskrivelsene i rapporten er imidlertid på disse punktene bare et uttrykk for foreløpige vurderinger fra medlemmenes side.

Forbrukerrådets medlem i arbeidsgruppen vil nedenfor komme med noen særlige merknader angående eldirektiv II. *Gruppens øvrige medlemmer, inkludert lederen*, ser ikke grunn til å kommentere alle enkelthetene i det Forbrukerrådets representant uttaler. *Disse medlemmene* vil imidlertid kort bemerke: Det har vært lagt til rette for en bred drøfting av eldirektiv II i gruppen. *Disse medlemmene* er enige i at gruppen har foretatt en forholdsvis grundig gjennomgang av de forbrukerrelevante sidene ved direktivet som ligger innenfor gruppens mandat. På basis av et særskilt notat fra Olje- og energidepartementet og materiale fra det svenske gjennomføringsarbeidet har som nevnt direktivet blitt nærmere drøftet på to av gruppens møter, i tillegg til at direktivet har vært berørt på en rekke av gruppens øvrige møter. Det vises for øvrig til at flere av de forhold som kommenteres av Forbrukerrådets representant nedenfor, herunder spørsmålet om «rimelig pris» og uttalelse i NOU 2003: 12, er utførlig behandlet i Vedlegg 1 til utredningen og i SOU 2003:113. Endelig minnes det om at forslag til nødvendige lov- og forskriftsendringer for gjennomføring av eldirektiv II skal sendes på høring som en egen sak fra Olje- og energidepartementet og Norges vassdrags- og energidirektorat, og at høringsinstansene i den forbindelse vil få anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter om direktivet og forholdet til norsk rett.

Forbrukerrådets medlem i arbeidsgruppen vil peke på at eldirektiv II etter sin ordlyd gir sterk

forbrukerbeskyttelse. Det heter blant annet at statene skal sikre alle husholdningskunder rett til å bli forsynt med elektrisk energi til «reasonable prices». Videre pålegger direktivet statene å beskytte sluttbrukere gjennom passende tiltak, med særlig vekt på å beskytte «sårbare kunder» og kunder i «grisgrendte» strøk.

Dette medlemmet viser til at direktivet reiser mange og til dels kompliserte spørsmål. Innebærer direktivet en styrking av forbrukerens rettsstilling, og i så fall på hvilke områder? Bør enkelte av forbrukervernbestemmelsene inntas direkte i norsk lovgivning? Hvordan skal direktivets bestemmelser om forbrukervern forstås, herunder uttrykket «reasonable prices»? Oppfyller norske energiverk i praksis de krav direktivet stiller? Er det strengt nødvendig å endre gjeldende norsk rett for å oppfylle direktivet?

Direktivet ble vedtatt 26 juni 2003, dvs etter at mandatet for arbeidsgruppa ble utformet. Direktivet er følgelig ikke omtalt i mandatet. *Forbrukerrådets representant i arbeidsgruppen* har til tross for dette sett det som naturlig at arbeidsgruppa, som skal se på behovet for forbrukervernregler om strøm, også foretar en grundig gjennomgang av forbrukerrelevante sider ved direktivet. Også Olje- og energidepartementet anser ifølge brev til arbeidsgruppa datert 9 januar 2004 at deler av direktivet faller innenfor arbeidsgruppas mandat, og arbeidsgruppa har tidligere i prosessen blitt orientert om at OED legger til grunn at forbrukerrelevante spørsmål direktivet reiser, drøftes av arbeidsgruppa.

Forbrukerrådets medlem i arbeidsgruppen viser til at OED i forkant av arbeidsgruppas nest siste møte 14. januar 2004 la fram et notat med foreløpige vurderinger om i hvilken grad direktivet nødvendigvis endringer i gjeldende norsk rett. Hovedtrekkene i notatet ble gjennomgått av OED's medlem i arbeidsgruppen. På arbeidsgruppas siste møte 21 januar 2004 ble notatet drøftet.

Forbrukerrådets medlem i arbeidsgruppen har forståelse for at arbeidsgruppa innenfor den tid den har hatt til rådighet, ikke har kunnet foreta en så omfattende drøftelse av direktivet som etter hans syn ville ha vært ønskelig. Dette medlemmet vil således ikke rette kritikk mot arbeidsgruppen, men vil understreke at det er behov for å se nærmere på forbrukerrelevante sider ved direktivet før direktivet implementeres i norsk rett.

Forbrukerrådets medlem i arbeidsgruppen har ikke tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til OED's foreløpige konklusjoner om nødvendigheten av å endre norsk rett og ønsker å reservere

seg mot disse. Han vil i denne sammenheng nøye seg med å kommentere retten til å bli forsynt med strøm til rimelige priser. Han ser at uttrykket «rimelig pris» reiser flere tolkningsspørsmål. Fra et forbrukersynspunkt vil den mest naturlige tolkningen være at samtlige elementer som inngår i den totale betalingen for strøm, dvs. eventuelt anleggsbidrag (se særmerknad under punkt 12.4.7), tilknytningsavgift, nettleie og kraftpris, omfattes av retten til rimelig pris.

Ifølge *Forbrukerrådets medlem i gruppen* har OED muligens rett i at prisdannelsen på nettleiener og på elektrisk energi innebærer at norske forbrukere er sikret «rimelige priser» i direktivets forstand, men dette er ifølge *Forbrukerrådets medlem* langt fra sikkert. Departementet bygger f.eks. sin konklusjon når det gjelder kraftprisene, på et synspunkt om at virksom konkurranse fører til rimelige priser for forbrukerne. *Forbrukerrådets medlem i gruppen* vil imidlertid peke på følgende uttalelse fra Konkurranselovutvalget (NOU 2003: 12, punkt 3.4.6.3 Hensynet til forbrukerne):

«Konkurransens virkninger på den samfunnsøkonomiske effektiviteten handler om gevinstene av en mer effektiv ressursbruk, uavhengig av hvor disse gevinstene oppstår og hvem de kommer til gode. En fordelingsmessig nøy-

tral konkurransepolitikk har ikke som formål å beskytte forbrukerne mot urimelige priser».

Forbrukerrådets representant mener at forbrukernes rett til rimelige priser mv. (direktivets artikkel 3 nr. 3) bør inntas uttrykkelig i norsk lov. Dette vil gi full sikkerhet for at norsk rett oppfyller direktivet, også i framtida. Det bør også, i sammenheng med en nærmere gjennomgang av de forbrukerrelevante sider ved direktivet, vurderes hvem som skal være klageinstans i saker om rimelig pris. *Forbrukerrådets representant* ser disse spørsmålene som viktige, og ser det som ønskelig at høringsinstansene bes om å uttale seg om dem i det videre lovarbeidet.

10.4 Forbrukerkjøpsdirektivet

Direktiv 99/44/EF om visse sider ved forbrukerkjøp og tilknyttede garantier (forbrukerkjøpsdirektivet) omfatter ikke kjøp og salg av elektrisk energi. Artikkel 1 nr. 2 bokstav b tredje strekpunkt fastslår at elektrisitet ikke er «forbruksvare» i direktivets forstand. Kjøp og salg av elektrisk energi omfattes derfor ikke av direktivet.

Kapittel 11

Oversikt over forbrukernes rettigheter og plikter i andre nordiske land

11.1 Generelt

Finland har i en egen lov, *elmarknadslagen (1995/386)*, regler om sivilrettslige rettigheter og plikter ved salg av elektrisk energi til forbrukere. I tillegg har man i *elsikkerhetslagen (1996/410)* regulert spørsmål om produktansvar.

Sverige har regulert de sivilrettslige spørsmålene i kapittel 11 i *ellagen (1997:857)*. I tillegg kommer regler om produktansvar i kapittel 10 i samme lov.

Danmark har i *elforsyningsloven (lov nr. 375 af 2. juni 1999)* kapittel 2 regler om forbrukerens stilling ved kjøp av elektrisk energi. Videre omfatter lov 6. april 1906 nr. 102 om kjøb (LBK nr 237 av 28. mars 2003) også nettytelsen.

11.2 Finland

11.2.1 Elmarknadslagen (§§ 25 c – 27 j)

11.2.1.1 Inngåelse av avtale om levering av elektrisk energi

Forut for avtaleinngåelsen skal forbrukeren få informasjon om de sentrale vilkår som skal anvendes i avtaleforholdet, samt om alternative avtale typer hvor det for eksempel er forskjeller i forhold til prissettingen (§ 25 c).

Inngåelse av avtale om tilknytning må gjøres skriftlig. Kun vilkår som er inntatt i den skriftlige avtalen, kan påberopes. Avtaler om nettleie og kraftlevering skal inngås skriftlig dersom en av partene krever det (§ 25 d). Bekreftelse på inngåtte avtaler om nettleie og kraftlevering må sendes uten opphold, og senest innen 14 dager, dersom avtalene ikke er inngått skriftlig (§ 25 e). Forbrukeren kan komme med innvendinger mot vilkårene som fremgår av bekreftelsen innen en minstefrist på 3 uker dersom han mener de ikke er i samsvar med det som ble avtalt (§ 25 e).

11.2.1.2 Oppsigelse av avtaler

Avtaler uten tidsavgrensning løper til de sies opp eller heves. Forbrukere kan også heve eller si opp avtaler som løper for en avtalt periode, bortsett fra kraftleveringsavtaler som ikke omfattes av leveringsplikten (§ 25 f).

Nettselskapet kan ikke si opp tilknytningsavtale eller nettleieavtale med forbruker. Abonentene kan si opp avtalen med to ukers varsel (§ 25 g-h). *Kraftleverandører* kan ikke si opp kraftleveringsavtale med forbruker dersom man har leveringsplikt. Avtaler om leveranse som ikke er følge av leveringsplikten, kan sies opp av både leverandør og kunde med to ukers varsel. Avtaler med forbruker med avtalt varighet utover to år, kan likevel sies opp av forbrukerne etter to år (§ 25 i).

11.2.1.3 Endring av avtalevilkårene

Prisene og øvrige avtalevilkår kan kun endres med hjemmel i lovens bestemmelser, eksempelvis dersom det følger av avtalen, endringer i lovverk eller at forholdene har endret seg vesentlig fra avtaleinngåelsen. Endringer som ikke har betydning for hovedinnholdet i avtalen, kan foretas. Endres nettselskapets ansvarsområde, kan prisen på netjtjenestene endres. Varsel om endring i avtalen må sendes skriftlig, og som hovedregel en måned før ikrafttredelse (§ 26).

11.2.1.4 Tilbakeholdsrett og erstatning ved forsinket tilkobling og oppstart av levering

Ved forsinket tilkobling eller oppstart av levering, kan kunden holde tilbake avgiften han skulle betalt for perioden hvor tilkobling eller levering ikke har skjedd, samt den delen av avgiften som er nødvendig som sikkerhet for et eventuelt erstatningskrav mot nettselskap eller kraftleverandør. (§ 27)

Kunden har rett til erstatning ved *forsinket oppstart av levering*, med mindre nettselskapet

eller kraftleverandøren som er avtalepart kan bevise at forsinkelsen skyldes forhold utenfor dennes kontroll som selskapet ikke rimeligvis burde tatt i betraktning ved avtaleinngåelsen eller kan forventes å unngå eller overvinne følgene av. Indirekte tap kan kreves erstattet kun hvor leverandøren har vært uaktsom. I bestemmelsens siste ledd gis det en oversikt over hvilke tapsposter som skal regnes som indirekte tap (§ 27 b).

Ved *forsinket tilkobling* har kunden rett til erstatning fra *nettselskapet* etter standardiserte satser (maksimalt 10000 finske mark, som tilsvarer ca 1680 Euro). Har abonnenten lidt tap utover dette, kan det kreves erstattet etter den alminnelige erstatningsregelen i § 27 b. Nettselskapet kan holdes ansvarsfri etter de samme prinsipper som i § 27 b (se § 27 a).

11.2.1.5 Definisjon av mangel

Loven gir i § 27 c en *definisjon av mangel*.

Mangel (fel) foreligger når elkvaliteten eller måten den elektriske energien leveres på ikke tilsvarer det som kan anses avtalt. Dersom ikke annet er avtalt, er leveransen mangelfull dersom *kvaliteten* mht. spenning eller andre definerte egenskaper ikke tilsvarer de standarder som følges i Finland, eller dersom leveransen kontinuerlig eller gjentatte ganger blir *avbrutt*, og avbruddet ikke kan anses som ubetydelig. Det kan altså dreie seg om kvalitative mangler eller om avbrudd.

Ifølge forarbeidene kan *kvalitative mangler* praktisk sett være for eksempel feil som oppstår ved bruk av elektriske apparater, eller at belysnings skarphet klart varierer.

Når det gjelder *avbrudd*, kan det ikke forutsettes at elleveransen skal skje helt uten avbrudd, idet nettet er utsatt for ulike natur-/ vær fenomener og annet. Det forventes på den annen side at nettselskapet skal investere i nettet og opprettholde en viss beredskap for å reparere feil. Men det er grenser for hvilke tiltak som bør iverksettes, både av økonomiske og miljømessige hensyn, også fordi forbrukeren/elanvenderen må regne med å finansiere kostnadene. Fullstendig beskyttelse kan ikke forventes, men en viss sikring gjennom for eksempel rydding av «ledningsgatene» og beskyttelse mot lynnedslag skal foretas av nettselskapet.

I tillegg til avbruddets lengde, må det også legges vekt på årsaken til avbruddet og øvrige omstendigheter (for eksempel virkninger for forbruker).

Kortvarige avbrudd, som er en nødvendig

konsekvens av at man foretar reparasjoner på nettet, regnes ikke som mangel.

Det er for øvrig mange momenter som avgjør om det skal anses å foreligge en mangel. Forarbeidene til loven sier ganske mye om dette.

Ved for eksempel kraftig storm, må man regne med kortere avbrudd, mens lengre avbrudd vil anses som mangelfull levering (må vurderes i hvert enkelt tilfelle).

Mange faktorer i tilknytning til årsaken til avbruddet og de forhold som har påvirket avbruddet skal hensyntas, for eksempel om det er snakk om jordkabel eller luftkabel (ulik følsomhet for værforhold, og ulikt i forhold til reparasjon), om det er tettbygd strøk eller ikke, om forbrukeren har elektrisk oppvarming / hvilken årstid det er, om det er en fritidsbolig eller permanent bolig osv. Det skal også ses hen til nettselskapets plikt til å utvikle nettet (stadfestet i loven).

11.2.1.6 Rett til prisavslag ved mangel

Kunden har rett til prisavslag som tilsvarer mangelen. Beror feilen på avbrudd i leveringen, skal prisavslaget utgjøre del av den årlige avgiften for nettjenesten som tilsvarer minst to uker (§ 27 d).

Ifølge Konsumentombudsmannen i Finland finnes det ikke noen eksakte anvisninger på hvordan prisavslag skal beregnes når det er snakk om elleveranser av mangelfull kvalitet (bortsett fra avbruddssituasjonen). Forbrukeren må fremsette krav overfor selskapet, og i tilfelle hvor partene ikke kommer til enighet, vil Konsumentklagenemnda kunne fastsette størrelsen av prisavslaget. Foreløpig har det vært få saker i nemnda hvor dette har vært tema. Det er derfor ikke mulig å trekke noen generelle slutninger fra nemndas praksis.

11.2.1.7 Erstatning på grunn av mangel

Nettselskaper eller kraftleverandører har et objektivt ansvar for å erstatte økonomiske tap kundene lider som følge av mangel (§ 27 e). Indirekte tap kan kun kreves erstattet dersom nettselskapet eller leverandøren har opptrådt uaktsomt. Mangelsbegrepet omfatter som nevnt under punkt 11.2.1.5 også avbrudd.

Krav om erstatning rettes mot nettselskapet, og må fremsettes innen rimelig tid. Nettselskapet kan fri seg fra ansvar ved å vise til at mangelen har oppstått som følge av forhold som kraftleverandøren må svare for. Blir en forbruker rammet av feil som en kraftleverandør er ansvarlig for, må

nettselskapet innen rimelig tid meddele forbrukeren at kraftleverandøren har erkjent ansvar for skaden.

11.2.1.8 Standarderstatning på grunn av avbrudd i netjtjenesten

Den 1. september 2003 ble den alminnelige bestemmelsen om erstatning i Elmarknadslagen § 27 e supplert med en særregel om plikt til å yte erstatning etter standardiserte satser til forbrukere som har vært utsatt for strømvbrudd i 12 timer eller lenger. Bestemmelsen er tatt inn i ny § 27 f, som lyder:

«Standardersättning på grund av avbrott i nättjänsten

En elanvändare har rätt till en standardersättning på basis av ett sammanhängande avbrott i nättjänsten, om distributionsnätinnehavaren eller minutförsäljaren, som säljer el till elanvändarna via ett internt elnät i en fastighet eller i en motsvarande fastighetsgrupp, inte visar att avbrottet i nättjänsten beror på ett hinder som står utanför hans påverkningsmöjligheter och som han skäligen inte kan förutsättas beakta i sin verksamhet och vars följder han inte har kunnat undvika eller övervinna trots att han har iakttagit all omsorgsfullhet.

Av elanvändarens årliga avgift för nättjänsten utgör standardersättningen

1. 10 procent, när avbrottet har varat minst 12 timmar men mindre än 24 timmar,
2. 25 procent, när avbrottet har varat minst 24 timmar men mindre än 72 timmar,
3. 50 procent, när avbrottet har varat minst 72 timmar men mindre än 120 timmar, samt
4. 100 procent, när avbrottet har varat minst 120 timmar.

Standardersättningens maximibelopp till följd av ett avbrott i nättjänsten är dock 700 euro per elanvändare. Standardersättningens maximibelopp kan justeras genom förordning av statsrådet så att det motsvarar förändringen i penningvärdet.

Om en elanvändare till följd av ett avbrott i nättjänsten betalas en sådan standardersättning som avses i 2 mom., har elanvändaren inte rätt till ett sådant prisavdrag som anges i 27 d § för samma avbrott.

Från bestämmelserna i denna paragraf får avvikelse inte göras genom avtal till skada för elanvändaren.»

Bestemmelsen gir forbrukeren rett på standarderstatning ved langvarige avbrudd, dersom nettselskapet ikke kan godtgjøre at avbruddet skyldtes forhold utenfor deres kontroll. Retten til standarderstatning etter § 27 er altså knyttet til et kontrollansvarskriterium. Bestemmelsen avviker på dette punktet fra den alminnelige ansvarsbestemmelsen i § 27 e. Avbrudd under 12 timer må vurderes etter de alminnelige reglene om prisavslag og erstatning i henholdsvis § 27 d og § 27 e.

11.2.1.9 Avbrytelse av leveranse

Avbrytes leveransen fra *kraftleverandøren*, skal *nettselskapet* gi melding til kunden om dette. Er kunden forbruker, må *nettselskapet* levere elektrisk energi i minst 3 uker mot vederlag fra forbrukeren (§ 27 g).

Leveransen kan avbrytes dersom kunden i vesentlig grad har brutt sine betalingsforpliktelser eller andre plikter overfor nettselskapet eller kraftleverandøren. Før leveranse kan avbrytes skal kunden sendes oppfordring til å ordne opp i avtalebruddet. Tidligst 2 uker etter at slik oppfordring er sendt, skal kunden motta eget varsel om stenging.

Leveransen kan avbrytes tidligst 5 uker etter avtalebruddet. Skyldes betalingsmisligholdet alvorlig sykdom, arbeidsløshet eller annen uforstyldt særskilt omstendighet, kan leveransen avbrytes tidligst 2 måneder etter misligholdet. Leveranse til bolig kan ikke avbrytes i perioden oktober-april med mindre det har gått 4 måneder siden kravet skulle vært betalt (§ 27 h).

11.2.1.10 Heving av avtaler

Nettselskapet kan heve *tilknytningsavtale* ved vesentlig mislighold fra abonnentens side, så lenge misligholdet ikke blir reparert innen en rimelig frist som nettselskapet har meddelt abonnenten skriftlig. Melding om heving må meddeles skriftlig (§ 27 i)

Avtaler om *nettleie og kraftlevering* kan heves på samme vilkår som tilknytningsavtaler, eller dersom leveransen har vært avbrutt i 1 måned på grunn av betalingsmislighold. Ved forsinket betaling fra forbrukerkunder, kan heving kun skje ved vesentlig betalingsmislighold. Avtalen kan heves umiddelbart dersom kunden har voldt skade på selskapets installasjoner. Melding om heving må meddeles skriftlig (§ 27 j).

11.2.2 Konsumentskyddslagen

To av kapitlene i loven gjelder også for elektrisk energi. Dette er bestemmelser om urimelige avtalevilkår, og tolkning og lemping av disse.

11.2.3 Elsikkerhetslagen: Produktansvar

Dette er en offentligrettslig lov med sivilrettslige regler om «Skada och olägenhet» i et eget kapittel. Loven er fra 1996, og erstatter den tidligere gjeldende ellagen fra 1926.

Loven overvåkes av Säkerhetsteknikcentralen, som ligger under den finske utgaven av NVE; Energi-markkinavirasto/Energimarknadsverket.

Elsikkerhetslagen er en spesiallov i forhold til produktansvarsloven. Produktansvarsloven blir i Finland dermed unødvendig å vise til i forhold som gjelder elektrisk energi, selv om den gjelder også her i henhold til EU-direktiv om produktansvar.

I motsetning til i produktansvarsloven finnes ingen beløpsbegrensning for ansvaret.

I tillegg til ansvarsregler finnes i denne loven strenge krav til sikring mot elskader, altså strenge preventive krav. Det heter i forarbeidene at formålet med loven bl.a. er «att betona anläggningsbyggarens ansvar».

Det er kun *nettselskapets* ansvar som reguleres i denne loven.

Hovedregelen om erstatning for tap som følge av skade voldt av elektrisk energi, er et objektivt erstatningsansvar for sikkerhetsmangler (samme som i produktansvarsloven), dvs. uten unntak for force majeure.

For skader som forårsakes av avbrudd i leveransen eller avvik i den elektriske energiens kvalitet, gjelder også reglene i elmarknadslagen.

Det objektive ansvaret fantes også i forløperen, ellagen fra 1926. Det finnes ingen uttrykkelig begrunnelse for dette ansvaret i den gamle lovens motiver. I forarbeidene til elsikkerhetslagen står det imidlertid at man ønsker å beholde det «strikte ansvar» uforandret.

De ulike typer av skader som skal erstattes er mer omfattende etter elsikkerhetslagen enn etter produktansvarsloven. Alle person- og tingskader, samt noen typer økonomisk skade som ikke har sammenheng med person- eller tingskade (de som nevnes i skadeserstatningsloven).

Det finnes unntak fra hovedregelen i de påfølgende bestemmelsene i kapitlet:

- Skade forårsaket av annet elmateriell/installasjoner med en merkespenning på over 400 volt.

- Skade forårsaket av elmateriell/installasjoner som tilhører en eiendoms «indre elforsyning» (feil på eget anlegg) eller annet el. anlegg tilknyttet dette, og hvis merkespenning går til maksimal 400 volt.

Formålet med disse unntakene er at innehavere av for eksempel boligeiendommer ikke skal bli ilagt et så strengt erstatningsansvar ved feil på interne elinstallasjoner.

Man kan imidlertid bli erstatningsansvarlig etter skadeserstatningslov, produktansvarslov eller etter avtale.

Dersom skadelidte har medvirket til skaden, eller har en annen omstendighet som ikke har sammenheng med elanlegget/materiellet medvirket til skaden, kan ansvaret lempes.

11.3 Sverige – ellagen kapittel 10 og 11

11.3.1 Lovens anvendelsesområde

Loven gir regler om elektriske anlegg og elsikkerhet, samt om visse former for handel med elektrisk energi. Loven inneholder regulering av en rekke forhold som i Norge er regulert i energiloven, blant annet hvilke krav som nettselskapene må oppfylle for å få tildelt konsesjon og drive sin virksomhet. I tillegg inneholder den altså regler om salg av elektrisk energi til forbrukere.

Forbruker defineres i loven som en fysisk person som får levert elektrisk energi hovedsakelig til formål som faller utenfor næringsvirksomhet (Kap 11, § 1). Reglene i kapittel 11 kan ikke fravikes til skade for forbrukeren (§ 2).

11.3.2 Innstilling av leveranse

Leveranse kan avbrytes ved vesentlig forsømmelse av forbrukerens forpliktelser (skuldigheter). Forbruker skal gis rimelig tid til å rette på forholdet, og informeres om at levering ellers kan avbrytes. Vil avbrudd medføre ikke ubetydelig personskade eller omfattende tingskade, kan ikke leveringen avbrytes, med mindre forbrukeren har handlet utilbørlig (§ 3).

Ved betalingsmislighold gjelder, utover reglene i § 3, at forbrukeren skal oppfordres til å betale innen 3 uker. Melding om slik oppfordring skal samtidig sendes sosialkontoret i forbrukerens kommune. Er det tvist om fordringen, kan ikke leveransen avbrytes. Det samme gjelder dersom sosialkontoret meddeler at de vil dekke regningen (§ 4).

Forbrukeren må erstatte selskapenes kostnader i forbindelse med tiltak etter §§ 3-4, så lenge disse er rimelige (§ 5).

Nettselskapet kan avbryte overføring av elektrisk energi dersom sikkerhetshensyn tilsier det. Kan nettselskapet forutse avbrudd som ikke vil være kortvarige, skal forbrukeren underrettes personlig eller ved annonse om dette god tid i forveien (§ 7).

11.3.3 Erstatning ved avbrutt leveranse

Avbrytes leveransen uten at vilkårene i §§ 3-4 er oppfylt, har forbrukeren rett til å få erstattet den skade han er påført fra *nettselskapet*. Har *kraftleverandøren* begjært avbruddet, er det denne som er erstatningsansvarlig (§ 8). Ved manglende varsel om avbrudd som ifølge § 7 skulle vært varslet, har også forbrukeren rett til erstatning (§ 9).

Avbrytes overføringen av elektrisk energi uten at det foreligger forsømmelse fra forbruker eller hjemmel i § 7, har forbrukeren krav på erstatning for skade han har lidt, med mindre *nettselskapet* kan bevise at avbruddet skyldes forhold utenfor deres kontroll som de ikke rimeligvis kunne forutse eller kan forventes å unngå eller overvinne følgene av (§ 10). Loven inneholder altså ingen nærmere definisjon av hva som er mangelfull oppfyllelse av en avtale om levering av elektrisk energi. Man snakker kun om avbrutt overføring, og hva de rettslige konsekvensene av dette skal være.

Erstatning for avbrudd i overføringen skal omfatte forbrukerens utgifter og bortfalte inntekter og annet tap som følger av avbruddet. Ansvar for å yte erstatning kan lempes dersom det er urimelig tyngende. Ved denne vurderingen skal foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, samt forbrukerens mulighet til å begrense tapet tas med i betraktningen (§ 11).

Krav om erstatning må fremsettes innen 2 år (§ 12).

11.3.4 Ellagen – kapittel 10: Produktansvar

Ved skader som forårsakes av «sikkerhetsbrist i el», skal det ytes erstatning for personskade og skade på eiendom. Med «sikkerhetsbrist» menes at den elektriske energien ikke er så sikker som det er rimelig å forvente (kap. 10 § 2).

Unntak fra denne hovedregelen skal gjøres i tilfelle hvor selskapet kan bevise at det ikke har handlet klanderverdig. Se nærmere beskrivelse i §§ 3 og 4.

Har skadelidte medvirket til skaden, kan erstatningen reduseres etter de alminnelige prinsippene i den svenske erstatningsloven (1972:207). Ansvar for lempes ettersom dette er rimelig pga. medvirkning (§ 5).

Skadelidte må selv dekke beløp opp til 3.500 kroner (§ 6).

Krav om erstatning etter §§ 1 og 4 må fremsettes innen to år. For krav etter § 2 er fristen 3 år, eventuelt maksimalt 10 år dersom man ikke har fått kjennskap til at kravet burde gjøres gjeldende (§ 8).

11.4 Danmark – elforsyningsloven og købeloven m.m.

11.4.1 Oversikt

Energibedriftene er i Danmark undergitt en rekke lover, bekjentgjørelser og anvisninger m.m. Nedenfor gis en presentasjon av de reglene som må antas å være av størst interesse i forhold til arbeidsgruppens mandat. I punkt 11.4.2 gjennomgås elforsyningsloven, i punkt 11.4.3 kjøpsloven og i punkt 11.4.4 enkelte andre lover og bekjentgjørelser.

11.4.2 Elforsyningsloven

Lov 2. juni 1999 nr. 375 om elforsyning (elforsyningsloven) regulerer produksjon, transport, handel og levering av elektrisk energi (§2). Loven regulerer, i likhet med den svenske loven, en rekke forhold som i Norge er regulert i energiloven.

Forbrukerne kan fritt velge leverandør, og kan innenfor rimelige frister velge å si opp sin eksisterende avtale og skifte leverandør. Leverandører som har forsyningsplikt, plikter å ta forbrukeren tilbake som kunde. Kollektive elforsyningsvirksomheter (definert i § 5) må tilby forbrukerne tilknytning, nettleie og kraftlevering på objektive, rimelige og ensartede vilkår (§ 6). Forbrukerne blir ved inngåelse av avtale forpliktet til å ta imot og betale for en forholdsmessig andel av den miljøvennlig produserte elektriske energien som nettselskapene og de systemansvarlige virksomhetene blir pålagt å ta imot. Forbrukerne kan, mot å yte vederlag til nettselskapet, frigjøre seg fra denne forpliktelsen (§ 8).

Flertallet av styremedlemmene i et nettselskap skal velges av forbrukerne i nettselskapets forsyningsområde. Dette kan skje på flere måter, blant annet gjennom kommunale organer eller forbrukerrepresentantskap (§ 40-42).

11.4.3 Købeloven

Lov 6. april 1906 nr. 102 om k b (LBK nr 237 av 28/03/2003) omfatter også nettytelsen.¹ Dette er lagt til grunn i «Vejledende bestemmelser om tilslutning og adgang til benyttelse av det kollektive elnet (Netbenyttelsesaftale)», som er en standardkontrakt utarbeidet av bransjeorganisasjonen Dansk Energi, og som er tatt til etterretning på Energitilsynets m te 7. mai 2002. Købeloven inneholder ikke særregler for nettytelsen.

I forbrukerforhold gjelder følgende bestemmelser om k perens mangelsbef yelser mv.:

«Køberens mangelsbef yelser

  78. Lider salgsgenstanden af en mangel, har køberen valget mellem

1. afhjælpning af mangelen,
2. levering af en anden genstand, der stemmer overens med aftalen (omlevering),
3. et passende afslag i købesummen eller
4. ophævelse af købet, hvis mangelen ikke er uvæsentlig.

Stk. 2. Køberen kan ikke kræve omlevering eller afhjælpning, hvis gennemførelse af den valgte bef yelse er umulig eller vil påføre sælgeren uforholdsmæssige omkostninger. Der skal herved tages hensyn til salgsgenstandens værdi uden mangler, mangelens betydning, og om anden bef yelse kan gennemføres uden v sentlig ulempe for køberen.

Stk. 3. Tilbyder sælgeren afhjælpning eller omlevering, kan køberen ikke kræve et passende afslag i købesummen eller ophævelse af købet.

Stk. 4. Sælgeren skal opfylde krav eller tilbud om afhjælpning eller omlevering inden for rimelig tid, uden udgift og uden v sentlig ulempe for køberen, jf.   79. Sker dette ikke, kan køberen kræve et passende afslag i købesummen, ophævelse af købet, omlevering eller, for så vidt dette kan ske uden uforholdsmæssige omkostninger, lade mangelen afhjælpe for sælgerens regning.

  79. Ved afgørelsen af, om afhjælpning eller omlevering er sket inden for rimelig tid, jf.   78, stk. 4, tages navnlig hensyn til genstandens art, mangelens beskaffenhed og køberens behov for genstanden, herunder om sælgeren for egen regning har stillet en erstatningsgenstand til køberens rådighed.

Stk. 2. Køberen kan holde købesummen tilbage, indtil krav eller tilbud om afhjælpning

eller omlevering er opfyldt. Må mangelen anses for uvæsentlig, kan køberen dog ikke tilbageholde et beløb, som åbenbart overstiger, hvad det vil koste at afhjælpe mangelen.

Erstatning for mangler

  80. Lider køberen tab som følge af en mangel, kan han kræve skadeserstatning, hvis:

1. sælgeren har handlet i strid med almindelig hæderlighed,
2. sælgeren har givet køberen vildledende oplysninger, som han ikke havde føje til at anse for korrekte,
3. sælgeren har forsømt at give køberen oplysning om en mangel, som han kendte eller burde kende,
4. genstanden savner egenskaber, som må anses tilsikrede, eller
5. mangelen efter k bets indgåelse er forårsaget ved sælgerens forsømmelse.

Stk. 2. Ved køb af genstande bestemt efter art kan køberen endvidere kræve skadeserstatning efter   43, stk. 3.

Reklamation over mangler

  81. Vil køberen påberåbe sig en mangel, skal køberen give sælgeren meddelelse herom inden for rimelig tid, efter at køberen har opdaget mangelen. I modsat fald t ber køberen retten til at påberåbe sig mangelen. Meddelelse givet inden to måneder efter, at køberen opdagede mangelen, er altid rettidig.

  82.   81 gælder ikke, hvis sælgeren har handlet i strid med almindelig hæderlighed eller groft uagtsomt.

  83. Har køberen ikke inden to år efter salgsgenstandens overgivelse til ham meddelt sælgeren, at han vil påberåbe sig en mangel, kan han ikke senere gøre den gældende, medmindre sælgeren har påtaget sig at indestå for genstanden i længere tid eller har handlet i strid med almindelig hæderlighed.

Stk. 2.   54, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse.

  84. Meddelelser efter    81 og 83 kan også gives til en producent eller en anden erhvervsdrivende, der i forbindelse med købet har påtaget sig at afhjælpe eventuelle mangler ved salgsgenstanden. I de køb, der er nævnt i   4 a, stk. 2, kan meddelelserne endvidere gives til den erhvervsdrivende, der har indgået eller formidlet aftalen om købet for sælgeren.

  85. Vil køberen påberåbe sig en mangel over for en producent eller en anden erhvervsdrivende, der i forbindelse med købet har påtaget sig at afhjælpe eventuelle mangler, skal

¹ Se Jacob Nørager-Nielsen, Købeloven med kommentarer, 2. udgave, København 1993 s. 38, jf. s. 33.

køberen give sælgeren eller den anden erhvervsdrivende meddelelse herom inden for rimelig tid, efter at køberen har opdaget mangelen. I modsat fald taber køberen retten til at påberåbe sig mangelen. Meddelelse givet inden to måneder efter, at køberen opdagede mangelen, er altid rettidig.

§ 86. § 61, stk. 1, gælder også for de i §§ 81 og 83-85 nævnte meddelelser fra køberen.»

Erstatningsbestemmelsen i § 80 annet ledd viser til lovens § 43 tredje ledd, som lyder slik:

«Sælgeren er, selv om han er uden skyld, pliktig at betale skadeserstatning dog således, at bestemmelserne i § 24 finder tilsvarende anvendelse.»

Lovens § 24 lyder slik:

«Ved køb af genstande, bestemte efter art, er sælgeren, selv om forsinkelsen ikke kan tilregnes ham, pliktig til at svare skadeserstatning, medmindre han har forbeholdt sig fritagelse derfor, eller muligheden af at opfylde aftalen må anses for udelukket ved omstændigheder, der ikke er af sådan beskaffenhet, at sælgeren ved køkets afslutning burde have taget dem i betragtning, såsom ved hændelig undergang af alle genstande af den art eller det parti, købet angår, ved krig, indførselsforbud eller lignende.»

Bestemmelsen innebærer at det gjelder et objektivt erstatningsansvar med force majeure-unntak.² Bestemmelsen kan fravikes også i forbrukerforhold, jf. lovens § 1.

11.4.4 Øvrig regulering

Stærkstrømsloven (lov 6. mai 1993 nr. 251) og sterkstrømsbekendtgørelsen som er vedtatt i medhold av loven, inneholder bestemmelser for utførelse, drift, ettersyn og vedlikehold av elektriske anlegg og installasjoner.

Lov om autorisation av elinstallatører m.v. (lov 5. mai 2000 nr. 314) regulerer i hvilken grad elinstallasjoner, utvidelser, endringer og feilretting skal utføres av autoriserte elinstallatører.

Lov om produktansvar (lov 7. juni 1989 nr. 371) inneholder objektive ansvarsbestemmelser om feil ved overføring av elektrisk energi.

Bekendtgjørelse om individuell måling m.v. inneholder bestemmelser om krav om individuell måling, herunder om hvilke bygninger kravet gjelder for.

Bekendtgjørelse om kontrol med elmålere stiller bl.a. krav til målerens kvalitet og den løpende kontroll av disse. Bekjentgjørelsen omfatter både nettselskapenes avregningsmålere hos de enkelte nettkunder samt storkunder og de fordelingsmålere som for eksempel boligselskaper har installert i forbindelse med et eget fordelingssystem.

Fællesregulativ for tilslutning af elektriske installationer og brugsgenstande inneholder bl.a. bestemmelser for plassering og utførelse av måleutstyr og bestemmelser som har til formål å sikre at leveringskvaliteten ikke forringes.

² Se Anders Vinding Kruse: *Købsretten*, 3. utgave, København 1994 s. 108, jf. s. 91.

Del IV
Arbeidsgruppens prinsipielle vurderinger

Kapittel 12

I hvilken grad er det behov for forbrukervernregler om strømkontrakter?

12.1 Innledning

Arbeidsgruppen vil i det følgende drøfte hvorvidt det bør gis forbrukervernregler om elektrisk energi. Hvor slike regler eventuelt skal plasseres, drøftes under kapittel 14. Begrepet «forbrukervernregler» blir i teksten her brukt om ufravikelige lovregler som har forbrukervern som sitt hovedformål. Utenfor faller privatrettslige eller offentligrettslige regler som rent faktisk kan innebære et vern for forbrukerne, men som ikke har dette som sitt primære formål. Ved vurderingen av om det bør gis forbrukervernregler om elektrisk energi, vil et sentralt moment være om forbrukerne har et beskyttelsesbehov som ikke er tilstrekkelig ivaretatt gjennom dagens lovgivning og standardkontrakter. Det må imidlertid også tas hensyn til andre momenter, så som reglens tilgjengelighet, ytelsens karakter av nødvendighetsgode og hvilke konsekvenser et styrket forbrukervern må antas å få for henholdsvis kraftbransjen og forbrukerne.

Energiloven innebar et systemskifte fra statlig styring av omsetningsfunksjonen, herunder kraftprisene, til en modell der det er nettets koordinerende funksjoner som i hovedsak er gjenstand for direkte statlig styring, mens kraftprisene fastsettes i et marked. Dypest sett har man gått fra en planmodell til en kontraktsmodell, og det kan stilles spørsmål om det foreligger en ubalanse i styrkeforholdet mellom energiselskapene og forbrukerne som tilsier at det er behov for en bedre ivaretagelse av forbrukernes kontraktsrettslige interesser, selv om det er konkurranse i sluttmarkedet.

12.2 Elektrisk energi som nødvendighetsgode – forbrukernes beskyttelsesbehov

Elektrisk energi utgjør et svært viktig element i

moderne husholdninger. Elektrisk energi benyttes bl.a. til oppvarming, matlaging og belysning, og er således med på å dekke helt fundamentale behov. I løpet av de siste hundre år har elektrisk energi blitt tatt i bruk til stadig nye formål i private hjem. En konsekvens av denne utviklingen er at husholdningene har blitt stadig mer sårbare for avbrudd i leveringen og mangelfull leveringskvalitet. At elektrisk energi spiller en så stor rolle i moderne husholdninger, medfører bl.a. krav til hvordan man utformer regler om stenging ved forbrukerens betalingsmislighold.

Det forhold at elektrisk energi er et nødvendighetsgode kan generelt tale for at forbrukerne bør gis en særlig kontraktsrettslig beskyttelse i lovgivningen. Dereguleringen på nittitallet har ikke blitt fulgt opp med kontraktsrettslig forbrukerlovgivning. Det har ført til at forbrukervernet på dette området er svakere enn ved kjøp av en rekke andre ytelser, også ytelser som er av langt mindre betydning for forbrukerne enn elektrisk energi.

Elektrisitetens karakter av nødvendighetsgode er bl.a. reflektert i energiloven. Energiloven ivaretar også forbrukernes interesser, jf. merkningene til lovens formålsbestemmelse i Ot.prp. nr. 43 (1989-90) på s. 83. For så vidt gjelder nettselskapene er forbrukerrespektet på flere områder bærende i flere av forskriftene i medhold av energiloven, spesielt reguleringen av inntektsrammer og tariffer og forskrift om måling og avregning. Også når det gjelder leveringskvalitet har forbrukerrespektet blitt trukket frem. I Ot.prp. nr. 56 (2000-2001) på s. 58 er det uttalt følgende om § 5A-3 om leveringskvalitet:

«De som helt eller delvis eier eller driver produksjon eller nett samt sluttbrukere påvirker og blir påvirket av leveringskvaliteten på ulike nettnivå. Med hjemmel i bestemmelsen kan det i forskrift etter § 7-6 fastsettes nærmere krav til leveringskvalitet i forhold til disse aktørene. Forskriftene kan blant annet gjelde gene-

relle krav til enkeltanlegg, krav til leveringskvalitet begrunnet i forbrukernes rettigheter og plikter som nettkunder og leveringskvalitetens innvirkning på inntektsrammer og tariff-er...»

Etter det arbeidsgruppen kjenner til, ser det imidlertid ikke ut til at det vil bli fastsatt særlige kontraktsrettslige forbrukervernregler i forskriften om leveringskvalitet som er under utarbeidelse i NVE. Sluttbrukernes interesser er likevel et svært sentralt hensyn i arbeidet.

Videre kan energiloven § 3-3 om leveringsplikt for områdekonsesjonærene ses under synsvinkelen forbrukervern. Bestemmelsen innebærer i korthet at områdekonsesjonæren (nettselskapet) har plikt til å levere elektrisk energi til abonnentene innenfor det geografiske området konsesjonen gjelder for. Abonnentene har krav på elektrisk energi så lenge denne finnes, men må til gjengjeld betale markedspris, jf. Ot.prp. nr. 43 (1989-90) s. 87-88.

Spørsmålet om stengingsrett kan tjene som illustrasjon på at ytelsens karakter kan tilsi at det gis egne forbrukervernregler. Med stengingsrett forstås den adgang nettselskapet har til i visse tilfeller å koble sluttbrukere fysisk fra nettet på grunn av deres kontraktsbrudd, uten at avtaleforholdet opphører. En stenging vil vanligvis fremstå som svært dramatisk for forbrukeren. Spørsmålet om stenging av kraftleveringen er ikke særskilt lovregulert i Norge. Det innebærer at det må avgjøres på bakgrunn av alminnelige kontraktsrettslige prinsipper om tilbakeholdsrett i egen ytelse eller eventuell avtaleregulering, jf. standard kraftleveringsavtale § 4-2 og standard nettleieavtale § 7. I tillegg må man vurdere forholdet til inkassoloven § 8 om god inkassoskikk.¹

Spørsmålet om stenging er lovregulert i både Sverige og Finland, jf. gjennomgangen ovenfor i punkt 11.2.1.9 og 11.3.2. At elektrisk energi i dag er et gode av grunnleggende betydning for et rimelig velferdsnivå, taler for at spørsmålet lovreguleres også hos oss. Dette vil kunne bidra til å klargjøre grensene og gjøre reguleringen mer tilgjengelig, samt at man får regler som i rimelig grad ivaretar både forbrukernes og nettselskapenes interesser. Videre er det et poeng i seg selv at lovgiver får vurdere et spørsmål som kan få så vidt store konsekvenser for den som blir utsatt for stenging. Arbeidsgruppens prinsipielle drøftelse av stengingsspørsmålet er inntatt i punkt 20.4 nedenfor.

12.3 Prinsipielle synspunkter på forholdet mellom lovregulering og regulering i standardkontrakter

Forbrukerombudet og Energibedriftenes landsforening (EBL) har utarbeidet tre standardavtaler: Standard tilknytningsvilkår, Standard nettleieavtale og Standard kraftleveringsavtale. Avtalene ble første gang fremforhandlet i 1993. De gjeldende avtalene ble ferdigstilt 1. oktober 2002. Disse er tilpasset forskriftsendringer og lovendringer siden 1993. Den viktigste endringen er forbrukernes adgang til kostnadsfritt å skifte kraftleverandør. En annen viktig endring er at Standard kraftavtale er tilpasset bestemmelsene i angreftsloven (lov 21. desember 2000 nr. 105). Avtalene tas i bruk av EBLs medlemmer enkeltvis. En rekke aktører, særlig kraftleverandører, har benyttet muligheten til å innta en annen regulering og utelate elementer i standardavtalene.

Formålet med ufravikelige regler i kontraktslovgivningen varierer. Mest iøynefallende er nok likevel bestemmelser som skal gi vern for svake kontraktsmotparter, særlig i forholdet mellom næringsdrivende og forbrukere. Men selv om det ikke gjelder forbrukere, kan det være et vernebehov der kontrakten gjelder en offentlig, kommersiell eller privat monopolytelse eller livsnødvendighet, så som bolig, kreditt, arbeid, vann, teleytelser, energi med mer. Ut fra slike hensyn kan det hevdes at det som utgangspunkt foreligger et behov for forbrukervernregler både i forhold til kraftleverings- og nettleieavtaler.

Spørsmålet blir på denne bakgrunn hvilke virkemidler som best er egnet til å ivareta dette vernebehovet. I forhold til strømkontrakter er det i hovedsak tre virkemidler som er aktuelle: Standardkontraktregulering, administrative løsninger og ufravikelig lovgivning.

Standardkontrakter som fremforhandles av representanter for forbrukerne og representanter for næringen egner seg gjerne på livsområder med mange faktiske særtrekk og/eller skiftende faktiske forhold. Det forutsettes gjerne at partene har særlige forutsetninger for å finne funksjonelle løsninger gjennom en detaljert regulering som kan være vanskelig å gjennomføre i lov, fordi lover er mer statiske, og således må holdes i en mer generell form for å kunne fange opp en utvikling i bransjen uten at det betinger lovendringer. Balansen i kontraktene forutsettes ivaretatt ved at de utarbeides gjennom forhandlinger mellom

¹ Se nærmere punkt 20.4.2 nedenfor.

representanter for begge grupper. Det er imidlertid et poeng at Forbrukerombudet og Markedsrådet bare kan sette til side avtaleklausuler som er urimelige, jf. markedsføringsloven § 9 a. Ved vurderingen av om kontraktene synes balanserte, må man ta hensyn til at listen for å gripe inn ligger på dette nivået, og ikke på et rimelighetsnivå. Videre er det grunn til å fremheve at avtalene ikke *må* tas i bruk, verken av EBLs medlemmer eller andre aktører. Eksistensen av standardkontrakter er på denne bakgrunn ingen garanti for et effektivt forbrukervern for alle forbrukere.

Med *administrative løsninger* forstår vi regulering i form av samtykke-, godkjennelses- eller konsesjonsordninger eller i form av forskriftshjemler eller hjemler for konkrete inngrep. Som vist ovenfor i kapittel 4 og punkt 7.2, har vi både et konsesjonsrettslig rammeverk og administrative inngrepshjemler i markedsføringsloven. NVE, Forbrukerombudet og Markedsrådet fører således tilsyn med grunnleggende forhold i kraftbransjen, og forbrukermyndighetene kan gripe inn mot urimelige avtaler. NVE behandler også klager på blant annet leveringskvalitet og tariffer, jf. punkt 9.1. De administrative løsningene er imidlertid ikke i stand til å dekke hele reguleringsbehovet på området. De innebærer bl.a. ikke en ivaretagelse av forbrukernes interesser i kontraktsbruddssituasjoner.

Med *preseptorisk regulering* sikter vi her til tvingende lov- eller forskriftsbestemmelser om partenes gjensidige plikter og rettigheter overfor hverandre. En slik regulering egner seg i tilfeller hvor det er vanskelig å oppnå en rimelig balanse i avtaleforholdet på annen måte, og hvor det samtidig lar seg gjøre å formulere noenlunde klare og håndterbare regler for kontraktsforholdet. Dersom det ikke lar seg formulere noenlunde klare og håndterbare regler, er en løsning å falle tilbake på såkalte generalklausuler, jf. for eksempel avtaleloven § 36. Ulempen med denne typen regler er i første rekke at de er vage og skjønnsmessige, noe som kan gjøre det vanskelig for partene å forutberegne sin rettsstilling. En forutsetning for at denne linjen skal være tilfredsstillende, er at retts spørsmålene regelmessig vil bli brakt inn for domstolene, slik at man får presisert det nærmere innholdet i bestemmelsene. Prosessøkonomi står derfor sentralt. I forhold til strømkontrakter med forbrukere vil det etter gruppens vurdering sjelden la seg forsvare prosessøkonomisk å bringe tvister inn for domstolene med mindre det er tale om krav av en viss størrelsesorden. Generalklausullinjen er derfor lite egnet som virkemiddel i

forhold til strømkontrakter. En annen sak er at et rimelig og fleksibelt regelverk forutsetter at man i noen grad benytter skjønnsmessige begreper.

En mer detaljert lovregulering vil i forhold til forvaltningsrettslige fullmakter og diskresjonær domstolskompetanse (generalklausuler) sikre et mer effektivt forbrukervern, en større grad av forutberegnelighet og klarhet, og ha en større signaleffekt. Ulempen ved slik positivrettslig lovgivning er på den annen side at utviklingen kan løpe fra lovreglene, og at det i en generell lov kan være vanskelig å utforme regler som gir rimelige løsninger i ethvert tilfelle. Man må også hele tiden ha for øye om spørsmålene er så teknisk kompliserte at lovformen blir uhensiktsmessig, fordi man må ned på et detaljnivå som kanskje best kan ivaretas gjennom standardkontrakter. I denne sammenhengen må man også se på de mulighetene som ligger i å innta detaljer i forskrift.

Konkurransmessige hensyn kan tale for at alle aktørene er underlagt de samme markedsvilkårene. Dette hensynet sikres gjennom regulering i lov. Det vil alltid være et kommersielt press mot regulering i standardkontrakter, fordi enkelte aktører ikke velger å legge dem til grunn for sin virksomhet.

Etter arbeidsgruppens syn må man vurdere konkret – i forhold til hvert enkelt problemkompleks – hvilken form for regulering som vil være mest formålstjenlig (ufravikelig kontraktslovgivning, offentligrettslig regulering eller regulering gjennom standardkontrakter). I den forbindelse er det viktig å identifisere på hvilke punkter det kan være behov for å styrke forbrukernes kontraktsrettslige stilling gjennom ufravikelig forbrukerlovgivning, se punkt 12.4 og 12.5 nedenfor. Det må ved denne vurderingen tas hensyn til det som finnes av eksisterende lov- eller forskriftsregulering.

12.4 Er det behov for forbrukervernregler om tilknytning og nettleie?

12.4.1 Styrkeforholdet mellom partene

Nettdriften er monopolvirksomhet, se kapittel 5 ovenfor. Det innebærer at sluttbrukerne ikke kan velge blant flere mulige kontraktsparter, men må holde seg til det lokale nettselskapet. Sammenholder man dette med at nettselskapene gjennomgående opererer med standardvilkår, har den enkelte abonnent praktisk talt ikke muligheter til å påvirke avtalens innhold. Det er ikke tale om fri

kontraktdannelse. Partene må finne frem til hverandre, og sluttbrukerne må godta selskapets vilkår dersom de ønsker å få markedsadgang. Skjevheten i styrkeforholdet mellom partene kan indikere at det her foreligger et beskyttelsesbehov. Hvor stort beskyttelsesbehovet er, beror bl.a. på om standardkontraktene er balanserte, og i hvilken utstrekning disse anvendes i praksis.

12.4.2 Kontraktsytelsens art – identifisering av problemstillinger

Nettselskapets forpliktelse går ut på å stille overføringskapasitet i sitt nett tilgjengelig for nettkunden mot betaling, se standard nettleieavtale § 4-1. I tillegg består nettselskapets forpliktelse i å sørge for at den elektriske energien har tilfredsstillende leveringskvalitet.

Med tilknytning sikter man til at en elektrisk installasjon blir koblet til nettet. EBLs standardvilkår for tilknytning regulerer forholdet mellom nettselskapet og eieren av den elektriske installasjonen som blir tilknyttet distribusjonsnettet, jf. standard tilknytningsvilkår § 1 første ledd.

Ytelsens karakter kan si noe om hva slags reguleringsbehov vi eventuelt står overfor. Sentralt i forhold til *tilknytning* står bl.a. følgende spørsmål:

1. avtaleinngåelse og suksesjon (partsbytte)
2. ansvaret for drift og vedlikehold av egne installasjoner
3. fremføring og plassering av distribusjonsnett, herunder bl.a. erverv av rett til grunn for ledningsfremføring, se standard tilknytningsavtale § 3
4. regulering av selve tilknytningen, herunder bl.a. tilknytningspunktet og tilknytningsgebyr
5. adgangen til å kreve dekket anleggsbidrag
6. målepunktets plassering
7. frakobling og tilkobling av installasjonen
8. ansvarsforhold

Ved vurderingen av behovet for forbrukervernregler på disse punktene, må det tas hensyn til hva som finnes av eksisterende regulering. Deler av punkt 4 til 7 i listen ovenfor er regulert i forskrift, se forskrift 11. mars 1999 nr. 302 §§ 17-4 om tilknytningsgebyr og 17-5 om anleggsbidrag og forskrift 11. mars 1999 nr. 301 § 3-2, jf. § 1-3 om målepunkt ID, dvs. «entydig identifikasjon av målepunkt basert på EAN-standarden Global Service Relation Number (GSRN)». Frakobling og tilkobling er også i noen grad regulert i og i medhold av lov 24. mai 1929 nr. 4 om tilsyn med elek-

triske anlegg med tilhørende forskrifter, fastsatt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) (sikkerhetsmessige krav).

I forhold til *nettleie* synes i første rekke følgende spørsmål å stå sentralt:

1. avtaleinngåelse og suksesjon (partsbytte)
2. måling og måleravlesning av faktisk bruk (danner grunnlaget for både nettleie og betaling for uttak av elektrisk energi), feil ved måleutstyr, merforbruk som følge av feil i anlegg mv.
3. beregning og endring av nettleien
4. stenging av nettkundens anlegg
5. frakobling og tilkobling av installasjonen
6. oppsigelse
7. ansvarsforhold

Måling og måleravlesning er regulert i forskrift 11. mars 1999 nr. 301 kapittel 3, jf. også punkt 2.1.1. I medhold av lov om mål og vekt er det etablert førmarkedskontroll med elektrisitetmålere. I tillegg arbeider Justervesenet for tiden med å utforme en tilsynsordning for elektrisitetmålere. Beregning og endring av nettleien er også regulert i forskrift 11. mars 1999 nr. 301 del IV. Regelverk av betydning for frakobling og tilkobling er også fastsatt av DSB i medhold av lov om tilsyn med elektriske anlegg. Stengingsreglene etter gjeldende rett blir behandlet nedenfor i punkt 20.4.2, men vi nevner allerede her at det ikke finnes lov- eller forskriftsregler som er særlig myntet på stengingssituasjonen.

Elklagenemndas praksis er en viktig kilde når man skal identifisere problemområder i forholdet mellom nettselskap og sluttbruker. I henhold til årsmeldingen for 2002 går følgende saksfelter igjen: Måling og fakturering, stenging, ansvarsforhold, tilknytningsavgift og anleggsbidrag og fremføring av nett. Som tidligere nevnt, er en del av disse spørsmålene regulert i forskrift.

Gruppens gjennomgang av standardkontraktene og Elklagenemndas praksis viser at flere av de angitte forholdene allerede er regulert i forskrift. Etter arbeidsgruppens syn vil det på disse områdene gjennomgående være lite behov for særskilte kontraktsrettslige forbrukervernregler. I den grad den offentligrettslige reguleringen ikke gir et tilstrekkelig forbrukervern, vil det være mer nærliggende å endre de offentligrettslige reglene enn å utforme egne kontraktsrettslige regler om de samme forholdene. Arbeidsgruppen har ikke sett det som sin oppgave å foreslå endringer i eksisterende offentligrettslig regulering, og har derfor i hovedsak konsentrert seg om områder som ikke er dekket av den offent-

ligrettslige reguleringen.² Det er da også på disse områdene at det er størst grunn til å tro at det kan foreligge et særlig reguleringsbehov. Som nevnt under punkt 12.2 mener arbeidsgruppen at det er behov for å gi lovregler om stenging. Utover dette mener arbeidsgruppen at det er grunn til å se nærmere på reguleringsbehovet i forhold til følgende problemstillinger:

1. Avtaleinngåelse og suksisjon (partsbytte)
2. Fremføring av lavspenningsnett
3. Tilknytningspunkt og risikofordeling
4. Ansvar for mangelfull leveringskvalitet og avbrudd

Nedenfor går vi nærmere inn på disse spørsmålene med sikte på å undersøke reguleringsbehovet ytterligere.

12.4.3 Avtaleinngåelse og partsbytte

Etter arbeidsgruppens mening er det ikke behov for en særskilt lovregulering av avtaleinngåelsen. Det sentrale spørsmålet som det kunne vært behov for å kreve opplysninger om, er prisen for nettleien og tilknytningen. Dette er imidlertid regulert i forskrifter til energiloven, jf. punkt 5.4.6 ovenfor. Det er ikke fri prisdannelse på dette området, men en offentligrettslig monopolkontroll bl.a. med det vederlaget nettselskapene kan ta for sine tjenester.

I standard tilknytningsavtale § 2-5 går det frem at dersom en elektrisk installasjon skifter eier, anses ny eier å tiltre samme rettigheter og plikter som opprinnelig eier. Dette er ikke en holdbar juridisk konstruksjon. Pliktene i henhold til avtalen påligger bare den som har akseptert dem – nettselskapet og opprinnelig eier kan ikke forplikte en fremtidig eier. Dette følger av alminnelige avtalerettslige regler. Arbeidsgruppen mener ikke at det er behov for å presisere dette i lovgivningen.

12.4.4 Fremføring av lavspenningsnett

Dette dreier seg om tilgang til og bruk av sluttbrukerens eiendom for å føre frem lavspenningsnett til vedkommende sluttbruker og andre sluttbrukere ved å føre elektrisk energi i ledning over bakken eller i grunnen. Det er et tingsrettslig forhold som hviler på avtale eller ekspropriasjon, jf.

lov 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eiendom § 2 første ledd nr. 19. Sluttbrukeren må avstå en del av eiendomsretten og tillate bruk av deler av eiendom til stolper og/eller transformatorstasjoner. Tingsrettslig er det tale om en kombinasjon av positive og negative servitutter som påheftes eiendommen. De positive servituttene gjelder retten til å ha stolper, linjer mv. på den tjeneende eiendom. De negative servituttene innebærer restriksjoner på eierens adgang til å grave, bygge, ha trær mv. i en viss avstand fra anleggene; ofte benevnt byggeforbudsbelte og ryddebelte. Regelverket som fastlegger ulike avstandskrav er fastsatt av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Nettselskapene har typisk rett til å hugge trær og rydde vegetasjon i en viss bredde eller nærhet til anleggene. Det har vært begrenset med tvister om dette etter det arbeidsgruppen er kjent med. I enkelte tilfeller har det imidlertid vært ulike oppfatninger om hva som kreves for å oppfylle varslingsplikten før det ryddes, for eksempel om en avisannonse er nok.

Det påhviler eieren av elektriske anlegg en plikt til å sørge for at de «utføres, drives og vedlikeholdes slik at de ikke frembyr fare for liv, helse og materielle verdier», jf. lov 24. mai 1929 nr. 4 om tilsyn med elektriske anlegg og elektrisk utstyr § 2 første ledd og § 10 første ledd. Det er på denne bakgrunn nødvendig å innrømme nettselskapet adgang til elektriske installasjoner som de eier og dermed har ansvaret for.

Bildet er dermed noe forenklet at sluttbrukerne må gi nettselskapene adgang til egen eiendom for å føre frem nett og for å føre nødvendig tilsyn og vedlikehold.

Når det er på det rene at en eiendom skal nyttes til fremføring, gjenstår bare spørsmålet om plassering, og det er etter arbeidsgruppens syn et spørsmål som partene har best forutsetninger for å finne en løsning på ut fra de konkrete forholdene på stedet. Spørsmålet om fremføring er regulert i standard tilknytningsavtale § 3. Arbeidsgruppen nevner også at Statens byggt tekniske etat har gitt en temaveiledning om hvordan etablering av nye kraftledninger og andre elektriske anlegg skal behandles av kommunene etter reglene i plan- og bygningsloven av 14. juni 1985 nr. 77.³

Etter arbeidsgruppens syn er det ikke behov for ytterligere regulering på dette punktet.

² Se likevel punkt 12.4.7, hvor reglene om anleggsbidrag drøftes særskilt.

³ Se melding HO-3/99 Elektriske anlegg og kraftledninger – temaveiledning, utgitt av Statens Byggt tekniske etat i november 1999.

12.4.5 Tilknytning og risikoovergang

Tilknytningsspørsmålet dreier seg om å definere grensen mellom nettselskapets eiendom og sluttbrukers eiendom, og dermed også ansvars- og vedlikeholdsplikten. Det kan være slik at den såkalte stikkledningen som fører den elektriske energien frem det siste stykket til husstanden ikke er eid av nettselskapet, men av sluttbrukeren. Her kan det imidlertid tenkes flere muligheter, jf. standard tilknytningsavtale § 4-1. Etter arbeidsgruppens vurdering bør det som utgangspunkt overlates til partene å bestemme tilknytningspunktet. Dersom det ikke fremgår av partenes avtale hvor tilknytningspunktet er, kan det være behov for en deklatorisk bestemmelse som klargjør hvor grensen går. Dette har sammenheng med at tilknytningspunktet er avgjørende for å bestemme risikoens overgang, dvs. hvem som har risikoen for feil som oppstår i nettet. Nettselskapet har etter gjeldende rett bare risiko for feil som oppstår i eget nett, og det er naturlig at risikoens overgang knyttes til tilknytningspunktet.

I den grad man velger å regulere ansvars- og spørsmålet nærmere, er det nødvendig å ta inn en regulering av risikoens overgang. Det vises til arbeidsgruppens drøftelse i kapittel 16 nedenfor.

12.4.6 Ansvar for mangelfull leveringskvalitet

Spørsmålet om ansvar for påstått mangelfull leveringskvalitet (spenningsfeil eller avbrudd) går ofte igjen i Elklagenemndas praksis.

Som det fremgår av energiloven § 5A-3 og energilovforskriften §§ 3-4 bokstav a og 5A-3, foreligger det ingen spesifikk lov- eller forskriftsregulering av spørsmålet om hva som er god eller normal leveringskvalitet utover angivelsen av «tilfredsstillende leveringskvalitet». NVE har imidlertid under utarbeidelse en forskrift om leveringskvalitet, jf. punkt 5.5.4 ovenfor.

I standard nettleieavtale er spørsmålet regulert i § 12 om ansvarsforhold. Det er særlig behov for å avklare hvilke krav som skal stilles til leveringskvalitet og hva som skal til for å få erstatning eller eventuelt prisavslag.

Ved forbrukerkjøpsloven ble det innført et rent objektivt erstatningsansvar for mangler. Standardavtalene for nettleie og tilknytning bygger derimot på et kontrollansvar med et korresponderende skille mellom direkte og indirekte tap. Arbeidsgruppen mener at det er grunn til å vur-

dere om nettselskapenes erstatningsansvar bør skjerpes, og hvilken ansvarsmodell som vil være den best egnede på dette området. Reglene for dekning i naturskade- og produktansvarslovgivningen opererer med egenandeler som i mange tilfelle overstiger forbrukerens tap. Det kan derfor være behov for å innføre en erstatningsregel som gir forbrukeren en bedre dekning enn hva som er tilfelle i dag.

Ved å skjerpe nettselskapenes erstatningsansvar, vil tap som den enkelte forbruker blir påført kunne pulveriseres ved at selskapenes økte kostnader i forbindelse med utviding av ansvarsgrunnlaget blir dekket inn gjennom selskapenes inntektsrammer.

Arbeidsgruppen vil i punkt 18.4 drøfte behovet for å utvide dagens avtalebaserte kontrollansvar til en strengere ansvarsregel fastsatt ved lov.

Spørsmålet om hvilke krav som skal stilles til leveringskvalitet, og hvilke konsekvenser mangelfull leveringskvalitet skal ha, blir drøftet i kapittel 15 til 19 nedenfor. Gruppen ser på disse spørsmålene som svært sentrale i forhold til arbeidsgruppens mandat. Sammen med spørsmålet om stengingsrett er nok dette det området hvor behovet for ytterligere forbrukervern kan synes å være størst.

12.4.7 Særlig om anleggsbidrag

Gruppens medlemmer fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet mener at det i tilknytning til gruppens arbeid er behov for å se nærmere på reglene om anleggsbidrag.

Med anleggsbidrag menes beregnet investeringstilskudd ved tilknytning av en ny kunde eller ved forsterkning av nettet til en eksisterende kunde. Nettselskapenes rett til å kreve anleggsbidrag er hjemlet i § 17-5 i forskrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og overføringstariffer. Disse reglene er presentert i punkt 5.6 ovenfor. Nettselskapenes rett til å kreve anleggsbidrag er videre berørt i § 5 i Standard tilknytningsvilkår.

Både NVE og Elklagenemnda behandler tvister om anleggsbidrag, men nemnda behandler ikke rene prisspørsmål. Tall fra NVE og Elklagenemnda viser at det ikke dreier seg om et stort antall tvister vedrørende anleggsbidrag som bringes inn for disse organene. Gruppens medlemmer fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet mener imidlertid at problemstillingene som reises i forbindelse

med beregning av anleggsbidrag, er så prinsipielt viktige at de likevel bør omtales i utredningen.

Twister om anleggsbidrag kan oppstå både når nye kunder knyttes til nettet og når det er behov for forsterkninger av nettet til eksisterende kunder. De spørsmål som reises, er blant annet om det er grunnlag for å kreve anleggsbidrag, hvordan bidraget skal beregnes og ikke minst om anleggsbidraget skal bæres av den enkelte eller fordeles på flere. Andre spørsmål knytter seg til adgangen til å få noenlunde pålitelige kostnadsoverslag i forkant av for eksempel oppføring av ny bolig eller oppgradering av boligens elektriske anlegg.

En sentral problemstilling oppstår når en bolig trenger økt kapasitet og denne forsterkningen fører til at man overskrider et nivå som utløser behov for forsterkning av nettet i området. Skal eier av boligen alene dekke kostnadene til forsterkningen eller skal den fordeles på samtlige boliger langs den aktuelle linjen, eventuelt fordeles (pulveriseres) på et større kollektiv i form av mindre økninger i nettleien?

Dette spørsmålet har en side til nettselskapets vedlikeholdsplikt. Om vedlikeholdsplikten heter det i standard nettleieavtale § 4-2 annet ledd:

«Nettet skal tåle vanlig bruk av godkjent utstyr fra nettkunden, inkludert bruk av ny teknologi/utstyr som er utbredt i husholdninger».

Gruppens medlemmer fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet vil i denne forbindelse peke på at det i praksis kan være vanskelig å skille mellom forsterkninger i nettet som nettselskapet foretar i forbindelse med alminnelig fornyelse av eksisterende nett, herunder forsterkninger som skjer på grunn av den alminnelige forbruksøkningen, og den forsterkning som skjer etter at en kunde har krevd økt kapasitet eller kvalitet. Bare i det sistnevnte tilfellet kan det kreves anleggsbidrag. Det kan imidlertid være vanskelig å avgjøre om kunden uansett har rett til å kreve en slik økning under henvisning til nettselskapets vedlikeholdsplikt.

Det viser seg at det er store forskjeller i praksis mellom nettselskapene ved håndteringen av de nevnte problemstillingene knyttet til innkreving av anleggsbidrag. Det er opplyst for arbeidsgruppen at mange nettselskaper er svært tilbakeholdne med i det hele tatt å kreve anleggsbidrag, mens andre nettselskapet svært ofte gjør dette. Forskjellene kan ikke alene tilskrives naturlige forskjeller mellom tilflyttings- og fraflyttingsområder.

Det kan ha meget stor økonomisk betydning

for den enkelte forbruker om han eller hun alene må bære anleggskostnadene eller om disse skal fordeles på flere. Det er ikke uvanlig at anleggsbidraget kommer opp i titusener av kroner.

Gruppens medlemmer fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet ser det slik at forbrukerne har et klart behov for forutberegnelighet og klarhet med hensyn til muligheten for å kunne forutse om de må betale betydelige anleggsbidrag. Forskriften om anleggsbidrag oppfyller ikke dette behovet. Den gir tvert om nettselskapene en meget vid skjønnsmessig adgang til å avgjøre om og hvordan anleggsbidrag skal beregnes.

Som omtalt i punkt 10.3 stiller EUs eldirektiv II krav om at den enkelte forbruker skal ha tilgang til elektrisk energi «at reasonable prices» *Gruppens medlemmer fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* har ikke foretatt noen gjennomgang av hvilke tilpasninger som må gjøres i norsk rett for å oppfylle direktivet, men vil likevel peke på at direktivet kan innebære at det settes grenser for adgangen til å belaste en enkelt forbruker med hele anleggsbidraget når beløpet overskrider det som er rimelig.

Gruppens medlemmer fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet anser at det er behov for en særskilt utredning av spørsmålene om anleggsbidrag. Det bør vurderes å gi klarere regler for nettselskapenes adgang til å innkreve anleggsbidrag. Strømkunder må sikres en større forutberegnelighet enn etter gjeldende regler. Et nytt regelverk må videre tilpasses eldirektiv II.

Medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibriftens landsforening vil i tillegg understreke at regelverk vedrørende tariff og andre vilkår for adgang til kraftnettet er fastsatt i og i medhold av energiloven. Disse medlemmene vil blant annet påpeke at innkreving av anleggsbidrag må gjøres i henhold til kravet i energilovforskriften § 4-4 bokstav d om ikke-diskriminerende og objektive vilkår og kravet om at differensiering av vilkår kun kan skjer etter objektive og kontrollerbare kriterier basert på relevante nettf forhold. Det vises videre til at nettselskapene er pålagt en utvidet informasjonsplikt om beregningen av anleggsbidraget. Denne informasjonsplikten innebærer blant annet at nettselskapet av eget tiltak er pliktig til å informere kunden på forhånd om beregningen av anleggsbidraget. Disse medlemmene påpeker også at anleggsbidrag bare kan innkreves for

kundenære nettanlegg eller nettanlegg som den enkelte kunde er alenebruker av. Disse medlemmene kan ikke stille seg bak den fremstilling og de påstander om regelverk og faktiske forhold som fremsettes av representantene fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet ovenfor. For ordens skyld vil disse medlemmene påpeke at NVE i 2003 mottok og behandlet 6 klager fra forbrukerne om anleggsbidrag.

Disse medlemmene kan for øvrig heller ikke se at gjeldende regler om anleggsbidrag i NVEs forskrifter, som følger et prinsipp om kostnadsbaserte anleggsbidrag, er i strid med de krav som følger av eldirektiv II. Disse medlemmene er for øvrig kjent med at NVE vil gjøre en evaluering av gjeldende bestemmelser om anleggsbidrag basert på de erfaringer som er gjort med nettselskapenes praktisering av dette regelverket. Disse medlemmene ser det som naturlig at Barne- og familiedepartementet, Forbrukerrådet og Forbrukerombudet tar opp sine spørsmål i en slik sammenheng.

Gruppens leder fra Justisdepartementet mener det faller utenfor mandatet å foreslå endringer i de offentligrettslige reglene om anleggsbidrag, og har derfor ikke foretatt en inngående vurdering av eventuelle endringsbehov. Lederen har imidlertid vanskelig for å se at reglene om anleggsbidrag kan skape problemer i forhold til kravet i eldirektiv II om «reasonable prices», ettersom et anleggsbidrag maksimalt kan settes til anleggs-kostnad for anlegget minus tilknytningsgebyr.

12.5 Er det behov for forbrukervernregler om kraftlevering?

12.5.1 Styrkeforholdet mellom partene

Sluttbrukermarkedet for salg av elektrisk energi er tilrettelagt for virksom konkurranse. Forbrukerne kan velge mellom en rekke forskjellige aktører som opererer på det norske markedet. I St.meld. nr. 18 (2003-2004) Om forsyningssikkerheten for strøm m.v. varsles det også at fristen for leverandørbytte vil bli foreslått senket fra tre til to uker. Forbrukerne kan også velge mellom avtaler med standard variabel kraftpris, avtaler med spotpris eller avtaler med fast pris, se nærmere standard kraftleveringsavtale § 1-4. Situasjonen er dermed en ganske annen på dette punktet enn i forhold til nettleie og tilknytning. Det er ikke den samme skjevheten i styrkeforholdet mellom par-

tene, noe som kan tilsi at behovet for særskilte forbrukervernregler gjennomgående vil være mindre enn når det gjelder nettytelsene.

12.5.2 Ytelsens karakter

Kraftleveringsavtalene kjennetegnes ved at kraftleverandøren forplikter seg til å sørge for at sluttbrukeren får elektrisk energi levert *til en bestemt pris*. Kraftavtalene regulerer først og fremst en finansiell avregning mellom kraftleverandør og sluttbruker.⁴

Det sentrale spørsmålet, både for kraftleverandøren og sluttbrukeren, er prisen. Reguleringsbehovet konsentrerer seg primært til muligheten for å endre prisen og muligheten for å si opp avtalen og inngå ny avtale med en annen leverandør.

12.5.3 Avtaleinngåelse og endringer. Oppsigelse. Måling av kraftuttak

Før forbrukeren bestemmer seg for å *inngå avtale* om kraftlevering, er det både ut fra hensynet til den enkelte forbruker og ut fra hensynet til virksom konkurranse viktig at han kan orientere seg i markedet og få den informasjonen som trengs for å treffe et begrunnet valg av leverandør og avtale-type. Nettselskapene har plikt til å gi opplysninger om mulige kraftleverandører, jf. forskrift 11. mars 1999 nr. 301 § 2-1 annet ledd:

«Nettselskapet skal informere sluttbrukere uten kraftleveringskontrakt om hvilke leverandører som leverer kraft i nettområdet eller hvor sluttbrukere kan finne en nøytral oversikt over kraftleverandører.»

Informasjonen som gis, skal være nøytral, jf. forskriften § 7-1. For kunder med kraftleveringskontrakt er opplysningsspørsmålet i noen grad overlatt til markedet. Konkurransetilsynet har imidlertid fastsatt en forskrift om prisopplysning ved transport og salg av elektrisk kraft, jf. forskrift 7. juni 1996 gitt med hjemmel i lov av 11. juni 1993 nr. 65 om konkurranse i ervervsvirksomhet (konkurranseloven) § 4-1 annet og tredje ledd. Forskriften, som gjelder både for nettselskaper og kraftleverandører, har bl.a. bestemmelser om opplysninger i informasjon og markedsføring og opplysningsplikt ved avregninger og å konto-regninger. Konkurransetilsynet har dessuten en egen Internett-side, hvor den enkelte kan gå inn og

⁴ Jf. Hammer: Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv, Tidsskrift for forretningsjus 2003 s. 367 og 368.

undersøke hvem som tilbyr best pris til enhver tid.

Konkurransetilsynet har også fastsatt en forskrift om meldeplikt for kraftpriser, jf. forskrift 12. desember 1997 nr. 1392. Forskriften pålegger enhver som selger elektrisk energi til forbrukere å melde inn kraftpriser til Konkurransetilsynet. Av formålsbestemmelsen følger at formålet er «å sikre grunnlaget for god prisinformasjon til forbruker».

I tillegg fører Forbrukerombudet kontroll med kraftleverandørenes markedsføring. Ombudet har i denne forbindelse blant annet utarbeidet retningslinjer basert på kravene som følger av markedsføringslovens §§ 1 til 3 og Konkurransetilsynets forskrift om prisopplysning ved transport og salg av elektrisk kraft.

På denne bakgrunn mener arbeidsgruppen at det ikke er behov for ytterligere regler om prisinformasjon mv.

Videre følger det av forskrift 11. mars 1999 nr. 301 § 2-2 første ledd at sluttbrukerne har rett til å bytte kraftleverandør. Gjennomføringen av leverandørbytte er nærmere regulert i de følgende bestemmelsene i kapittel 2. Partenes avtalekompetanse er således begrenset på dette punktet. Avtaler som er i strid med denne reguleringen, kan trolig ikke gjøres gjeldende, jf. NL 5-1-2. Brudd på forskriften kan føre til pålegg fra NVE, jf. § 8-1.

Ved bytte av kraftleverandør hender det fra tid til annen at forbrukere ikke får startet opp kontraktsforholdet med den nye leverandøren fra det tidspunkt som følger av avtalen og/eller ved utløpet av den lengste frist for gjennomføring av leverandørbytte som følger av forskrift 11. mars 1999 nr. 301 kapittel 2. Dette kan føre til at forbrukerne blir påført et økonomisk tap, fordi de blir stående under kontrakt med sin tidligere leverandør eller i verste fall risikerer å bli ført over på en ordning der nettselskapet leverer i henhold til leveringsplikten i energiloven § 3-3 i påvente av at den nye leverandøren skal ta over og starte sin levering. Det siste kan bli resultatet dersom den nye leverandøren har sendt melding om leverandørbytte, men ikke starter sin kraftleveranse i tide. Foruten det økonomiske tap den enkelte forbruker blir utsatt for, kan forsinkelse i forbindelse med leverandørbytter bidra til en svekking av konkurransen i kraftmarkedet, fordi sluttbrukerne vegrer seg mot å bytte leverandør pga. de problemene som kan oppstå.

På denne bakgrunn mener arbeidsgruppen at det er grunn til å vurdere om det er behov for å

styrke forbrukernes rettigheter ved forsinket oppstart av kraftleveranse (se kapittel 21 nedenfor).

Spørsmålet om *opplysninger om forestående prisendringer* på elektrisk energi, er ikke nærmere regulert i energiloven med forskrifter. Hvorvidt det er adgang til å endre prisen uten at det samtidig må anses for et nytt tilbud som sluttbrukeren kan avslå, må avgjøres på bakgrunn av en tolkning av avtalen. I standard kraftleveringsavtale er dette regulert i § 3-2. Hovedregelen er der at avtale om standard variabel kraftpris kan endres med 14 dagers varsel. Oppsigelsesretten gjør imidlertid at avtalene uansett ikke vil kunne virke innestengende. Dersom en forbruker ikke er fornøyd med de betingelsene kraftleverandøren tilbyr, står han fritt til å skifte leverandør, med mindre det er tale om en fastprisavtale. Etter arbeidsgruppens vurdering gir dette forbrukeren et tilstrekkelig vern.

Avslutningsvis nevner vi at *målingen av kraftuttaket* foretas av nettselskapet i henhold til forskrift 11. mars 1999 nr. 301 kapittel 3. Heller ikke på dette punktet kan arbeidsgruppen se at det foreligger et behov for kontraktsrettslige forbrukervernregler.

Drøftelsen ovenfor viser at det primært er situasjonen ved leverandørbytte som det er grunn til å vurdere nærmere med tanke på kontraktsrettslig forbrukervernregulering. Utover dette synes det ikke å være noe særlig behov for kontraktsrettslige forbrukervernregler om forholdet mellom kraftleverandør og forbruker (se likevel punkt 12.6 og kapittel 22 om tvisteløsning m.m.).

12.6 Reguleringerbehov, håndhevingsbehov eller begge deler?

Dagens klageordninger er beskrevet i kapittel 9. Reguleringerbehovet må ses i sammenheng med muligheten til å forfølge krav. Elklagenemnda behandlet 59 saker i 2002, jf. årsmeldingen s. 4. Generelt er det grunn til å fremheve sammenhengen mellom tilgjengelige og klare forbrukervernregler og muligheten til å få håndhevet sine rettigheter. Det er summen av dette som gir et effektivt forbrukervern. Etter arbeidsgruppens syn foreligger det på enkelte punkter et behov for å styrke og tydeliggjøre forbrukernes kontraktsrettslige stilling, og et behov for å styrke Elklagenemnda som tvisteløsningsorgan. Dette kan oppnås gjennom lovregulering av strømkontrakter sluttet med forbrukere.

Det er ikke alle energibedriftene som er tilsluttet Elklagenemnda. Etter arbeidsgruppens syn taler mye for at man bør innføre en lovfestet plikt til å være tilknyttet nemnda, f.eks. ved at tilknytning til nemnda blir stilt som vilkår for omsetningskonsesjon (både kraftleverandørene og nettselskapene må ha slik konsesjon). Særlig sett hen til at elektrisk energi er et fundamentalt velferdsgode, er det imidlertid grunn til å gå lenger og foreslå en nærmere regulering av nemndas virksomhet. Disse spørsmålene drøftes mer utførlig i kapittel 22 nedenfor.

12.7 Tydeliggjøring av forbrukernes rettigheter

Det eksisterer i dag ingen kontraktsrettslig forbrukerlovgivning om strømkontrakter. Forbrukerne må forholde seg til standardkontrakter, ulovfestet kontraktsrett, samt forskjellige lover og offentligrettslige forskrifter. Dette fragmentariske landskapet kan det være vanskelig å orientere seg i for forbrukere. Gjennom forbrukervernregler er det mulig å tydeliggjøre forbrukernes rettigheter og plikter. Lovregulering kan også gjøre at forbrukerne blir mer bevisst på sine rettigheter og plikter. Det er videre grunn til å anta at man gjennom lovregulering kan bidra til å lette håndhevingen av reglene, både ved økt tilgjengelighet og gjennom de krav til presisjon og forberedelse som følger med et lovarbeid.

12.8 En mer samordnet og konsistent forbrukerlovgivning

Lovregulering av strømkontrakter med forbrukere kan bidra til en mer samordnet og konsistent forbrukerlovgivning. Gjennom lovregulering kan man fjerne ubegrunnede forskjeller mellom de kontraktsrettslige forbrukerreglene som gjelder for erverv av ulike ytelser. For forbrukerne må det anses som en fordel om de kan forholde seg til et regelverk som er identisk med eller som har klare likhetstrekk med eksisterende forbrukerlovgivning på kontraktsrettens område. En fordel ved dette er også at man kan dra gjensidig nytte av den presiseringen av de felles reglene som skjer gjennom rettspraksis og juridisk teori.

12.9 Konsekvenser av styrket forbrukervern

12.9.1 Oversikt

Ved vurderingen av om det bør gis forbrukervernregler om strømkontrakter, må det også tas hensyn til hvilke konsekvenser slik regulering i tilfelle må antas å få for henholdsvis bransjen og forbrukerne. Arbeidsgruppen vil i det følgende gi en kort presentasjon av denne typen konsekvenser. En mer utførlig presentasjon av økonomiske og administrative konsekvenser blir gitt nedenfor i kapittel 23. Det nevnes imidlertid allerede her at det er noe delte meninger i gruppen med hensyn til hvilke konsekvenser de foreslåtte reglene må antas å få.

12.9.2 Konsekvenser for bransjen

Økt forbrukervern vil kunne medføre økte kostnader for nettselskapene. Dette foranlediger et behov for å vurdere forholdet til inntektsrammereguleringen, se punkt 5.4. Etter arbeidsgruppens vurdering ligger det innenfor NVEs myndighet etter forskrift 11. mars 1999 nr. 302 å ta hensyn til en eventuell økning i utbetalinger som følge av kontraktsbrudd. Det ligger således til rette for at kostnadene forbundet med et økt forbrukervern kan pulveriseres gjennom inntektsrammereguleringen. Som det fremgår av gjennomgangen i punkt 5.4, premieres effektiv drift innenfor gjeldende regulering. Med en eventuell forbrukervernregulering av kontraktsrettslige spørsmål i lovs form, får man en likestilling av aktørene, hvor den som lykkes med å levere kontraktsmessig blir premiert gjennom inntektsrammereguleringen.

En annen konsekvens av økt forbrukervern kan være at man tidligere får avdekket investeringsbehov som eventuelt må hensyntas ved fastsettingen av inntektsrammen.

Som påpekt i kapittel 5 er nettdriften et naturlig monopol. Å tale om konkurranseevne i forhold til nettselskapene gir derfor liten mening. Når det gjelder omsetning av kraft, har vi i dag et nordisk kraftmarked, jf. kapittel 6. I utgangspunktet er det imidlertid ikke naturlig å knytte eventuelle forbrukervernregler til kraftleverandørene, se nærmere kapittel 13, og nasjonale variasjoner i beskyttelsesnivå vil ikke få betydning for prisingen i det nordiske kraftmarkedet.

12.9.3 Konsekvenser for forbrukerne

For forbrukerne vil virkningen av en lovregulering først og fremst være at de får styrket sin kontraktsrettslige stilling gjennom et regelverk som selskapene ikke kan avtale seg bort fra. Lovregulering kan også bidra til en klargjøring av rettstilstanden og til at forbrukerne får bedre muligheter til å forfølge sine rettigheter. En mulig konsekvens av et styrket forbrukervern er at prisene på net tjenestene kan stige noe fordi nettselskapene i et større antall saker må betale ut kompensasjon i form av prisavslag eller erstatning. Videre er det et ikke ukjent fenomen fra andre bransjer at innføring av forbrukervernregler brukes som argument for å sette opp prisene uten at det er dokumentert økte utgifter. Dette er imidlertid noe NVE kan være oppmerksomme på ved fastsettelsen av inntektsrammene. Et synspunkt som langt på vei må ha gyldighet, er at en eventuell økning i nettleien er prisen de mange betaler for at noen skal stille bedre i tilfelle mangelfull leveranse.

12.10 Oppsummering

Hensynet til forbrukerne er til en viss grad ivare tatt gjennom eksisterende lov- og forskriftsregule-

ring og i de omtalte standardkontraktene. Gruppen mener imidlertid at det på en del punkter er *behov for å styrke forbrukernes kontraktsrettslige stilling*. I forholdet mellom forbruker og kraftleverandør mener gruppen riktignok at dagens regler i det vesentlige må anses å være tilfredsstillende. Etter arbeidsgruppens syn er det bare når det gjelder tvisteløsning og forsinkelse i forbindelse med oppstart av levering, at det kan være særlig behov for forbrukervernregler i forholdet mellom forbruker og kraftleverandør. Det er generelt et større behov for å styrke forbrukernes stilling i forhold til nettselskapene. Både ytelsens karakter av nødvendighetsgode, skjevheten i styrkeforholdet mellom partene og at standardkontraktene gir forbrukerne et svakere vern enn det forbrukerkjøpsloven gir, taler for at det bør gis lovbestemte forbrukervernregler om enkelte sider ved avtaleforholdet mellom nettselskap og forbruker. For å oppnå et effektivt forbrukervern på linje med det man har i eksisterende forbrukerlovgivning, er det etter arbeidsgruppens syn nødvendig med lovregulering. Arbeidsgruppen er av den oppfatning at det særlig er behov for å regulere ansvar for avbrudd og mangelfull leveringskvalitet, adgangen til å stenge av tilgangen til nettet og visse sider av Elklagenemndas virksomhet.

Kapittel 13

Bør nettselskapet eller kraftleverandøren bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet?

13.1 Innledning – bakgrunn

Spørsmålet som skal drøftes her, er om nettselskapet eller kraftleverandøren bør bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet.¹ Med leveringskvalitet siktes det her til både spenningskvalitet og leveringspålitelighet, se nærmere kapittel 5.5 ovenfor og kapittel 15.2 nedenfor.

I høringsnotatet av 5. juni 2000 var Justisdepartementets foreløpige oppfatning at avtaler om levering av elektrisk energi burde være omfattet av forbrukerkjøpsloven.² Derimot ble det foreslått at avtaler om nettleie skulle falle utenfor. Det ble vist til at nettleien måtte anses som tjenesteytelse, og at det derfor som utgangspunkt ikke ville være naturlig å anvende forbrukerkjøpslovens regler.

På bakgrunn av innspillene i høringsrunden endret departementet standpunkt.³ Departementet fant det lite naturlig og mindre rimelig at kraftleverandørene skal hefte for feil som skjer i nettet, fordi de normalt har liten eller ingen kontroll over slike forhold. Departementet fant det mer naturlig å gjøre nettselskapet til det primære ansvarssubjektet, ettersom det er i nettet den elektriske energien får sine fysiske egenskaper. Som kjent mente imidlertid departementet at det ikke var tilstrekkelig grunnlag for å ta stilling til om det burde gis ufravikelige regler om strømkontrakter. Det ble derfor ikke fremsatt noe lovforslag som omfattet slike kontrakter.

Nedenfor følger arbeidsgruppens drøftelse av hvem som bør være primært ansvarssubjekt. Når det gjelder forbrukernes muligheter for å reise

kontraktsbruddskrav direkte mot andre aktører, vises det til drøftelsen i kapittel 19.

13.2 Gruppens drøftelse

Spørsmålet om hvem som skal bære ansvaret for mangelfull leveringskvalitet, må drøftes med utgangspunkt i hvilke forpliktelser kraftleverandører og nettselskaper har overfor forbrukerne med hensyn til leveringskvalitet.

Nettselskapets forpliktelse går ut på å stille overføringskapasitet i sitt nett tilgjengelig for nettkunden mot betaling, se standard nettleieavtale § 4-1. I tillegg består nettselskapets forpliktelse i å sørge for at den elektriske energien har tilfredsstillende leveringskvalitet, jf. standard nettleieavtale § 12-4 som viser til Europaanormen EN 50160. I henhold til standardkontrakten er det således nettselskapene som har ansvar for spenningsfeil og avbrudd.

Kraftleverandørens forpliktelse går i første rekke ut på å sørge for at sluttbrukeren får levert elektrisk energi til en bestemt pris. Kraftavtalene regulerer primært en finansiell avregning mellom kraftleverandør og sluttbruker i forhold til et stipulert eller målt forbruk. Etter standard kraftleveringsavtale § 4-1 heter det riktig nok at «kraftleverandøren er forpliktet til å levere elektrisk energi i henhold til kundens løpende behov/uttak». Dette er imidlertid ingen kvalitativ eller kvantitativ forpliktelse overfor sluttbrukerne. Dette henger sammen med at den systemansvarlige gjennom driftskoordineringen skal sørge for at det til enhver tid er momentan balanse mellom produksjon og forbruk.

Basert på reguleringen i dagens standardkontrakter mener arbeidsgruppen at det er mest naturlig å anse nettselskapet som det primære ansvarssubjekt i tilfeller av mangelfull leveringskvalitet. Kontraktsreguleringen avspeiler en naturlig funksjonsfordeling mellom kraftleveran-

¹ En redegjørelse for gjeldende rett er gitt i Hammer: Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv, Tidsskrift for forretningsjus 2003 s. 361 flg.

² Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 62 og 63.

³ Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 69 og 70.

dørene og nettselskapene:

I forhold til *spenningsfeil* er poenget at kraftleverandørene ikke produserer noe som sluttbrukerne kan nyttiggjøre seg uten bearbeiding, for eksempel transformering av spenning. Denne bearbeidingen skjer i overføringsnettet, og kvaliteten på den ytelsen forbrukerne mottar er derfor avhengig av involverte nettselskapers ytelse. Kraftleverandøren vil ikke ha kontroll med eller være årsak til mangelfull leveringskvalitet. Forbrukeren bør derfor ikke kunne rette krav mot kraftleverandøren dersom leveransen ikke samsvarer med det som kan forventes. Kraftleverandørens ytelse har karakter av å være en prisgaranti, og ikke en fysisk forpliktelse overfor sluttbrukeren.

Også i forhold til *avbrudd i leveringen* må det tas utgangspunkt i at det er i overføringsnettet at den elektriske energien får sine fysiske egenskaper. Årsakene til avbrudd vil enten ligge i selve nettet eller i ytre forhold som rammer nettet. At en kraftleverandør ikke kjøper inn elektrisk energi i tilstrekkelig grad til å dekke forbruket til sine kunder, vil ikke resultere i avbrudd hos sluttbrukerne, gitt at den systemansvarlige sørger for oppdekning i regulerkraftmarkedet. Siden også avbrutt levering skyldes forhold knyttet til nettet, vil det ikke være rimelig om forbrukerne skal kunne gjøre sanksjoner gjeldende mot kraftleverandøren.

Etter arbeidsgruppens syn kan det være et poeng i seg selv ikke å rokke ved den eksisterende reguleringen av hvem som skal være primært ansvarssubjekt. Både energibransjen og forbrukerne har innrettet seg på at nettselskapene

skal være primært ansvarssubjekt overfor sluttbrukerne. Arbeidsgruppen kan ikke se noen grunn til at dette bør være annerledes for fremtiden. Arbeidsgruppen legger også vekt på at reguleringen både i Finland, Sverige og Danmark med visse mindre unntak også har nettselskapet som det primære ansvarssubjektet i forbrukersammenheng.

Etter arbeidsgruppens oppfatning bør det lokale nettselskapet være primært ansvarssubjekt også i tilfeller hvor årsaken til den mangelfulle leveringskvaliteten er forhold som har rammet overliggende eller sideordnede nett, men som har forplantet seg til distribusjonsnettet. For forbrukerne må det anses som en klar fordel om de kan forholde seg til det lokale nettselskapet som sin kontraktspart. Dette er også løsningen i den øvrige forbrukervernlovgivningen. Endelig nevnes det at det lokale nettselskapet etter omstendighetene vil kunne kreve regress av den ansvarlige. Det gjøres for ordens skyld allerede her oppmerksom på at det er forskjellige syn i gruppen med hensyn til i hvilken grad feil og mangler i overliggende eller sideordnede nett skal kunne medføre ansvar for det lokale nettselskapet.

13.3 Gruppens konklusjon

Arbeidsgruppen har kommet til at nettselskapene bør bære risikoen for mangelfull leveringskvalitet, og således være primært ansvarssubjekt. Kapittel 15 til 20 nedenfor har således bare aktualitet for rettsforholdet mellom et nettselskap og en forbruker.

Kapittel 14

Hvor bør reglene plasseres?

14.1 Innledning

Arbeidsgruppen vil i det følgende drøfte hvor eventuelle forbrukervernregler om strømkontrakter bør plasseres. Det er her tre aktuelle alternativer: Reglene kan plasseres i forbrukerkjøpsloven, i energiloven eller i en egen lov.

Arbeidsgruppen har valgt å drøfte valg av lovteknisk løsning relativt tidlig i utredningen, fordi dette har betydning for hvordan man legger opp de prinsipielle drøftelsene av de materielle spørsmålene.

Som det fremgår av kapittel 11, har de øvrige nordiske landene valgt ulike lovtekniske løsninger. I Danmark er elektrisk energi omfattet av kjøpslovens alminnelige bestemmelser, herunder de særlige forbrukervernreglene. Dessuten finnes det særlige kontraktsrettslige forbrukervernregler i elforsyningsloven. Sverige har tatt inn egne kapitler i ellagen om forbrukernes stilling ved kjøp og overføring av elektrisk energi. Finland har på sin side en egen lov som bare behandler sivilrettslige plikter og rettigheter ved kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere.

Ved valg av lovteknisk løsning må det tas hensyn til reguleringens omfang. Som det fremgår av kapittel 12, mener arbeidsgruppen at det i første rekke er behov for forbrukervernregler i forhold til nettselskapene, og at det innenfor dette kontraktsforholdet primært er kontraktsbruddssituasjonen det er behov for å regulere, se punkt 12.4.5, 12.4.6 og 12.6. Blant annet på bakgrunn av dette mener arbeidsgruppen at det i utgangspunktet ikke vil være hensiktsmessig å utforme en egen lov slik som i Finland.¹ De to mest aktuelle alternativene er således å plassere reglene i energiloven eller i forbrukerkjøpsloven.

Spørsmålet om levering av elektrisk energi skal være omfattet av forbrukerkjøpsloven, var gjenstand for omfattende diskusjon under lovforberedelsen.² Et flertall i arbeidsgruppen mener at justiskomiteens flertall ikke forutsatte at eventuelle regler om strømkontrakter skulle plasseres i forbrukerkjøpsloven, mens mindretallet synes å ha vært av en slik oppfatning.³ Arbeidsgruppens medlemmer fra *Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener derimot at det fremgår meget klart at både flertallet og mindretallet i justiskomiteen så for seg at eventuelle endringer innarbeides i forbrukerkjøpsloven og ikke i en offentligrettslig reguleringslov, som for eksempel energiloven. Disse medlemmene mener at i den grad uttalelsene til komiteflertallet kan sies å åpne for en annen løsning enn en plassering i forbrukerkjøpsloven, må det være i en egen forbrukerkjøpslov for elektrisk kraft.

Arbeidsgruppen vil nedenfor drøfte fordeler og ulemper ved å plassere forbrukervernregler om strømkontrakter i henholdsvis forbrukerkjøpsloven og energiloven (kapittel 14.2 og 14.3), før det avslutningsvis gis en sammenfatning og konklusjon (kapittel 14.4). Dersom reglene innarbeides i forbrukerkjøpsloven, vil utgangspunktet være at forbrukerkjøpslovens regler skal gjelde med de presiseringene som følger av særreglene for strømkontrakter. Arbeidsgruppen vil understreke at den anser det som uaktuelt å la elektrisk energi bli omfattet av forbrukerkjøpsloven uten at det blir fastsatt særlige regler for denne ytelsen. Dersom man velger å plassere reglene i energiloven, er det på sin side tale om å utvikle et helt nytt sett av kontraktsrettslige regler spesielt myntet på strømkontrakter.

¹ Er mindretall i gruppen mener imidlertid at en egen lov er å foretrekke fremfor at reglene plasseres i energiloven, se punkt 14.4. nedenfor.

² Se Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 62 flg.

³ Jf. Innst. O. nr. 69 (2001-2002) s. 7.

14.2 Fordeler og ulemper ved å plassere reglene i forbrukerkjøpsloven

Ved vurderingen av om forbrukerkjøpsloven skal utvides til å gjelde kontrakter mellom nettselskaper og forbrukere, vil et sentralt spørsmål være om loven – gitt at det fastsettes særregler for strømkontrakter – vil gi *en tilfredsstillende regulering* av denne kontraktstypen. Etter arbeidsgruppens syn er det i denne forbindelse ikke avgjørende om man klassifiserer nettselskapets ytelse som vare eller tjeneste, eller om kontraktsforholdet regnes som kjøp eller leie. Det sentrale er om forbrukerkjøpslovens regler, med enkelte tilpasninger for strømkontrakter, kan gi en hensiktsmessig regulering av avtaler mellom nettselskaper og forbrukere om overføring av elektrisk energi.

Forbrukerkjøpsloven regulerer i første rekke rettsstillingen mellom selger og kjøper dersom en vare leveres for sent eller har mangler. Det foreligger altså et kontraktsbrudd knyttet til en fysisk forpliktelse. Dette vil også være situasjonen dersom et nettselskap leverer elektrisk energi med mangelfull kvalitet, eller dersom den elektriske energien uteblir for en kortere eller lengre periode. Det sentrale er at nettselskapet har en fysisk forpliktelse overfor forbrukeren med hensyn til spenningskvalitet og leveringspålitelighet, se nærmere kapittel 15 om leveringskvalitet. Mislighold av denne forpliktelsen har likhetstrekk med de misligholdssituasjoner som dekkes av dagens forbrukerkjøpslov. Denne faktiske likheten kan tale for en felles regulering.

Det kan innvendes at nettselskapets forpliktelse har karakter av transportytelse eller utleie, og at den derfor ikke bør omfattes av kjøpslovgivningen. Arbeidsgruppen vil fremheve at kontraktsforholdet mellom nettselskap og forbruker representerer en egen avtaletype som på flere punkter skiller seg klart fra ordinære transportforhold og utleieforhold. En sentral forskjell i forhold til transportforhold er at det er i overføringsfasen den elektriske energien får vesentlige egenskaper som er avgjørende for om ytelsen er kontraktsmessig – det er ikke tale om transport av en ferdigprodusert vare. I forhold til vanlige utleieforhold er en viktig forskjell at forbrukeren ikke utøver noen form for fysisk rådighet over den elektriske energien i overføringsfasen. Arbeidsgruppen mener ut fra dette at elementene av transport- og leieytelse ikke bør tillegges sær-

lig stor vekt ved vurderingen av om forbrukerkjøpsloven skal utvides til å gjelde strømkontrakter, og at det i denne relasjonen er større grunn til å fremheve nettselskapets fysiske forpliktelse overfor forbrukerne – en forpliktelse som har flere likhetstrekk med selgerens forpliktelse i typiske kjøpforhold. En slik funksjonell betraktning kan tilsi at kontraktsforholdet mellom et nettselskap og en forbruker bør omfattes av forbrukerkjøpsloven.

Ved vurderingen må det også tas hensyn til i hvilken grad det byr på problemer å innpasse regler om strømkontrakter i forbrukerkjøpsloven. Arbeidsgruppen mener at det verken innholdsmessig eller lovteknisk vil være noen god løsning å la forbrukerkjøpsloven omfatte strømkontrakter uten at det gis særregler. Å fastsette særregler er nødvendig både for å oppnå tilfredsstillende innholdsmessige løsninger og for å gjøre loven tilgjengelig for brukerne. Arbeidsgruppen har utarbeidet en skisse til et eget kapittel om strømkontrakter i forbrukerkjøpsloven. Lovskissen inneholder særregler på følgende seks punkter: 1) Partsforhold/virkeområde, 2) risikoens overgang, 3) nettselskapets erstatningsansvar, 4) direktekrav 5) stenging på grunn av forbrukerens mislighold og 6) nemndsbehandling av tvister. Gjennom en slik regulering kan man få en presisering av hva som skal være løsningen på punkter som ellers kunne volde tvil, samtidig som man får dekket de særlige reguleringsbehov som foreligger for strømkontrakter.

Samtidig er det på det rene at ikke alle bestemmelsene i forbrukerkjøpsloven vil passe like godt på strømkontrakter og at noen endog vil være direkte uanvendelige. Dette må anses som hovedinnvendingen mot å innarbeide reglene om elektrisk energi i forbrukerloven – man får ikke en regulering som fullt ut er tilpasset strømkontrakter. Det er imidlertid ikke gitt at dette vil skape nevneverdige problemer i praksis. For det første må man generelt ved tolkningen av forbrukerkjøpslovens bestemmelser ta hensyn til salgsobjektets art. At reglene om retting og omlevering ikke vil få anvendelse på strømkontrakter, vil f.eks. følge av en naturlig tolkning av loven. For det andre har som nevnt gruppen utarbeidet en lovskisse med enkelte bestemmelser som uttrykkelig fastsetter hva som skal gjelde ved overføring av elektrisk energi. På denne måten får man en mer presis regulering av strømkontraktene og fjerner eventuell tolkningstvil. For det tredje kan man i lovforarbeidene presisere hvordan en del av forbrukerkjøpslovens bestemmelser skal tolkes i

relasjon til strømkontrakter. I punkt 24.3 nedenfor har arbeidsgruppen gjort rede for anvendelsen av forbrukerkjøpslovens alminnelige bestemmelser på kontrakter om overføring av elektrisk energi.

På denne bakgrunn mener arbeidsgruppen at det lar seg gjøre å få en tilfredsstillende kontraktsrettslig regulering av strømkontrakter i forbrukerkjøpsloven, dersom det gis enkelte særregler for denne kontraktstypen. Det er ikke dermed sagt at denne løsningen vil være optimal.

Det kan hevdes at dersom man lar forbrukerkjøpsloven komme til anvendelse på overføring av elektrisk energi, så innebærer det samtidig at man tar et steg bort fra en ren forbrukerkjøpslov. Dette kan reise prinsipielle betenkeligheter. Man risikerer å oppleve et press mot å stadig føye nye kontraktsforhold inn under loven og på den måten få en utvikling mot en generell forbrukerkontrakslov innenfor rammen av forbrukerkjøpsloven. Det er likevel ikke grunn til å legge avgjørende vekt på faren for en slik utglidning. For det første er det neppe mange nye kontraktsforhold som det kan være tale om å underkaste forbrukerkjøpslovens regler. For det andre må det avgjørende i ethvert tilfelle være om lovens bestemmelser vil gi en tilfredsstillende regulering av den aktuelle kontraktstypen. Dersom svaret er bekreftende, kan den beste løsningen alt i alt være at forbrukerkjøpslovens regler får anvendelse. Det kan bl.a. bidra til en mer samordnet og konsistent norsk kontraktsrett.

Forbrukerhensyn kan tilsi at reglene plasseres i forbrukerkjøpsloven. Dette skyldes både at forbrukerkjøpsloven er lett tilgjengelig og forholdsvis kjent blant forbrukerne, og at forbrukerne slipper å forholde seg til enda en lov. Fra et forbrukerståsted kan det være mindre heldig om kontraktsrettslige forbrukervernregler blir plassert i energiloven, som er en typisk offentligrettslig næringsreguleringslov. Siden det er et ønske om å styrke forbrukernes stilling som er bakgrunnen for dette lovarbeidet, kan det være grunn til å tillegge forbrukerhensyn tung vekt ved valg av lovteknisk løsning. I denne sammenhengen nevnes også at en plassering av reglene i forbrukerkjøpsloven vil innebære at forbrukervernregler om strømkontrakter vil høre inn under Justisdepartementet, som også har ansvar for det meste av den øvrige lovgivningen om forbrukervern i kontraktsforhold. Argumentet veier imidlertid ikke særlig tungt, ettersom man kan tenke seg at Justisdepartementet får ansvar for reglene, selv om de plasseres i energiloven.

Hensynet til energibransjen kan derimot tale for

at bestemmelsene heller plasseres i energiloven. For bransjen må det anses som en fordel om bestemmelsene gjøres til en del av det eksisterende regelverket som de forholder seg til. En plassering av reglene i forbrukerkjøpsloven vil gjøre at de får en ny lov å forholde seg til.

Lovstrukturelle hensyn kan anføres til støtte for det syn at forbrukervernregler om strømkontrakter bør innarbeides i forbrukerkjøpsloven. En slik innarbeiding kan som nevnt gjøres ved et forholdsvis enkelt lovteknisk grep. Man slipper å utarbeide et helt nytt sett med kontraktsrettslige regler, men kan nøye seg med å fastsette særregler for strømkontrakter i den grad det er behov for det. Dersom det skal utarbeides et nytt sett med kontraktsrettslige regler spesielt myntet på strømkontrakter, må det i tilfelle foreslås en noe mer omfattende regulering for å dekke de problemområdene som en moderne kontraktslov bør omfatte. Arbeidsgruppen har utarbeidet et forslag til nytt kapittel i energiloven, som består av 14 paragrafer (til sammenligning er forslaget til regulering i forbrukerkjøpsloven på 6 paragrafer). Gruppen har da bare foreslått regler på de punkter hvor det er aller størst behov for regulering. Samlet sett vil derfor en plassering av reglene i energiloven gi en mer begrenset regulering av strømkontraktene – flere spørsmål må overlates til ulovfestet rett eller partenes avtale.

Ved vurderingen av hvor reglene skal plasseres, må det også ta hensyn til *hvilke ytelser som per i dag faller innenfor og utenfor forbrukerkjøpsloven.* I den forbindelse er det særlig grunn til å nevne at levering av olje og gass gjennom ledning faller inn under loven. Det kan hevdes at det er liten grunn til å behandle overføring av elektrisk energi på en annen måte en levering av olje og gass gjennom ledning. Det er her tale om energiformer som til dels har samme bruksformål, slik at det i noen grad er tale om konkurrerende ytelser. Dette taler for at ytelsene blir underlagt et mest mulig felles regelverk. På den andre siden kan det nevnes at både digitale ytelser og teleytelser faller utenfor forbrukerkjøpsloven, og at dette tilsier at også elektrisk energi faller utenfor. Til dette kan det for det første nevnes at Stortinget har bedt Regjeringen om å vurdere å innarbeide digitale ytelser i forbrukerkjøpslovgivingen parallelt med endringene som gjelder elektrisk energi.⁴ På dette punktet kan det således bli en endring. For det andre er det her tale om ytelser som har en helt annen funksjon enn elektrisk energi, noe som gjør at

⁴ Jf. Innst. O. nr. 69 (2001-2002) s. 7.

parallellen med gass fremstår som mer nærliggende.

Endelig kan det være grunn til å legge vekt på at *elektrisk energi er omfattet av den danske kjøpsloven*, uten at dette ser ut til å ha skapt problemer av betydning, til tross for at det ikke er fastsatt særregler for denne kontraktstypen. Dette kan tyde på at det heller ikke i Norge vil by på nevneverdige anvendelsesproblemer dersom elektrisk energi blir omfattet av forbrukerkjøpsloven. I den forbindelse må det også legges vekt på at gruppen uansett vil foreslå en del særregler for denne kontraktstypen. Samlet sett vil man da få en regulering som er bedre tilpasset denne kontraktstypen enn det som er tilfelle i Danmark.

14.3 Fordeler og ulemper ved å plassere reglene i energiloven

Fordelen ved å plassere reguleringen i energiloven er først og fremst at man da kan få *en skreddersydd regulering* av kontraktsforholdet mellom nettselskapene og forbrukerne. I en slik regulering kan man fullt ut bruke ord og uttrykk som er direkte myntet på elektrisk energi. Man slipper også å foreta en vurdering av hvilke bestemmelser i forbrukerkjøpsloven som eventuelt ikke kommer til anvendelse. Det kan således anføres at regelsettet samlet sett vil bli klarere og mer brukervennlig. Dette momentet veier tungt. Det må imidlertid tas hensyn til at arbeidsgruppen mener det er mulig å innarbeide regler om overføring av elektrisk energi i forbrukerkjøpsloven, som antas å ikke reise særlige store anvendelsesproblemer i praksis, jf. punkt 14.2. Det er likevel ikke til å komme forbi at man samlet sett vil få en klarere og mer tilgjengelig regulering ved å plassere reglene i energiloven.

Et argument mot å innarbeide kontraktsrettslige forbrukervernregler i energiloven er at *det må foreslås en mer omfattende regulering*. Særlig gjelder dette dersom man ønsker at reguleringen i energiloven skal omfatte alle de problemområdene som i dag er regulert i forbrukerkjøpsloven. Selv om man nøyer seg med en mer begrenset regulering, vil det imidlertid være behov for å utarbeide flere regler om elektrisk energi enn det som er tilfelle dersom man plasserer regler om elektrisk energi i forbrukerkjøpsloven. Det må blant annet foreslås bestemmelser om kapitlets virkeområde, ufravikelighet, levering og risikoovergang, leveringskvalitet og mangler, kredittormora, forbrukerens krav ved kontraktsbrudd fra

nettselskapets side og selgerens krav ved kontraktsbrudd fra forbrukerens side.

Samlet sett vil en regulering i energiloven likevel gjøre at *brukerne får færre bestemmelser å forholde seg til* enn om reguleringen plasseres i forbrukerkjøpsloven. Dette henger sammen med at forbrukerkjøpsloven regulerer en del forhold som enten ikke er aktuelle i forhold til strømkontrakter, eller som det ikke er noe stort behov for å regulere. Det vises i denne sammenheng til behovsdrøftelsen i kapittel 12 ovenfor, hvor det fremgår at det bare er på utvalgte punkter at det er behov for lovregulering. Det kan således forsvares at man i en forbrukervernlov om strømkontrakter nøyer seg med en mer begrenset regulering. Man bør imidlertid være oppmerksom på at hensynet til konsekvens og indre sammenheng i lovverket kan tilsi at ny, kontraktsrettslig forbrukervernlovgivning utarbeides etter mønster av eksisterende kontraktslovgivning på tilgrensende områder. Det kan imidlertid hevdes at reguleringsbehovet bør være avgjørende for reguleringsomfanget, og at hensynet til konsekvens i kontraktslovgivningen må tillegges mindre vekt.

En ulempe ved å plassere reglene i energiloven er at det kan anses *uheldig i et forbrukerperspektiv*. Energiloven er en utpreget offentlig reguleringslov, som i dag ikke inneholder noen regler som tar særskilt sikte på å verne forbrukerne. Kontraktsrettslig forbrukervernlovgivning vil således kunne fremstå som et fremmedelement i energiloven. Å plassere reglene i energiloven vil kunne gjøre det vanskeligere for forbrukerne å finne de aktuelle reglene, bl.a. fordi det trolig er mange som ikke forventer å finne forbrukervernregler i en offentligrettslig reguleringslov. Dette henger bl.a. sammen med at vi i Norge ikke har tradisjon for å innarbeide kontraktsrettslig forbrukervernregler i offentligrettslig næringslovgivning, men at disse reglene i stedet plasseres i privatrettslig kontraktslovgivning. En plassering i energiloven vil således innebære et avvik fra den etablerte lovstrukturen. Fra et forbrukersynspunkt vil det dessuten være uheldig om man får enda en lov å forholde seg til.

Som nevnt i foregående punkt, kan imidlertid *hensynet til energibransjen* tale for at reglene plasseres i energiloven. For bransjen vil det være en fordel om reguleringen plasseres i en lov som den er fortrolig med fra før.

Et annet moment er *hvordan reguleringen av forbrukervern knyttet til elektrisk energi er utformet innenfor EU og i våre naboland*. I de fleste EU-land er forbrukervernregler innpasset i de enkelte lan-

denes offentligrettslige regulering. Det finnes imidlertid enkelte unntak; elektrisk energi er f.eks. omfattet av den danske kjøpsloven. Innenfor EU skjer utformingen av forbrukervernregler innenfor rammen av eldirektiv II. Dette kan tale for at man i Norge plasserer de kontraktsrettslige forbrukervernreglene i energiloven.

Ved å plassere reglene i energiloven kan man oppnå *større nærhet til den offentlige reguleringen*, noe som kan tenkes å gi et bedre samsvar mellom den offentligrettslige og den privatrettslige reguleringen. Ved en slik løsning oppnår man også at det administrative ansvaret for reglene blir lagt til Olje- og energidepartementet, som sitter med ekspertisen på energiområdet. Arbeidsgruppen mener imidlertid at argumenter av denne typen har beskjeden vekt. For det første kan argumentasjonen like gjerne snus: Ved å innarbeide reglene i forbrukerkjøpsloven, vil man oppnå godt samsvar mellom de kontraktsrettslige forbrukervernreglene om strømkontrakter og de tilsvarende forbrukervernreglene som gjelder for andre ytelser; og man oppnår at reglene blir liggende under Justisdepartementet, som besitter en særlig ekspertise nettopp når det gjelder kontraktsrettslig forbrukervernlovgivning, som det jo her er tale om. For det andre vil ethvert lovarbeid på dette området uansett måtte skje gjennom interdepartementalt samarbeid, som i det minste involverer Olje- og energidepartementet, Justisdepartementet og Barne- og familiedepartementet. Hvilket departement loven formelt ligger inn under, trenger således ikke å spille noen stor rolle. I forlengelsen av det kan det nevnes at en mulig løsning kan være at Justisdepartementet får ansvar for dette ene kapitlet i energiloven, mens Olje- og energidepartementet beholder ansvaret for de øvrige kapitlene.

14.4 Drøfting og konklusjon

Arbeidsgruppen har foretatt en samlet vurdering av fordelene og ulempene ved å plassere kontraktsrettslig forbrukervernlovgivning i henholdsvis forbrukerkjøpsloven og energiloven. Gruppen mener at det kan anføres gode argumenter for begge løsninger. Meningene i arbeidsgruppen er imidlertid delte når det gjelder hvilken løsning som vil være den beste.

Gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet, Forbrukerrådet og Barne- og familiedepartementet mener at både hensynet til forbrukerne og lovstrukturelle hensyn med styrke taler for at reglene

bør plasseres i forbrukerkjøpsloven, og ikke i energiloven. Dersom man skal ha et alternativ til regulering i forbrukerkjøpsloven, mener disse medlemmene at det bør være en egen forbrukerkjøpslov for elektrisk kraft. Uavhengig av hvor reglene plasseres, mener disse medlemmene at det nye regelverket bør høre inn under Justisdepartementet, som har særlig ekspertise med hensyn til kontraktsrettslig forbrukervernlovgivning. *Medlemmene fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener for øvrig at en plassering i energiloven vil være i strid med klare signaler fra Stortinget.

Gruppens medlemmer fra Energibedriftenes Landsforening, Norges vassdrags- og energidirektorat og Olje- og energidepartementet mener på sin side at en regulering i energiloven vil være den beste og mest brukervennlige løsningen. Disse medlemmene legger vekt på at elektrisk energi faller utenfor forbrukerkjøpsdirektivet, og at forbrukervernregler vedrørende elektrisk energi i de fleste andre land er gjort til en del av energilovgivningen ut i fra en erkjennelse av at ytelsen elektrisk energi skiller seg vesentlig fra kjøp av ting eller annet løsøre, jf. eksempelvis den finske elmarkedsloven og den svenske ellagen. Det legges også vekt på at EUs elmarkedsdirektiv, som i Norge i hovedsak er gjennomført gjennom energiloven med tilhørende forskrifter, utvikler forbrukervernregler innenfor rammen av den øvrige sektorspesifikke reguleringen. *Disse medlemmene* peker i tillegg på at en plassering i energilovgivningen vil gi muligheter for bedre sammenheng med den offentligrettslige regulering, samtidig som man unngår en fragmentering av sektoransvaret for forsyningssikkerhet og leveringskvalitet.

Gruppens leder fra Justisdepartementet mener at det er noe tvilsomt hva som vil være den beste lovtekniske løsningen i dette tilfellet. Vedkommende vil derfor ikke ta stilling til dette før utredningen har vært på høring.

Siden det er delte meninger om hvilken lovteknisk løsning som vil være den beste, har arbeidsgruppen valgt å utarbeide to lovforslag: Ett som innebærer at reglene innarbeides i forbrukerkjøpsloven, og ett som innebærer at reglene gjøres til en del av energiloven. Fordelen ved en slik løsning er at man både i forbindelse med høringen og den etterfølgende lovforberedelsen har to konkrete lovforslag å forholde seg til, noe som gir et godt grunnlag for å foreta en selvstendig vurdering av hvilken løsning man anser som den beste.

Kapittel 15

Krav til ytelsen – leveringskvalitet

15.1 Oversikt

En gjennomgang av praksis fra Elklagenemnda viser at sluttbrukere i flere tilfeller anfører at avbrudd i tilførselen av elektrisk energi og problemer med spenningskvaliteten har ført til økonomisk tap og annen ulempe. Å stille ufravikelige minstekrav til ytelsen er etter arbeidsgruppens syn nødvendig i en forbrukervernlov om levering av elektrisk energi.

Sviktende leveringskvalitet kan føre til økonomisk tap og annen ulempe for forbrukeren ved at den elektriske energien blir borte i kortere eller lengre perioder (avbrudd), eller ved at elektriske apparater og installasjoner blir skadet som følge av spenningsvariasjoner.

I punkt 15.2 går vi nærmere inn på begrepet leveringskvalitet med sikte på å gjøre det rettslig operativt, mens vi i punkt 15.3 til 15.6 ser nærmere på hvordan reguleringen bør utformes. Et hovedspørsmål vil være om det bør fastsettes selvstendige krav til leveringskvalitet, eller om lovens mangelsbegrep bør kobles til de kvalitetskrav som stilles i offentligrettslig regulering. Et annet spørsmål vil være om det er problemer knyttet til å anvende forbrukerkjøpslovens mangelsregler på strømkontrakter.

For en gjennomgang av gjeldende regulering av leveringskvalitet, vises det til punkt 5.5 ovenfor.

15.2 Leveringskvalitet og leveringssikkerhet – mangelsbegrep og forsinkelse

Som nevnt i punkt 5.5 ovenfor, er ikke begrepet leveringskvalitet definert i gjeldende lov eller forskrift. I juridiske fremstillinger blir leveringskvalitet ofte definert som et overordnet begrep som består av leveringspålidelighet, frekvenskvalitet og spenningskvalitet.¹ Blant aktørene i kraftbransjen er det imidlertid vanlig å operere med en noe annen definisjon. Ifølge Referansegruppen for feil

og avbrudd består leveringskvalitetsbegrepet av to hovedkomponenter, nemlig leveringspålidelighet og spenningskvalitet.² Referansegruppen er et samarbeid mellom NVE, EBL Kompetanse, Statnett og SINTEF Energiforskning.

Leveringspålideligheten er i henhold til Referansegruppen et uttrykk for tilgjengeligheten av elektrisk kraft, og sier noe om risikoen for å oppleve avbrudd i kraftforsyningen. Det er vanlig å dele avbruddene inn i korte og langvarige. Ved et kortvarig avbrudd er sluttbrukeren uten energi i inntil tre minutter. Avbrudd utover dette karakteriseres som langvarige. Inndelingen har blant annet betydning i forhold til den såkalte KILE-ordningen, se nærmere punkt 5.4.4.

Spenningskvalitet er et uttrykk for den elektriske energiens anvendelighet. Som en motsats til leveringspålidelighet kan man definere dette som en beskrivelse av leveringskvaliteten når det ikke er avbrudd i forsyningen. Spenningskvalitet omfatter en rekke ulike fenomener og forstyrrelser, som Referansegruppen igjen sammenfatter i tre samlebetegnelser:

- Spenningsens frekvens defineres som den grunnharmoniske vekselspenningsens repetisjonshastighet, dvs. antall svingninger mellom positiv og negativ verdi over et gitt tidsintervall. Frekvensen er også uttrykk for den samlede balansen mellom produksjon og forbruk i kraftsystemet, såkalt momentan balanse.
- Spenningsens effektverdi beskriver i hvilken grad man kan nyttiggjøre seg spenningen.
- Spenningsens kurveform er det målte/avleste utseendet på spenningen i et gitt målepunkt. Det gitte antall svingninger som utgjør spenningsens frekvens, skal i utgangspunktet holde en perfekt sinus-kurveform. Ved forstyrrelser

¹ Se for eksempel Conradi Andersen/Høisveen: Energiloven med forskrifter og kommentarer, 2. utgave, Oslo 1995 s. 45 og Hammer: Tilrettelegging av kraftmarkedet, Oslo 1999 s. 196.

² Jf. Referansegruppen for feil og avbrudd (Referansegruppen): Definisjoner knyttet til feil og avbrudd i det elektriske kraftsystemet, annen versjon, 2001.

kan denne bli påvirket slik at den ser noe annerledes ut. Spenningsens kurveform er et uttrykk for om svingingene holder den ideelle sinus-kurveformen eller ikke.

Det fremgår av dette at Referansegruppen, i motsetning til det som er vanlig i juridisk teori, ikke skiller frekvens ut som en selvstendig parameter, men betrakter det som et underbegrep i forhold til spenningskvalitet. Uansett hvilken inndeling man velger, rommer imidlertid leveringskvalitetsbegrepet de samme fysiske fenomener. Forskjellen består bare i hvordan disse grupperes i forhold til hverandre.

Etter arbeidsgruppens vurdering taler de beste grunnene for å følge Referansegruppens definisjon. Det skyldes særlig at Referansegruppen i stor grad baserer sin definisjon på den såkalte Europeanormen (Den europeiske produktstandard for elektrisk kraft), EN 50160. Standard nettleieavtale legger for øvrig også den europeiske produktstandard (EN 50160) til grunn. Standarden er utarbeidet av det europeiske standardiseringsorganet CENELEC. Normen fungerer som veiledende standard innen hele EØS-området. Etter det arbeidsgruppen kjenner til, vil NVE legge den til grunn i forhold til sin varslede forskrift om leveringskvalitet.

I enkelte fremstillinger anses også *leverings-sikkerhet, i betydningen forsyningssikkerhet*, som en del av leveringskvalitetsbegrepet.³ Leveringssikkerhet betegner risikoen for svikt i produksjon og overføringskapasitet. Felles for denne gruppen er at årsaken til avbrutt levering ikke oppstår i nettet, men ligger utenfor det. Avtaleforholdet mellom nettselskapene og sluttbrukerne omfatter ikke det som her er omtalt som leverings-sikkerhet. Nettselskapene tar ikke på seg en kontraktsrettslig forpliktelse overfor sluttbrukerne om å skaffe tilstrekkelig elektrisk energi. Den kontraktsrettslige reguleringen av kraftleveringen skjer i forholdet mellom kraftleverandørene og sluttbrukerne. Dessuten er det først når man rent faktisk har tilgang på elektrisk energi at det gir god mening å tale om kvalitet. Arbeidsgruppen mener etter dette at begrepet leveringskvalitet for arbeidsgruppens formål ikke bør omfatte leverings-sikkerhet i betydningen forsyningssikkerhet.

³ Se for eksempel Ot.prp. nr. 43 (1989-90) Om lov om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (Energiloven) s. 71 og Conradi Andersen/Høi-veen: *Energiloven med forskrifter og kommentarer*, 2. utgave, Oslo 1995 s. 45.

I juridisk teori har man diskutert om det er naturlig å omtale sviktende leveringspålidelighet som forsinkelse. Ulf Hammer legger til grunn at det ikke er naturlig å tale om forsinkelse og uttaler bl.a. følgende:⁴

«Elektrisk kraft produseres momentant ved at sluttbruker kobler sin installasjon til nettet. Det kvantum som ikke kan levers som følge av avbrudd, kan ikke leveres på et senere tidspunkt. Det er altså tale om en total uteblivelse av en del av leveransen. Da blir det (...) misvisende å tale om forsinket levering.»

Arbeidsgruppen kan slutte seg til dette. Gruppen mener således det er lite naturlig å omtale sviktende leveringspålidelighet som forsinkelse, og har derfor unnlatt å bruke begrepet i den foreslåtte reguleringen. En annen sak er at det på enkelte punkter i regelutforming kan tenkes å være grunn til å skille mellom sviktende leveringspålidelighet og mangelfull spenningskvalitet, jf. mindretallets forslag til erstatningsbestemmelse.

15.3 Regulering i avtale

Etter gjeldende rett er avtalen mellom nettselskapet og forbrukeren utgangspunktet for mangelsvurderingen. Deler av kravet til leveringskvalitet er regulert i standard nettleieavtale § 12-4. I den grad det vedtas nærmere krav til leveringskvalitet i lov og forskrift, kan et naturlig utgangspunkt være at disse kravene skal gjelde, med mindre partene skulle avtale noe annet.

Det er imidlertid lite praktisk at nettselskapene går inn på en avvikende regulering av leveringskvaliteten i forhold til forbrukere. Dette skyldes for det første at ytelsen er nettbunden. Det innebærer at nettselskapet ikke i forhold til én kunde kan forplikte seg til å levere høyere kvalitet enn forskriftsstandard uten å gjøre investeringer som normalt vil komme alle sluttbrukerne som er tilknyttet den samme nettsløyfen til gode. Og motsatt, dersom sluttbrukeren ønsker en lavere kvalitet mot å betale en lavere nettleie, for eksempel i forhold til en fritidseiendom, så vil det avhenge av om de øvrige brukerne av det samme nettet aksepterer det samme.

Arbeidsgruppen går likevel inn for at det bør fremgå av den foreslåtte reguleringen at avtalen

⁴ Hammer: *Kraftlevering i et kontraktsrettslig perspektiv*, Tidsskrift for forretningsjus 2003 s. 377.

fortsatt skal være utgangspunktet for mangelsvurderingen. Dette er løsningen i forbrukerkjøpsloven § 15 første ledd og i den øvrige kontraktlovgivningen. Det samme følger av ulovfestet kontraktsrett. Etter arbeidsgruppens syn ville det være uheldig om man i en kontraktslov om strømkontrakter skulle oppstille et annet utgangspunkt for mangelsvurderingen enn det som ellers gjelder. Det henger sammen med at en konstatering av mislighold forutsetter en vurdering av hva nettselskapets avtaleforpliktelse går ut på. Når arbeidsgruppen for eksempel mener at leverings-sikkerhet i betydningen forsyningssikkerhet ikke bør være omfattet av lovens mangelsbegrep (jf. avnittet om leveringskvalitet i punkt 15.2 ovenfor), er det nettopp fordi nettselskapet ikke har noen avtaleforpliktelse overfor sluttbrukerne med hensyn til leveringssikkerhet. Dermed kan det heller ikke bli spørsmål om å reise mangelskrav mot nettselskapet som følge av mangelfull leverings-sikkerhet. Videre bør det være mulig å innta bestemmelser i avtalen om planlagte utkoblinger som følge av nødvendig vedlikehold av overføringssystemet mv. Ved å la avtalen være utgangspunktet for mangelsvurderingen, vil det ikke bli spørsmål om å statuere mangelsansvar i denne typen tilfeller. Endelig er det et poeng at avtalene kan medføre forpliktelser for nettselskapene utover det som gjelder leveringskvalitet, typisk feil ved måling eller fakturering. Brudd på slike forpliktelser kan gi grunnlag for krav i medhold av den foreslåtte reguleringen, og da fordi nettselskapets ytelse ikke er i samsvar med avtalen.

Det kan tenkes at en forbruker ønsker å få levert en lavere kvalitet enn den nasjonale minstestandarden mot å betale en lavere nettleie, for eksempel i forhold til fritidseiendommer. I den grad det er teknisk mulig, vil den foreslåtte reguleringen ikke stenge for en slik avtale. At reguleringen er ufravikelig, innebærer ikke noen begrensninger i adgangen til å avtale hvilke egenskaper ytelsen skal ha.⁵

15.4 Forholdet til forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet

I henhold til forbrukerkjøpsloven § 15 annet ledd bokstav f skal ytelsen, med mindre noe annet følger av avtalen, «være i samsvar med offentligrettslige krav som stilles i lovgivningen eller offentlig

vedtak i medhold av lov på den tid kjøpet inngås, hvis ikke forbrukeren har til hensikt å anvende tingen på en slik måte at kravet er uten betydning». Dette er en videreføring av kjøpsloven § 17 tredje ledd.⁶

Med visshet om at det er nedsatt en arbeidsgruppe under ledelse av NVE som skal komme opp med et forslag til forskrift som regulerer krav til leveringskvalitet, er det naturlig å stille spørsmål om den kontraktsrettslige reguleringen bør knyttes til den kommende offentligrettslige reguleringen.

Arbeidsgruppen mener som utgangspunkt at det ville være en klar fordel om man på denne måten kunne koble den privatrettslige reguleringen av mangelsspørsmålet til den offentligrettslige, i stedet for å utvikle et eget leveringskvalitetsbegrep i den privatrettslige forbrukervernlovgivningen. For det første må en regulering av hvilke egenskaper den elektriske energien skal ha, nødvendigvis bli utpreget teknisk. Denne typen regulering er det lite hensiktsmessig å innta i lovgivning som retter seg mot forbrukere. For det andre kan man ved å koble den kontraktsrettslige lovgivningen til den offentligrettslige oppnå godt samsvar mellom de privatrettslige og offentligrettslige reglene. For det tredje er dette en dynamisk løsning ved at kravene til leveringskvalitet kan justeres uten at man behøver å gå veien om lovendring. Siden en forskrift om leveringskvalitet ennå ikke er fastsatt, kan imidlertid arbeidsgruppen ikke innta noe reservasjonsløst standpunkt. Hvilken løsning man her bør falle ned på, vil til syvende og sist bero på om de kravene til leveringskvalitet som blir stilt i offentligrettslig regulering, også vil være tilfredsstillende i en kontraktsrettslig forbrukerlov.

15.5 Normalforventning om leveringskvalitet

Forbrukerkjøpsloven inneholder i § 15 annet ledd bokstav a og b en henvisning til at tingen skal være i samsvar med hva man kort kan omtale som den normale forventning til ytelsen med hensyn til funksjon, holdbarhet og andre egenskaper. Denne typen mangelsbestemmelser har normalt liten betydning i tilfeller hvor det foreligger offentligrettslig regulering som stiller krav til ytel-

⁵ Slik også i Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 158 annen spalte.

⁶ Se Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 169 første spalte og NOU 1993: 27 Forbrukerkjøpslov s. 123, jf. Ot.prp. nr. 80 (1986-87) Om kjøpslov s. 60.

sens kvalitet. Ettersom slik offentligrettslig regulering er varslet når det gjelder elektrisk energi, kan det reises spørsmål om en bestemmelse om normalforventning bør gjelde for nettleieavtaler.

Det kan vanskelig tenkes at den jevne forbruker har en positiv, teknisk normalforventning om hvilke egenskaper energien skal ha i bruksøyeblikket. Når vi her taler om normalforventning, siktes det til forbrukernes forventning om at energien fungerer tilfredsstillende innenfor det normale bruksområdet – altså en forventning om funksjonalitet.

Mot å ta inn en slik abstrakt vurdering kan man anføre at bestemmelsen trolig langt på vei vil bli overflødig sammenholdt med en bestemmelse som knytter an til den ventede forskriftsreguleringen av nasjonale minstekrav til leveringskvalitet. Og med forbehold for at den ventede forskriften ikke stiller tilstrekkelig høye krav til leveringskvalitet, vil det være lite praktisk behov for å kunne bygge mangelsvurderingen på en normalforventning om en bestemt kvalitet. Når arbeidsgruppen likevel har valgt å foreslå en slik regel, skyldes det erkjennelsen av at man neppe kan legge til grunn at den nevnte innvendingen vil være relevant i alle saker. Det kan ikke utelukkes at en forbruker kan ha en legitim normalforventning som ligger over den nasjonale minstestandarden, for eksempel fordi vedkommende bor i et område hvor det tradisjonelt har vært svært få avbrudd og særdeles god leveringskvalitet. Det kan derfor være et behov for å ha en selvstendig kontraktsrettslig regulering som i prinsippet kan innebære et strengere krav til leveringskvalitet enn det som følger av den offentligrettslige reguleringen.

Samtidig er det visse betenkeligheter med å operere med en slik normalforventning. Det kan bidra til en mer uklar rettslig situasjon, fordi man ikke alene kan basere seg på de mer presist fastsatte kravene som er inntatt i den offentligrettslige reguleringen. Å operere med en normalforventning innebærer i realiteten at man innrømmer domstolene og Elklagenemnda en viss skjønnsfrihet innenfor et område som er underlagt politisk styring gjennom Olje- og energidepartementet og NVE. Arbeidsgruppen mener derfor av at domstolene og Elklagenemnda bør være noe tilbakeholdne med å «overprøve» den offentligrettslige reguleringen gjennom sine avgjørelser av enkeltsaker. Dette vil imidlertid avhenge av hvor strenge kvalitetskrav som blir stilt i den offentligrettslige reguleringen.

15.6 Opplysningssvikt og opplysningsrisiko

Arbeidsgruppen har vurdert spørsmålet om det skal gis regler om mangler som følge av at nettselskapet utelater eller gir feilaktige opplysninger om sin ytelse. I og med at nettleie er en monopolytelse har nettselskapene få, om noen, insentiver til å gå aktivt ut og gi opplysninger om leveringskvaliteten, selv om denne ligger over den nasjonale minstestandarden som foreslås. Det kan tenkes i næringsforhold at god leveringskvalitet brukes som argument i forhold til å få en bedrift til å etablere seg innenfor et nettselskaps distribusjonsområde, men denne typen aktiv opplysningsgivning er helt upraktisk i forhold til forbrukere. Arbeidsgruppen mener derfor ikke at det er noe nevneverdig behov for regler om nettselskapenes risiko for feilaktige opplysninger om leveringskvalitet. Arbeidsgruppen kan heller ikke se at det er noe behov for en regulering av opplysningsplikt. I forslaget til regulering i energiloven blir det derfor ikke inntatt bestemmelser om opplysningssvikt. I den grad det skulle oppstå spørsmål om det foreligger mangel på grunnlag av opplysningssvikt, må man derfor falle tilbake på alminnelige kontraktsrettslige regler.

Selv om det ikke foreslås regler som nevnt ovenfor i energiloven, er det etter arbeidsgruppens syn ikke nødvendig å gjøre unntak fra bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 16 første ledd bokstav b til d, dersom man velger å innarbeide bestemmelser om overføring av elektrisk energi i forbrukerkjøpsloven. Bestemmelsene om opplysningsgivning i forbrukerkjøpsloven er utformet på en måte som gjør at det ikke byr på særlige problemer å anvende dem på eventuell opplysningssvikt fra nettselskapets side. En annen sak er at det i praksis sjelden vil bli tale om å konstatere mangel på dette grunnlag, dels fordi nettselskapene sjelden gir opplysninger om leveringskvalitet utover det som følger av avtalen, og dels fordi det må antas at de aller fleste mangelspørsmål vil bli vurdert etter objektive kriterier på grunnlag av den offentligrettslige reguleringen eller avtalen. Nettopp fordi denne typen mangelspørsmål er så vidt upraktiske for avtaler om overføring av elektrisk energi, har det etter arbeidsgruppens vurdering marginal realitetsbetydning at det ene lovforslaget har subjektive mangelsregler, mens det andre ikke har det. Poenget er at reguleringsbehovet ikke kan forsvare at det utformes egne bestemmelser om dette i energiloven,

samtidig som det ikke er tilstrekkelig grunn til å gjøre unntak i forbrukerkjøpsloven, ettersom

lovens bestemmelser om opplysningssvikt lett lar seg anvende.

Kapittel 16

Risikoens overgang

16.1 Innledning

Med risikoens overgang sikter man i kjøpsforhold til at taps- og skaderisikoen for tingen går over fra selger til kjøper, jf. f.eks. forbrukerkjøpsloven §§ 13 og 14. Når risikoen for tingen er gått over på forbrukeren, faller ikke forbrukerens plikt til å betale kjøpesummen bort ved at tingen deretter går tapt, skades eller minskes som følge av en hendelse som ikke beror på selgeren. Bedømmelsen av om ytelsen har en mangel, knyttes også til tidspunktet for risikoens overgang, jf. f.eks. forbrukerkjøpsloven § 18.

Ved overføring av elektrisk energi kan årsaken til skade og økonomisk tap både ligge i distribusjonsnettet, i overliggende nett, i forbrukerens eget elektriske anlegg eller i en annen forbrukers anlegg. I forhold til nettleie må det derfor fastlegges et skjæringspunkt for risikoens overgang. Spørsmålet er hvor risikoen bør anses for å ha gått over fra nettselskapet til forbrukeren. Det presiseres at det i relasjon til overføring av elektrisk energi gir liten mening å tale om tidspunktet for risikoovergang, siden det er snakk om en kontinuerlig ytelse med momentan levering.

16.2 Risikoovergang ved overføring av elektrisk energi – tilknytningspunktet

I forhold til kjøp av løsøre er risikoens overgang knyttet til leveringen, se forbrukerkjøpsloven § 14, jf. § 7. Elektrisk energi leveres fra nettselskapet til sluttbrukeren i et tilknytningspunkt, som markerer overgangen fra nettselskapets distribusjonsnett til sluttbrukerens elektriske anlegg. Etter arbeidsgruppens syn kan det være naturlig å knytte risikoens overgang til dette punktet. En slik løsning innebærer at risikoens overgang knyttes til grensen for nettselskapets eiendomsrett og/eller ansvar i henhold til forskrift 18. august 1994 nr. 816 om elektriske anlegg – fyringsanlegg.

Det følger av energiloven § 3-3 første ledd at

«[d]en som gis områdekonsesjon etter § 3-2 skal levere elektrisk energi til abonnentene innenfor det geografiske området konsesjonen gjelder for».

Det anses som sikker rett at sluttbrukere kan kreve å få levert energi frem til klemme på husvegg eller grunnmur. Bestemmelsen regulerer imidlertid ikke hvem som skal betale for tilknytningen. Dette reguleres av reglene om såkalt anleggsbidrag, jf. forskrift 11. mars 1999 nr. 302 om økonomisk og teknisk rapportering, inntektsramme for nettvirksomheten og tariffer § 17-5.

Selv om sluttbrukeren kan kreve å få levert energi frem til klemme på husvegg eller grunnmur etter energiloven § 3-3, kan partene – nettselskapet og den enkelte sluttbruker – avtale et annet tilknytningspunkt. I så fall blir det dette avtalte tilknytningspunktet som blir avgjørende for risikoens overgang. Arbeidsgruppen ønsker ikke å begrense partenes avtalefrihet på dette punkt.

I standard tilknytningsvilkår § 4-1 er tilknytningspunktet mellom nettselskapets nett og sluttbrukerens elektriske installasjon regulert på følgende måte:

«Tilknytningspunktet markerer overgangen mellom nettselskapets distribusjonsnett og den elektriske installasjonen og angir grensen for eiendomsforhold samt ansvar for drift og vedlikehold.

Tilknytningspunktet kan være definert som:

- det punkt i distribusjonsnettet hvor stikkledning er tilknyttet, eller
- tilkoblingsklemme på husvegg eller grunnmur for kabel eller luftnett.

I det siste tilfellet er stikkledningen en del av nettselskapets distribusjonsnett. Tilknytning utføres i henhold til nettselskapets standard for området. Installasjonen tilknyttes distribusjonsnettet på avtalt spenningsnivå. Tilknytningspunktet angis på skjema «Melding om installasjonsarbeid» eller annet skjema.

Dersom stikkledningen er en del av nettselskapets distribusjonsnett, avgjør nettselskapet hvordan stikkledningen fremføres, plasseres og hvilken art og dimensjon den skal ha. Fremføring av stikkledning utføres i samråd med installasjonseier/grunneier og skal være til minst mulig ulempe for denne. Til hver installasjon fører nettselskapet bare frem en stikkledning. Det kan ikke kreves erstatning for ulemper som stikkledning senere kan medføre, unntatt ved uaktsomhet fra nettselskapets side.»

I avtalens annet ledd oppstilles det to alternative tilknytningspunkter. Dette skaper en nødvendig fleksibilitet i møte med varierende faktiske forhold og ønsker fra sluttbrukeren og nettselskapets side. Bygging av lavspentnett, for eksempel stikkledning fra distribusjonsnettet, er ikke underlagt krav om konsesjon. Sluttbrukeren kan derfor velge å ta ansvar for å få utført denne jobben. Det åpner for at sluttbrukeren kan inngå avtale om legging eller strekking av stikkledning med den elektriske installatør som kommer med det beste tilbudet. På den måten kan sluttbrukeren ta kontroll over kostnadene forbundet med dette. Dersom sluttbrukeren ikke ønsker å ta jobben med å organisere legging eller strekking av stikkledning, kan han imidlertid i medhold av energiloven § 3-3 kreve at nettselskapet gjør det mot å svare eventuelt anleggsbidrag for arbeidet i henhold til forskrift 11. mars 1999 nr. 302 § 17-5. Det vil videre være opp til partene å bestemme om nettselskapet eller sluttbrukeren skal stå som eier av stikkledningen, og således ha vedlikeholdsansvar og ansvar for feil som oppstår i den.

16.3 Arbeidsgruppens vurdering og konklusjon

Den eksisterende reguleringen av tilknytningspunktet er etter arbeidsgruppens vurdering hensiktsmessig. Det er behov for en viss fleksibilitet på grunn av varierende faktiske forhold og partenes ønsker. Arbeidsgruppen går derfor ikke inn

for å lovfeste et bestemt leveringssted og knytte risikoens overgang til det. Gruppen anbefaler i stedet at man nøyer seg med å presisere hva som skal utgjøre risikoens overgang. Arbeidsgruppen foreslår som alminnelig regel at risikoen skal gå over på forbrukeren ved den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til forbrukerens elektriske installasjon, se forslag til identiske bestemmelser i ny § 63 i forbrukerkjøpsloven og forslag til ny § 7-4 i energiloven.

Arbeidsgruppens forslag innebærer at det fortsatt vil være opp til partene å bestemme tilknytningspunktet innenfor rammen av eksisterende lovgivning. Dersom partene fastsetter at tilknytningspunktet skal være ved en tilkoblingsklemme på husvegg eller grunnmur for kabel eller luftnett, regnes stikkledningen som en del av nettselskapets distribusjonsnett.

Dersom forbrukeren er deltaker i et boligsameie eller i en boligsammenslutning (eierseksjonsameie, borettslag mv.), foreslår arbeidsgruppen at risikoen skal gå over på forbrukeren ved energiens overgang til sameiets eller sammenslutningens anlegg. Denne regelen vil bare få bare anvendelse dersom den enkelte beboer har inngått nettleieavtale med nettselskapet. I disse tilfellene kan forbrukerne etter omstendighetene gjøre misligholdskrav gjeldende mot nettselskapet, med mindre feilen eller avbruddet skyldes forhold som har inntrådt etter det punkt i nettet hvor risikoen går over, dvs. punktet hvor nettselskapets distribusjonsnett og boligsameiets eller boligsammenslutningens anlegg er knyttet sammen.

Dersom det er boligsammenslutningen, og ikke de enkelte beboerne, som er part i nettleieavtalen, blir det ikke spørsmål om risikoovergang i forholdet mellom den enkelte beboer og nettselskapet. Rettsforholdet mellom nettselskapet og boligsammenslutningen faller utenfor arbeidsgruppens forslag til regler; se likevel drøftelsen under punkt 19.6 nedenfor om forbrukerne bør kunne gjøre gjeldende misligholdskrav mot nettselskapet i slike tilfeller.

Kapittel 17

Reklamasjon

17.1 Reklamasjonsbegrepet

Med reklamasjon forstås normalt varsel fra en kontraktspart til en annen om at han vil gjøre gjeldende krav og rettigheter som følge av et angivelig kontraktsbrudd fra motpartens side. Det skilles mellom nøytral og spesifisert reklamasjon. En nøytral reklamasjon er et varsel om at misligholdsbeføyelser av en eller annen art vil bli gjort gjeldende. En spesifisert reklamasjon angir konkret hvilke krav som gjøres gjeldende, for eksempel heving eller retting. Videre skilles det mellom relative og absolutte reklamasjonsfrister. De relative fristene innebærer et krav om at den part som vil gjøre misligholdskrav gjeldende, må gjøre motparten oppmerksom på dette innen rimelig tid. De absolutte fristene angir at eventuelle kontraktsbrudd må gjøres gjeldende innen et bestemt angitt tidspunkt, for eksempel innen to år etter levering har skjedd. Reklamasjonsreglene skal bl.a. ivareta medkontrahentens behov for å forutberegne sin stilling og treffe nødvendige forholdsregler.

I relasjon til strømkontrakter er det dels spørsmål om man skal operere med både relative og absolutte reklamasjonsfrister, dels spørsmål om man i noen utstrekning skal stille krav om spesifisert reklamasjon. Disse spørsmålene vil bli drøftet i det følgende.

17.2 Relative og objektive reklamasjonsfrister

I forbrukerkjøpsloven § 27 første ledd er den relative reklamasjonsfristen angitt på følgende måte:

«Dersom det foreligger en mangel ved tingen, må forbrukeren innen rimelig tid etter at han eller hun oppdaget eller burde ha oppdaget den, gi selgeren melding om at han eller hun vil påberope seg mangelen (reklamasjon). Denne fristen for å reklamere kan aldri være

kortere enn to måneder fra det tidspunkt da forbrukeren oppdaget mangelen.»

For en nærmere gjennomgang av bestemmelsens innhold, viser arbeidsgruppen til Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) s. 104 flg. med videre henvisninger. Etter arbeidsgruppens vurdering er det behov for å innføre en tilsvarende regulering av den relative reklamasjonsfristen i forhold til krav som blir gjort gjeldende i henhold til den foreslåtte mangelsbestemmelsen vedrørende nettleie. Arbeidsgruppen kan ikke se at det foreligger særlige hensyn som tilser en annen regulering av strømkontrakter.

I forbrukerkjøpsloven § 27 annet ledd er den absolutte reklamasjonsfristen angitt slik:

«Reklamasjon må senest skje to år etter at forbrukeren overtok tingen. Dersom tingen eller deler av den ved vanlig bruk er ment å vare vesentlig lengre, er fristen for å reklamere fem år. Dette gjelder ikke så langt selgeren ved garanti eller annen avtale har påtatt seg ansvar for mangler i lengre tid. Fristene etter første og annet punktum gjelder heller ikke dersom det foreligger en mangel etter § 15 annet ledd bokstav g.»

I § 27 fjerde ledd annet punktum heter det at reklamasjonsfristene ikke får anvendelse dersom selgeren har opptrådt grovt uaktsomt eller for øvrig i strid med redelighet og god tro.

Arbeidsgruppen har vurdert om det bør gjelde en absolutt reklamasjonsfrist også for strømkontrakter, eller om man bør nøye seg med en relativ frist supplert med foreldelseslovens regler. Etter foreldelsesloven er fristen som utgangspunkt 3 år regnet fra den dag fordringshaveren tidligst har rett til å kreve å få oppfyllelse. Ved mislighold vil det si fra den dag misligholdet inntreffer, jf. § 3 nr. 2. Denne treårsfristen kan forlenges i opptil 10 år ved kjøperens unnskyldelige uvitenhet om kravet, jf. § 10. Det innebærer at et mangelskrav kan tenkes å bestå i 13 år etter at mangelen oppsto før kravet foreldes.

Forarbeidene til forbrukerkjøpsloven inneholder utførlige drøftelser av spørsmålet om absolutt reklamasjonsfrist.¹ Forbrukerkjøpslovutvalget mente at de beste grunner talte for en oppheving av den absolutte reklamasjonsfristen i forbrukerkjøp. Justisdepartementet konkluderte motsatt. Departementet la bl.a. vekt på at Stortinget har tatt det standpunkt at bustadoppføringslova skal ha en absolutt reklamasjonsfrist på 5 år, og at det da ville være inkonsekvent at fristen etter forbrukerkjøpsloven i realiteten ville bli betydelig lengre – opp til 13 år.

Arbeidsgruppen kan ikke se at det foreligger særlige forhold knyttet til strømkontrakter som tilsier at man fraviker systemet med absolutte reklamasjonsfrister i forbrukerkjøpsloven, kjøpsloven, håndverkertjenesteloven, avhendingslova og bustadoppføringslova. Gruppen foreslår således at det skal gjelde en absolutt reklamasjonsfrist også for kontrakter om overføring av elektrisk energi. Etter arbeidsgruppens oppfatning bør reklamasjonsfristen være to år, som i forbrukerkjøpsloven. Derimot er det uaktuelt å oppstille en frist tilsvarende femårsfristen i forbrukerkjøpsloven § 27 annet ledd annet punktum, ettersom

elektrisk energi produseres og forbrukes momentant og løpende til enhver tid.

17.3 Er det behov for regler om spesifisert reklamasjon?

Det kan stilles spørsmål om det er behov for regler om spesifisert reklamasjon ved mislighold av strømkontrakter. Både kjøpsloven og avhendingslova stiller krav om spesifisert reklamasjon ved avhjelp (retting og omlevering) og heving. Verken håndverkertjenesteloven, bustadoppføringslova eller forbrukerkjøpsloven inneholder noe krav om spesifisert reklamasjon. Spørsmålet ble drøftet i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven.² Justisdepartementet la i den forbindelse vekt på at forbrukere ofte vil være ukjent med regler om spesifisert reklamasjon, og derfor risikerer å lide rettstap. Departementet la også vekt på at selgeren vil ha mulighet til å få avklart situasjonen ved å ta kontakt med forbrukeren. Arbeidsgruppen mener at en forbrukerlov om strømkontrakter på dette punktet bør utformes på samme måte som i den kontraktsrettslige forbrukervernlovgivningen for øvrig, dvs. at det ikke bør stilles krav om spesifisert reklamasjon.

¹ NOU 1993: 27 Forbrukerkjøpslov s. 73 –76, Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 111 flg.

² Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 107.

Kapittel 18

Sanksjoner ved nettselskapets mislighold

18.1 Hvilke misligholdsbeføyelser er aktuelle?

I henhold til forbrukerkjøpsloven kan man ved forsinkelse som utgangspunkt *fastholde kjøpet og kreve oppfyllelse*, jf. § 21 første ledd. Fra dette er det gjort visse unntak i lovens annet og tredje ledd.

Som det fremgår av punkt 15.2 ovenfor, er arbeidsgruppen av den oppfatning at det er naturlig å betegne avbrudd som mangel. I forhold til mangler er krav på naturaloppfyllelse ikke en adekvat sanksjon. Dette er reflektert i forbrukerkjøpsloven ved at krav på naturaloppfyllelse ikke kan gjøres gjeldende i forhold til mangler, og som en konsekvens av at vi har valgt å regne avbrudd som mangel, blir det ikke foreslått en regulering av krav på naturaloppfyllelse.

Utbedring eller *retting* vil kunne gjennomføres i forhold til årsaker til mangelfull leveranse av elektrisk energi, men retting av det leverte er ikke mulig. Også omlevering fremstår som praktisk umulig. Levering av elektrisk energi er en vedvarende ytelse. En leveranse i ettertid vil ikke kompensere for et avbrudd eller lignende på et tidligere tidspunkt. Avhjelp i betydningen feilretting ivaretas imidlertid gjennom energiloven med tilhørende forskrifter.

Prisavslag kan etter omstendighetene være en adekvat misligholdsbeføyelse. Forutsetningen er at den aktuelle mangelen har ført til en reduksjon av ytelsens verdi. Dersom for eksempel spenningen har vært lav over tid, slik at sluttbrukeren ikke har kunnet nyttiggjøre seg ytelsen som forutsatt, kan man se det slik at netttjenesten ikke viste seg å være verdt 100 % av ordinær pris i angjeldende periode, og at det således har funnet sted en verdireduksjon. Arbeidsgruppen går inn for å lovfeste en rett til prisavslag ved mangelfull leveringskvalitet, se nærmere punkt 18.3.

Heving innebærer at kreditor opphever partenes gjensidige rett og plikt til å oppfylle avtalen in natura, fordi det krav han har mot den annen part, er misligholdt. På bakgrunn av at nettleie er en

monopolytelse, fremstår heving som en lite aktuell misligholdssanksjon. Dersom forbrukeren hever avtalen, vil han ikke kunne skaffe seg tilgang til elektrisk energi til den samme enheten fra et annet nettselskap. Det følger av standard nettleieavtale § 11-1 at «[d]ersom nettkunden flytter eller på annen måte blir avskåret fra å bruke nettet, kan avtalen sies opp med 14 dagers varsel». Oppsigelse er ikke en misligholdssanksjon, men en rett til å komme ut av avtaleforholdet på nærmere bestemte vilkår. Selv om det er lite praktisk, kan det imidlertid tenkes at en forbruker kan være i en situasjon der han ser seg mest tjent med å heve nett- og tilknytningsavtalene, for eksempel i forbindelse med en nært forestående flytting. Det praktiske behovet for å kunne heve er imidlertid ikke så stort at det rettferdiggjør en regulering i energiloven. I forhold til forbrukerkjøpsloven, ser arbeidsgruppen likevel ikke grunn til å gjøre unntak fra reglene om heving, da de i visse tilfeller kan komme til anvendelse.

Som oftest vil konsekvensen av ustabil og mangelfull leveringskvalitet være at det oppstår skader på elektriske anlegg og produkter som er tilknyttet nettet, eller at slikt utstyr blir helt eller delvis ødelagt. I slike tilfeller kan *erstatning* for økonomisk tap være en adekvat misligholdssanksjon. Arbeidsgruppen går nærmere inn på spørsmålet om erstatning i punkt 18.4.

I gjensidige bebyrdende kontraktsforhold har begge parter rett til å holde tilbake egen ytelse ved mislighold fra den andre partens side i henhold til den alminnelige læren om *tilbakeholdsrett*. Dette kalles gjerne detensjonsrett, for å markere forskjellen fra såkalt retensjonsrett som gjelder tilbakeholdsrett i andres ting. Detensjonsretten er aktuell både når nettselskapet misligholder sin ytelsesplikt, og når sluttbruker misligholder sin betalingsplikt. I forhold til den siste situasjonen oppstår spørsmålet om nettselskapet kan stenge av den elektriske energien inntil eldre terminer blir betalt. Dette blir drøftet nærmere i punkt 20.4.

Selv om det følger av den alminnelige læren om detensjonsrett at forbrukere på visse nær-

mere bestemte vilkår kan holde tilbake egen ytelse, foreslår arbeidsgruppen at prinsippet lovfestes slik som for eksempel i forbrukerkjøpsloven § 28 og kjøpsloven § 42, se nedenfor i punkt 18.2.

18.2 Tilbakeholdsrett

Detensjonsretten står i sammenheng med prinsippet om ytelse mot ytelse (samtidigheitsprinsippet). Med mindre noe annet er avtalt, plikter ikke partene å levere fra seg sin ytelse uten å motta den andre partens ytelse. Dette åpner grunnen for tilbakeholdsretten.

Utøvelse av detensjonsrett innebærer isolert sett ikke noe annet enn at utøverens egen yteplikt blir suspendert. Utøveren kommer ikke i mislighold.

Detensjonsrettens utstrekning er underlagt to begrensninger. For det første må forpliktelsene stamme fra samme kontraktsforhold (konneksitet). For det andre må det være et visst verdimeslig samsvar mellom det som holdes tilbake og det eller de krav kreditor har som følge av misligholdet (proporsjonalitet). Ved den siste vurderingen har kreditor adgang til å ta ut en viss sikringsmargin.¹

Både forbrukerkjøpsloven § 28 og kjøpsloven § 42 bygger på disse alminnelige prinsippene, jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2003) s. 182 annen spalte og Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 96. Etter arbeidsgruppens vurdering bør tilsvarende regler tas inn i lovreguleringen av kontraktsforholdet mellom nettselskap og forbruker. Gruppen legger her særlig vekt på den pedagogiske verdien av å få en presisering av vilkårene i lov, at det synliggjøres at man har en slik rett, og ikke minst at man ikke på forhånd kan avtale seg vekk fra prinsippet om ytelse mot ytelse og læren om detensjonsrett (ufravikelighet).

18.3 Prisavslag

18.3.1 Innledning

Dersom det foreligger en mangel ved en kontraktsytelse, har kreditor gjennomgående et ubetinget krav på prisavslag. Formålet med prisavslagsreglene er å opprettholde balansen i avtaleforholdet ved å lempe prisen på den verdiforringede ytelsen.² Retten til prisavslag er normalt uavhengig

av mangelens størrelse og betydning, og gjelder uavhengig av om realdebitor (her: nettselskapet) kan bebreides eller ikke.³ Prisavslag kan således ses på som en form for objektiv erstatning begrenset til det verdiminus mangelen utgjør. Men i motsetning til et erstatningskrav utgjør ikke et krav om prisavslag et selvstendig kravforhold. Et prisavslagskrav er i prinsippet *en innsigelse mot vederlagskravets størrelse*.⁴

I den videre fremstillingen gir arbeidsgruppen først en oversikt over reguleringen av prisavslag i standard nettleieavtale, forbrukerkjøpsloven og annen kontraktslovgivning (punkt 18.3.2). Deretter følger arbeidsgruppens vurderinger (punkt 18.3.3). Det er særlig tre hovedspørsmål som må drøftes: 1) Er det behov for lovregulerte prisavslagsregler for nettleieavtaler? 2) På hvilke vilkår bør forbrukerne kunne kreve prisavslag? 3) Hvordan bør størrelsen på prisavslaget fastsettes?

18.3.2 Presentasjon av eksisterende lov- og avtaleregulering

Som påpekt i innledningen, er retten til prisavslag normalt bare betinget av at det foreligger en mangel. Bl.a. i forbrukerkjøpsloven er prisavslag imidlertid i tillegg gjort betinget av at «mangelen ikke rettes eller tingen omleveres i samsvar med §§ 29 til 30», jf. § 31 første ledd. Selgeren kan dermed unngå at kjøperen får rett til prisavslag ved å gjennomføre retting eller omlevering. Prisavslag er her således en subsidiær misligholdsbeføyelse.

På utmålingssiden er det en del variasjoner mellom de ulike kontraktslovene. Ved kjøp skal prisavslaget som utgangspunkt være forholdsmessig, dvs. at prisen skal reduseres i henhold til mangelens verdiforringende effekt, se forbrukerkjøpsloven § 31 første ledd og kjøpsloven § 38. I forbrukerkjøpsloven § 31 annet ledd er det gjort et forholdsviss snevert unntak fra dette utgangspunktet: Dersom særlige grunner taler for det, kan prisavslaget settes lik mangelens betydning for kjøperen.⁵ Også uten et slikt unntak måtte man trolig i en del tilfeller ha basert seg på en mer skjønnsmessig vurdering av mangelens betydning.

² Se Krüger: Norsk kontraktsrett, Bergen 1989 s. 767 og Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 397.

³ Se eksempelvis kjøpsloven § 38, forbrukerkjøpsloven § 31 første ledd, avhendingslova § 4-12 og håndverktjenesteloven § 25 første ledd, kfr. eiendomsmeglingsloven § 4-6 første ledd.

⁴ Se f.eks. Rune Sæbø: Motregning, Bergen 2003 s. 198.

⁵ Bestemmelsen er en følge av forbrukerkjøpsdirektivet art. 3 nr. 5 om "passende prisavslag".

¹ Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 355-59.

ning enn hva en ren forholdsmessighetsvurdering skulle tilsi. I forhold til kjøpsloven § 38, som ikke inneholder et slikt unntak, viser praksis at man ofte faller tilbake på en skjønnsmessig vurdering av verdireduksjonens størrelse.⁶ I forhold til tjenestekontrakter representerer eiendoms-meglingsloven § 4-6 første ledd et ytterpunkt ved at ordlyden ikke inneholder noen føringer for hvordan utmålingen skal foretas. Dette har trolig sammenheng med at det er et utall mulige pliktbrudd i henhold til lov og avtale som kan gi grunnlag for prisavslag. Det er derfor vanskelig å angi et prinsipp som kan følges i alle saker.

Prisavslag er regulert i standard nettleieavtale § 12-7, som lyder slik:

«Nettkunden har rett til å kreve prisavslag for mangelfull ytelse, dersom mangelen ikke avhjelpes etter bestemmelsene i forrige ledd. Prisavslag kan komme i tillegg til erstatning.»

Bestemmelsen angir ikke hvordan prisavslaget skal fastsettes, men praksis fra Elklagenemnda viser at det foretas en bred skjønnsmessig vurdering.

Når det gjelder avbruddstilfellene, har man i Finland valgt å legge til grunn en standardisering av prisavslaget størrelse, jf. elmarknadslagen (386/1995) § 27 d, som lyder som følger:

«Till följd av ett fel har en elanvändare rätt till ett prisavdrag som motsvarar felet. Om felet beror på ett avbrott i elleveransen, utgör prisavdraget en sådan andel av den årliga avgiften för nättjänsten som motsvarar minst två veckor.»

I Danmark har forbrukeren ved mangelfull leveringskvalitet krav på et passende avslag i nettleien, jf. købeloven § 78 første ledd nr. 3.

Lovgivningen i Sverige inneholder ikke bestemmelser om prisavslag.

18.3.3 Er det behov for lovregler om prisavslag?

Et sentralt spørsmål er om det overhodet er behov for å lovfeste regler om prisavslag. Både dagens standardavtale og forbrukerkjøpsloven har som nevnt regler om prisavslag. At det kan kreves prisavslag for mangler, er også det alminnelige obligasjonsrettslige utgangspunktet. Når det likevel kan være grunn til å reise spørsmål om det er behov for lovregulerte prisavslagsbestemmelser for nettleieavtaler, har det bl.a. sammen-

heng med at den såkalte KILE-ordningen medfører at forbrukerne får en viss kompensasjon ved avbrudd som varer over tre minutter, se nærmere punkt 5.4.3. Siden prisavslagene i de fleste tilfellene trolig vil utgjøre forholdsvis små beløp, kan det også reises spørsmål om fordelene ved å ha regler om prisavslag oppveier ulempene i form av administrasjonskostnader mv. Det kan også hevdes at en eventuell skjerping av erstatningsbestemmelsene demper behovet for å ha prisavslagsbestemmelser i tillegg.

Etter arbeidsgruppens syn må utgangspunktet for drøftelsen være at forbrukerne ikke skal betale full pris for et mindreverdige produkt. Prisfastsettelsen bygger på en forutsetning om kontraktsmessig ytelse fra nettselskapets side. Dersom denne forutsetningen svikter, er det rimelig at vederlaget settes ned slikt at forbrukeren betaler en pris som er tilpasset den ytelsen som faktisk er levert. Utfra dette mener arbeidsgruppen at det må foreligge tungtveiende grunner dersom man i en lovregulering av nettleieavtaler ikke skal gi forbrukerne mulighet til å kreve prisavslag ved mangelfull leveringskvalitet.

Det er først grunn til å drøfte om KILE-ordningen medfører at det ikke er behov for prisavslagsregler i avbruddssituasjoner. KILE-ordningen innebærer kort sagt at nettselskapene får økte inntektsrammer ved bedret leveringspålidelighet og reduserte inntektsrammer ved redusert leveringspålidelighet. Avbrudd kan på denne måten medføre en reduksjon i nettleien. Denne ordningen gir i sin nåværende utforming ikke den enkelte forbruker et prisavslag som står i forhold til den eller de mangler han eller hun blir utsatt for, men er basert på et gjennomsnitt for den sluttbrukergruppen forbrukeren tilhører. Siden det per i dag ikke er mulig å få fastsatt individuelle KILE-beløp til de sluttbrukerne som har vært utsatt for avbruddet, kan KILE-ordningen i sin nåværende form ikke rettferdiggjøre at man helt avskjærer den enkelte forbruker fra å fremsette prisavslagskrav. Etter arbeidsgruppens vurdering vil spørsmålet stille seg annerledes dersom det i fremtiden blir mulig å fastsette individuelle KILE-beløp i relasjon til hver enkel sluttbruker. I så fall vil det mest rasjonelle være at den enkelte sluttbruker får fastsatt sitt prisavslag gjennom KILE-ordningen, uten at vedkommende – som i dag – må fremsette noe krav om prisavslag.

Dersom man tar utgangspunkt i at forbrukerne skal betale full pris for hele den kontraktsmessige leveransen, og dersom tilfellene av mangelfull leveringskvalitet (herunder avbruddene)

⁶ Se Krüger: Norsk kjøpsrett, 4. utgave, Bergen 1998 s. 427.

gjennomgående er kortvarige, kan det være grunn til å tro at de fleste prisavslagskrav vil ha beskjeden størrelse. Det kan derfor stilles spørsmål om nettselskapets kostnader ved å administrere en prisavslagsordning vil bli uforholdsmessig store i forhold til de beløp som vil bli utbetalt. Sammenlignet med KILE-ordningen har en ordning med tradisjonelle prisavslagskrav den ulempe at den forutsetter at den enkelte forbruker fremsetter krav, og at nettselskapet tar konkret stilling til alle kravene. Kostnadene ved å håndtere kravene vil til syvende og sist bli fordelt på kundene gjennom nettleien. Arbeidsgruppen ser at dette er et moment som kan tilsi forbrukerne ikke bør kunne kreve prisavslag, men mener at argumentet ikke er tilstrekkelig tungtveiende. Etter arbeidsgruppens syn er det neppe grunn til å tro at en lovregulering vil medføre en markant økning i antall prisavslagskrav. Retten til prisavslag er hjemlet i dagens nettleieavtale, og en lovfesting vil neppe gi seg særlig store utslag i form av økte administrasjonskostnader. Spørsmålet henger for øvrig sammen med hvordan man fastsetter lovens mangelsbegrep og vilkårene for prisavslag. Det er ikke gitt at ethvert avbrudd eller at enhver spenningsdipp skal utgjøre en mangel som gir rett til å kreve prisavslag. Og i den grad en mangel skulle gi grunnlag for et bagatellmessig prisavslag, er det heller ikke grunn til å tro at forbrukere flest vil bruke tid og ressurser på å fremsette prisavslagskrav.

Ved vurderingen av om lovforslaget bør inneholde en bestemmelse om prisavslag, bør det som nevnt også tas hensyn til at et flertall i arbeidsgruppen foreslår en viss innskjerping av erstatningsansvaret (se punkt 18.4). Det kan hevdes at en styrking av forbrukernes rettigheter på en kant, kan gjøre det lettere å forsvare en innskrenkning av deres rettigheter på en annen. Arbeidsgruppen legger imidlertid vekt på at erstatningsreglene forutsetter at forbrukeren har lidt et økonomisk tap som følge av mangelfull leveringskvalitet. I forbrukerforhold vil situasjonen ofte kunne være at mangelen ikke medfører noe konkret påviselig tap, selv om den mangelfulle leveringskvaliteten kan være til stor sjenanse og medføre praktiske problemer. I slike situasjoner mener arbeidsgruppen at det bør kunne kreves reduksjon i prisen utfra en tanke om at forbrukerne ikke bør betale full pris for en mangelfull ytelse. Etter arbeidsgruppens syn kan således ikke en eventuell endring i erstatningsreglene forsvare at forbrukerne ikke lenger skal ha muligheten til å kreve prisavslag.

Arbeidsgruppen mener på denne bakgrunn at de momentene som kan tale mot at det gis lovergler om prisavslag, ikke er tilstrekkelig tungtveiende. Gruppen har derfor valgt å foreslå regler om prisavslag som dekker både avbruddssituasjonen og øvrige tilfeller av mangelfull leveringskvalitet. *Gruppens medlemmer fra Olje og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* mener imidlertid at prisavslagsreglene reelt bør være forskjellige ved avbrudd og mangelfull spenningskvalitet, men har foreslått en lovtekst som i prinsippet dekker begge situasjonene, se nærmere punkt 18.3.5.5 nedenfor.

18.3.4 På hvilke vilkår bør forbrukerne kunne kreve prisavslag?

Det grunnleggende vilkåret for å kunne kreve prisavslag, er at det foreligger et kontraktsbrudd i form av mangel. Spørsmålet er om loven bør stille ytterligere vilkår for prisavslag.

Både etter kjøpsloven § 37 og forbrukerkjøpsloven kan prisavslag bare kreves dersom mangelen ikke rettes eller tingen omleveres. Som nevnt i kapittel 18.1 er retting og omlevering ikke adekvate misligholdssanksjoner i forhold til mangelfull levering fra nettselskapenes side. Grunnen til dette er at manglene, når de har oppstått, ikke kan rettes. Det er bare *årsaken* til mangelen som kan utbedres med sikte på å unngå tilsvarende mangler i fremtiden. I lys av dette kan en eventuell lovfestet rett til prisavslag ikke gjøres betinget av at retting eller omlevering ikke blir gjennomført. Forslaget til lovbestemmelse i energiloven er utformet i samsvar med dette, slik at prisavslag er gjort til en primær beføyelse. Realiteten vil være den samme dersom reguleringen av strømkontrakter plasseres i forbrukerkjøpsloven, ettersom elektrisk energi er en type ytelse som etter sin art ikke kan rettes eller omleveres. Dette vil følge av en naturlig tolkning av forbrukerkjøpsloven § 31.

Det kan reises spørsmål om retten til å kreve prisavslag bare bør gjelde når det foreligger mer kvalifiserte mangler. Et eksempel på en slik bestemmelse finner vi i eiendomsmeglingsloven § 4-6 første ledd, som krever at eiendomsmeglingsforetaket «vesentlig har tilsidesatt sine plikter mot kjøper eller selger». Det fremgår av motivene at vesentlighetskravet skal sikre at mindre forsømler – som ikke har medført noe økonomisk tap – ikke bør kunne påberopes.⁷

⁷ Jf. NOU 1987: 14 Eiendomsmegling s. 89 første spalte.

De prosessøkonomiske hensynene som begrunner tilleggskravet i eiendomsmeglingsloven § 4-6 første ledd, gjør seg for så vidt også gjeldende i forhold til avtaler om overføring av elektrisk energi. Arbeidsgruppen antar imidlertid at behovet for å demme opp for tvister hvor tvistsummen er av liten størrelse, langt på vei vil bli ivaretatt av den foreslåtte mangelsreguleringen. Det er her særlig grunn til å trekke frem den ventede forskriften om leveringskvalitet. Arbeidsgruppen antar at minstestandarden for avbruddslengde og spenningskvalitet vil bli lagt på et nivå som innebærer en rimelig risikofordeling mellom nettselskapene og sluttbrukerne, og antar at det ikke er behov for et ytterligere kvalifiserende vilkår utover at det foreligger en mangel. Det er også et moment at forbrukere flest neppe vil bruke tid og ressurser på å gjøre gjeldende helt bagatellmessige mangler, selv om det i prinsippet skulle være grunnlag for prisavslag. Arbeidsgruppen viser her også til at lovgivningen i de andre nordiske landene ikke opererer med noe slikt tilleggsvilkår for prisavslag, og at standard nettleieavtale § 12-7 heller ikke inneholder et slikt krav.

På denne bakgrunn foreslår arbeidsgruppen at loven ikke bør oppstille vilkår for å kreve prisavslag utover at det foreligger en mangel. Arbeidsgruppens konklusjon forutsetter at minstestandarden i forskriften om leveringskvalitet blir lagt på et nivå som innebærer en rimelig risikofordeling mellom nettselskapene og forbrukerne. Først når forskriften foreligger, er det mulig å ta et endelig standpunkt til spørsmålet om prisavslag bare skal kunne kreves ved mer kvalifiserte mangler.

18.3.5 Hvordan bør prisavslaget fastsettes?

18.3.5.1 Innledning – oversikt over problemstillingene

Utformingen av regler om prisavslagens størrelse reiser flere spørsmål. Et hovedspørsmål er om utmålingsreglene bør være de samme ved avbrudd som ved spenningsfeil. Et annet sentralt spørsmål er om prisavslaget bør fastsettes på grunnlag en konkret vurdering i det enkelte tilfelle, eller om man bør ha standardiserte satser. Dersom det er ønskelig å fastsette prisavslag individuelt, blir det videre spørsmål om det for nettleieavtaler lar seg gjøre å oppstille en regel som lar prisavslagens størrelse bero på den verdireduksjonen som mangelen representerer, eller om man må falle tilbake på en mer skjønnsmessig

vurdering av hvilken betydning mangelen har for den enkelte bruker.

Det gjøres allerede her oppmerksom på at meningene i gruppen er delte når det gjelder spørsmålet om hvordan prisavslaget bør fastsettes. Hvilke oppfatninger de enkelte medlemmene har, vil fremgå av den løpende fremstilling. I tillegg vil det følge en mer utførlig presentasjon av mindretallenes forslag i punkt 18.3.5.5 nedenfor.

18.3.5.2 Bør det være forskjellige utmålingsregler for avbrudd og spenningsfeil?

Det kan stilles spørsmål om det er faktiske eller rettslige forskjeller mellom avbrudd på den ene siden og andre former for mangelfull leveringskvalitet på den annen, som kan tilsi at størrelsen på prisavslaget blir fastsatt etter forskjellige regler i de to situasjonene.

Ved avbrudd skjer det intet uttak av elektrisk energi, og forbrukeren betaler selvfølgelig heller ikke for elektrisk energi som ikke er levert. Ved spenningsfeil er utgangspunktet derimot at forbrukeren skal betale for den elektriske energien som er levert, eventuelt til redusert pris. Dette er imidlertid en forpliktelse overfor *kraftleverandøren*, som i prinsippet ikke vedrører avtaleforholdet mellom *nettselskapet* og forbrukeren. Viktigere i vår sammenheng er det at forbrukeren ved avbrudd naturlig nok ikke betaler for den variable delen av nettleien, da denne er knyttet til forbruk. Forbrukeren betaler imidlertid for det såkalte fastleddet. Ved spenningsfeil som utgjør mangel, er utgangspunktet derimot at forbrukeren skal betale både for den variable delen av nettleien og fastbeløpet, riktignok til en redusert pris som følge av mangelen. Denne forskjellen mellom avbruddssituasjonen og andre tilfeller av mangelfull leveringskvalitet, kan tale for differensierte satser dersom utmålingen av prisavslag skal standardiseres. Dersom prisavslaget i stedet skal beregnes individuelt i det enkelte tilfelle, kan det ved beregningen tas høyde for forskjellen mellom de to situasjonene uten at det er nødvendig å oppstille to separate utmålingsregler.

Ut fra dette mener arbeidsgruppen at den faktiske forskjellen som her er nevnt, ikke gjør det nødvendig å utforme forskjellige prisavslagsregler for avbrudd og andre tilfeller av mangelfull leveringskvalitet. Dersom utmålingsreglene standardiseres, kan det imidlertid være grunn til å vurdere om man bør ha forskjellige satser for de to situasjonene.

KILE-ordningen gjelder som nevnt i dag bare

ved strømvavbrudd, og ikke ved spenningsfeil. Det kan derfor stilles spørsmål om man på grunn av KILE-ordningen bør utforme to forskjellige regler for beregning av prisavslags størrelse. Etter arbeidsgruppens syn er det også her grunn til å skille ettersom prisavslags størrelse skal følge av standardiserte satser eller fastsettes individuelt i det enkelte tilfelle. Dersom man går inn for en standardløsning, kan det etter arbeidsgruppens syn være god grunn til å operere med forskjellige satser for avbrudd og spenningsfeil. Bare på denne måten kan det tas hensyn til den kompensasjonen som gis gjennom KILE-ordningen. Siden KILE-beløpet blir fordelt på alle kundene i vedkommende sluttbrukergruppe, og ikke bare tilkommer de som faktisk har blitt rammet av avbruddet, er det imidlertid ikke gitt i hvilken grad KILE-beløpene bør reflekteres i eventuelle standardsatser.

Dersom det ikke gis standardiserte regler om prisavslags størrelse, mener et flertall i arbeidsgruppen det bør tas hensyn til KILE-ordningen ved beregningen av prisavslags størrelse. *Gruppens medlemmer fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* mener at det da er nødvendig å fastsette en egen bestemmelse som innebærer at forbrukerne ikke skal kunne kreve prisavslag i den grad de får kompensasjon gjennom KILE-ordningen, se nærmere punkt 18.3.5.5. *Gruppens leder og medlemmet fra Barne- og familiedepartementet* mener at det bør tas hensyn til KILE-ordningen ved beregningen av prisavslag, men at dette best kan skje innenfor rammen av den skjønnsmessige vurderingen av prisavslags størrelse. *Medlemmene fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener primært at det ved beregning av prisavslag ikke skal tas hensyn til KILE-ordningen, men at nettselskapet kan kreve fradrag for utbetalte prisavslag i KILE-beløpet som påløper for samme avbrudd, se nærmere punkt 18.3.5.5. Dersom det er mulig å gjennomføre en nøyaktig beregning av størrelsen av dette fradraget allerede på det tidspunkt forbrukeren fremsetter sitt krav om prisavslag, ser imidlertid ikke disse medlemmene noen betenkeligheter ved at dette inngår som et ledd i den skjønnsmessige fastsettelsen av forbrukernes prisavslag på linje med det gruppens leder og medlemmet fra Barne- og familiedepartementet foreslår.

I stedet for at man ved utformingen av privatrettslige regler om prisavslag tar hensyn til den offentligrettslige reguleringen som KILE-ordningen er en del av, kan man selvsagt tenke seg at de

privatrettslige reglene ble utformet uavhengig av KILE-ordningen, slik at problemstillingen mer ville bli i hvilken grad KILE-reglene bør ta hensyn til de privatrettslige reglene på området. Dersom man anlegger et slikt perspektiv, kan det hevdes at det ved utformingen av prisavslagsreglene ikke er grunn til ta hensyn til KILE-ordningen, og at man av den grunn bør ha felles utmålingsregler for avbrudd og spenningsfeil uavhengig av om prisavslagsreglene standardiseres. Siden det ligger utenfor arbeidsgruppens mandat å foreslå endringer i den offentligrettslige reguleringen på området, har imidlertid et flertall i arbeidsgruppen valgt å utforme forslag som ikke forutsetter endringer i de offentligrettslige reglene. Flertallet mener derfor at det må tas hensyn til KILE-ordningen når man drøfter hvilke regler som skal gjelde for beregning av prisavslag. Et mindretall bestående av *medlemmene fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener derimot primært at det er den offentligrettslige reguleringen som må tilpasses den privatrettslige, og at prisavslagsreglene derfor må kunne utformes uavhengig av KILE-ordningen. Disse medlemmene har foreslått at en skjønnsmessig prisavslagsbestemmelse skal suppleres av en regel om standardisert prisavslag i avbruddstilfellene.

Alle i gruppen er enige om at beregningen av prisavslag ikke skal være helt lik ved spenningsfeil og avbrudd. Som det fremgår, består uenigheten i hvorvidt det i avbruddstilfellene skal tas hensyn til den såkalte KILE-ordningen, og i tilfelle på hvilken måte, se nærmere punkt 18.3.5.5 nedenfor.

Som drøftelsen ovenfor viser, er det en nær sammenheng mellom spørsmålet om det bør gjelde forskjellige regler for avbrudd og spenningsfeil og spørsmålet om prisavslaget skal fastsettes skjønnsmessig eller etter standardiserte satser, se neste punkt.

18.3.5.3 Bør det være individuell utmåling eller standardsatser?

Prisavslagsbestemmelsene i forbrukerkjøpsloven § 31 innebærer at prisavslaget skal fastsettes individuelt i det enkelte tilfelle. Både hovedregelen om forholdsmessig prisavslag og unntaksregelen om prisavslag ut fra mangelens betydning for forbrukeren forutsetter en skjønnsmessig vurdering som kan skape tvil og problemer i praksis. Dersom de aktuelle reglene gis anvendelse også på elektrisk energi, er det ikke grunn til å tro at anvendelsesproblemene vil bli mindre, snarere

vert imot. Etter arbeidsgruppens syn er det derfor naturlig å drøfte om man i relasjon til elektrisk energi bør standardisere beregningen av prisavslag.

Ved drøftelsen av om det bør innføres standardsetninger er det to hovedhensyn som står mot hverandre: På den ene siden står hensynet til klare og lett praktikable regler. Dette hensynet veier særlig tungt når det er tale om forbrukerlovgivning. På den andre siden står hensynet til at reglene bør lede til løsninger som fremstår som rimelige både generelt og i det enkelte tilfelle.

Arbeidsgruppen har drøftet ulike alternativer for en eventuell standardisering av prisavslagsberegningen. En mulighet kan være å fastsette standardsetninger basert på hvor lenge nettselskapets kontraktsbrudd varer. På denne måten kan man for eksempel skille mellom kortvarige og langvarige kontraktsbrudd. Et problem med en slik løsning er at det per i dag ikke lar seg gjøre rent teknisk å registrere hvor lenge en spenningsfeil har vart. Det kan dermed fort bli uenighet om dette. Når det gjelder avbrudd, er stillingen noe annerledes, ettersom systemene vanligvis er i stand til å registrere varigheten av et strømvbrudd. Her kan det imidlertid oppstå bevismessige spørsmål. Et annet problem med en standardløsning som nevnt, er at mangelens betydning for den enkelte forbruker normalt vil variere i til dels betydelig grad, både utfra når på døgnet mangelen inntreffer og utfra hvilke elektriske komponenter som benyttes på det aktuelle tidspunkt. Siden konsekvensene av mangelfull leveringskvalitet kan være så forskjellige fra tilfelle til tilfelle, og fra forbruker til forbruker, finner *gruppens leder og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* det problematisk å fastsette standardiserte prisavslagssetninger som bygger på hvor lenge misligholdet har vart. Når det særskilt gjelder spenningsfeil, nevner arbeidsgruppen dessuten at det ikke bare er feilens varighet som er av betydning, men også dens størrelse. Dette vil ikke bli reflektert i en standardløsning som nevnt. Et mindretall bestående av *gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* går inn for et system med standardiserte setninger for avslag i nettleien som er satt relativt høyt og øker i takt med avbruddenes lengde, se punkt 18.3.5.5 nedenfor. Også disse medlemmene ønsker imidlertid at det skal gjelde en skjønsmessig prisavslagsregel for spenningsfeil og kortere avbrudd.

Et annet alternativ kan være å fastsette stan-

dardiserte setninger utfra hvor stor betydning den mangelfulle leveringskvaliteten har hatt for forbrukerne. Man kunne f.eks. operere med tre setninger for prisavslag avhengig av om mangelen er av liten betydning, middels betydning eller stor betydning for forbrukeren. Fordelen med en slik løsning ville være at man hadde tre setninger å forholde seg til. Ulempen er at det i praksis trolig ville ha oppstått store avgrensingsproblemer og meningsforskjeller med hensyn til om en konkret mangel har vært av liten, middels eller stor betydning for forbrukeren. Etter arbeidsgruppens syn vil ikke en slik ordning tilfredsstillende de krav til klarhet som må stilles for at det i det hele tatt kan forsvares å velge en standardisert løsning.

Som påpekt i kapittel 11.2.1.6 og 18.3.2 har man i Finland en standardisering av beregning av prisavslag ved avbrudd. Dersom mangelen («felet») beror på et avbrudd, utgjør prisavslaget en andel av den årlige nettleien som tilsvarer minst to uker, jf. Elmarknadslagen § 27 d. Standardiseringen av prisavslag ved avbrudd innebærer en betydelig retts teknisk forenkling i forhold til denne gruppen mangler. Bestemmelsen medfører ikke at alle avbrudd skal gi krav på to ukers fradrag av den årlige nettleien. Det må foreligge en mangel i lovens forstand. Overført til norske forhold vil en tilsvarende regulering gi rett til prisavslag ved avbrudd som er av en slik varighet at de ikke er i tråd med minstekravet som følger av avtalen, offentligrettslig regulering eller eventuelt den normale forventning til leveringskvalitet, se nærmere om dette i kapittel 15 ovenfor.

Arbeidsgruppen mener den finske standardiseringsløsningen kan ha en klar konfliktavvergende effekt. Dersom man overfører den finske regelen på norske forhold, og legger til grunn at et avbrudd utover 3 minutter utgjør en mangel, vil den imidlertid trolig medføre en markert overkompensasjon i forhold til langt de fleste avbruddene i det norske distribusjonsnettet. Som påpekt i innledningen, er formålet med prisavslagsreglene primært å gjenopprette balansen i avtaleforholdet. Dette tilsier at forbrukerne i utgangspunktet ikke bør kunne kreve noe mer enn at plikten til å betale nettleiens faste ledd faller bort så lenge avbruddet varer. I lys av dette mener *gruppens leder og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* at den finske standardløsningen anvendt på norske forhold gjennomgående vil gi en overkompensasjon som er i dårlig samsvar med prisavslagsreglenes primære formål. Man

kunne selvsagt tenkt seg en moderat utgave av den finske ordningen, for eksempel slik at prisavslaget svarte til en andel av den årlige nettleien som tilsvarende minst tre dager. Men heller ikke en slik løsning vil innebære noen garanti for at prisavslaget jevnt over blir satt på et nivå som oppleves som rimelig og rettferdig. Og uavhengig av hvilken standardiseringsløsning man har for øye, kommer man ikke bort fra det faktum at et strømavbrudd kan ha svært forskjellige konsekvenser for de enkelte sluttbrukerne. Et mindretall bestående av *gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener på sin side at en standardisert prisavslagsregel med relativt høye satser er nødvendig for å oppfylle den funksjon en regel om prisavslag bør ha ved forbrukeres kjøp av elektrisk kraft. Disse medlemmene har derfor foreslått en bestemmelse om standardisert prisavslag som et supplement til en bestemmelse om skjønnsmessig fastsettelse, se nærmere punkt 18.3.5.5.

Arbeidsgruppens flertall mener at man ikke har lykkes med å komme frem til en standardisert løsning som i tilstrekkelig grad forener hensynet til konkret rimelighet og hensynet til at reglene skal være klare og enkle å praktisere. Standardiserte prisavslagsregler vil etter flertallets syn lett kunne gi seg vilkårlige utslag, og man risikerer å fjerne seg mye fra prisavslagsreglenes balanseopprettende formål ved at forbrukerne får en over- eller underkompensasjon i forhold til det som ville følge av en individuell fastsettelse. Flertallet mener derfor at prisavslagene, som i dag, alltid bør beregnes individuelt. Et mindretall bestående av *gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener som nevnt det er nødvendig med en regel om standardisert prisavslag, se nærmere punkt 18.3.5.5.

18.3.5.4 *Bør prisavslaget beregnes utfra den verdireduksjonen som mangelen representerer eller utfra mangelens betydning for forbrukeren?*

Forutsetningen for denne drøftelsen er at prisavslaget skal beregnes individuelt i det enkelte tilfellet.

Etter forbrukerkjøpsloven § 31 er hovedregelen at prisavslaget skal fastsettes individuelt slik at forholdet mellom nedsatt og avtalt pris svarer til forholdet mellom tingens verdi i mangelfull og kontraktsmessig stand. Bestemmelsen forutsetter at det er mulig å fastsette tingens verdi i mangelfull stand. I relasjon til nettleieavtaler fremstår for-

brukerkjøpslovens hovedregel som lite egnet allerede av den grunn at det ikke eksisterer en naturlig verdireferanse i form av et marked for elektrisk energi med mangelfull leveringskvalitet. Dersom prisavslaget skal beregnes ut fra den verdireduksjonen mangelen representerer, måtte man i tilfelle ha lagt til grunn at verdireduksjonen er total, dvs. at nettselskapene overhodet ikke skulle kunne ta seg betalt for den delen av ytelsen som ikke er kontraktsmessig. Ved avbrudd som innebærer mangel, måtte man i så fall ha registrert hvor lenge avbruddet har vart, og foreta en forholdsmessig reduksjon av nettleiens fastbeløp. Ved spenningsfeil måtte prisavslaget i tilfelle gjøres både i fastbeløpet og i den variable delen av nettleien, men ved spenningsfeil kan det lett bli tvist om hvor lenge spenningsfeilen har vart eller hvilke konsekvenser den har hatt. Dessuten ville man ikke ved en slik løsning kunne ta hensyn til at ett og samme kontraktsbrudd kan ramme forbrukerne svært forskjellig. Arbeidsgruppen mener derfor at forbrukerkjøpslovens hovedregel om beregning av prisavslag anvendt på nettleieavtaler ikke vil gi en tilfredsstillende løsning. Slik arbeidsgruppen ser det, passer ikke bestemmelsen på nettleieavtaler, fordi den forutsetter at det er mulig å fastsette ytelsens verdi i mangelfull stand, noe som ikke lar gjøre i forhold til nettleieavtaler uten at man må ty til anstrengte konstruksjoner.

Spørsmålet blir videre om prisavslaget i stedet bør beregnes ut fra mangelens betydning for forbrukeren, jf. unntaksregelen i forbrukerkjøpsloven § 31 annet ledd. Bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven er bl.a. begrunnet med «at det i en del tilfeller er særdeles vanskelig å fastslå varens verdi fordi det ikke vil finnes et marked for varer med den aktuelle mangelen» og «at kjøperen ellers ville være helt avskåret fra mangelsbeføyelser i noen tilfeller...».⁸

Disse synspunktene er minst like relevante i forhold til elektrisk energi. I sin videre drøftelse peker Justisdepartementet på noen betenkeligheter ved en så vidt skjønnsmessig bestemmelse:⁹

«Etter departementets oppfatning bør det jevnt over legges betydelig vekt på å utforme klare bestemmelser i forbrukerkjøpsloven. Dagens prisavslagsbestemmelse gir tilsynelatende en klar regulering av når det kan tilkjennes prisav-

⁸ Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 134 første spalte.

⁹ Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 134 første spalte og 135 annen spalte.

slag, og av beregningen av prisavslaget. I praksis vil imidlertid ikke bestemmelsen være så klar som den umiddelbart kan gi inntrykk av. Etter departementets oppfatning er det derfor ikke så betenkelig å utforme et mer skjønnsmessig unntak fra hovedregelen, iallfall så lenge unntaket gis en relativt snever ramme.

Departementet legger ikke avgjørende vekt på at man fjerner seg noe fra det som kan sies å være prisavslagsreglenes sentrale formål: at kjøperen ikke skal betale for en større verdi enn han eller hun mottar, og at et prisavslag gjenoppretter balansen mellom ytelse og motytelse. Det har etter departementets syn større betydning at kjøperen kan ha behov for en rimelig og effektiv sanksjon mot selgerens mislighold. Også i andre lover har man gått fra et strengt prinsipp om forholdsmessig prisavslag.

Etter departementets oppfatning er det ønskelig at lovteksten klart gir uttrykk for at prisavslaget som den store hovedregel skal utmåles som i dag. Unntaksregelen er ment å være snever, og foreslås derfor bare å gjelde dersom det foreligger særlige grunner for å fravike hovedregelen. I så fall skal prisavslaget settes lik mangelens betydning for kjøperen. Dette utmålingsvilkåret er hentet fra håndverkertjenesteloven § 25 annet ledd annet punktum, og er ment å forstås på samme måten.»

Flere av disse betraktningene har overføringsverdi til elektrisk energi. Det er imidlertid grunn til å understreke at forholdsmessig prisavslag er den store hovedregelen i forbrukerkjøpsloven. Spørsmålet i vår sammenheng er således om man skal la forbrukerkjøpslovens snevre unntaksregel bli den generelle normen for beregning av prisavslag ved mislighold av nettleieavtaler.

Mot å ha en bestemmelse som legger avgjørende vekt på mangelens betydning for den enkelte forbruker, taler for det første at en slik regel vil åpne for et betydelig innslag av skjønn, med de muligheter for tvister det innebærer. For det andre innebærer en slik regel – som nevnt av Justisdepartementet – at man fjerner seg noe fra det som kan sies å være prisavslagsreglenes sentrale formål: At kjøperen ikke skal betale for en større verdi enn han eller hun mottar, og at et prisavslag gjenoppretter balansen mellom ytelse og motytelse.

Arbeidsgruppens flertall bestående av gruppens leder og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening har tross disse betenkelighetene

valgt å foreslå at prisavslagets størrelse alltid skal fastsettes individuelt utfra mangelens betydning for den enkelte forbruker. Etter flertallets syn er ikke dette en ideell løsning, men flertallet kan ikke se at det foreligger andre alternativer som samlet sett vil gi en bedre løsning. Det minnes i denne forbindelse om at forbrukerkjøpslovens hovedregel om forholdsmessig prisavslag ikke egner seg for nettleieavtaler. Flertallet legger også vekt på at bransjen og Forbrukerombudet i standard nettleieavtale § 12-7 ikke har lagt til grunn en forholdsmessighetsvurdering, men overlatt utmålingsspørsmålet til rettsanvenderens vurdering, uten å legge føringer for den i kontraktens ordlyd. De forslagene flertallet tar til orde for, innebærer således ingen vesentlig kursendring i forhold til gjeldende praksis, noe som i seg selv er en fordel. Å fastslå betydningen av spenningsfeil og avbrudd, bør etter flertallets syn gjøres innenfor rammen av en konkret skjønnsmessig vurdering. Betenkelighetene ved en skjønnsmessig prisavslagsbestemmelse kan i noen grad dempes ved at man i lovforarbeidene angir prinsipper og retningslinjer for skjønnsutøvelsen. Flertallet nevner i den sammenheng at man ved beregningen må ta hensyn til både mangelens omfang og karakter og hvilke utslag den har gitt seg hos vedkommende forbruker. Videre pekes det på at forbrukeren som utgangspunkt skal betale full pris for den delen av ytelsen som er kontraktsmessig, og at det således er grenser for hvor langt man kan gå i retning av å la prisavslaget fungere som en form for ulempeerstatning. Flertallet viser for øvrig til særmerknadene, der det er gitt nærmere retningslinjer for fastsettelsen av prisavslag.

Det minnes for øvrig om at gruppens medlemmer fra *Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* mener at en skjønnsmessig prisavslagsbestemmelse bør suppleres med en egen bestemmelse som innebærer at forbrukerne ikke skal kunne kreve prisavslag i den grad de får kompensasjon gjennom KILE-ordningen, se punkt 18.3.5.2 ovenfor og 18.3.5.5 nedenfor.

18.3.5.5 Synspunkter og forslag fra mindretall

Et mindretall bestående av medlemmene fra *Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* vil foreslå at det innføres regler for beregning av prisavslag etter standardiserte satser ved avbrudd i strømleveransen. Mindretallet er av den oppfatning at en regel som gir anvisning på en skjønnsmessig utmåling

av prisavslag som skal svare til mangelens betydning for forbrukeren, ikke er egnet til å oppfylle den funksjon en regel om prisavslag bør ha ved forbrukeres kjøp av elektrisk kraft.

Man har i Finland valgt å gi regler om rett til prisavslag etter standardiserte satser i avbruddstilfellene (§ 27 d og § 27 f). Satsene for kompensasjon er satt relativt høyt. Mindretallet er ikke enig med flertallet i at dette gir uttrykk for en urimelig overkompensasjon til forbrukerne. Å oppleve langvarige strømvavbrudd medfører en ulempe for de fleste forbrukere som går langt utover den rent økonomiske reduksjonen i verdien av tjenesten. Jo lengre avbruddet blir, jo mer tyngende oppleves situasjonen for forbrukerne. Mindretallet mener derfor at et system med standardiserte satser for avslag i nettleien som er satt relativt høyt og øker i takt med avbruddenes lengde bør innføres også i Norge.

Det er mindretallets oppfatning at en slik regulering vil medføre at det i enda større grad blir satt fokus på forbrukernes og nettselskapenes rettigheter og plikter ved strømvavbrudd. Mindretallet antar at langt flere forbrukere faktisk vil gå til det skritt å kreve prisavslag fra nettselskapet dersom det innføres standardiserte satser, og at dette er noe som i sin tur vil medføre at nettselskapene vil få et ytterligere incentiv til å forsøke å forebygge og rette opp avbrudd i strømforsyningen på en enda bedre måte enn i dag.

Mindretallet peker på at nettselskapene selv sagt ikke skal måtte kompensere dobbelt for samme avbrudd i form av både utbetaling av prisavslag til forbrukerne og reduksjon i inntektene gjennom KILE-ordningen. Det betyr at nettselskaper som har utbetalt prisavslag må få en tilsvarende reduksjon i KILE-beløpet. Mindretallet kan ikke se noen vesentlige hindringer for at dette skulle kunne la seg gjennomføre i praksis.

—

Gruppens medlemmer fra *Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* vil bemerke følgende angående prisavslag:

Det eksisterer allerede i dag både privatrettslige og offentligrettslige ordninger som gir anledning til direkte eller indirekte kompensasjon ved manglende eller mangelfull levering til strømkundene. Ved lovfesting av individuelle privatrettslige direktekompensasjonsordninger, er det vesentlig at de ikke gir dublerende effekt i forhold til de eksisterende offentligrettslige ordningene. Videre er det helt sentralt at nye ordninger ikke svekker eller ødelegger effekten av den økono-

miske reguleringen av nettselskapene som naturlige monopoler og dermed påfører samfunnet uønskede kostnader. Det er for disse representanter av helt avgjørende betydning at nye bestemmelser ikke fører til en alvorlig svekket økonomisk stilling i nettselskapene, som derigjennom kan føre til svekket leveringskvalitet eller forsyningssikkerhet som et overordnet grunnlag for at et samfunn skal kunne skape verdier og velferd.

NVE innførte med virkning fra 2001 en ordning med økonomiske incentiver for selskapene til å holde samfunnsmessig riktig leveringspålitelighet på sine leveranser – den såkalte KILE-ordningen. KILE har et betydelig økonomisk omfang, med en årlig ramme på nær én milliard kroner. Hovedintensjonen ved dagens ordning er å gi riktige samfunnsmessige signaler, men ikke å gi kompensasjon til enkeltkunder.

KILE-ordningen gir i dag sluttbrukerne automatisk et prisavslag ved avbrudd som varer mer enn tre minutter. Slik ordningen per i dag er utformet gis det imidlertid ikke individuelle kompensasjoner til forbrukere, men ordningen medfører en reduksjon av nettselskapenes tillatte inntekter. Reduksjonen i nettselskapets tillatte inntekt medfører at tariffene til kundene blir lavere enn hva de ville vært uten avbrudd, og dermed gis forbrukerne indirekte en kompensasjon for avbrudd. Ordningen omfatter kun feil og hendelser i høyspenningsnettet, som medfører avbrudd hos en eller flere kunder. Avbrudd som skyldes feil og hendelser i lavspenningsnett (under 1000 Volt) gir i dag ikke grunnlag for reduksjon av nettselskapenes inntektsrammer.

For forbrukeren er dagens KILE-ordning lite synlig. Dette kommer først og fremst av at en ikke vil se en tariffreduksjon direkte som følge av avbrudd. Dette skyldes blant annet at dagens tariff ikke er satt til et «nullavbruddsnivå». Det vil si at det først er når leveringspåliteligheten kommer under et visst nivå (det nivået som dagens tariff er tilpasset) at dette vil gi lavere tariffer. Et annet forhold er at det ikke vil kompenseres direkte til den eller de forbrukere som har opplevd avbruddet men derimot tilfalle alle kundene til nettselskapet.

Disse medlemmene vil påpeke at en prisavslagsregel for avbrudd med standardiserte satser slik mindretallet fra Forbrukerrådet og Forbrukerombudet ser for seg ordningen, reelt sett ikke vil være en ordning med prisavslag. Dersom den skal ha noe reelt innhold i form av et vesentlig beløp for kunden, snakker man derimot om en objektiv regel om kompensasjon for avbrudd i net-

tjenesten. Det konstateres at forslaget fra medlemmene fra Forbrukerrådet og Forbrukerombudet til prisavslagsregel med standardiserte satser er svært lik bestemmelsen i den finske Elmarknadslagen § 27 e om «Standardsättning på grunn av avbrott i nåttjensten». En slik innføring av en direktekompensasjon i tillegg til KILE-ordningen vil etter disse medlemmenes syn imidlertid kunne bli en «dobbelkostnad» for nettselskapene ved avbrudd i nettjenesten, dersom det ikke gjøres fradrag i «prisavslaget» for den kompensasjon forbrukeren får gjennom KILE-ordningen. Dette vil kunne ha uheldige virkninger for incentivene i den økonomiske reguleringen. Det vil kunne medføre at nettselskapene vil legge for høy vekt på å hindre avbrudd og dermed ha et høyere kostnadsnivå enn det som anses samfunnsmessig optimalt, noe som igjen vil medføre høyere tariffen til kundene. Det kan altså medføre en økning i tariffen som er høyere enn det nytten av økt leveringspålitelighet er. Disse medlemmer har merket seg at medlemmene fra Forbrukerrådet og Forbrukerombudet ikke ønsker dobbelkompensasjon, men at de i motsetning til disse medlemmers syn mener at utbetalte prisavslag etter deres forslag skal trekkes fra nettselskapenes KILE-kostnad.

Det antas at bakgrunnen for forslaget om lovfesting av prisavslagsregler ikke kommer som følge av at det fra forbrukernes side er behov for en høyere leveringspålitelighet i Norge, men heller som en følge av at den enkelte forbruker skal få en individuell kompensasjon. Det kan i den forbindelse nevnes at leveringspåliteligheten ifølge NVEs avbruddstatistikk har bedret seg de senere år. Det kan også nevnes at en landsomfattende spørreundersøkelse som ble gjennomført av SINTEF og SNF i 2001/2002 har kartlagt hvordan ulike sluttbrukere opplever leveringspåliteligheten. Respondentene på undersøkelsen synes å være relativt godt fornøyd med dagens pålitelighetsnivå, hva angår antall avbrudd. Så mange som 92,4 % av husholdningsrespondentene mener antall avbrudd er «Veldig lavt», Lavt», eller «Moderat». Tilsvarende tall for industrirespondentene er 80,2 %. Dermed vil det etter disse medlemmenes syn være mer hensiktsmessig å vurdere endringer i dagens KILE-ordning, slik at den i større grad blir en direktekompensasjonsordning, enn å innføre en egen prisavslagsregel. Det presiseres imidlertid at disse medlemmene ikke er imot prisavslagsregler i tråd med flertallets forslag. Disse medlemmene mener likevel at det bør fremgå eksplisitt av lovforslaget at prisavslag ikke

skal kunne kreves for den del som kompenseres gjennom annet offentligrettslig regelverk (per i dag KILE-ordningen).

NVE vil som en del av prosjektet «Fremtidig regulering», som er en evaluering av den gjeldende økonomiske reguleringen av nettvirksomheten, gjennomføre en evaluering av dagens KILE-ordning og vurdere endringer av denne. Et av de forholdene som vil bli vurdert er å endre ordningen mer i retning av en direktekompensasjonsordning. Det vil også bli vurdert om flere aspekter ved leveringskvalitet vil kunne innlemmes i ordningen. Etter OED, NVE og EBLs syn vil målsettingene med den foreslåtte prisavslagsordningen i større grad kunne oppnås gjennom endringer i KILE-ordningen. En vil da også sikre at konsekvensene i forhold til den øvrige økonomiske reguleringen (som også omfatter konsekvensene for forbrukerne) blir vurdert i tilstrekkelig grad. Disse medlemmene mener derfor at lovteksten eksplisitt også skal ta høyde for en videreutvikling av KILE-ordningen, som vil være en langt mer kostnadseffektiv måte å behandle denne problemstillingen.

En videreutvikling av KILE-ordningen til å bli en rent objektiv direktekompensasjonsordning vil etter disse medlemmenes syn innebære en administrativt mye enklere ordning enn prisavslagsregler, som også er betydelig enklere for forbrukeren enn flertallets forslag om å la prisavslagsregler også omfatte avbrudd i nettjenesten. Disse medlemmer vil peke på at det etter kjøpsrettslige prinsipper forutsettes en vurdering av hvert enkelt avbrudds betydning for den individuelle forbruker, og i mangel av dette en vurdering av avbruddets varighet opp mot hva som objektivt sett er rimelig å forvente av nettjenesten. Dette vil påføre forbrukerne kostnader og tidsbruk ved å fremme sine krav og nettselskapene økte kostnader ved mer individuell kundebehandling.

Disse medlemmer vil også fremheve enkelte ytterligere innvendinger som kan gjøres gjeldende mot en prisavslagsordning som forutsetter individuell saksbehandling.

For det første kan det synes uklart hva som etter samfunnsmessig vurdering skal kunne forventes av nettjenestens tilgjengelighet. Det synes for disse medlemmer klart at forbrukeren ikke kan forvente en 100 % avbruddsfri nettjeneste til enhver tid. Det må tas hensyn til nettselskapenes behov for både varslede og ikke-varslede arbeider som kan forutsette nødvendige utkoblinger av nettjenesten. Arbeidsgruppens vurderinger av mangelsbegrepet og forholdet til NVEs forskrift

om leveringskvalitet vil her være sentralt.

For det annet er det et generelt poeng at ved en prisavslagsregel kontra en individuell KILE-ordning at både forbrukeren og nettselskapet ved den sistnevnte løsning unngår vanskelige bevismessige spørsmål med hensyn til for eksempel varigheten av avbrudd; er det forbrukerens eller selskapets opplysninger om dette som skal legges til grunn? Hva skal man kreve av forbrukeren med hensyn til å rapportere feil og avbrudd? Skal også avbrudd som rammer fritidseiendommer som eies av forbrukere ha prisavslag selv om eiendommen ikke var i bruk på avbruddstidspunktet dersom dette i det hele tatt ble oppdaget av nettselskapet eller av forbrukeren?

I denne sammenheng kan det også pekes på at det i dag i liten grad foretas feil- og avbruddsmåling i lavspenningsnettet. Sistnevnte forhold er en av grunnene til at gjeldende KILE-ordning ikke ble individuelt orientert, slik NVEs intensjon med ordningen opprinnelig var. Per i dag skal nettselskapene ha oversikt over hvilke sluttbrukere (også kunder tilknyttet i lavspenningsnettet) som berøres av feil og hendelser i høyspenningsnettet. Dette tilrettelegger for en videreutvikling av KILE-ordningen i retning av individuell kompensasjon.

Disse medlemmene vil i denne sammenheng peke på at Stortinget ved behandlingen av Dokument nr. 8:139 (2001-2002), Innst. S. nr. 138 (2002-2003) påla Regjeringen i forbindelse med den varslede gjennomgangen av nettarriffene å vurdere forslag om ulike modeller for finansiering av en frivillig ordning med toveiskommunikasjon mellom strømkunde, kraftleverandør og nettselskap. En slik gjennomgang ble fremlagt for Stortinget ved St.meld. nr. 41 (2002-2003) Om tariffar for overføring av kraft og tovegskommunikasjon, jf. Innst.S. nr. 66 (2003-2004). Disse medlemmene vil påpeke at en gradvis innføring av toveiskommunikasjon vil muliggjøre en rettferdig, treffsikker og mindre kostnadskrevende løsning enn individuelt fastsatte prisavslag for avbrudd.

På bakgrunn av ovenstående mener disse medlemmene at den foreslåtte prisavslagsregelen bør være sekundær i forhold til den kompensasjon KILE-ordningen gir. Dette bør fremgå klart av lovteksten, og også være utformet slik at en eventuell videreutvikling av KILE-ordningen kan tas hensyn til uten at det oppstår behov for endringer i de foreslåtte lovreglene.

18.4 Erstatning

18.4.1 Oversikt

For at en kontraktspart skal få rett til erstatning, må det foreligge et ansvarsgrunnlag, være adekvat årsakssammenheng mellom det ansvarsbetingede forhold og skaden, samt at den inntrådte skaden må medføre et økonomisk tap. Reglene om erstatning i kontrakt har en reparativ funksjon: Kreditor skal få kompensasjon for det tap han er påført pga. kontraktsbruddet. Reglene har også en preventiv funksjon: Vissheten om at kontraktsbrudd kan medføre økonomisk ansvar, kan skape et oppfylleelsespress og motivere til korrekt oppfyllelse av kontrakten. Erstatningsreglene bestemmer hvem som skal bære den økonomiske risikoen for et tap. Det kan i den sammenheng være grunn til å se hen til hvilke muligheter partene har til å pulverisere tapet gjennom prisfastsettelse eller på annen måte.

I forbrukerkjøpsloven har man valgt ulik ansvarsregulering i forhold til mangler, hvor det er et objektivt ansvar, og forsinkelse, hvor selgeren har et kontrollansvar, jf. henholdsvis § 33 og § 24. Som det fremgår av kapittel 15.2 ovenfor, har arbeidsgruppen lagt til grunn at det er mest naturlig å anse avbrudd i overføringen av elektrisk energi som mangel. Arbeidsgruppen har vurdert om erstatningsreglene burde være forskjellige ved avbrudd og spenningsfeil, men har kommet til at det mest hensiktsmessige vil være en felles regulering. Det er blant annet lagt vekt på at det er mye de samme årsaksfaktorene som kan lede til henholdsvis avbrudd og spenningsfeil. En og samme begivenhet, f.eks. en teknisk svikt, kan i noen tilfelle medføre spenningsfeil, mens den i andre tilfeller kan resultere i avbrudd. Den løsningen gruppen har valgt på dette punktet, harmonerer for øvrig godt med klassifikasjonen av avbrudd som mangel.

I kjøpsloven er kontrollansvaret knyttet til sontringen mellom direkte og indirekte tap, slik at ansvaret bare omfatter tap som faller inn under den første kategorien. Dekning av indirekte tap fordrer at selgeren har utvist skyld eller hefter etter reglene om såkalt tilsikringsansvar, jf. § 40 tredje ledd. Dette skillet er ikke fulgt opp i forbrukerkjøpsloven, jf. § 24 femte ledd, jf. § 52. Man har dermed fått en lik regulering av erstatningsutmålingen for ansvar for forsinkelse og mangler, hvilket innebærer en betydelig forenkling som synes godt begrunnet i forbrukerforhold. Arbeidsgruppen går inn for en tilsvarende regulering i forhold

til levering av elektrisk energi, se nærmere kapittel 18.4.3.1. Produktskader som følge av mangler er særskilt regulert i forbrukerkjøpsloven § 34. Bestemmelsen er et resultat av at man opphevet skillet mellom direkte og indirekte tap, og avgrensningen i første ledd svarer til kjøpslovens sontring mellom direkte og indirekte tap i § 67 annet ledd bokstav d. Produktskader er typiske skadetilfeller som følge av spenningsvariasjoner, og spørsmålet om grensen for ansvar for produktskader blir behandlet nærmere nedenfor i punkt 18.4.3.2. Arbeidsgruppen minner for øvrig om at reglene i produktansvarsloven om såkalt sikkerhetsmangel vil supplere den foreslåtte reguleringen, jf. dens § 1-1 annet ledd. Produktansvarslovens regler gjelder imidlertid kun ved spenningsfeil, ikke ved avbrudd.¹⁰

Arbeidsgruppens forslag til regulering omfatter ikke ansvar for personskade, jf. forbrukerkjøpsloven § 52 annet ledd bokstav a og forslag til ny § 7-10 tredje ledd tredje punktum i energiloven. Ansvaret for personskade reguleres av det alminnelige deliktsansvaret og produktansvarsloven. Forbrukerkjøpsloven inneholder også en avgrensning mot tap i forbrukerens næringsvirksomhet, se forbrukerkjøpsloven § 52 annet ledd bokstav b og forslaget. Arbeidsgruppen mener at den samme avgrensningen bør gjelde ved overføring av elektrisk energi, jf. forslag til ny § 7-10 tredje ledd tredje punktum i energiloven.

Etter forbrukerkjøpsloven § 52 første ledd annet punktum har forbrukeren bare krav på erstatning for tap «en med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av kontraktsbruddet».

Bestemmelsen svarer til kjøpsloven § 67 første ledd annet punktum, som bygger på det generelle adekvansprinsippet. Arbeidsgruppen har ikke funnet at det er forhold ved avtaler om levering av elektrisk energi som tilsier en annen regulering. Forslaget til ny § 7-10 annet ledd annet punktum i energiloven bygger således på den tilsvarende adekvansreguleringen i kjøpsloven og forbrukerkjøpsloven.

Heller ikke i forhold til reglene om forbrukerens tapsbegrensningsplikt og lemping, har arbeidsgruppen funnet grunn til å foreslå en annen regulering enn den som følger av forbrukerkjøpsloven § 54.

Arbeidsgruppen vil nedenfor først drøfte spørsmålet om hvilke ansvarsregler som bør gjelde ved overføring av elektrisk energi (kapittel 18.4.2). Drøftelsen vil primært knytte seg til hvil-

ken form for ansvar som vil gi den mest hensiktsmessige reguleringen av denne kontraktstypen. Arbeidsgruppen vil deretter (kapittel 18.4.3) drøfte hvilke regler som bør gjelde for erstatningsutmålingen. I relasjon til både ansvars- og utmålingsspørsmålet finner arbeidsgruppen det naturlig å ta utgangspunkt i de reglene som gjelder for forbrukerkjøp. I noen grad vil det derfor bli redegjort for disse reglene og de hensynene som ligger bak dem.

18.4.2 Ansvarsgrunnlag

18.4.2.1 Gjeldende ulovfestet rett

Skyldregelen er den grunnleggende ansvarsregelen i kontraktsforhold, som vil gjelde med mindre det er særskilte holdepunkter for noe annet. I henhold til rettspraksis og teori vil den som skal frembringe en generisk bestemt ytelse, ha et objektivt misligholdsansvar med unntak for mislighold som skyldes force majeure. Med force majeure siktes det tradisjonelt til utenfrakommende, ekstraordinære og for partene upåregnelige begivenheter.¹¹ Det sentrale lovgrunnlaget for regelen var kjøpsloven av 1907 §§ 24 og 43 tredje ledd.

I nyere kontraktslovgivning har det såkalte kontrollansvaret etter hvert blitt dominerende, også for en rekke specieytelser. Etter mønster av kjøpsloven § 27 første ledd er det innført i håndverkertjenesteloven § 28, jf. § 29, forbrukerkjøpsloven § 24 (forsinkelse), avhendingslova § 4-5, jf. § 4-14, husleieloven § 2-13, åndsverkloven § 39 e, bustadoppføringslova § 18, jf. § 11 bokstav c og § 35 og finansavtaleloven § 42 første ledd (forsinkelse av betalingsoverføring). På denne bakgrunn er det nå noe usikkert hva som gjelder for de ulovfestede tilfellene. Hagstrøm fremholder at

«[d]et må være rimelig klart at kontrollansvaret på uregulerte områder har avløst det objektive ansvaret med unntak for force majeure for så vidt gjelder *generisk* bestemte forpliktelser».

Han tilføyer samme sted at dette neppe innebærer noen systemendring.¹²

Når det særskilt gjelder overføring av elektrisk energi, er det på det rene at det i alle fall i en viss utstrekning gjelder et objektivt ansvar etter de ulovfestede reglene om farlig bedrift.¹³ Den

¹⁰ Jf. Ot.prp. nr. 72 (1991-92) s. 28 annen spalte.

¹¹ Se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 266.

¹² Se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 70 og 503.

¹³ Se nærmere om gjeldende rett i Ot.prp. nr. 72 (1991-92) s. 28 til 30. Proposisjonen gjaldt bl.a. utvidelse av produktansvarsloven til å gjelde elektrisk energi pga. produktansvarsdirektivet artikkel 2.

sentrale høyesterettsdommen på området er inn tatt i Rt. 1932 s. 416, og gjelder brannskader som følge av at høyspentstrøm kom inn på lavspennet nettet. Høyesterett uttalte (s. 418):

«Jeg antar at Lørenskogs Elektricitetsverk maa gjøres ansvarlig for skaden, uten at det kommer i betraktning om verkets vedkommende har gjort sig skyldig i noget uaktsomt forhold. Ved bedrifter med sterkstrømsledninger er der et saa sterkt risikomoment at jeg finner det rimelig, at de kommer inn under ansvar for farlig bedrift, saaledes som dette ved rettspraksis i de senere aar er fastslaaet i en rekke tilfelle. Lørenskogs Elektricitetsverk er ikke bare formidler av elektrisk strøm, men denne blir nedtransformert ved verkets anlegg, og en feil ved denne transformering maa verket være ansvarlig for. Jeg finner det klart at verket maa ha ansvar overfor en utenforstaaende tredjemann. Imidlertid mener jeg at de skadelidende maa kunne kreve erstatning uten hensyn til at de er abonnenter paa elektrisk strøm. De har bestilt lavspent strøm, men har ikke risikoen ved at verket feilaktig leverer høispent strøm. Risikoen herfor maa være abonnenten uvedkommende og paahviler verket. Skaden maa tilsvares av verket uten hensyn til om skadelidende har sikret sig ved forsikring.»

I den såkalte Hesjetråddommen, Rt. 1933 s. 475, la Høyesterett til grunn «at drift av sterkstrømsledning henregnes under saadanne «farlige bedrifter» som etter vår rettspraksis maa bære ansvar for bedriftsulykker uten hensyn til subjektiv skyld». Nettselskapenes ulovfestede objektive ansvar må likevel regnes som relativt upraktisk, ettersom Høyesterett i dommen i Rt. 1964 s. 838 aksepterte ansvarsfraskrivelsene i standardvilkårene for strømlevering. Det er imidlertid ikke gitt at Høyesterett ville ha vurdert ansvarsfraskrivelsene på samme måte i dag.¹⁴

Som gjennomgåelsen ovenfor viser, står det som noe uklart i hvilken grad nettselskapene etter ulovfestet rett har et objektivt ansvar. Dette er for øvrig et område hvor regulering i standardkontrakt er helt dominerende i praksis, slik at den ulovfestede bakgrunnsretten sjelden får betydning på annen måte enn som et moment ved tolkningen av ansvarsbestemmelsene i kontrakten, eller som et moment ved vurderingen av om en ansvarsfraskrivelse står seg. Ved utforming av ny

lovgivning er det imidlertid av interesse å se hen til både den ulovfestede retten og kontraktspraksis på området.

18.4.2.2 Standard nettleieavtale og standard tilknytningsavtale

I standard nettleieavtale § 12-1 er ansvaret for direkte skader og tap regulert på følgende måte:

«Nettselskapet er ansvarlig for direkte skade og tap som den elektriske kraft forårsaker, samt for direkte skader og tap som skyldes avbrudd, driftsstans og innskrenkninger i driften. Dette gjelder likevel ikke så langt nettselskapet godtgjør at skaden eller tapet skyldes årsaker utenfor hans kontroll, som han ikke med rimelighet kunne ventes å unngå eller overvinne følgene av.

Ansvarsfrihet gjelder så lenge hindringen virker. Faller hindringen bort, kan ansvaret gjøres gjeldende dersom nettselskapet unnlater å stille ytelsen til disposisjon i henhold til kontrakten.

Nettselskapet utbedrer alle skader og feil på det elektriske anlegg så hurtig som mulig.»

Reguleringen bygger på det såkalte kontrollansvaret, se nærmere om dette nedenfor i kapittel 18.4.2.4. For at forbrukeren skal få dekket indirekte skader og tap, må det foreligge skyld, jf. § 12-2.

I standard tilknytningsvilkår § 8-1 er ansvaret for direkte skader og tap regulert på følgende måte:

«Nettselskapet er ansvarlig for direkte skade og tap som tilknytningen av den elektriske installasjonen til distribusjonsnettet forårsaker. Dette gjelder likevel ikke så langt nettselskapet godtgjør at skaden eller tapet skyldes årsaker utenfor hans kontroll, som han ikke med rimelighet kunne ventes å unngå eller overvinne følgene av. Det vises for øvrig til § 1 og til ansvarsbestemmelser i standard nettleieavtale.

Nettselskapet er ikke ansvarlig for skader eller tap som kan oppstå ved rettmessig inn- og utkobling.»

Også i standard tilknytningsvilkår er ansvar for indirekte tap betinget av skyld, jf. § 8-2.

18.4.2.3 Rettsstillingen i de øvrige nordiske land

Det er i kapittel 11 ovenfor redegjort for rettsstillingen i de øvrige nordiske land. I det følgende

¹⁴ Se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 645, som uttaler: "Det er ikke opplagt at disse fraskrivelsene kan anses holdbare". Det finnes uttalelser i samme retning i Ot.prp. nr. 72 (1991-92) s. 29 annen spalte.

presenterer vi noen hovedpunkter om erstatningsreglene i disse landene.

I *Sverige* er det fastsatt egne erstatningsbestemmelser i ellagen kapittel 11, som er begrenset til forbrukerforhold. Den mest sentrale erstatningsbestemmelsen er fastsatt i § 10: Dersom overføringen avbrytes uten at det beror på forbrukerens «försømmelse» og uten at nettkonsekvensen har rett til å avbryte leveransen i medhold av § 7 (avbrudd av elsikkerhetsgrunner m.m.), har forbrukeren krav på erstatning fra nettselskapet i henhold til en regel om kontrollansvar. I tillegg til dette er det gitt noen særlige ansvarsregler i §§ 8 og 9 myntet på bestemte typetilfeller.

Erstatning i medhold av ellagen kapittel 11 §§ 8 til 10 omfatter erstatning for utgifter og inntektsbortfall samt annet tap som følge av avbruddet, jf. § 11 første ledd. Kravet på erstatning kan lempes, jf. § 11 annet ledd.

Ansvar for skade som følge av spenningsfeil er ikke underlagt en særskilt kontraktsrettslig lovregulering, og forbrukerne er henvist til å søke erstatning etter de alminnelige erstatningsreglene i ellagen kapittel 10.

I *Finland* har en forbruker krav på erstatning for direkte tap han lider som følge av mangel, mens erstatning for visse typer indirekte tap forutsetter skyld, jf. elmarknadslagen (1995/386) § 27 e. For avbrudd som varer i minst 12 timer, inneholder § 27 f en bestemmelse om standarderstatning som bygger på et kontrollansvarskriterium. Hvis nettselskapet utbetaler slik standarderstatning, kan forbrukeren ikke i tillegg kreve prisavslag etter lovens § 27 d for samme avbrudd, jf. § 27 f fjerde ledd.

I *Danmark* må ansvarsspørsmålene løses på grunnlag av købelovens bestemmelser og eventuell avtaleregulering, jf. punkt 11.4.3 ovenfor. De har der en bestemmelse om objektivt erstatningsansvar med force majeure-unntak, som kan fravikes også i forbrukerforhold.

18.4.2.4 Kort presentasjon av ansvarsfigurene objektivt ansvar og kontrollansvar

Rent objektivt ansvar innebærer at realdebitor (her nettselskapet) blir ansvarlig alene som følge av forsinkelse eller mangel gitt at de øvrige betingelsene for erstatning er oppfylt (økonomisk tap og adekvat årsakssammenheng), jf. for eksempel forbrukerkjøpsloven § 33 første ledd.

Fastleggingen av kontrollansvarets rekke-

vidde beror prinsipielt på en tolkning av de enkelte bestemmelsene om ansvaret. Bestemmelsene er likevel bygget over samme lest som kjøpsloven § 27 første ledd. I forarbeidene til de ulike bestemmelsene er det også i betydelig grad vist til kjøpslovens forarbeider ut fra et ønske om regelharmonisering.

Som utgangspunkt er kontrollansvaret et objektivt ansvar. For å unngå ansvar må realdebitor godtgjøre at fire vilkår er oppfylt, se for eksempel kjøpsloven § 27 første ledd. Realdebitor må godtgjøre 1) at det foreligger en «hindring» for å oppfylle kontraktsmessig, 2) som han «ikke med rimelighet kunne ventes (...) å unngå eller overvinne følgene av», 3) at han «ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt [hindringen] i betraktning på avtaletiden», og 4) at hindringen er «utenfor hans kontroll».¹⁵

Kontrollansvarsregelen er i realiteten en kombinasjon av en objektiv og en subjektiv ansvarsregel: Realdebitor har et rent objektivt ansvar for hindringer innenfor kontrollsfæren, mens han har et alminnelig skyldansvar for hindringer utenfor. Et svært sentralt spørsmål blir derfor hvordan man skal avgrense kontrollsfæren.

Det synes å herske bred enighet om at de klassiske tilfellene av force majeure, slik de er definert i de fleste rettssystemer, ligger utenfor kontrollsfæren.¹⁶ I forhold å avgjøre grensetilfellene, kan det stilles opp to ulike modeller for å fastlegge kontrollsfæren. En mulighet er å anlegge et strengt *årsaksperspektiv*. I dette perspektivet blir det avgjørende om hindringen direkte eller indirekte kan tilbakeføres til noe realdebitor har foretatt seg. Her må hindringen således skyldes omstendigheter som kommer utenfra, for å kunne kvalifisere til ansvarsfritak. Et annet alternativ er å anlegge et noe mildere *kontrollperspektiv*. For at en hindring skal falle innenfor kontrollsfæren, må det etter dette alternativet også kreves at realdebitor skal ha hatt mulighet til å påvirke hendelsesforløpet. I juridisk teori er meningene delte om man skal anvende et strengt årsaksperspektiv eller det noe mildere kontrollperspektivet.¹⁷ Arbeidsgruppen har ikke foranledning til å ta noe konkret standpunkt til dette tolkningsspørsmålet.

¹⁵ For en nærmere redegjørelse for kontrollansvarsregelen, se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002, s. 480 flg. og Krüger: Norsk kontraktsrett, Bergen 1989 s. 799 flg.

¹⁶ Se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 487 med videre henvisninger.

¹⁷ Se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 488 og 499.

18.4.2.5 Arbeidsgruppens vurdering av ansvarsspørsmålet – oversikt

Arbeidsgruppen skal i det følgende drøfte spørsmålet om hvilken ansvarsregel, utover skyldregelen, som skal gjelde for nettselskapenes erstatningsansvar overfor forbrukere. Etter arbeidsgruppens syn er det grunn til å vurdere tre ansvarsmodeller nærmere: Rent objektivt ansvar, kontrollansvar og objektivt ansvar med spesifiserte unntak. I dette ligger det at arbeidsgruppen ikke ser det som aktuelt å falle ned på en regel om objektivt ansvar med et generelt utformet unntak for force majeure. Dette henger bl.a. sammen med at force majeure-begrepet etter gruppens syn ikke gir en klar nok avgrensning av ansvaret, at denne ansvarsmodellen ikke er benyttet i standardkontraktene på området, og at den heller ikke er valgt i nyere kontraktslovgivning.

18.4.2.6 Rent objektivt ansvar

Siden forbrukerkjøpsloven § 33 inneholder en bestemmelse om rent objektivt ansvar for mangler, er det naturlig først å drøfte om en slik regel også bør gjelde ved overføring av elektrisk energi.

I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven anføres følgende argumenter for å innføre et objektivt ansvar:¹⁸ 1) Et rent objektivt ansvar medfører ikke noen særlig skjerpelse av selgeransvaret i mangelstilfellene sammenlignet med gjeldende rett, 2) innføringen av objektivt ansvar medfører en betydelig forenkling som i større grad vil bidra til å gi kjøperne rett i de tilfellene de har rett, 3) ved urimelige utslag kan ansvaret lempes og 4) en regel om rent objektivt ansvar synes å fungere tilfredsstillende i Finland, jf. konsumentskyddslagen kap. 5 § 20. Utfra arbeidsgruppens mandat er det naturlig å se nærmere på hvordan disse argumentene stiller seg i forhold til overføring av elektrisk energi.

Det første spørsmålet er *i hvilken grad et rent objektivt ansvar vil medføre en skjerpelse av ansvaret i forhold til gjeldende rett.*

Som det fremgår av gjennomgangen i kapittel 18.4.2.1, har nettselskapene i alle fall i en viss utstrekning et ulovfestet objektivt ansvar. Dersom man tar utgangspunkt i dette, kan det hevdes at en lovfesting av et objektivt ansvar neppe innebærer noen vesentlig skjerpelse av gjeldende ulov-

festet rett. I standard nettleieavtale og standard tilknytningsvilkår er det imidlertid lagt til grunn et kontrollansvar, slik at det i praksis er kontrollansvarsregelen som i dag er dominerende på området. Med et slikt utgangspunkt blir problemstillingen dermed langt på vei den samme som ved innføringen av ny forbrukerkjøpslov; man har et kontrollansvar for direkte tap, og vurderer å innføre et rent objektivt ansvar for alle tapsformer. Departementet uttalte følgende om dette:

«Som påpekt av utvalget synes spørsmålet om det foreligger hindringer som bør fritta selgeren, å være langt mer hypotetisk i mangelstilfellene enn i forsinkelsestilfellene, jf. NOU 1993: 27 s. 92. Departementet er enig i dette. Behovet for en regel om kontrollansvar synes dermed mindre. Også i høringen er det kommet merknader om at kontrollansvaret ved mangler ikke er særlig praktisk. I tillegg passer ikke kontrollansvaret like godt ved alle former for mangler, jf. NOU 1993: 27 s. 92. Departementet legger videre vekt på at forslaget om objektivt ansvar har fått bred støtte under høringen.

Enkelte høringsinstanser har vært inne på faren for at et objektivt ansvar kan bli for strengt. Kontrollansvarsregelen legger opp til en nyansert løsning av spørsmålet om det foreligger ansvar for selgeren.

Etter departementets syn vil et unntaksfritt objektivt ansvar ikke innebære noen særlig skjerping av selgeransvaret i mangelstilfellene sammenlignet med gjeldende rett. Departementet vil peke på at kontrollansvaret allerede i dag, så langt selgerens kontrollsfære rekker, er rent objektivt. Dette rent objektive ansvaret utstrekkes ytterligere gjennom det doble kontrollansvaret, jf. i dag kjøpsloven § 27 annet ledd. En endring av reglene om ansvarsgrunnlaget vil derfor bare få betydning i tilfeller hvor årsaken til mangelen ligger utenfor selgerens og vedkommende tredjepersons eller leverandørs kontrollsfære, og hvor selgeren heller ikke har utvist feil eller forsømmelse eller tilsi-kret vedkommende egenskap mv., jf. kjøpsloven § 40 tredje ledd bokstav a og b. Selv når disse forutsetningene er oppfylt, er forskjellen begrenset. Det skyldes for det første at kjøperens utgifter til retting allerede i dag i visse tilfeller er erstatningsmessige på et rent objektivt grunnlag. For det andre vil kompensasjon i form av prisavslag ofte være mer aktuelt enn erstatning. For å kunne kreve prisavslag er den objektive verdireduksjonen tilstrekkelig grunnlag for kompensasjon. Det må også tas med i betraktningen at erstatningsansvaret etter kjøpsloven ikke dekker personskader, og

¹⁸ Se Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 140.

at selgeren bare har plikt til å erstatte tap som han eller hun med rimelighet kunne forutse. Departementet vil også peke på at det for at erstatning skal bli aktuelt, må foreligge en mangel. Særlig ved salg av brukte gjenstander vil det i en del tilfeller ikke bli aktuelt med erstatning fordi det ikke foreligger noen mangel. Det samme kan være tilfellet ved kjøp av nye gjenstander. I mer spesielle tilfeller kan det også bli spørsmål om lemping av ansvaret, jf. utkastet § 41 annet ledd.

Et rent objektivt ansvar for selgeren vil etter departementets forslag i utgangspunktet ikke lenger være avgrenset til de direkte tapene, slik ordningen er etter kjøpslovens kontrollansvarsregel, jf. nedenfor under punkt 3.18.4.3. Etter departementets oppfatning har dette likevel begrenset betydning. Tap som regnes som indirekte etter kjøpsloven, vil sjeldnere oppstå i forbrukerkjøp. Når det gjelder tap i næring, foreslår departementet at slike tap ikke skal kunne kreves erstattet etter forbrukerkjøpsloven, selv om det skulle foreligge et forbrukerkjøp.»

Disse betraktningene er langt på vei relevante også i forhold til elektrisk energi. Synspunktene i første avsnitt om at kontrollansvar ved mangler er lite praktisk og at behovet for en kontrollansvarsregel er mindre ved mangelstilfellene enn ved forsinkelsestilfellene, er imidlertid ikke helt dekkende når det gjelder overføring av elektrisk energi. Dette henger sammen med at forhold som typisk resulterer i forsinkelse ved vanlig kjøp (ekstreme værforhold, tredjepersons skadevoldende handling mv.), kan lede til mangel i form av spenningsfeil eller avbrudd ved overføring av elektrisk energi. Etter arbeidsgruppens syn vil således et rent objektivt ansvar for mangler reelt virke strengere ved overføring av elektrisk energi enn ved ordinære kjøp. I denne sammenheng er det også et poeng at en selger ofte vil ha muligheter for å unngå at en oppstått hindring resulterer i kontraktsbrudd, f.eks. ved å benytte en annen leverandør eller treffe andre tiltak som gjør at det kan leveres kontraktsmessig. Nettselskapenes muligheter for å overvinne hindringer vil vanligvis være mindre eller overhodet ikke foreligge, dels fordi de skal prestere en løpende ytelse, og dels fordi deres ytelse er knyttet til nettet (og det ikke eksisterer noe alternativt nett som kan nyttes i ekstraordinære situasjoner).

Som departementet påpeker, vil en endring av reglene om ansvarsgrunnlaget bare få betydning i tilfeller hvor årsaken til mangelen ligger utenfor selgerens og vedkommende tredjepersons eller

leverandørs kontrollsfære, og hvor selgeren heller ikke har utvist feil eller forsømmelse eller tilskrevet vedkommende egenskap mv., jf. kjøpsloven § 40 tredje ledd bokstav a og b. Situasjonen vil være omtrent den samme ved overføring av elektrisk energi. Også departementets påpekning av at erstatningsreglene ikke omfatter personskade, og at selger bare plikter å erstatte påregnelig tap, er relevant og treffende i forhold til avtaler om overføring av elektrisk energi. Det samme gjelder nedtoningen av den praktiske betydningen av å oppheve sondringen mellom direkte og indirekte tap. Følgeskader, utover produktskader som er underlagt en særskilt regulering, vil ofte måtte anses å være oppstått i næringsforhold, og faller således på siden av forbrukerkjøpsloven og den foreslåtte reguleringen i energiloven.

Arbeidsgruppen antar på denne bakgrunn at en innføring av et rent objektivt ansvar for spenningsfeil og avbrudd, reelt ville innebære en skjerping av ansvarsgrunnlaget, i alle fall i forhold til standardavtalenes kontrollansvarsregulering.

I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven ble det videre fokusert på *de retts tekniske fordelene* ved å gå over til et rent objektivt ansvar, og at en klarere og enklere ansvarsregulering kan føre til at kjøperen får rett i flere tilfeller hvor han har rett. Departementet uttalte følgende om dette:¹⁹

«Da en formell skjerping av ansvaret i realiteten ikke er så mye strengere enn dagens selgeransvar, legger departementet stor vekt på fordelene ved å gjøre ansvaret rent objektivt. Dette vil innebære en betydelig forenkling av regelverket ved at både reglene om culpaansvaret og tilsikringsansvaret kan fjernes. Spørsmål om tilsikringsansvar er for øvrig mindre praktisk i forbrukerkjøp, jf. NOU 1993: 27 s. 95 første spalte. Samtidig er reglene om kontrollansvar kompliserte, iallfall for lekfolk.

Departementet legger videre vekt på at en forenkling av ansvarsgrunnlaget trolig i større grad vil bidra til å gi kjøperen rett i de tilfellene han har rett, men hvor det i dag er vanskelig å nå frem overfor selgeren fordi han påberoper seg at det foreligger grunnlag for fritak.

Det kan ikke utelukkes at ansvar i mer spesielle tilfeller kan virke urimelig. Departementet vil imidlertid peke på muligheten for å lempe ansvaret i slike tilfeller.»

Etter arbeidsgruppens oppfatning er dette synspunkter som har gyldighet også når det er tale om

¹⁹ Jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 140.

elektrisk energi. En rent objektiv ansvarsregel er utvilsomt gunstigst rent lovteknisk. Spørsmålet er imidlertid *om en regel om rent objektivt ansvar vil være tilfredsstillende materielt sett.*

Arbeidsgruppen ser klare betenkeligheter ved å innføre en regel som innebærer at nettselskapene får et rent objektivt ansvar for tap som følge av mangelfull leveringskvalitet, herunder avbrudd. For det første synes gruppen ikke det er rimelig at nettselskapene skal bære den økonomiske risikoen for tap som skyldes enkelte typer ekstraordinære, utenforliggende årsaker som f.eks. ekstreme værforhold, krig, terror, sabotasje eller myndighetsvedtak i beredskapssituasjoner. Dette er forhold som ligger klart utenfor det nettselskapene har herredømme over, og som det er vanskelig å ta høyde for gjennom inntektsrammereguleringen. For det andre – og i nær tilknytning til det første – vil et rent objektivt ansvar kunne ha uoverskuelige konsekvenser for selskapene, og i verste fall kunne lede til konkurs med de konsekvenser det har for kundene og samfunnet for øvrig. For det tredje mener arbeidsgruppen at det heller ikke er i forbrukernes interesse å innføre et strengt objektivt ansvar. Faren for konkurs er allerede nevnt. I tillegg vil en så vesentlig skjerping av ansvarsreguleringen måtte få betydning for selskapenes inntektsrammer og derigjennom også for nettleien.

Arbeidsgruppen har på denne bakgrunn kommet til at det ikke bør innføres et rent objektivt ansvar for tap som følge av mangelfull leveringskvalitet. Spørsmålet blir så om man bør innføre et kontrollansvar, eller om man bør ta utgangspunkt i et objektivt ansvar og fastsette nærmere spesifiserte unntak.

18.4.2.7 Kontrollansvar

Forbrukerkjøpsloven inneholder som tidligere nevnt et rent objektivt ansvar for mangler (jf. § 33 første ledd), mens kontrollansvaret ble beholdt i forhold til forsinkelser, jf. § 24. Spørsmålet er om det bør gjelde et kontrollansvar for tilfeller av mangelfull leveringskvalitet, det være seg avbrudd eller spenningsfeil.

Som påpekt ovenfor i kapittel 18.4.2.1, har kontrollansvaret en stund vært på fremmarsj i nyere kontraktslovgivning. Videre har bransjen og Forbrukerombudet i standard nettleieavtale og standard tilknytningsvilkår valgt å bygge på kontrollansvaret, se kapittel 18.4.2.2. Forbrukerombudet har riktignok de siste årene vært i forhandlinger med bransjen for å utvide ansvaret i retning av et

objektivt ansvar. At kontrollansvarsregelen allerede har fått innpass på dette området, kan likevel tale for at denne ansvarsformen også bør benyttes i en eventuell lov. Kontrollansvaret kan også sies å gi en stort sett tilfredsstillende arrondering av årsaksfaktorer nettselskapene ikke bør svare for. Det er videre et poeng at man ved å benytte et kontrollansvar, knytter seg til en ansvarsregulering som allerede er godt etablert i eksisterende lovgivning, og således kan nyte godt av praksis og teori på andre områder hvor denne ansvarsfiguren blir lagt til grunn.

Mot kontrollansvaret kan man særlig anføre at det med sin komplekse oppbygning er lite egnet til å regulere ansvar i forhold til forbrukere, hvor forutsetningen bør være at en uten juridisk bistand noenlunde enkelt skal kunne fastslå sine rettigheter. Kontrollansvarsregelen gjør det mulig for nettselskapet å påberope seg et sett med fire nokså skjønnsmessige fritaksgrunner. Systemet og infrastrukturen for overføring av elektrisk energi er komplisert. Dersom et nettselskap påberoper seg en fritaksgrunn etter kontrollansvarsregelen, vil forbrukerne i mange tilfeller mangle forutsetninger for å overprøve nettselskapets vurdering, fordi de aller fleste forbrukere ikke har inngående kjennskap til de faktiske og rettslige forholdene innenfor kraftsektoren. En kontrollansvarsregel er derfor ikke bare problematisk fordi forbrukerne kan ha vanskelig for å forstå den, men også fordi forbrukere flest ikke har tilstrekkelig kjennskap til faktiske og rettslige forhold innenfor kraftsektoren som kan ha betydning ved anvendelse av kontrollansvarsregelen. Dette, sammen med det forhold at tapenes omfang i de langt fleste tilfeller er av en slik størrelsesorden at det innebærer en uforholdsmessig økonomisk risiko å søke kvalifisert juridisk bistand og eventuelt anlegge søksmål, kan tale for at man velger en ansvarsregel som er enklere og lettere å praktisere.

Det kan videre hevdes at kontrollansvarsregelen ikke gir forbrukerne et tilstrekkelig vern. Som nevnt ovenfor vil nettselskapene i en viss utstrekning være objektivt ansvarlig på ulovfestet grunnlag, og i forbrukerkjøpsloven har man innført et rent objektivt ansvar i mangelstilfellene. I et slikt lys fremstår kontrollansvarsregelen som lite gunstig sett fra forbrukernes side. Kontrollansvarsregelen skaper også en del bevisproblemer, som man kan redusere gjennom en klarere og enklere ansvarsregulering.

Et flertall i arbeidsgruppen bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet

ter, *Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* har kommet til at de ikke vil anbefale kontrollansvaret som ansvarsfigur ved overføring av elektrisk energi. Disse medlemmene har bl.a. lagt vekt på at kontrollansvaret med sin komplekse oppbygning er lite egnet til å regulere ansvar i forhold til forbrukere på et samfunnsområde som i seg selv er komplisert. Flertallet legger i den sammenheng vekt på at det i praksis har vist seg svært vanskelig for forbrukere å gjøre gjeldende et kontrollansvar. Etter flertallets syn er dette et tungveiende moment: Sett fra forbrukernes side er det lite tilfredsstillende med regler som innebærer at det i praksis er vanskelig å få håndhevet sine rettigheter. Disse medlemmene mener at en kontrollansvarsregel samlet sett ikke vil gi forbrukerne et tilstrekkelig rettslig vern.

Et mindretall bestående av medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening mener at det bør gjelde en kontrollansvarsregel både ved avbrudd og ved spenningsfeil. Mindretallets synspunkter og forslag blir nærmere presentert i punkt 18.4.2.9 nedenfor.

18.4.2.8 Objektivt ansvar med spesifiserte unntak

For å forene behovet for enkle og lett praktikable regler med behovet for å gjøre visse innskrenkninger i ansvarets omfang, kan en mulig løsning være et objektivt ansvar men med nærmere bestemte unntak for visse årsaksfaktorer. En slik løsning gjør det mulig å oppstille en ansvarsregel som i strenghet ligger mellom et rent objektivt ansvar og et kontrollansvar.

Generelt er det en vanskelig øvelse å angi uttømmende unntak fra et utgangspunkt om objektivt ansvar. Det kan være vanskelig på forhånd å ha en fullstendig oversikt over forhold og begivenheter som bør fritas for ansvar. Man løper således en risiko for at det i praksis kan oppstå tilfeller som nettselskapene ikke bør hefte for, men som man ikke forutså ved lovforberedelsen. På den annen side mener arbeidsgruppen å ha en rimelig bra oversikt over hvilke forhold som erfaringsvis kan medføre mangelfull leveringskvalitet, slik at det neppe er noe stort problem å identifisere relevante årsaksfaktorer. Samtidig kan det være grunn til å nevne at det i særlige tilfeller vil være mulig å lempe et erstatningsansvar som ellers vil være uforholdsmessig tyngende. Dessuten kan det hevdes at det sett fra nettselskapenes side er bedre med en objektiv regel som oppstiller enkelte unntak, enn en rent objektiv regel, som jo

er forbrukerkjøpslovens løsning når det gjelder ansvaret for mangler. Spørsmålet blir på denne bakgrunn om det lar seg gjøre å formulere visse mer bestemte unntak fra et utgangspunkt om objektivt ansvar som samtidig ivaretar behovet for å få til en rimelig risikoplassering.

I utgangspunktet kan det sies at det er et behov for å gjøre unntak fra et rent objektivt ansvar for utenfrakommende, ekstraordinære årsaksfaktorer som gjør det umulig eller uforholdsmessig tyngende å oppfylle i samsvar med kontrakten. En av de mest praktiske utenfrakommende årsaksfaktorer er *naturfenomener* som ødelegger nettanleggene. I forhold til denne gruppen må man skille mellom årsaksfaktorer nettselskapene kan påregne og ta forholdsregler mot, og de mer upåregnelige og ekstraordinære tilfellene. Etter arbeidsgruppens syn kan det i denne forbindelse være hensiktsmessig å se hen til ordningen med naturskadeerstatning etter lov 25. mars 1994 nr. 7 om sikring mot og erstatning for naturskader (naturskadeloven). Etter § 3 første ledd har en skadelidt krav på erstatning for naturskade fra det såkalte naturskadefondet ved skade på «fast gods» og «løsøre som befinner seg i Norge når eieren bor eller er arbeidstaker i Norge, eller er et selskap, en sammenslutning eller en stiftelse som har sete eller driver næringsvirksomhet her i landet».

Dette gjelder imidlertid bare så langt det ikke er adgang til å forsikre seg mot skaden ved en alminnelig forsikringsordning, jf. § 1 første ledd nr. 1. Loven må her ses i sammenheng med lov 16. juni 1989 nr. 70 om naturskadeforsikring, hvor det følger av § 1 første punktum at ting som er forsikret mot brannskade, også er forsikret mot naturskade, dersom skaden på vedkommende ting ikke dekkes av annen forsikring. Bakgrunnen for ordningen med naturskadefondet er med andre ord den erkjennelse at det er en rekke risiki som det ikke er mulig å forsikre seg mot og som det er umulig eller svært kostnadskrevenende å treffe andre sikringstiltak mot, og at man derfor bør få kompensert tapet gjennom en offentlig ordning.

Retten til erstatning fra naturskadefondet er knyttet til begrepet «naturskade», dvs. «skade som direkte skyldes naturulykke, såsom skred, storm, flom, storflo, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende», jf. naturskadeloven § 4 første ledd. Passusen «skade som direkte skyldes naturulykke» tilsier at bestemmelsen skal tolkes nokså strengt. Det følger for eksempel av forvaltningspraksis at vannskader på bygning som følge av

regnvær under storm ikke faller inn under begrepet naturskade. Av § 4 annet ledd første punktum fremgår det at erstatning ikke ytes for skade som «umiddelbart skyldes lyn, frost (tele) eller tørke». Disse årsaksfaktorene faller således ikke inn under begrepet naturskade.

Etter arbeidsgruppens vurdering bør ikke et nettselskap måtte svare erstatning til forbrukere i de tilfellene det foreligger en naturskade som gir krav på dekning fra naturskadefondet. Det er her tale om årsaksfaktorer som nettselskapet ikke kan forventes å sikre seg mot ved forsikring eller på annen måte, og selskapet bør da heller ikke pålegges å erstatte andres tap som følge av at slike årsaksfaktorer realiserer seg. Arbeidsgruppen foreslår derfor å gjøre et eksplisitt unntak fra det objektive ansvaret for avbrudd eller spenningsfeil som skyldes naturskade som nevnt i naturskadeloven § 4 første ledd. Ved å knytte an til begrepet naturskade i naturskadeloven, oppnår man en gunstig begrepsmessig forankring, fordi man kan trekke på den praksis som knytter seg til forståelsen av begrepet naturskade i naturskadeloven.

Det kan videre reises spørsmål om nettselskapene bør fritas for ansvar dersom årsaken til tapet er *vedtak truffet av myndighetene i ekstraordinære situasjoner*. Reglene om beredskap i energiloven kapittel 6 står her sentralt. Under beredskap og i krig skal kraftforsyningen underlegges Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon, som igjen styres av Olje- og energidepartementet, jf. § 6-1 første og annet ledd. I den grad det oppstår kontraktsbrudd som følge av vedtak eller faktiske handlinger som fattes eller utføres i medhold av denne kompetansen, er det ikke grunnlag for å opprettholde selskapenes kontraktsrettslige plikt til å betale erstatning på objektive grunnlag. Her trer det offentlige inn og overtar styringen for å ivareta fellesskapets interesser i en krisesituasjon, og det vil gi liten mening å innrømme den enkelte forbruker en rett til å forfølge et privatrettslig krav som er utløst av departementets eller regjeringens varetakelse av fellesinteresser.

Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon kan også i fredstid pålegges oppgaver. Dette gjelder ved «skade på kraftforsyningsanlegg som følge av naturgitte forhold, teknisk svikt, terror eller sabotasjeaksjoner, samt i forbindelse med rasjonering etter § 5 A-2», jf. § 6-1 tredje ledd. Opplistingen inneholder, med unntak av teknisk svikt, forhold som etter arbeidsgruppens vurdering bør betinge unntak fra den objektive erstatningsplikten. Selv om den opprinnelige tekniske

svikten ikke kvalifiserer for fritak i seg selv, innebærer imidlertid arbeidsgruppens forslag til regulering at nettselskapet blir fritatt for eventuelle merkostnader som følge av beredskapsmyndighetenes inngripen.

Eventuelle *rasjoneringsvedtak etter energiloven § 5 A-2* retter seg mot nettselskaper, kraftleverandører, produsenter og sluttbrukere. Rasjonering etter energiloven § 5A-2 kan iverksettes når ekstraordinære forhold tilsier det. Forutsetningen er at det foreligger ekstraordinære forhold som umuliggjør oppnåelse av balanse mellom produksjon og forbruk, selv om tilgjengelige markedsmessige løsninger og den systemansvarliges ulike virkemidler benyttes.²⁰ Av dette følger at det i situasjoner hvor rasjonering kan bli iverksatt normalt vil foreligge en situasjon hvor det er en så stor energiknapphet at kraftsystemet vil bryte sammen i løpet av forholdsvis kort tid hvis myndighetene ikke griper inn. Rasjoneringstiltak vil i første omgang kunne innebære pålagt reduksjon av kraftforbruk gjennom kvoter, tvangsmessig utkobling av sluttbrukere eller pålegg til produsenter om tvungen produksjon eller tvungen tilbakeholding av vann i magasinene. Rasjoneringsiltak vil innebære at nettselskapene på grunn av energiknapphet i større eller lengre perioder blir pålagt å iverksette avbrudd i overføringen av elektrisk energi til sluttbrukerne. Nettselskapene har imidlertid ikke et kontraktsfestet ansvar for leveringssikkerheten.²¹ Forbrukerne kan således ikke påberope seg bestemmelsen om objektivt ansvar for avbrudd, fordi det ikke vil foreligge en mangel i forhold til nettselskapene i disse tilfellene. Det er derfor ikke behov for et unntak fra ansvaret for rasjoneringstiltak.

Når det gjelder *terror- og sabotasjeaksjoner*, finner arbeidsgruppen det naturlig at nettselskapet ikke hefter etter det objektive ansvaret. Begrepene er imidlertid ikke nærmere definert i energiloven, og det går heller ikke klart frem av forarbeidene hva som nærmere ligger i dem.²² Med hensyn til terroraksjoner er det etter arbeidsgruppens syn naturlig å se hen til definisjonen av terrorhandling i straffeloven § 147a, som ble gitt ved lov 28 juni 2002 nr. 54 og endret ved lov 20 juni 2003 nr. 45. Paragrafens første ledd lyder slik:

²⁰ Se Ot.prp. nr. 56 (2000-2001) Om lov om endringer i lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (energiloven) s. 46.

²¹ Se punkt 15.2 og 15.3 ovenfor.

²² Se Ot.prp. nr. 60 (1992-1993) Om lov om endringer i lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (energiloven) s. 2.

«En straffbar handling som nevnt i §§ 148, 151 a, 151 b første ledd jf. tredje ledd, 152 annet ledd, 152 a annet ledd, 152 b, 153 første til tredje ledd, 153 a, 154, 223 annet ledd, 224, 225 første eller annet ledd, 231 jf. 232, eller 233 anses som en terrorhandling og straffes med fengsel inntil 21 år når handlingen er begått med det forsett

- a) å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet, som for eksempel lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet, energiforsyning, sikker forsyning av mat eller vann, bank- og pengevesen eller helseberedskap og smittevern,
- b) å skape alvorlig frykt i en befolkning, eller
- c) urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en annen mellomstatlig organisasjon.»

Det er særlig grunn til å legge merke til at handlinger som er begått med det forsett å forstyrre energiforsyningen, er nevnt eksplisitt. Arbeidsgruppen ser klare fordeler ved å benytte straffelovens terrorbegrep i sine lovforslag i stedet for at man i kontraktslovgivningen opererer med et terrorbegrep som i større eller mindre grad fraviker straffelovens. Gruppens lovforslag må således på dette punktet tolkes i lys av bestemmelsen i straffeloven § 147a.

Når det gjelder sabotasjebegrepet, mener arbeidsgruppen at det må ses hen til definisjonen i lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven). I lovens § 3 første ledd nr. 4 er sabotasje definert slik:

«tilsiktet ødeleggelse, lammelse eller driftstopp av utstyr, materiell, anlegg eller aktivitet, eller tilsiktet uskadeliggjøring av personer, utført av eller for en fremmed stat, organisasjon eller gruppering.»

Arbeidsgruppen mener at denne definisjonen synes egnet også i en kontraktsrettslig sammenheng.

Arbeidsgruppen mener videre at det bør gjøres unntak i det objektive ansvaret for kontraktsbrudd som skyldes *krigshandlinger*. Helt klart er dette når det er tale om militære angrep som er direkte rettet mot nettselskapenes anlegg og installasjoner. Etter arbeidsgruppens syn bør imidlertid unntaket også omfatte tilfeller hvor nettselskapets anlegg og installasjoner blir skadet i forbindelse med militære operasjoner som pri-

mært retter seg mot andre mål (f.eks. høyspentledninger som blir kuttet som en konsekvens av kamphandlinger). Utenfor unntaket faller skader som inntreffer under krig, men som ikke kan relateres til militær aktivitet. Selve krigsbegrepet må forstås på grunnlag av gjeldende folkerett til enhver tid.

Arbeidsgruppen mener at det må gjøres unntak for tap som skyldes *vedtak fra systemansvarlig (Statnett SF) i medhold av energiloven § 5A-1*. Statnetts koordinering gjennom systemansvaret omfatter samordning av disposisjonene til de som helt eller delvis eier eller driver nett eller produksjon, markedsplasser, omsettere og sluttbrukere. Koordineringen skal sikre momentan balanse mellom samlet produksjon og forbruk, hensyn tatt til kraftutveksling med omkringliggende kraftsystemer. De beslutninger som systemansvarlig treffer, vil for en stor del være faktiske handlinger som tekniske inn- og utkoblinger av nettanlegg mv. eller beordringer av slike, jf. særlig energilovforskriften § 5A-1 syvende ledd annet punktum som lyder:

«I helt spesielle driftssituasjoner kan systemansvarlig foreta kortvarig tvangsmessig utkobling av forbruk for å opprettholde balansen».

Koordineringen med tilhørende vedtak, særlig i driftsdøgnet, er nødvendig for å hindre at kraftsystemet skal kollapse, med de store samfunnsmessige konsekvenser dette kan ha. Det ville etter arbeidsgruppens syn være lite rasjonelt å innrømme den enkelte forbruker et erstatningskrav i tilfeller hvor tapet er en konsekvens av at den systemansvarlige ivaretar fellesskapets interesse i et velfungerende kraftsystem. I denne sammenheng kan det også nevnes at systemansvarlig kan bli ilagt en kostnad av NVE ved bruk av dette virkemiddelet, jf. forskriften syvende ledd tredje punktum. Dette vil da til en viss grad sikre at systemansvarlig ikke tyr til dette virkemiddelet uten at det er nødvendig av hensyn til kraftsystemet.

Et sentralt spørsmål er om eieren av distribusjonsnettet bør hefte objektivt overfor forbrukerne for *feil som har oppstått andre steder i kraftsystemet* og forplantet seg til nettselskapets kunder. Denne type feil vil typisk ligge utenfor nettselskapets kontroll med den følge at ansvar etter dagens standardkontrakt forutsetter uaktsomhet. Det kan hevdes at det vil være lite rimelig om det lokale nettselskapet må hefte årsaksfaktorer som de ikke har herredømme over og som de ikke har muligheter for å påvirke. På den annen side kan det anføres at det sett fra forbrukernes side ville

være en klar fordel om de kunne forholde seg til sitt lokale nettselskap. Videre må det tas hensyn til at det lokale nettselskapet gjennomgående vil kunne kreve regress av det selskapet som er årsak til feilen (med mindre det sistnevnte selskapet har fraskrevet sitt ansvar). På dette punktet er det en viktig forskjell fra de årsaksfaktorene som er nevnt ovenfor, hvor regressspørsmålet enten er helt uaktuelt eller lite aktuelt i praksis.

Arbeidsgruppens flertall bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet mener at muligheten for å søke regress må tillegges vesentlig vekt. Dersom det i dag forekommer avtaler som begrenser regressadgangen, kan innføring av ny ansvarsmodell i forhold til sluttbrukerne gi grunnlag for å reforhandle kontraktene. *Flertallet* mener utfra dette at de lokale nettselskapene som utgangspunkt bør hefte objektivt for feil som har oppstått andre steder i kraftsystemet. *Mindretallets* synspunkter er inntatt i punkt 18.4.2.9 nedenfor.

Det kan imidlertid reises spørsmål om det bør gjøres et unntak fra det objektive ansvaret hvis tapet skyldes feil som har oppstått i utenlandske kraftsystemer. En slik reservasjon kan i tilfelle begrunnes med at det overfor utenlandske aktører gjerne vil være vanskeligere å få dekket et regresskrav uten å gå veien om en omfattende og tidkrevende prosess. Dersom det i praksis ikke lar seg gjøre å plassere den økonomiske risikoen der den hører hjemme, er det vanskeligere å forsvare at det lokale nettselskapet skal hefte objektivt, ettersom det da må bære det endelige tapet selv. Det kan videre argumenteres med at tilknytningsforholdet mellom det lokale nettselskapet og den utenlandske aktøren er så svak, at det er lite rimelig at det lokale nettselskapet skal kunne bli erstatningsansvarlig for forhold som har oppstått i et utenlandsk nett. Den kontraktsmessige tilknytningen blir så indirekte at det gjennomgående vil fremstå som mer naturlig at eventuelle erstatningskrav fra sluttbrukernes side blir rettet direkte mot den ansvarlige part etter reglene om erstatning utenfor kontrakt. Arbeidsgruppen mener på denne bakgrunn at det lokale nettselskapet ikke bør hefte for mangler som skyldes feil som har oppstått i utenlandske kraftsystemer.

Videre er det grunn til å reise spørsmål om det lokale nettselskapet bør ha objektivt ansvar for tap som skyldes at *tredjepersoner har forvoldt skade eller forstyrrelse på nettselskapets eget nett eller anlegg*. Det kan f.eks. være tale om fly som kutter

kraftledninger, gravemaskiner som kutter kabler, eller andre sluttbrukere som bruker svært strømkrevende apparater. Hensynene vil her være mye de samme som i tilfellene hvor feil som har oppstått andre steder i kraftsystemet, sprer seg til det lokale nettet. Mulighetene for å søke regress står således sentralt. Et særlig moment er at nettselskapene gjennom merking og andre foranstaltninger i noen grad kan redusere risikoen for at denne typen skader skal inntre. I alle fall i tilfeller hvor selskapene ikke har truffet rimelige forholdsregler for å unngå slike skader, synes det rimelig at nettselskapene bør være ansvarlig overfor forbrukerne. Men også utover disse tilfellene mener et *flertall bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* at det gjennomgående vil være rimelig å pålegge selskapet ansvar. Muligheten for å søke regress er allerede nevnt. Dertil kommer at nettselskapene, i den grad de selv må bære det endelige tapet, vil ha en mulighet for å pulverisere erstatningsutbetalinger gjennom nettleien, mens den enkelte forbruker ikke har noen tilsvarende mulighet. En generell økning i erstatningsutbetalingene vil kunne reflekteres i inntektsrammene. Flertallet har etter dette kommet til at det ikke bør gjøres unntak fra det objektive ansvaret for tilfeller hvor tredjeperson har forvoldt skade eller forstyrrelse på nettselskapets nett eller øvrige installasjoner. Når det gjelder mindretallets syn, vises det til punkt 18.4.2.9 nedenfor.

Arbeidsgruppens flertall bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet har ikke funnet grunn til å gjøre unntak fra det objektive ansvaret utover tilfeller hvor tapet skyldes 1) naturskade etter naturskadeloven § 4 første ledd, 2) vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i energiloven § 5A-1, 3) vedtak med hjemmel i energiloven § 6-1, 4) terror- eller sabotasjeaksjoner, 5) krigshandlinger eller 6) feil som har oppstått i utenlandske kraftsystemer. For å unngå eventuelle urimelige utslag, foreslås det at erstatningen kan settes ned dersom den vil virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller og forholdene ellers. Det er også grunn til å minne om at nettselskapets ansvar bare omfatter påregnelige tap, at ansvaret ikke omfatter personskade og at skadelidte har en tapsbegrensningsplikt. Mindretallets synspunkter blir presentert i neste punkt.

18.4.2.9 Synspunkter og forslag fra mindretall

Et mindretall bestående av medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening mener prinsipielt at det bør gjelde en kontrollansvarsregel. Subsidiært mener mindretallet at det bør gjelde en regel om objektivt ansvar med unntak for nærmere spesifiserte force majeure hendelser, og da med mer vidtgående unntak enn det flertallet har foreslått.

Disse medlemmer viser til at kontrollansvaret i dag er lagt til grunn i standard nettleieavtale i tråd med utviklingen i nyere kontraktslovgivning. Dette begrenser etter disse medlemmers syn ansvaret for nettselskapene på en tilfredsstillende måte ettersom et slikt ansvar stort sett gir en tilfredsstillende grensedragnings mot årsaksfaktorer nettselskapene ikke bør svare for. I motsetning til hva som gjelder ved løsørekjøp, har et nettselskap ingen mulighet til å velge kontraktsmotparter mot andre tilknyttede nett. Overføring av elektrisk energi er en løpende ytelse med momentan levering, noe som gir en begrenset mulighet til å påvirke hendelser som medfører feil eller mangler ved leveringen, selv om selskapets «produksjonsutstyr» (nettet) driftes og vedlikeholdes på en fullt ut forsvarlig måte. De strukturelle forholdene i det nordiske nettet er i det alt vesentlige gitt, og det samme gjelder nettets utstrekning. Nettselskapene har derfor også en begrenset mulighet til å beskytte seg mot feil som oppstår i andre nettselskapers nett, og som forplanter seg utover i nettsystemet. Disse medlemmer mener dette taler for at den risikofordelingen som i dag er nedfelt i standard nettleieavtale bør videreføres i en kontraktsrettslig lovgivning på området.

Disse medlemmene vil vise til at finske og svenske reglene beskriver individuelle erstatningsregler. Reglene om prisavslag og erstatning i Finland har standardiserte satser ved avbrudd som tar hensyn til avbruddets varighet og kundens forbruk. De svenske reglene legger prinsippet om kontrollansvar til grunn, mens den finske regelen om standarderstatning ved avbrudd er tuftet på et kontrollansvarsprinsipp med klare avgrensninger på beløp og en høy terskel hva gjelder avbruddenes varighet. I henhold til de danske standardiserte betingelsene for levering av elektrisk energi til forbrukere skal dansk kjøpslovgivning gjelde, men ansvarsreglene har vidtrekkende unntaksregler, og den objektive bestemmelsen om erstatningsansvar i købeloven er

deklaratorisk. Gjennom de danske standardavtalene er blant annet nettselskapenes ansvar avgrenset med unntak for naturbegivenheter og hindringer i nettet påført fra tredjeperson. En videreføring av kontrollansvaret som i dag er nedfelt i standard nettleiekontrakt vil derfor gi tilnærmet like regler i det nordiske sluttbrukermarkedet.

Disse medlemmene vil videre peke på at det er usikkert hvilke konsekvenser en skjerpelse av dagens kontrollansvar innebærer. Dersom nettselskapene gjøres ansvarlig for alle tap som følge av mangelfull leveringskvalitet og avbrudd som kan kreves dekket innenfor et objektivt ansvar i tråd med flertallets anbefaling, er det uvisst hvilke konsekvenser dette vil få for forbrukernes tariffer. Medlemmet fra EBL vil i denne sammenheng også vise til arbeidsgruppens mandat som uttrykker at de økonomiske og administrative konsekvensene for både husholdninger og næringsdrivende skal vurderes. De totale samfunnsøkonomiske kostnadene ved feil og avbrudd i strømleveransene er ifølge SINTEF anslått til ca 2 – 2,2 mrd kroner pr år. Tallet omfatter også næringsdrivende. Ca 50 % av alle forstyrrelser i nettet skyldes naturfenomener. Lynnedslag står alene for ca halvparten av disse.

Differansen mellom hva som forventes å ligge i KILE-ordningen og de totale samfunnsøkonomiske kostnadene dersom ansvaret for feil og avbrudd ikke avgrenses, er anslått til ca 1 – 1,3 mrd kr pr. år. Selv om dette kun er anslag er størrelsesordenen såpass stor at ytterligere utredninger anses påkrevd.

Disse medlemmene vil påpeke at økte kostnader vil gjenspeiles i nettselskapenes tariffer, og at det er usikkert i hvilken grad det er mulig for nettselskapene å forsikre seg mot et slikt ansvar. Selv om nettselskapenes ansvar kan lempes, vil et økt ansvar kunne gi en presset økonomi i forhold til daglig drift ettersom selskapenes inntekter er regulert. Årlige erstatningsbeløp kan i gitte tilfeller med omfattende feil få betydning for forsyningssikkerheten i overføringsnettet gjennom svekket økonomi hos berørte nettselskaper med fare for konkurser og andre uønskede effekter. Det overordnede hensynet til forsyningssikkerheten som grunnlag for at et samfunn skal kunne skape verdier og velferd tilsier etter disse medlemmers syn at reglene om kontrollansvar som er nedfelt i standard nettleiekontrakt må videreføres.

Disse medlemmene vil også peke på at innføringen av et skjerpet ansvar gir investeringsincentiver som er uoversiktlige. Olje- og energideparte-

mentet og Norges vassdrags- og energidirektorat har ansvar for at nettvirksomheten utøves på en samfunnsmessig rasjonell måte, og tilrettelegger for effektive investeringer og effektiv drift av nettvirksomheten gjennom den økonomiske og tekniske reguleringen i medhold av energiloven. Disse medlemmer mener at det må utredes nærmere hvorvidt innføringen av et objektivt ansvar i tråd med flertallets anbefaling gir investeringsincentiver som er forenlig med målet om en samfunnsmessig effektiv utøvelse av nettvirksomheten. Det kan ikke anses gitt at en pulverisering av tapene gjennom tariffene gir samfunnsøkonomisk riktig kostnadsfordeling mellom nettmonopolet og sluttbrukerne. Muligheten for, og hensiktsmessigheten av, at sluttbrukerne forsikrer seg mot slike tap på annen måte bør derfor også utredes nærmere. På denne bakgrunn mener disse medlemmene at dagens kontrollansvar videreføres, inntil en grundig utredning av disse spørsmålene foreligger.

Arbeidsgruppens flertall vektlegger at forbrukerne enkelt og uten bruk av juridisk bistand skal kunne fastslå omfanget av sine rettigheter. Disse medlemmene er enig i at forbrukerne enkelt skal kunne få prøvet sine saker, men mener at en lovfesting av nemndsbehandling ivaretar dette hensynet.

Vanskeligheten av å fastslå forbrukernes rettigheter kan ikke i seg selv anses løst ved å innføre et ansvar som langt på vei kan anses objektivt, og løser heller ikke det underliggende problemet hva gjelder å konstatere årsakssammenheng mellom et ansvarsbetingende forhold og forbrukerens økonomiske tap. Bortsett fra avbrudd, er årsaker til og mulige følger av mangelfull leveringskvalitet forhold av svært teknisk karakter, som er vanskelig tilgjengelig for forbrukerne. Ettersom det per i dag ikke er installert tilstrekkelig måleutstyr til å løpende dokumentere spenningskvaliteten i grensesnittet mellom forbrukerens installasjon og nettselskapets nett, vil det også for nettselskapene i mange tilfeller være vanskelig å dokumentere årsaken til mangelfull spenningskvalitet. Hvorvidt mangelfull leveringskvalitet er årsaken til at for eksempel et fjernsynsapparat ikke virker, vil derfor i mange tilfeller ikke kunne detekteres. Disse medlemmene mener derfor at det ikke bør innføres et ansvar som langt på vei vil være et objektivt ansvar.

Medlemmet fra NVE vil også peke på at det foreliggende arbeidsutkastet til forskrift om leveringskvalitet blant annet inneholder regler som pålegger nettselskapene å utbedre feil og mangler

uten ugrunnet opphold (avhjelp), samt å utrede årsaken til mangelfull leveringskvalitet i eget overføringsanlegg ved klager fra tilknyttede nettkunder. Dersom feilen ligger i et annet nettselskaps nett, skal det første nettselskapet klage forholdet videre. Ligger årsaken hos en annen sluttbruker skal denne informeres om forholdet. Resultatet av målinger gjennom utredningen skal gjøres kjent for klager. Dette gjelder for overføringsanlegg med nominell spenning fra og med 230 V og høyere. Dette vil også bidra til at det blir enklere å fastslå forbrukernes rettigheter, noe som tilsier at dagens kontrollansvar bør videreføres.

Medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening vil også peke på at innføring av et objektivt ansvar med visse unntak kan lede til et misforhold mellom den risikoen nettselskapet står overfor i forhold til den enkelte forbruker, med tanke på potensielle tap, i forhold til det den enkelte forbruker betaler for netjtjenesten. En konsekvens av dette kan være at nettselskapene vil kunne ønske å differensiere tariffene i forhold til en slik ulik risiko ved å ha forskjellige typer kunder tilknyttet nettet tilsvarende forholdene i forsikringsbransjen. Dette kan lede til ulike tariffer for ellers like kunder. Dette må anses uheldig i forhold til målet om en samfunnsmessig optimal utnyttelse av nettet.

Disse medlemmene vil videre vise til at gjeldende forbrukerkjøpslov inneholder regler om rent objektivt ansvar for mangler (jf. § 33 første ledd), mens kontrollansvaret er beholdt i forhold til forsinkelser, jf. § 24. Både Forbrukerkjøpsutvalget og Justisdepartementet mente at rent objektivt ansvar for forsinkelse ville medføre en for streng regulering i forhold til selgersiden. Justisdepartementet uttalte selv følgende om problemstillingen i Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) på s. 139 – 140:

«Når det gjelder ansvarsgrunnlag ved selgers forsinkelse, er departementet enig med utvalget (jf. NOU 1993: 27 s. 92 annen spalte) i at et ubetinget objektivt ansvar kan virke for strengt. Hensynet til kjøperen tilsier ikke noen annen løsning ved forsinkelse enn ved mangler, men i forsinkelsestilfellene kommer hensynet til selgeren sterkere inn. I praksis vil en endring til et rent objektivt ansvar i forsinkelsestilfellene ha større realitetsbetydning enn en tilsvarende endring i mangelstilfellene. Departementet slutter seg til utvalget, som peker på at det meget vel kan tenkes å fore-

ligge hindringer som bør frita selgeren for ansvar ved forsinkelse, jf. NOU 1993: 27 s. 92. Det kan for eksempel være naturbegivenheter eller annet som går ut over infrastrukturen. At slike forhold resulterer i kontraktsbrudd i form av en forsinkelse, er ikke upraktisk. Det vil i utgangspunktet ikke være rimelig at selgeren må hefte for denne typen hindringer for forsinket oppfyllelse. Særlig kan ansvaret bli for strengt ved salg av bestemte gjenstander, hvor det i praksis kan være umulig å avbøte følgene av hindringen ved for eksempel å bestille en ny gjenstand.

Etter departementets syn er kontrollansvaret som erstatningsregel bedre tilpasset forsinkelsessituasjonen enn mangelssituasjonen. Departementet legger videre vekt på at en skjerping av ansvaret neppe vil innebære noe sterkere oppfyllelsespress på selgeren.

Det synes også stort sett å være enighet mellom høringsinstansene i at et kontrollansvar er en rimelig erstatningsregel ved forsinkelse. Innvendingene har primært gått på retts-tekniske forhold. Departementet kan ikke se at retts-teknisk forenkling i seg selv er et avgjørende argument for å forlate kontrollansvaret, når regelen fremstår som rimelig innholdsmessig sett. Departementet legger i denne sammenheng vekt på at kontrollansvaret etter hvert er blitt en mer kjent og innarbeidet ansvarsform, og er ansvarsgrunnlag etter mange andre lover. Også dette forhold reduserer etter departementets syn behovet for forenkling.

Departementet går etter dette ikke inn for å endre selgeransvaret ved forsinkelse.»

Som det fremgår av punkt 15.2 ovenfor, går en samlet arbeidsgruppe inn for at det er mest treffende å betegne avbrudd som mangel – ikke forsinkelse. Det betyr imidlertid ikke etter disse medlemmers vurdering at de betenkelighetene som Justisdepartementet fremholder i sitatet ovenfor ikke gjør seg gjeldende i forhold til mangelfull leveringskvalitet og særlig i forhold til avbrudd i nettjenesten. Det eksempelet Justisdepartementet trekker frem om naturbegivenheter som kan forårsake forsinkelse, er nettopp særlig praktisk i forhold til levering av elektrisk energi, hvor distribusjonsnett og overliggende nett gjennom sin fysiske beskaffenhet er eksponert for en rekke ytre påvirkningsfaktorer som bl.a. lynnedslag, vind, vann, snø og kulde. Et rent objektivt ansvar for f.eks. avbrudd i forsyningen av elektrisk energi, som er en løpende ytelse med momentan levering, kan således fremstå som urimelig strengt overfor nettselskapene. Disse med-

lemmene mener derfor at det i relasjon til i alle fall avbrudd, primært er grunn til å drøfte ansvarsformer som ikke er tilnærmet rent objektive, det være seg kontrollansvar, objektivt ansvar med unntak for force majeure eller objektivt ansvar med unntak for nærmere angitte force majeure-begivenheter. Disse medlemmer vil påpeke at de unntak som ligger inne i flertallets forslag til lovbestemmelse imøtekommer enkelte ekstremhendelser som primært kan lede til avbrudd i forsyningen, mens de mest praktiske og mer hyppig forekommende hendelsene er dekket av ansvaret, for eksempel langvarige avbrudd som følge av storm, omfattende lynnedslag, ekstraordinært snøfall m.v.

Kontrollansvaret har en stund vært på fremmarsj i nyere kontraktslovgivning. Videre har bransjen og Forbrukerombudet i standard nettleieavtale og standard tilknytningsvilkår valgt å bygge på kontrollansvaret, se kapittel 8. At kontrollansvarsregelen på denne måten allerede har fått innpass på dette området, kan etter disse medlemmers syn tale for at denne ansvarsformen også bør benyttes i en eventuell lov. Kontrollansvaret gir trolig også en tilfredsstillende arrondering av årsaksfaktorer nettselskapene ikke bør svare for i forhold til mangler som følge av avbrudd. Det er også et poeng at man ved å benytte et kontrollansvar, knytter seg til en ansvarsregulering som allerede er godt etablert i eksisterende lovgivning, og således kan nyte godt av rettsutviklingen på andre områder hvor denne ansvarsmodellen blir lagt til grunn.

Disse medlemmene vil videre også peke på at spørsmålet om hvorvidt nettselskapene effektivt kan håndtere den økte risikoen innføringen av et objektivt ansvar med visse unntak medfører, bør utredes nærmere. Det påpekes i denne sammenheng at kundene i dag har egne forsikringer som dekker en rekke av de forhold som en utvidet ordning i tråd med flertallets forslag vil omfatte. Det må påregnes at forsikringsbransjen jevnt over vil tilpasse sine forsikringsvilkår til et slikt utvidet ansvar for nettselskapene, slik at forsikringene normalt ikke vil dekke eller være subsidiære i forhold til det som er nettselskapenes ansvar etter flertallets forslag til ansvarsregler. Et annet moment er at sluttbrukernes incentiver til selv å ivareta egen sårbarhet svekkes, for eksempel ved å installere nødstrømsaggregat eller andre alternativ løsninger, noe som må anses uheldig.

Disse medlemmene er ikke uenig i at forbrukervernet bør styrkes gjennom lovfesting av kontraktsrettslige regler som gjelder forholdet mel-

lom forbrukere og nettselskap og kraftleverandør. Disse medlemmene vil imidlertid peke på at en styrking av forbrukervernet ikke er ensbetydende med en skjerpelse av ansvarsformen som per i dag følger av standardkontraktene og av nyere kontraktslovgivning. Forbrukervernet bør styrkes gjennom å hindre muligheten for at aktørene gjør tilpasninger i sine kontrakter som stiller forbrukerne dårligere enn det som følger av dagens standardkontrakter. Det kan ikke anses godtgjort at ansvarsregelen som i dag følger av standardkontrakten gir uheldige resultater. Andre lands regulering av de samme forholdene gir etter disse medlemmenes syn heller ikke noe klart argument for at dagens norske regulering gjennom standardkontrakten gir forbrukeren dårlig vern.

Disse medlemmene ser imidlertid at en lovfesting av gjeldende norske avtalefestede regler i tillegg til KILE-ordningen er en styrking av forbrukervernet i seg selv. Som det fremgår under har disse medlemmene derfor store betenkeligheter med å innføre en skjerpet ansvarsfordeling, og uten at konsekvensene av dette utredes grundig.

På bakgrunn av ovenstående mener disse medlemmer at en videreføring av dagens kontrollansvar bør lovfestes, og at dette vil gi en rimelig risikofordeling sluttbrukerne imellom og mellom forbrukerne og nettselskapene.

Som eksempel på forhold som etter disse medlemmers forslag til kontrollansvarsregel ligger utenfor nettselskapets kontroll, er blant annet handling eller unnlattelse som følge av rasjonering etter energiloven § 5A-2, force majeure eller force majeure-lignende tilfeller som skyldes skred, uvanlig snøfall, ising, lyn, flom, stormflo, skogbrann, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende.

Disse medlemmene vil peke på at standard nettleieavtale § 12-2 bruker følgende formulering for å angi hva som er indirekte tap (de øvrige strekpunktene i § 12-2 er ikke relevante i forbrukerforhold):

«Som indirekte skade og tap regnes tap på annet enn forbrukerens anlegg, apparater eller annet enn gjenstander som har nær og direkte sammenheng med anlegget eller apparatens forutsatte bruk.»

Selv om disse medlemmer prinsipalt foreslår regler om kontrollansvar, ser de imidlertid ingen grunn til å innta en særlig regulering av hva som skal anses som direkte eller indirekte tap i lovforslagene. På dette punktet avviker derfor ikke mindretallets forslag nevneverdig fra de

betragtninger og vurderinger som følger av punkt 18.4.3. Forholdet kan imidlertid ses nærmere på i den videre oppfølgingen av arbeidsgruppens utredning.

Subsidiært mener disse medlemmene at dersom det skal etableres et objektivt ansvar, må det inntas ytterligere unntak.

18.4.3 Utmåling

18.4.3.1 Generelt – bør det sondres mellom direkte og indirekte tap?

Det kan stilles spørsmål om flertallets og mindretallets forslag til ansvarsregler bør suppleres med et skille mellom direkte og indirekte tap, slik at det tilnærmet objektive ansvaret bare omfatter de førstnevnte.

Som nevnt innledningsvis ble skillet mellom direkte og indirekte tap i kjøpsloven forlatt i forbrukerkjøpsloven. Bakgrunnen for dette var først og fremst et ønske om en enklere regulering i forbrukerforhold. Det ble også lagt vekt på at den generelle adekvansbegrensningen ville fange opp de konsekvenstapene som ikke bør kunne kreves erstattet. Videre opprettholdt man grensedragningen mellom direkte og indirekte tap for så vidt gjelder den praktisk viktige gruppen produktskader, se nærmere i neste punkt.

Arbeidsgruppen kan ikke se at de vurderinger som er foretatt i forarbeidene til forbrukerkjøpsloven stiller seg vesentlig annerledes i forhold til avtaler om levering av elektrisk energi. Gruppen foreslår derfor at forbrukerkjøpsloven §§ 34, 52 og 54 kommer til anvendelse også på slike avtaler, sml. de tilsvarende bestemmelsene i forslaget til regulering i energiloven § 7-10. *Medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* minner om sine synspunkter ovenfor under punkt 18.4.2.9 hva gjelder direkte og indirekte tap.

18.4.3.2 Særlig om produktskader

Forbrukerkjøpsloven inneholder en særlig regulering av ansvar for produktskader, jf. § 34. Bestemmelsen lyder som følger:

«Selgerens erstatningsansvar for tap som følge av en mangel omfatter, foruten skade på salgstingen selv, også skade på gjenstander som salgstingen brukes til fremstilling av, eller som har nær og direkte sammenheng med salgstingens forutsatte bruk.

For andre produktskader enn dem som er

nevnt i første ledd, kan forbrukeren kreve erstatning med mindre selgeren godtgjør at tapet ikke skyldes feil eller forsømmelse på selgerens side.

Når selgeren betaler erstatning for skade på annet enn salgstingen selv, trer selgeren inn i forbrukerens eventuelle krav mot produsenten etter lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar.»

Avgrensningen i første ledd svarer til kjøpslovens grense mellom direkte og indirekte tap, jf. § 67 annet ledd bokstav d. Formålet med bestemmelsen er dels å foreta en rimelig avgrensning og presisering av selgerens kontraktsrettslige ansvar, dels å oppnå en hensiktsmessig samordning med ansvaret etter produktansvarsloven. Disse synspunktene har relevans også når det er tale om overføring av elektrisk energi. Arbeidsgruppen kan ikke se at det foreligger hensyn som tilsier at nettselskaper skal ha et annet kontraktsrettslig ansvar for produktskader enn det selgere i ordinære kjøpsforhold har. Etter arbeidsgruppens syn gir forbrukerkjøpslovens regel en rimelig avgrensning av hvilke produktskader nettselskapet bør hefte for etter kontraktsrettslige regler. Det objektive ansvaret etter bestemmelsens første ledd vil primært dekke skader på forbrukerens elektriske anlegg og utstyr (frysere, kjøleskap, fjernsyn, pc-er, stereoanlegg, lamper osv.), mens skader på gjenstander som ikke direkte brukes i tilknytning til elektrisitetsnettet i utgangspunktet ikke vil være omfattet. Arbeidsgruppen vil videre peke på at en særlig regulering av produktskadene vil innebære en klarere rettsstilling enn om man skulle falle tilbake på en alminnelig påregnelighetsvurdering. Endelig anser arbeidsgruppen det som en fordel at nettselskapenes kontraktsrettslige ansvar for produktskader faller sammen med det kontraktsrettslige ansvaret som selgere av fysiske produkter har. Ikke minst for forbrukerne må det anses som en fordel at man her har en felles grense.

Samlet taler dette for at behovet for at bestemmelsen om produktskader i forbrukerkjøpsloven § 34 også gis anvendelse på kontrakter om overføring av elektrisk energi.

Etter forbrukerkjøpsloven § 34 tredje ledd har selgeren rett til å tre inn i kjøperens eventuelle krav mot produsenten når selgeren utbetaler erstatning for skade på annet enn salgstingen selv. I relasjon til kontrakter om overføring av elektrisk energi aktualiserer spørsmålet om hvem som skal anses som «produsent» når produktansvarsloven anvendes på elektrisk energi, og da særlig om de som eier eller driver overliggende nett kan regnes som produsenter i lovens forstand. Ved lov 27. november 1992 nr. 113 ble produktansvarsloven endret slik at den omfatter elektrisk energi. Med hensyn til strømtilfellene inneholder lovforarbeidene følgende omtale av hvem som skal regnes som produsent:²³

«I forhold til elektrisk strøm kan det være noe komplisert å anvende reglene i §1-3 om hvem som skal anses som produsent. Departementet antar at hvor sikkerhetsmangelen består i uriktig spenning, kan det ikke være aktuelt å anse tidligere ledd enn der hvor spenningsfeilen er oppstått, som produsent.»

Uttalelsen tyder på at eieren av det nettet hvor spenningsfeilen har oppstått, regnes som produsent i produktansvarslovens forstand. Etter arbeidsgruppens syn har en slik forståelse de beste grunnene for seg, og gruppens lovforslag er derfor basert på dette. Ettersom innehavere av overliggende nett kan regnes som produsenter etter produktansvarsloven, gir det god mening å anvende bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 34 tredje ledd også for kontrakter om overføring av elektrisk energi.

²³ Jf. Ot.prp. nr. 72 (1991-92) s. 29 annen spalte.

Kapittel 19

Direktekrav basert på mislighold

19.1 Innledning

Spørsmålet som skal drøftes her, er i hvilken grad forbrukere bør kunne reise misligholdskrav overfor selskaper som eier eller driver overliggende eller sideordnede nett, og som således ikke står i noe kontraktsforhold til forbrukerne. I den grad en kontrakt mellom A og B misligholdes ved mangelfull oppfyllelse fra A (her kalt hjemmelsmannen), er det et spørsmål om C (kreditor), som har inngått kontrakt om ytelsen med B (debitor), og som blir rammet av As mislighold overfor B, kan gjøre gjeldende krav direkte mot A. Omsatt til de aktuelle partene ved avtaler om levering av elektrisk energi, vil spørsmålet typisk være om forbrukeren (C) kan gå på regionalnettoperatoren (A) som har misligholdt sin forpliktelse overfor operatøren av distribusjonsnettet (B). Fordi As mislighold kan gi grunnlag for misligholdskrav direkte fra C, betegnes slike krav som *direktekrav* uavhengig av deres nærmere grunnlag og innhold.¹

Direktekrav kan bygge på kontrakt, delikts- eller rettsbruddsansvar mv. eller læren om ugrunnet berikelse. Arbeidsgruppen drøfter her om man skal lovfeste direktekravsregler bygget på kontrakt.

I den videre fremstillingen gir arbeidsgruppen først en oversikt over relevant rettsstoff i kapittel 19.2. I kapittel 19.3 følger så arbeidsgruppens vurdering.

19.2 Direktekrav – en oversikt

Direktekrav bygget på kontrakt kan baseres på subrogasjon, springende regress eller tredjemannsløfte.

Ved *springende regress* gjør kreditor (C) sitt

misligholdskrav mot debitor (B) gjeldende mot hjemmelsmannen (A), og hjemmelsmannen hefter bare så langt ansvaret hans rekker overfor debitor (B). Det økonomiske resultatet blir derfor det samme som om kreditor hadde holdt seg til debitor, som deretter søker regress fra hjemmelsmannen. Hagstrøm uttaler at «[d]irektekrav basert på springende regress kan neppe lenger sies å ha et usikkert grunnlag dersom reelle grunner først tilsier et direktekrav».² Han viser til at utover det forhold at springende regress er anerkjent i enkeltbestemmelser i lovgivningen, «kan det resultat kravsgrunnlaget leder til, sies å være best i samsvar med alminnelige regressprinsipper». I en del tilfeller vil imidlertid særlig retts tekniske hensyn tale for å velge en annen løsning, fordi springende regress forutsetter at det må foretas mangelsvurderinger i flere ledd. Det kan komplisere tvistetemaet.

Både i lovgivning og rettspraksis ser man en stigende anerkjennelse av direktekrav bygget på subrogasjon, dvs. at C trer inn i Bs misligholdskrav mot A (hjemmelsmannen).³ Lovbestemmelser som bygger på subrogasjon statuerer overdragelse av misligholdskrav i kraft av loven for å oppnå den samme rettsvirkningen som en avtalefestet transport av misligholdskravet ville ha utløst. Subrogasjonsmodellen innebærer at C (kreditor) kan gjøre gjeldende krav selv om det ikke foreligger mislighold overfor ham.⁴ Det er derfor en betydelig prinsipiell forskjell på direktekrav basert på springende regress og subrogasjon. Normalt vil likevel et mislighold fra A overfor B forplante seg, slik at det også inntreffer mislighold mellom B og C. Når det gjelder mangler ved leveringen av elektrisk energi, antar arbeidsgruppen at dette vil utgjøre normalsituasjonen. I forhold til springende regress innebærer subrogasjonsmodellen en retts teknisk forenkling ved at

¹ For en generell fremstilling av læren om direktekrav vises det til Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 788 flg., Kai Krüger: Norsk kontraktsrett, Bergen 1989 s. 841 flg. og Stephan Jervell: Misligholdskrav mot tidligere salgsledd, i TFR 1994 s. 905 flg.

² Se Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 794.

³ Se kjøpsloven § 84 første ledd og avhendingslova § 4-16, jf. Rt. 1976 s. 1117 ("Siesta") og Rt. 1981 s. 445 ("Davanger").

⁴ Jf. Rt. 1998 s. 656.

det bare er nødvendig å foreta én mangelsvurdering. Videre er det grunn til å anta at siden det er uten betydning for kravet om det foreligger mislighold mellom B og C, vil C lettere få tilgang til relevant informasjon fra B om misligholdet.

Subrogasjonsmodellen er imidlertid langt fra enerådende i lovgivningen. I bustadoppføringslova § 37, håndverkertjenesteloven § 27 og forbrukerkjøpsloven § 35 første ledd er det innført direktekravsregler bygget på springende regress. Reguleringen i forbrukerkjøpsloven er av særlig interesse ut fra arbeidsgruppens mandat. Bestemmelsen i lovens § 35 lyder sin helhet som følger:

«Forbrukeren kan gjøre sitt mangelskrav mot selgeren gjeldende mot et tidligere yrkessalgslodd for så vidt tilsvarende krav på grunn av mangelen kan gjøres gjeldende av selgeren eller en annen som ervervet tingen fra det tidligere leddet.

Avtale i tidligere salgslodd som innskrenker selgerens eller en annen erververs krav, kan ikke gjøres gjeldende overfor forbrukerens krav etter første ledd i større utstrekning enn det som kunne vært avtalt mellom forbrukeren og selgeren.

Reklamasjonsreglene i § 27 gjelder tilsvarende for krav etter denne paragrafen.

Forbrukeren kan på samme vilkår som i første til tredje ledd gjøre sitt krav som følge av en mangel gjeldende mot en yrkesutøver som etter avtale med selgeren eller tidligere ledd har utført arbeid på tingen.

Forbrukeren kan også gjøre krav gjeldende etter reglene i lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp § 84 første ledd, hvis dette gir forbrukeren større rettigheter enn det som følger av paragrafen her.

Tidligere salgslodd kan ikke motregne overfor forbrukeren med krav mot selgeren.»

Som det fremgår av første ledd, bygger bestemmelsen på et utgangspunkt om springende regress. I den grad det gir forbrukeren større rettigheter, kan forbrukeren velge å gjøre krav gjeldende etter kjøpsloven § 84 første ledd, dvs. etter subrogasjonsmodellen som der er lovfestet. Dette ble i forarbeidene begrunnet med at man ellers ville innskrenke forbrukernes rettigheter sammenlignet med kjøpslovens tidligere regulering av direktekrav i forbrukerforhold.⁵ Selv om den praktiske betydningen av subrogasjonsregelen

ved siden av regelen om springende regress i første ledd synes liten, ville departementet beholde regelen for de tilfeller hvor den kan være aktuell.

Etter bestemmelsens fjerde ledd får reglene om krav mot tidligere salgslodd tilsvarende anvendelse også overfor andre enn selgere. Denne utvidelsen i forhold til kjøpsloven § 84, er i forarbeidene begrunnet med at avgrensningen i kjøpsloven § 84 til tidligere «salgslodd» synes ubegrunnet.⁶

Det følger av forbrukerkjøpsloven § 35 tredje ledd at reklamasjonsregelen i § 27 kommer tilsvarende til anvendelse. Det gir tidligere salgslodd bl.a. et vern utover reglene om foreldelse mot at krav gjøres gjeldende etter to eller fem år fra risikoens overgang til forbrukeren (C) (objektive reklamasjonsfrister), samt at forbrukeren pålegges en plikt til å reklamere innen rimelig tid overfor hjemmelsmannen (A) (relativ reklamasjonsfrist). Den relative reklamasjonsfristen kan imidlertid aldri være kortere enn to måneder fra det tidspunkt forbrukeren oppdaget mangelen, jf. § 27 første ledd annet punktum.

I § 35 siste ledd, er tidligere salgslodd (A) avskåret fra å motregne overfor forbrukeren (C) med krav mot selgeren (B). Spørsmålet om motregning ville uten denne bestemmelsen måtte ha vært betraktet som noe usikker. Etter departementets oppfatning er det rimelig at det tidligere salgsloddet ikke kan motregne overfor forbrukerkjøperen med krav mot selgeren, og departementet ønsket å bringe uklarheten rundt dette motregningsspørsmålet ut av verden ved å lovfeste at adgangen er stengt.⁷ Bestemmelsen er kritisert i juridisk teori.⁸

Innenfor transportretten finner man flere lovregler som synes å bygge på den konstruksjon at en undertransportør gjennom å overta godset kommer i et kontraktslignende forhold til transportkunden (tredjemannsløfte).⁹ Det innebærer at han får det samme ansvaret overfor transportkunden som transportøren. Også utenfor de lovfestede tilfellene finner man utslag av slike betraktninger.¹⁰

⁶ Jf. NOU 1993: 27 Forbrukerkjøpslov s. 103 annen spalte.

⁷ Jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 154.

⁸ Se Rune Sæbø: Motregning, Bergen 2003 s. 121.

⁹ Se sjøloven §§ 286 og 426, luftfartsloven § 10-32 og vegfraktiloven § 45.

¹⁰ Jf. Rt. 1995 s. 486 (s. 492).

⁵ Jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 154 første spalte.

19.3 Er det behov for regler om direktekrav?

Det er noe tvilsomt i hvilken grad forbrukere etter gjeldende, ulovfestet rett kan fremsette direktekrav overfor selskaper som eier eller driver overliggende eller sideordnede nett.¹¹ Arbeidsgruppen mener derfor at det er et klart behov for å klargjøre rettstilstanden på området. Det foreligger da to muligheter: Å lovfeste regler om direktekrav, eller å presisere i loven at det ikke skal være rom for direktekrav på dette området.

Ved vurderingen av hvilken løsning som her bør velges, er det naturlig å ta utgangspunkt i behovet og betenkelighetene forbundet med å fra-vike utgangspunktet om at en kontrakt bare har rettsvirkninger mellom partene (relativitetsgrunnsetningen). Videre må det tas hensyn til om rettsforholdets egenart tilsier at relativitetsgrunnsetningen opprettholdes.

Argumentet for å lovfeste regler om direktekrav er i første rekke at slike regler øker forbrukernes muligheter for å få dekket sine misligholdskrav. Også prosessøkonomiske hensyn tilsier at det bør være mulighet for å reise krav direkte mot den aktøren som skal bære det endelige ansvaret – hvis det fremsettes direktekrav trenger ikke eieren av distribusjonsnettet å ta stilling til kravet, og det blir ikke spørsmål om regressoppgjør. Det kan videre hevdes at den som har ansvaret for at mangelen har oppstått, gjennomgående vil ha bedre forutsetninger for å håndtere misligholdskrav enn senere ledd. Endelig må det tas hensyn til at det trolig vil innebære en svekkelse av forbrukernes rettsstilling dersom de for fremtiden skal være helt avskåret fra å reise direktekrav.

Som argument mot å lovfeste regler om direktekrav, kan først og fremst nevnes at de som eier eller driver overliggende eller sideordnede nett risikerer å måtte håndtere et større antall misligholdskrav. Dette vil kreve både tid og ressurser. Selv med en direktekravsregel er det nok likevel grunn til å tro at forbrukerne i de aller fleste tilfeller vil rette sine krav mot deres lokale nettselskap. Det er også grunn til å understreke at ansvaret til den som innehar eller drifter et overliggende nett, ikke nødvendigvis øker som følge av en direktekravsregel. Dette vil bero på hvordan direktekravsregelen utformes (se neste punkt), samt innhol-

det i eventuelle ansvarsfraskrivelsesklausuler i kontraktene mellom nettselskapene. – Et annet argument mot regler om direktekrav kan være at det, i den grad forbrukerne fremsetter slike krav, innebærer at det lokale nettselskapet blir fratatt muligheten for å disponere over et regresskrav, f.eks. til å bruke kravet til motregning. Arbeidsgruppen mener imidlertid at dette hensynet har begrenset vekt, og at det ikke kan rettferdiggjøre at forbrukerne skal være avskåret fra å fremme direktekrav. I denne sammenheng minnes det igjen om at de aller fleste forbrukere trolig vil gjøre sine krav gjeldende mot sitt lokale nettselskap. En direktekravsregel vil derfor i liten grad ha innvirkning på det lokale nettselskapets interesse i å disponere over regresskravene.

Arbeidsgruppen mener at argumentene for en direktekravsregel er flere og mer tungtveiende enn argumentene imot. Gruppen har således kommet til at det er behov for å lovfeste regler om direktekrav.

19.4 Springende regress, subrogasjon eller annen modell?

Forbrukerkjøpsloven § 35 hjemler som nevnt både en regel om springende regress og en regel om subrogasjon. Spørsmålet blir hvilken ansvarsmodell som bør gjelde for kontrakter om overføring av elektrisk energi til forbrukere.

Arbeidsgruppen nevner først at den stiller seg kritisk til en adgang til en direktekravsregel som bygger på *subrogasjonsmodellen*. Det er ikke rimelig å innrømme forbrukeren en adgang til å gå på overliggende nettoperatorer dersom det ikke kan påvises en mangel i forhold til forbrukerne. I den grad en feil i et overliggende nett ikke fører til mangel i forhold til forbrukeren, kan ikke arbeidsgruppen se at forbrukeren har noe beskyttelsesverdig behov for å fremsette krav. Det kan riktignok hevdes at en subrogasjonsregel innebærer en retts teknisk forenkling, ettersom det er tilstrekkelig å konstatere kontraktsbrudd i et foregående ledd. Arbeidsgruppen mener likevel ikke at dette kan være avgjørende. I tilfeller hvor en feil forplanter seg fra ett nett til et annet, vil det gjennomgående ikke by på særlige problemer å konstatere at mangelen har rammet begge nettene. Til dette kommer som nevnt at det er lite rimelig at en kontraktspart skal kunne gjøre gjeldende misligholdssanksjoner i tilfeller hvor det ikke foreligger mislighold overfor ham. Arbeidsgruppen har på denne bakgrunn valgt ikke å foreslå en direkte-

¹¹ Se generelt om direktekrav på ulovfestet grunnlag i Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 798 flg.

kravsregel som bygger på et subrogasjonssynspunkt.

Spørsmålet blir videre om en regel om *springende regress* vil være hensiktsmessig i relasjon til avtaler om overføring av elektrisk energi. I motsetning til en subrogasjonsregel forutsetter en regel om springende regress at det foreligger en mangel i forhold til forbrukeren. Arbeidsgruppen synes det er rimelig å stille et slikt krav, og kan i den forbindelse vise til forrige avsnitt. En regel om springende regress innebærer i sin egentlige form *ikke* et økt ansvar for den som eier eller driver det overliggende nettet. Både i forbrukerkjøpsloven § 35, håndverkertjenesteloven § 27 og bustadopføringslova § 37 er imidlertid en regel om springende regress supplert med en bestemmelse som sier at en avtale i tidligere salgsledd som innskrenker erververens krav, ikke kan gjøres gjeldende overfor direktekrav fra en forbruker i større utstrekning enn det som kunne ha vært avtalt mellom forbrukeren og hans avtalepart. Arbeidsgruppen kan ikke se at det er noen grunn til at forbrukervernet på dette punktet bør være svakere ved nettleieavtaler enn ved de andre avtaletypene som er nevnt. En regel om springende regress må derfor i tilfelle modifiseres på dette punktet dersom den skal gi en løsning som arbeidsgruppen finner tilfredsstillende.

Arbeidsgruppen mener at det er god grunn til å vurdere *direktekravsregler som forekommer i transportretten*, som et alternativ til å fastsette en modifisert regel om springende regress. Nettleieavtalene kan karakteriseres som en avtale om frakt av elektrisk energi fra sentralnettet via regionalnettet gjennom distribusjonsnettet og ut til sluttbrukerne. Etter mønster av sjøloven § 286 kan man tenke seg at de som eier eller driver overliggende nett skal ha ansvar overfor forbrukerne for feil som oppstår i deres nett etter de samme reglene som gjelder i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukerne. En slik løsning ville ha flere fordeler: Den ville innebære en enklere regulering enn den man finner i forbrukerkjøpsloven, samtidig som man oppnår en høy grad av forbrukerbeskyttelse. Man slipper også presiseringen i forbrukerkjøpsloven § 35 annet ledd om avtaler i tidligere salgsledd som innskrenker erververens krav. Når ansvaret til det bakenforliggende leddet skal vurderes etter de reglene som gjelder mellom det lokale nettselskapet og forbrukerne, vil slike ansvarsfraskrivelser gjennomgående ikke stå seg i forhold til forbrukerne. Videre innebærer den skisserte løsningen at det er unødvendig å presisere at

reklamasjonsreglene gjelder, sml. forbrukerkjøpsloven § 35 tredje ledd. Dette ville i tilfelle følge av den generelle henvisningen til at de samme reglene gjelder i forhold til overliggende operatører.

Arbeidsgruppen mener, som tidligere nevnt, at forbrukerne bare bør kunne fremme direktekrav når det lokale nettselskapet har misligholdt sin forpliktelse overfor dem. Gruppen foreslår derfor at det må foreligge en mangel i to ledd, dvs. at det *vurdert etter de særlige forbrukervernreglene* må foreligge et kontraktsbrudd i forhold til både det lokale nettselskapet og det bakenforliggende leddet.

Arbeidsgruppen ser at det kan knytte seg prinsipielle betenkeligheter til å la en forbrukervernregulering få anvendelse i forhold til aktører som ikke kontraherer med forbrukere. En slik løsning innebærer at man fjerner seg langt fra relativitetsgrunnsetningen. På den annen side vil arbeidsgruppen fremheve at løsningen i realiteten i all hovedsak svarer til reguleringen i forbrukerkjøpsloven, men at den formelle konstruksjonen og selve regelutformingen er langt enklere. Etter gruppens vurdering er dette momenter som veier særlig tungt ved utformingen av forbrukervernlovgivning. Det er dessuten grunn til å understreke at en klarere og enklere regulering av direktekravsproblematikken, neppe vil føre til at slike krav blir satt frem i stort omfang – det er grunn til å tro at de aller fleste forbrukere også for fremtiden vil rette sine krav mot sitt lokale nettselskap.

Arbeidsgruppens flertall bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet har etter dette kommet til at den vil foreslå en regel om direktekrav som innebærer at det bakenforliggende leddet hefter etter de samme reglene som gjelder i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukerne. Spørsmålet om i hvilken grad et bakenforliggende ledd kan motregne overfor en forbruker med krav på det lokale nettselskapet, bør etter arbeidsgruppens syn løses på grunnlag av alminnelige motregningsregler.¹²

Et mindretall bestående av medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening viser til sine forslag til lovbestemmelser som ikke innebærer ansvar for det lokale nettselskapet for forhold som skyldes sideordnede eller overliggende nett, og antar på denne bakgrunn at drøftel-

¹² Se Rune Sæbø: Motregning, Bergen 2003 s. 117-122.

sene i dette kapitlet er mindre relevante dersom mindretallets lovforslag fremmes. Disse medlemmene er imidlertid ikke uenig i de vurderinger som her gjøres gitt at en strengere ansvarsregel skulle blitt gjennomført.

19.5 Hvem bør være adressat for direktekrav?

Spørsmålet om hvem som bør være adressat for direktekrav er todelt. Siden produksjon og overføring av elektrisk energi involverer en rekke aktører, er det for det første et spørsmål om hvor langt man skal strekke reglene om direktekrav, dvs. *hvilke nivåer* i overføringssystemet slike krav skal kunne rettes mot. For det andre er det et spørsmål om *hvilke aktører* på de aktuelle nivåene som skal være rette adressat for direktekrav. Det siste spørsmålet oppstår bare i tilfeller hvor eierskap og driftsansvar er atskilt.

Etter forbrukerkjøpsloven § 35 første og fjerde ledd kan direktekrav gjøres gjeldende mot «et tidligere yrkessalgslodd» og mot «en yrkesutøver som etter avtale med en selger eller tidligere ledd har utført arbeid på tingen». Loven inneholder således bare en form for personell avgrensning, og ingen begrensning med hensyn til hvor mange ledd man kan reise direktekrav mot. En slik begrensning er det neppe heller noe behov for, ettersom det sjelden vil være aktuelt å reise direktekrav mot mer enn ett eller to bakenforliggende ledd. På kraftsektoren kan dette stille seg noe annerledes. Elektrisk energi overføres gjennom et nettverk av linjer og kabler av forskjellig kapasitet fra kraftverk til sluttbrukerne. Det norske nettet er knyttet til nettene i våre naboland, og utgjør således ikke noe lukket system. En feil som oppstår ett sted i systemet, kan spre seg og få virkninger helt andre steder. Etter arbeidsgruppens syn er det ikke gitt at en forbruker skal kunne fremsette direktekrav overfor enhver aktør i dette systemet. Det legislative grunnlaget for kontraktsrettslige direktekravsregler kan sies å svekkes for hvert ledd man går bakover i rekken, eller sagt med andre ord: Hensynene bak reglene om direktekrav svekkes dess mer man fjerner seg fra utgangspunktet om at en kontrakt bare har virkninger mellom partene (relativitetsgrunnsetningen). Etter arbeidsgruppens syn er dette primært et spørsmål om hvor langt det er rimelig å statuere ansvar etter de kontraktsrettslige direktekravsreglene, og når ansvarsspørsmålene bør løses

alene på grunnlag av produktansvarsloven og andre regler fra deliktsretten.

Etter arbeidsgruppens syn er det grunn til å vurdere om forbrukerkjøpslovens løsning også vil egne seg for nettleieavtaler sluttet med forbrukere. Spørsmålet blir dermed om forslaget til regulering overhodet bør inneholde noen begrensning med hensyn til hvor mange ledd forbrukerne kan reise direktekrav mot.

Fordelen med ikke å fastsette en slik begrensning er i første rekke at det gir muligheter for å kanalisere ansvaret direkte til den som eier eller driver det nettet hvor feilen har oppstått. Derneft vil en slik regel medføre at forbrukerne generelt får gode dekningsmuligheter. En innvending mot å velge forbrukerkjøpslovens løsning kan være at det reelt kan innebære en utvidelse av ansvaret for de bakenforliggende leddene, og at dette er en utvidelse som det på forhånd kan være vanskelig å overskue konsekvensene av. Dette er imidlertid ikke et hensyn som er særegent for strømkontrakter. Situasjonen er den samme etter flere andre forbrukerlover uten at det synes å ha skapt nevneverdige problemer i praksis. Det kan videre være et problem at det selskapet som er ansvarlig for feilen, risikerer å måtte håndtere et stort antall saker fra personer som de ikke står i noe kontraktsforhold til. Arbeidsgruppen antar imidlertid at forbrukerne i all hovedsak vil rette sine krav mot de lokale nettselskapene, selv om de har en mulighet for å gå på bakenforliggende ledd. Økte administrasjonskostnader kan derfor etter arbeidsgruppens syn ikke forsvare at man innfører begrensninger i adgangen til å reise direktekrav. I denne sammenhengen må det også legges vekt på at en adgang til å reise krav direkte mot bakenforliggende ledd kan medføre reduserte administrasjonskostnader for underliggende ledd.

Som nevnt ovenfor, må det ved vurderingen av rekkevidden til direktekravsreglene også tas hensyn til at reglene i produktansvarsloven kan avdempe behovet for å fremme direktekrav på kontraktsrettslig grunnlag. Loven opererer imidlertid med en egenandel på 4 000 kroner ved tingskade, og er dessuten begrenset til spenningsfeil. Etter arbeidsgruppens syn kan man derfor bare legge begrenset vekt på muligheten for å oppnå dekning gjennom reglene i produktkontrollloven. Slik gruppen ser det, er det bare i tilfeller hvor mangelen har et perifert opphav, at det kan være aktuelt å henvise forbrukerne til å reise krav på grunnlag av produktansvarsloven fremfor de kontraktsrettslige direktekravsreglene.

Arbeidsgruppen vil også peke på at det kan

knytte seg vanskeligheter til utformingen av en regel som avgrensar hvem det skal være mulig å reise direktekrav mot. Dette knytter seg bl.a. til at feil ikke bare kan oppstå i overliggende nett, men også i sideordnede nett. Uavhengig av hvor man her trekker grensen, kan det oppstå vilkårlige resultater, typisk i form av at en nettoperatør må bære det endelige tapet, fordi ansvarsfraskrivelsesklausuler hindrer selskapet i å kreve regress hos et bakenforliggende ledd.

Arbeidsgruppen har etter dette kommet til at lovforslaget ikke bør inneholde noen spesifikk regulering av *hvor mange* ledd forbrukerne kan fremsette direktekrav mot. Etter arbeidsgruppens syn er det ikke noe stort praktisk behov for slike regler, samtidig som slike regler kan føre til vilkårlige resultater.

Det neste spørsmålet er hvem som bør være adressat for direktekrav i tilfeller hvor en netteier har satt ut større eller mindre deler av driften til et annet selskap. I praksis er det flere eksempler på slik driftsutsetting.

I tilfeller hvor driftsansvaret i det vesentlige er overført til andre aktører, har Olje- og energidepartementet stilt krav om anleggskonsesjon og omsetningskonsesjon til driftsselskapet, og ikke netteieren. Etter det arbeidsgruppen kjenner til, er det i disse tilfellene driftsselskapet som inngår tilknytningskontrakter med de som eier eller leier underliggende og overliggende nett. Av den grunn mener arbeidsgruppen at adressaten for direktekrav i disse tilfellene bør være driftsselskapet. I lovforslaget er det derfor lagt avgjørende vekt på selskapets konsesjonsmessige status.

Arbeidsgruppen går etter dette inn for at kontraktsrettslige direktekrav bør kunne reises mot selskaper som har områdekonsesjon, anleggskonsesjon eller omsetningskonsesjon etter energiloven §§ 3-1, 3-2 eller 4-1 for bygging og drift av sideordnede eller overliggende nett på områdenivå, regionalnivå eller sentralt nivå. En slik bestemmelse vil fange opp både tilfellene hvor et nettselskap selv står for det vesentlige av driften, og tilfellene hvor det vesentlige av driften blir utført av et eget foretak.

19.6 Særlig om tilfeller hvor en boligsammenslutning har inngått avtale med nettselskapet

Som nevnt i punkt 16.3, forekommer det at boligsammenslutninger (borettslag, boligselskaper mv.) inngår avtale med nettselskaper på vegne av

sine beboere. I slike tilfeller vil det være boligsammenslutningen, evt. et selvstendig selskap, som står for måling og fakturering i forhold til hver enkelt beboer. Dersom nettleieavtalen blir misligholdt, og dette får konsekvenser for beboerne, oppstår spørsmålet om den enkelte beboer skal kunne reise misligholdskrav direkte overfor nettselskapet, til tross for at det ikke eksisterer noe kontraktsforhold mellom disse. Dette kan ses på som et spørsmål om direktekrav, i den forstand at det i tilfelle åpnes for at andre enn kontraktspartene kan gjøre gjeldende misligholdskrav.

Det må her tas utgangspunkt i at forbrukerkjøpsloven og gruppens forslag til regulering i energiloven bare gjelder i forhold til forbrukere, dvs. fysiske personer som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet, jf. forbrukerkjøpsloven § 1 tredje ledd. Kontraktsforholdet mellom nettselskapet og boligsammenslutningen faller derfor utenfor reguleringen. Dersom man i disse tilfellene skulle gi beboerne anledning til å fremme krav overfor nettselskapet, ville det reelt innebære at man utvider lovens forbrukerbegrep: Man lar forbrukervernreglene gjelde, selv om den næringsdrivende ikke har inngått kontrakt med forbrukerne.

Forbrukerkjøpslovens forarbeider inneholder utførlige drøftelser av om lovens forbrukerbegrep også burde omfatte visse juridiske personer, herunder borettslag. Justisdepartementet konkluderte slik:¹³

«Departementet er etter en samlet vurdering kommet til at forbrukerbegrepet i forbrukerkjøpsloven bare bør omfatte fysiske personer, jf. lovforslaget § 1. Departementet legger særlig vekt på hensynet til en klar og forutsigbar utforming av forbrukerbegrepet, mulighetene for et enhetlig forbrukerbegrep i forskjellige lover om forbrukervern og forholdet til internasjonalt regelverk. Departementet er av den oppfatning at det forbrukerbegrepet som foreslås, med fjerning av synbarhetskravet og den negative avgrensningen mot næringsvirksomhet, samlet sett ikke innebærer noen egentlig svekkning av forbrukervernet.

Departementet viser ellers til at forslaget om at forbrukerbegrepet ikke skal omfatte juridiske personer, ikke innebærer at de vil være uten vern i lovgivningen. Avtaleloven §§ 36 og 37 kan nevnes i den forbindelse. Bestemmelsene innebærer at en avtale helt eller delvis kan settes til side dersom det ville virke urime-

¹³ Se Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp s. 38 og 39.

lig eller være i strid med god forretningsskikk å gjøre den gjeldende. Det kan tas hensyn til om en juridisk person er den svakere parten i et kontraktsforhold. Dette gjør det mindre betenkelig å innskrenke forbrukerbegrepet til å gjelde fysiske personer, selv om disse bestemmelsene selvsagt ikke gir et så omfattende og effektivt vern som forbrukerkjøpslovens regler.

Sammenslutninger som i dag har status av forbrukere, kan imidlertid sikre de reelle interessene, oftest en gruppe fysiske personer som er medlemmer i vedkommende sammenslutning (et borettslag, et idrettslag eller lignende), forbrukervern ved at avtalen inngås i den enkelte fysiske personens navn. For de mindre sammenslutninger vil ikke dette innebære noen vesentlig komplisering av innkjøpsrutinene. For eksempel kan et styremedlem i en sammenslutning få fullmakt fra de enkelte medlemmene til å inngå avtaler på deres vegne.

Når en sammenslutning er så stor at en slik fremgangsmåte vil virke for tungvint, vil den nettopp gjerne ha slike ressurser og en slik selvstendighet at behovet for forbrukervern ikke er tungt nok til stede.

Det er heller ikke noe i veien for at vedkommende sammenslutning som inngår avtalen angis som kjøper, og at det avtales at kjøpet skal skje på brukervilkår. Forutsetningen for at dette skal kunne skje er at kjøperen er klar over rettstilstanden. Dersom denne forutsetningen er oppfylt, vil det kunne ligge til rette for en slik avtale, særlig fordi det må kunne antas at selgeren av forenklingsgrunner ofte vil være interessert i å forholde seg til sammenslutningen som kjøper.»

Et flertall i arbeidsgruppen bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening kan i det alt vesentlige slutte seg til disse betraktningene. Disse medlemmene vil peke på at både regjeringen og stortinget i forbindelse med vedtakelsen av forbrukerkjøpsloven tok et klart og prinsipielt standpunkt til lovens forbrukerbegrep: Det skulle kun omfatte fysiske personer. Dette ble også presisert i en rekke andre forbrukerlover. Arbeidsgruppens flertall mener det ville være prinsipielt betenkelig om man i relasjon til strømkontrakter reelt skulle operere med et videre forbrukerbegrep enn i den øvrige kontraktslovgivningen, herunder forbrukerkjøpsloven. Flertallet kan ikke se at det foreligger tilstrekkelig tungtveiende grunner til på denne måten å foreta en utvi-

delse av forbrukervernreglens virkeområde, slik at de også får anvendelse i kontraktsforhold som ikke involverer forbrukere. Flertallet vil i stedet fremheve at beboerne ved å opptre gjennom boligsammenslutningen vanligvis vil få økt forhandlingsstyrke og dermed oppnå gunstigere vilkår. Det vil da normalt virke lite rimelig om de i tillegg skal nyte godt av forbrukervernreglene. Det er her viktig å understreke at beboerne gjennom et flertallsvedtak på årsmøtet kan foreta et bevisst valg: De kan la boligsammenslutningen kontrahere og med det oppnå bedre kontraktsvilkår, eller de kan velge en ordning som går ut på at den enkelte beboer selv skal inngå avtale med nettselskapet og på den måten få et bedre forbrukervern.

Flertallet har på denne bakgrunn kommet til at den enkelte beboer ikke skal kunne reise misligholdskrav direkte overfor nettselskapet i tilfeller hvor det ikke eksisterer noe kontraktsforhold mellom disse.

Et mindretall bestående av gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet minner om at arbeidsgruppen skal se på behovet for forbrukervernregler og fremme forslag til regler. Mindretallet ser det som åpenbart at deltakere i boligsameier og boligsammenslutninger har samme behov for rettslig vern som for eksempel beboere i eneboliger. Mindretallet vil derfor foreslå at den enkelte beboer kan reise misligholdskrav direkte mot nettselskapet, selv om det ikke eksisterer noe kontraktsforhold mellom dem.

Behovet for rettslig vern ved kjøp av elektrisk kraft er større enn for de fleste andre varer (løsøre) som et boligsammenslutning kan gå til innkjøp av til beboerne. Elektrisk kraft er et nødvendighetsgode, det leveres kontinuerlig, det har et skadepotensiale, det koster relativt mye, samt er til personlig bruk.

Flertallet synes å legge betydelig vekt på at det ikke er rimelig at beboere får «nyte godt av forbrukervernreglene så lenge de oppnår gunstigere vilkår ved å opptre gjennom boligsammenslutningen». Mindretallet er sterkt uenig i dette synspunktet. Det er selvsagt slik at nettselskapet selv tjener på en avtale om fellesfakturerings, ellers ville den ikke ha blitt inngått. Det er videre usikkert hvor mye den enkelte beboer egentlig tjener på en slik avtale. Etter mindretallets syn er det ikke treffende å hevde at en slik mulig gevinst hos beboeren gjør det rimelig at vedkommende ikke skal ha samme forbrukervern som andre, for eksempel når den elektriske kraften volder økonomiske tap hos forbrukerne.

Det synes lite rimelig at en beboers rettslige vern, for eksempel når den elektriske kraften har gjort skade i hjemmet, skal være avhengig av om boligsammenslutningen har gjort avtale med nettselskapet om fellsmåling eller ikke. Det kan være mer eller mindre tilfeldig om sammenslutningens styre inngår en slik avtale og avgjørelsen kan være mer eller mindre velbegrunnet. Etter mindretallets syn vil det være meget uheldig om styrets avgjørelse skal kunne frata beboerne den beskyttelse lovgiver mener man skal ha.

Det er videre viktig å understreke at den enkelte beboer ikke selv kan velge å stå utenfor en fellesavtale for sammenslutningen. Man kan altså ikke selv sikre seg forbrukervern ved å inngå en individuell avtale med nettselskapet, dersom sammenslutningen har vedtatt fellesmåling. Selv om en slik valgmulighet eksisterte, ville det ikke ha vært en optimal løsning, fordi det overlater til den enkelte å avtale seg frem til et forbrukervern. Det er lite tvilsomt at mange ikke ville ha nødvendig kunnskap og forutsetninger for dette og at de dermed ville falle utenfor. Etter mindretallets syn må det være lovgivers oppgave å sørge for at alle får den (samme) beskyttelse som finnes rimelig og at denne gis i ufravikelig lovgivning.

Mindretallet kan for øvrig ikke se at en særbehandling av elektrisk kraft i relasjon til forbrukerbegrepet vil reise prinsipielle betenkeligheter, slik flertallet anfører. Elektrisk kraft foreslås særregulert i et eget kapittel i forbrukerkjøpsloven, fordi kjøp av elektrisk kraft skiller seg rent faktisk fra andre kjøp på flere punkter og derfor trenger spesialtilpassede bestemmelser som fraviker øvrige bestemmelser i loven. Mindretallet kan på denne bakgrunn ikke se at det kan skape nevneverdige problemer at det i samme kapittel inntas en egen setning som utvider forbrukerbegrepet.

Forslag til annet punktum i utkastet til endring i forbrukerkjøpsloven § 62 første ledd (og energiloven § 7-1 første ledd):

«Loven gjelder også i tilfeller hvor et nettselskap har inngått avtale med en boligsammenslutning, således at beboerne får de rettighetene og pliktene som boligsammenslutningen ville ha hatt dersom den var en forbruker.»

Dette innebærer at den enkelte beboer kan reise misligholdskrav direkte mot nettselskapet, selv om det ikke eksisterer noe kontraktsforhold mellom dem.

Kapittel 20

Sanksjoner ved forbrukerens kontraktsbrudd

20.1 Rett til å kreve oppfyllelse

Retten til å kreve oppfyllelse er grunnleggende i ethvert kontraktsforhold. I forbrukerkjøpsloven har retten til å kreve oppfyllelse ved forbrukerens kontraktsbrudd kommet til uttrykk i § 44. Arbeidsgruppen har vurdert om det bør fastsettes en tilsvarende bestemmelse i forslaget til regulering i energiloven. Gruppen har imidlertid kommet til at reguleringsbehovet ikke er stort nok til å forsvare en slik bestemmelse. Det betyr at man på dette punktet blir henvist til alminnelige kontraktsrettslige regler.

20.2 Erstatning

I forbrukerkjøpsloven § 46 er det også en bestemmelse om erstatning og krav på forsinkelsesrente ved kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Rett til å kreve forsinkelsesrente etter lov 17. desember 1976 nr. 100 vil nettselskapet ha selv om det ikke fastsettes i energiloven. Det er derfor lite behov for en slik regel i energiloven. Videre mener arbeidsgruppen at det ikke er noe nevneverdig behov for en egen erstatningsbestemmelse for tilfeller hvor nettselskapet blir påført økonomisk tap som følge av forbrukerens mislighold. Man kan her falle tilbake på ulovfestede erstatningsrettslige regler, som gjennomgående vil lede til rimelige resultater.

På ett punkt har imidlertid arbeidsgruppen funnet grunn til å foreslå en særskilt erstatningsbestemmelse. Arbeidsgruppen går inn for å lovfeste at nettselskapene kan kreve å få dekket sine nødvendige kostnader i forbindelse med en rettmessig stenging og eventuell gjenåpning av kundens anlegg. Det vises til punkt 20.4.9 nedenfor.

20.3 Heving

Dersom nettselskapet skulle kunne heve ved vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side,

ville stengingsreglene blitt undergravet. En hevingsrett ville også komme i konflikt med nettselskapets leveringsplikt etter energiloven § 3-3. Leveringsplikten innebærer i henhold til den offentligrettslige reguleringen en kontraheringsplikt for nettselskapene. Det kan bare gjøres unntak fra leveringsplikten i særlige tilfeller, og praksis på dette området er restriktiv. Arbeidsgruppen har utfra dette foreslått at et nettselskap ikke skal kunne heve en nettleieavtale, se punkt 20.4.14 nedenfor.

20.4 Stenging

20.4.1 Oversikt

Med «stengingsrett» forstår man den adgang nettselskapet har til i visse tilfeller å koble sluttbrukere fysisk fra nettet på grunn av deres kontraktsbrudd, uten at avtaleforholdet opphører. Stenging må ikke forveksles med nekting av tilknytning eller med avstenging av et anlegg som følge av at nettleieavtalen er opphørt. Det må heller ikke forveksles med avbrudd som skyldes driftstekniske eller forsyningsmessige forhold. Obligasjonsrettslig er stenging en spesiell form for tilbakeholdsrett (detensjonsrett). Karakteren av tilbakeholdsrett er særlig tydelig når stenging iverksettes fordi forbrukeren misligholder sin betalingsforpliktelse. Det skjer da en tilbakeholdelse av nettselskapets ytelse som må anses som en tilpasning av prinsippet om ytelse mot ytelse i gjensidig tyngende kontraktsforhold.

Stenging innebærer ikke en heving av kontrakten eller en midlertidig forandring av kontraktsvilkårene. Tvert imot gjør nettselskapene gjeldende en kontraktsrettslig rett gjennom stenging. Av dette følger det også at forbrukeren ikke blir løst fra sine forpliktelser i henhold til kontrakten, noe som bl.a. medfører at de faste abonnementskostnadene fortsetter å løpe i den tid forbrukerens tilknytning er stengt.

Den rett nettselskapene har til å stenge leveransen ved forbrukerens mislighold, er en særlig

kraftig sanksjon fordi ytelsen er en monopolytelse og fordi elektrisk energi anses som et nødvendighetsgode i et moderne samfunn. Stenging medfører på denne bakgrunn et meget sterkt faktisk press på den forbruker som utsettes for det. Stenging kan derfor ikke gjennomføres ved ethvert kontraktsbrudd. Det må foreligge et kvalifisert kontraktsbrudd, jf. nedenfor i kapittel 20.4.2 om gjeldende rett og arbeidsgruppens vurderinger i kapittel 20.4.3. Man kan heller ikke anlegge et rent obligasjonsrettslig perspektiv på adgangen til å stenge. Spørsmålet om stenging må bl.a. også behandles i et inndrivelsesperspektiv – som et virkemiddel for å drive inn gjeld (inkasso).

Arbeidsgruppen vil nedenfor først presentere rettsstillingen i Norge og i de øvrige nordiske land (punkt 20.4.1 og 20.4.2). Deretter følger en drøftelse av hvilke materielle og prosessuelle vilkår som bør gjelde for stenging (punkt 20.4.4 til 20.4.8). Videre drøftes rettsvirkningene av henholdsvis berettiget og uberettiget stenging (punkt 20.4.9 til 20.4.11). Gruppen drøfter så hvem som bør bære risikoen for at et hevingsvarsel kommer frem (punkt 20.4.12). Avslutningsvis drøftes forholdet til inkassolovens regler og forholdet til kontraktsrettslige regler om heving og forventet kontraktsbrudd (punkt 20.4.13 og 20.4.14).

20.4.2 Gjeldende rett, regulering i avtale og tilgrensende lovgivning

I dag er stenging ikke særskilt lovregulert. Det følger av praksis og er alminnelig antatt i juridisk teori at nettselskapene på nærmere vilkår har en rett til å stenge leveransen inntil eldre terminer blir betalt i medhold av de alminnelige prinsippene om detensjonsrett.¹ Detensjonsrett forutsetter at det er nær sammenheng mellom den tilbakeholdte ytelsen og motytelsen. Dette uttrykkes vanligvis som et krav om *konneksitet*, dvs. at forpliktelsene må skrive seg fra samme kontraktsforhold. Dette kravet innebærer bl.a. at nettselskapene ikke kan stenge leveransen dersom en kunde misligholder sin betalingsforpliktelse i forhold til kraftleverandøren. Dersom kraftleverandøren stanser sin kraftlevering på grunn av betalingsmislighold, jf. standard kraftleveringsavtale § 4-2, inntreer områdekonsesjonærens leveringsplikt i henhold til energiloven § 3-3. Kunden blir da tilbudt en kraftleveringskontrakt med den lokale

nettopperatøren. Dersom kunden vesentlig misligholder sin betalingsforpliktelse i forhold til denne kraftleveringsavtalen, kan nettopperatøren stanse videre levering, hvilket i praksis innebærer at den aktuelle sluttbrukeren fysisk må kobles av nettet. På grunn av de faktiske forholdene blir det i denne situasjonen ingen praktisk forskjell på stansing og stenging.

Man kan også avtaleregulere stengeretten nærmere, hvilket er gjort i standard nettleieavtale §§ 7-1 til 7-4. Paragraf 7-1 regulerer vilkårene for stengning og lyder som følger:

«Nettselskapet kan stenge nettkundens anlegg dersom nettkunden ikke betaler skyldig nettleie i henhold til betalingsfristen. Stenging kan kun foretas ved vesentlig betalingsmislighold. Dersom nettselskapet også leverer kraft i henhold til reglene om leveringsplikt, vil betalingsmislighold som gjelder kraftleveransen også kunne utløse stenging.

Stengning av et anlegg fritar ikke nettkunden for betaling av nettariffens faste kostnader, leie av måler m.v. i den tid anlegget er stengt.

Dersom det er fare for liv og helse, eksempelvis ved sterk kulde, må nettselskapet midlertidig utsette stengingen.»

Paragraf 7-2 regulerer prosedyrer for stenging. Bestemmelsen lyder som følger:

«Før stenging kan skje, skal nettselskapet ha forsøkt å kontakte nettkunden personlig og nettkunden skal motta et skriftlig stengevarsel som sendes til kundens faktureringsadresse.

Av stengevarselet skal det fremgå:

- at nettkunden kan unngå stenging ved betaling innen 14 dager
- en oppfordring til nettkunden om snarlig å kontakte nettselskapet hvis stenging kan medføre fare for liv og helse, herunder for husdyr, dersom nettkunden har betalingsproblemer og lignende
- kostnader ved åpning etter eventuell stenging

Stengevarsel kan sendes i samme brev som inkasso/purrevarsel dersom det klart fremkommer at det også er å betrakte som et stengevarsel.»

Paragraf 7-3 regulerer gjenåpning av stengt anlegg og sikkerhetsstillelse for nettleie. Bestemmelsen lyder som følger:

«Hvis nettselskapet har stengt anlegg, kan ingen andre enn nettselskapet eller dennes representant tilkoble anlegget igjen. Et anlegg som er rettmessig stengt på grunn av manglende betaling, vil ikke gjenåpnes før all gjeld til

¹ Se her bl.a. Rt. 1931 s. 882, RG 1958 s. 327, RG 1962 s. 338 og RG 1991 s. 546; se også Hagstrøm: Obligasjonsrett, Oslo 2002 s. 355.

nettselskapet og kostnader i samband med stenging og gjenåpning, er betalt. I særlige tilfeller kan nettselskapet kreve at nettkunden stiller sikkerhet for rettidig betaling ved forfall.»

I § 7-4 er det presisert at nettselskapet ikke er ansvarlig for «skader eller tap som kan oppstå hos en nettkunde ved rettmessig stenging».

Avtaleregulering av retten til stenging kan sensureres dersom den er urimelig, jf. avtaleloven § 36. Dersom avtalen ikke er individuelt forhandlet, slik tilfellet er med standard nettleieavtale, kommer også avtaleloven § 37 til anvendelse. Denne bestemmelsen supplerer § 36 i forbrukerforhold. Videre vil Forbrukerombudet kunne gripe inn mot avtalevilkår om stenging i medhold av markedsføringsloven § 9 a. For en nærmere redegjørelse for bruken av avtaleloven § 36 og markedsføringsloven § 9 a på avtalevilkår om stenging, viser arbeidsgruppen til Bjørnar Eirik Stokkan: Kontraktfestet stengningsrett for strøm og telefon, Det juridiske fakultets skriftserie nr. 15, 1988 s. 29 flg., også publisert i Jussens Venner 1988 s. 283-341.

Inkassoloven stiller også opp visse skranker for bruk av stengingsretten i § 8. Stengingen kan ikke gjøres gjeldende dersom det innebærer at man opptrer i strid med kravet til god inkassoskikk, jf. bestemmelsens første ledd første punktum. Denne rettslige standarden er noe utdypet i annet ledd, hvor det presiseres at «[d]et er i strid med god inkassoskikk å bruke inkassometoder som utsetter noen for urimelig påtrykk, skade eller ulempe». Spørsmålet om stenging som sådan er i strid med kravet til god inkassoskikk, har vært forelagt Justisdepartementets lovavdeling til vurdering. Lovavdelingen konkluderte i brev 13. oktober 1989 til Norges Energiverkforbund med at stengeretten som sådan ikke er i strid med kravet til god inkassoskikk. I forhold til § 8 uttalte Lovavdelingen også at det «ikke kan utelukkes at § 8 tillater stenging på et enda tidligere tidspunkt [enn 14 dager etter at stengevarsel er gitt] utfra den betraktning at det ikke bare er spørsmål om å fremtvinge betaling for levert strøm, men også om å hindre ytterligere levering».

Lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven) inneholder også bestemmelser som ofte vil være av betydning i situasjoner hvor stenging er aktuelt. Ifølge lovens § 5-1 har de som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, krav på økonomisk stø-

nad. I Rundskriv I-34/2001 Sosialtjenesteloven kapittel 5 omtales kjerneområdet for lovens livsoppholdsbegrep. Ugifter til strøm og oppvarming blir her omtalt som et av kjerneområdene for livsoppholdsbegrepet.

«Løpende utgifter til strøm og oppvarming inngår som del av kjerneområdet.

Utgifter til strøm er todelt, og består av betaling til en netteier (nettleie) og en kraftleverandør (strømforbruket). Ved søknad om hjelp til å betale strømutgifter, bør sosialtjenesten bidra til at søker får orden på forholdet til både netteier og kraftleverandør.

Dersom søker er skyldig beløp til netteier eller kraftleverandør, bør sosialtjenesten bistå vedkommende med å inngå en avtale om nedbetaling, samtidig som løpende utgifter vurderes dekket som livsopphold.»

Ved Rundskriv U-3/2003 ble det gitt informasjon om statlige tiltak og kommunenes oppfølging av personer som får problemer som følge av økte strømpriser.

«Når alle andre muligheter og hjelpetiltak er utnyttet, har personer som får problemer som følge av økte strømpriser krav på bistand fra kommunens sosialtjeneste.

Sosialtjenesten kan bistå med råd og veiledning, eventuelt henvise til andre som kan hjelpe. For personer som får problemer med å betale en unormalt høy strømrregning, vil det fra sosialtjenestens side være særlig aktuelt å bistå vedkommende i kontakten med kraftselskapet for å få i stand en fornuftig oppdeling av strømrregningen.

Enkelte vil etter en nærmere vurdering ha rett til økonomisk stønad til å betale strømrregningen. Ved anvendelse av sosialtjenestelovens bestemmelser om økonomisk stønad, jf. rundskriv I-34/2001, vil det fra sosialtjenestens side være særlig relevant å legge vekt på følgende momenter når en person søker om stønad til å betale en unormalt høy strømrregning:

Løpende utgifter til strøm og oppvarming inngår i kjerneområdet i sosialtjenestelovens livsoppholdsbegrep. Dette innebærer at sosialtjenesten har plikt til å ta med nødvendige utgifter til strøm og oppvarming i utgiftsgrunnlaget ved tildeling og utmåling av økonomisk stønad.

Økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven § 5-1 er en subsidiær ytelse for den enkelte. Dette innebærer at den enkelte i utgangspunktet skal utnytte alle inntekter og inntektsmuligheter før stønad gis.

Prinsippet om at alle inntektsmuligheter skal være utnyttet, innebærer blant annet at

eiendeler som søkeren ikke trenger for sitt livsopphold, kan kreves realisert før det er aktuelt å gi stønad etter § 5-1. Sosialtjenesten må imidlertid foreta en totalvurdering av om det er rimelig å kreve realisering i det enkelte tilfellet, der det tas hensyn til hva vedkommende trenger for sitt livsopphold, stønadsbehovets antatte varighet og gevinsten ved salg i forhold til stønadsbehovet. Personer som oppsøker sosialkontoret for å få hjelp til å betale en unormalt høy strømgjeld, har et kortvarig hjelpebehov. Dette vil, som et ledd i en helhetsvurdering, ha betydning for om sosialtjenesten bør kreve eiendeler solgt før stønad gis.

Sosialtjenesteloven legger til grunn at alle inntektsmuligheter skal være utnyttet, noe som innebærer at sosialtjenesten kan forutsette at bankinnskudd og lignende brukes til livsopphold. Sosialtjenesten må imidlertid foreta en rimelighetsvurdering i den enkelte sak ut i fra familiens totale økonomiske situasjon og sosialhjelpens subsidiære karakter. Når det gjelder barns sparepenger, vil det ikke være rimelig å kreve at penger barnet har tjent gjennom eget arbeid ved siden av skolegang, fått i konfirmasjonsgave m.v. skal brukes før stønad gis når personer på grunn av en høy strømgjeld har et kortvarig hjelpebehov. Det må imidlertid også her gjøres en konkret vurdering.

Sosialtjenesten kan etter lovens § 5-2, selv om vilkårene i § 5-1 ikke er til stede, yte økonomisk hjelp til personer som trenger det for å kunne overvinne eller tilpasse seg en vanskelig livssituasjon. Bestemmelsen åpner blant annet for at det kan være aktuelt å yte stønad selv om kravet om at alle inntektsmuligheter skal være forsøkt ikke er oppfylt, dersom situasjonen og hjelpebehovet er slik at det vil være en stor belastning å kreve dette. Søknad om hjelp til å betale en unormalt høy strømgjeld kan være et eksempel på en situasjon hvor stønad kan bidra til at vedkommende kan «overvinne en vanskelig livssituasjon».

Økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven kan etter § 5-4 gis i form av lån. Låneformen kan brukes i tilfeller der søker vurderes å ha tilbakebetalingsevne innen rimelig tid, og antas å være særlig aktuell i en situasjon hvor personer får et midlertidig betalingsproblem som følge av høye strømpriser.

Økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven er en skjønnsmessig ytelse. Dette innebærer at sosialtjenesten må foreta en konkret vurdering av den enkeltes hjelpebehov. I tillegg til inntekts-, utgifts- og formuesforhold, kan sosialtjenesten ta hensyn til søkerens helsemessige og sosiale situasjon og andre forhold som

ledd i en helhetsvurdering. Hensynet til at barn skal ha en så normal oppvekst som mulig kan tillegges vekt.»

Verken dette rundskrivet eller rundskrivet fra 2001 omtaler eksplisitt spørsmålene knyttet til stenging av forbrukerens anlegg, herunder om sosialtjenesten i visse tilfeller har plikt til å dekke eldre strømrøstanser. Rundskriv I-1/93, som ble avløst av 2001-rundskrivet, inneholder imidlertid en særlig omtale av denne problemstillingen. I tilfeller hvor søknaden om støtte blir innvilget, skal sosialkontoret i henhold til rundskrivet betale siste termin som førte til krav om stenging og som elektrisitetsverket har purret på vanlig måte, samt løpende strømutgifter frem til vedtak er fattet. Eventuelle eldre ubetalte terminer anses som kredittgivning og gammel gjeld som sosialtjenesten ikke vil ha plikt til å dekke. Ettersom dette rundskrivet ikke lenger er gjeldende og dagens rundskriv bare taler om dekning av «løpende utgifter», står det som noe uklart i hvilken grad sosialtjenesten plikter å dekke eldre strømgjeld for å forhindre stenging (evt. bidra til gjenåpning av kundens anlegg). Dette må bero på en tolkning av bestemmelsen i sosialtjenesteloven § 5-1 første ledd og kilder i tilknytning til denne.

20.4.3 Rettsstillingen i øvrige nordiske land

I *Finland* er innstilling av leveranse som følge av elanvenderes mislighold av deres betalingsforpliktelse regulert i elmarknadslagen § 27 h, som lyder som følger:

«Elleveransen kan avbrytas om elanvändaren i väsentlig grad har försummat att betala avgifterna till minutförsäljaren eller distributionsnätinnehavaren eller annars väsentligt har brutit mot sina förpliktelser enligt avtalet. Innan elleveransen avbryts skall till elanvändaren sändas en skriftlig anmärkning om betalningsförsummelsen eller något annat avtalsbrott samt tidigast två veckor efter att anmärkningen har sänts en separat varning om att elleveransen kommer att avbrytas. Elleveransen får avbrytas tidigast fem veckor efter att avgiften har förfallit till betalning eller något annat avtalsbrott för första gången har meddelats elanvändaren och avtalsbrottet inte har avhjälpits i tid före den tidpunkt då elleveransen enligt varningen kommer att avbrytas.

Om försummelsen av betalningen har berott på elanvändarens betalningssvårigheter som han har råkat i till följd av en svår sjukdom, arbetslöshet eller någon annan särskild

omstændighet, hovedsakligen utan att själv vara orsak till dem, får elleveransen avbrytas tidigast två månader efter den dag då avgiften förföll till betalning.

Elleveransen till en byggnad som används som stadigvarande bostad eller till en del av en sådan får inte, om uppvärmningen är beroende av el, avbrytas trots obetalda avgifter under tiden från ingången av oktober till utgången av april innan fyra månader har förflutit från förfallodagen för den obetalda avgiften.»

I *Sverige* er stenging på grunn av forbrukerens mislighold regulert i ellagen kapittel 11 § 3, som lyder som følger:

«Överföring av el får avbrytas, om konsumenten försummar sina skyldigheter och försummelsen utgör ett väsentligt avtalsbrott.

Innan överföringen avbryts skall konsumenten oppmanas att inom viss skålig tid vidta rättelse och, i annat fall än som avses i 4 §, underrättas om att överföringen annars kan avbrytas. Sker rettelse får överföringen inte avbrytas.

Om omstændigheterna ger anledning att befara att ett avbrott skulle medföra ej obetydlig personskada eller omfattande sakskada, får överföringen ikke avbrytas. Det gæller dock inteom konsumenten handlar otillbørligt.»

Håndteringen av betalingsmislighold, også utover § 3, er regulert i § 4, som lyder som følger:

«Om avtalsbrottet består i att konsumenten försummat att betala för överföring eller leverans av el gæller, utöver vad som anges i 3 §, att konsumenten sedan tiden för rettelse gått ut skall oppmanas att betala inom tre veckor från det att han har delgetts oppmaningen och en underrättelse om att överföringen annars kan avbrytas. Ett meddelande om den uteblivna betalningen skall samtidigtt lämna till socialnämnden i den kommun där konsumenten får el överförd.

Sker betaling eller är fordringen tvistig får överföringen ikke avbrytas. Överföringen får ikke heller avbrytas om socialnämnden inom den tid som anges i första stycket skriftligen har meddelat den som lämnat underrättelsen att nämnden tar på sig betalningsansvaret for skulden.»

Forbrukeren må erstatte selskapenes rimelige kostnader i forbindelse med tiltak etter §§ 3 og 4, jf. § 5.

Etter det arbeidsgruppen kjenner til, er spørsmålet om stenging ikke lovregulert i Danmark og på Island.

20.4.4 Krav om vesentlig kontraktsbrudd som vilkår for stenging

Arbeidsgruppen foreslår at det i alle tilfeller må foreligge et vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side før nettselskapene har rett til å foreta stenging. Dette skyldes i hovedsak at elektrisk energi er et nødvendighetsgode og at nettselskapene står i en monopolstilling, se nærmere punkt 12.2 og 12.4.1. Forbrukerne har derfor et sterkt behov for vern som ikke kan ivaretas tilstrekkelig gjennom et vilkår med en lavere terskel. Arbeidsgruppen viser også til at det samme vilkåret fremgår av gjeldende standard nettleieavtale, og at man gjenfinner det i den finske og svenske reguleringen.

Betegnelsen kontraktsbrudd dekker alle former for brudd på en forbrukers kontraktsforpliktelser i forhold til et nettselskap. Det kan tenkes at et nettselskap får rett til å stenge leveringen av elektrisk energi, selv om det ikke foreligger et mislighold av forbrukerens betalingsforpliktelse, men bare brudd på andre kontraktsforpliktelser, som for eksempel å gi tilgang til distribusjonsnett og installasjon etter standard tilknytningsavtale § 3-6. I alminnelighet brukes stengingsretten imidlertid bare ved betalingsmislighold, og det vesentlighetskrav arbeidsgruppen foreslår, vil sjelden kunne anses for å være oppfylt ved mislighold av andre forpliktelser enn betalingsforpliktelsen. Noe annet er at mislighold av andre forpliktelser kan inngå i vurderingen sammen med et betalingsmislighold, og sammen med det utgjøre et vesentlig kontraktsbrudd. Dersom det inntreffer flere kontraktsbrudd i sammenheng, kan disse kumuleres, slik at det avgjørende er om de samlet sett utgjør et vesentlig kontraktsbrudd.

Vesentlig kontraktsbrudd brukes i alminnelighet som vilkår for heving. Fordi konsekvensene for forbrukeren langt på vei blir den samme ved stenging som ved heving, er det grunn til å benytte en tilsvarende terskel på vilkårsiden. Det kan også være grunn til å se hen til hvordan dette vilkåret brukes i forhold til heving på andre kontraktsområder.

Ved vurderingen må man ta utgangspunkt i avviket fra kontraktsmessig oppfyllelse og legge vekt både på avvikets karakter og omfang. Vesentlighetskravet innebærer at det må være tale om et markert avvik fra kontraktsmessig oppfyllelse. Det forhold at avtaler om overføring av elektrisk energi har en langvarig karakter, og at det er tale om et nødvendighetsgode, tilsier at terskelen for å stenge bør være forholdsvis høy.

Selv om vesentlighetskravet ofte kan avgjøres ved en isolert betraktning av avviket fra kontraktsmessig oppfyllelse etter en rent objektiv vurdering, må misligholdet prinsipielt relateres til den aktuelle kreditor (her nettselskapet) og den betydning det har for ham. Det må også tas hensyn til hvilke virkninger en stenging vil ha for vedkommende forbruker. Som et overordnet utgangspunkt bør det være en viss forholdsmessighet mellom nettselskapets interesse i å gjennomføre stenging og virkningene av stengingen for forbrukeren, slik at vesentlighetskravet ikke kan anses oppfylt når virkningen av stengingen blir hardere enn vanlig og ikke står i forhold til nettselskapets interesse. Dersom det er klart at en stenging vil føre til betydelige skader, vil den nødvendige forholdsmessighet normalt mangle.

Stenging innebærer som tidligere nevnt at forbrukeren blir koblet av og ikke får tilgang til noe som langt på vei må anses som et nødvendighetsgode i dagens samfunn, uten at han eller hun kan henvende seg til en annen leverandør å få tilgang til det samme (monopolytelse). Dette tilsier generelt at nettselskapene må utvise tilbørlig varsomhet i forhold til å gå til det skritt å stenge av leveringen av elektrisk energi.

I den avveiningen som må gjennomføres mellom hensyn til nettselskapet og forbrukeren, kan også andre faktorer enn dem som er nevnt være relevante. Disse kan svekke eller styrke det resultat en vurdering bygget på momentene nevnt ovenfor skulle tilsi. Man kan bl.a. legge vekt på årsaken til kontraktsbruddet. Dersom det skyldes forhold forbrukeren kan bebreides for, er det mindre betenkelig å tillate stenging enn dersom forbrukeren ikke kan bebreides. Det kan her være av betydning om misligholdet skyldes manglende betalingsevne eller manglende betalingsvilje.

Generelt kan det i forhold til heving legges vekt på om det aktuelle misligholdet utløser andre krav, for eksempel prisavslag og erstatning. I forholdet mellom et nettselskap og en forbruker er det imidlertid lite aktuelt med erstatning – problemet er jo normalt den uteblitte betaling. Øvrige misligholds-sanksjoner er ikke aktuelle. Dette kan isolert tale for at man må innrømme nettselskapene en noe videre stengingsrett enn dersom man hadde hatt andre adekvate alternativer til stenging.

20.4.5 Unntak fra stengingsretten som følge av fare for liv, helse eller betydelig tingsskade

Siden vesentlighetskravet bygger på en skjønnsmessig helhetsvurdering, kan det ofte være tvilsomt om et nettselskap har rett til stenging. Arbeidsgruppen mener derfor at det bør fremgå klart av lovteksten at stenging ikke kan foretas dersom det er fare for liv, helse eller betydelig tingsskade. Unntaket ved fare for liv eller helse tar typisk sikte på mer akutte situasjoner der forbrukeren eller noen i vedkommendes husstand ikke vil tåle at forsyningen av elektrisk energi blir stengt av de nevnte grunner. I stor grad antas det samme å gjelde allerede etter alminnelige rettsgrunnsetninger om at hensynet til menneskers liv og helbred går foran rene økonomiske interesser.

Med «betydelig tingsskade» sikter arbeidsgruppen til nokså omfattende økonomiske tap. At mat, selv av meget høy kvalitet og verdi, kan bli fordervet, kan ikke anses tilstrekkelig.

Nettselskapene tillegges ingen alminnelig undersøkelsesplikt i forhold til om det foreligger fare for liv, helse eller betydelig tingsskade. Selskapene forutsettes heller ikke å ha kjennskap til særlige forhold hos den enkelte forbruker som kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingsskade ved stenging. Nettselskapene forventes for eksempel ikke å vite om det finnes spedbarn eller pleietrengende i husstanden. Selskapene kan imidlertid forventes å vite noe om forhold som etter et alminnelig forsvarlig skjønn kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingsskade. Nettselskapene vil for eksempel normalt vite, eller forholdsvis raskt og enkelt kunne bringe på det rene, om husstanden har elektrisk energi som varmekilde, eller om det finnes alternativer. Vet nettselskapet at husværet bare har elektrisk energi til oppvarming, og man er inne i en streng kuldeperiode, vil nettselskapet alltid måtte vurdere faren for liv, helse og betydelig tingsskade før stenging iverksettes. Det praktiske forløpet vil likevel normalt være at nettselskapet blir gjort oppmerksom på fare som nevnt av forbrukeren etter at varsel om stenging er mottatt. Alternativt vil sosialkontoret i den kommunen forbrukeren bor, som skal ha kopi av stengevarselet,² kunne gjøre nettselskapet oppmerksom på at det foreligger en slik risiko. Dersom nettselskapet blir gjort oppmerksom på at det foreligger fare for liv, helse eller betydelig tingsskade, må det selv

² Se punkt 20.4.8 nedenfor.

utøve et forsvarlig skjønn. Kommer informasjonen fra kompetent og ansvarlig medisinsk eller sosialmedisinsk hold, typisk kommunehelsetjenesten, skal det normalt meget til før man kan se bort fra den.

20.4.6 Forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen

Stenging fungerer som tidligere nevnt også som et effektivt virkemiddel for å drive inn kravet på betaling av nettleie (inkasso). Dersom forbrukeren har innsigelser mot kravet på betaling av nettleie, typisk at det foreligger en mangel fra nettselskapet som gir ham rett til å holde tilbake sin egen ytelse, er det behov for å verne forbrukeren mot det betalingspresset stenging innebærer. Uten en reservasjon i de tilfellene forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen, vil forbrukeren både oppleve et tøft betalingspress og samtidig få veltet søksmålbyrden over på seg. Arbeidsgruppen foreslår derfor at stenging ikke kan iverksettes dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for den varslede stengingen, med mindre disse er åpenbart grunnløse. Bestemmelsen har en parallell i inkassoloven § 17 annet ledd. Tanken er at dersom det er tvist om grunnlaget for stengingen, så bør denne tvisten få sin avklaring hos domstolene eller i annet tvisteløsningsorgan, før det evt. kan bli tale om å foreta noen stenging. Bestemmelsen er med på å redusere risikoen for at det skal skje uberettigede stenginger.

Reservasjonen mot åpenbart grunnløse innvendinger er ment å verne nettselskapene mot tydelig grunnløse innvendinger som bare tjener til å trenere saken. Vurderingstemaet er om innsigelsene ut fra en objektiv og forsvarlig vurdering fremstår som åpenbart grunnløse. Vurderingen omfatter både innsigelsenes rettslige og faktiske forankring. Det skal likevel en del til før nettselskapene kan se bort fra innsigelser, jf. passusen «åpenbart». Dette er et litt strengere krav enn det som følger av den tilsvarende bestemmelsen i inkassoloven § 17 («innsigelser som det var rimelig grunn til å få vurdert før inndringen ble satt i verk»).

20.4.7 Varsel om stenging

Som påpekt i punkt 20.4.2 ovenfor, gjelder det allerede i dag en varslingsplikt i medhold av standard nettleieavtale § 7-2. Arbeidsgruppen foreslår å lovfeste denne praksisen med visse endringer.

Arbeidsgruppen går inn for at nettselskapene plikter å sende forbrukeren et skriftlig varsel om stenging som for det første skal angi at stenging ikke skjer dersom forbrukeren betaler innen fire uker regnet fra den dato varselet ble sendt. Arbeidsgruppen mener det er nødvendig med en så vidt lang frist, fordi stenging er et meget inngripende virkemiddel som kutter forbrukerens tilgang til et viktig velferdsgode. Forbrukeren bør derfor få noe lenger tid på seg til å reagere enn det som for eksempel følger av inkassoloven § 9 annet ledd, hvor det gjelder en 14 dagers frist fra det tidspunkt inkassovarsel ble sendt. I forhold til inkassoloven er det dessuten slik at det løper en ny 14 dagers frist fra det tidspunkt betalingsoppfordring blir sendt, jf. § 10 første ledd.

For det andre skal det fremgå av stengingsvarselet at forbrukeren bør ta snarlig kontakt med nettselskapet dersom stenging kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingsskade, eller dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen. Dette står i sammenheng med unntakene fra stengingsretten, se punkt 20.4.5 og 20.4.6 ovenfor. Varselet skal gi forbrukeren oppfordring til å gjøre eventuelle innsigelser gjeldende, samt å varsle nettselskapet om fare for liv, helse eller betydelig tingsskade foreligger.

For det tredje skal varselet gjøre forbrukeren oppmerksom på de kostnadene som kan belastes ham ved rettmessig stenging, jf. nærmere om dette nedenfor i punkt 20.4.9.

Arbeidsgruppen foreslår videre at nettselskapet skal sende kopi av varselet til sosialkontoret i den kommunen forbrukeren har fast bosted. Dette har i første rekke sammenheng med at stenging ikke skal kunne skje dersom sosialkontoret tar på seg ansvaret for å oppfylle forbrukerens forpliktelse, jf. neste punkt. Men også utover dette er det et poeng at sosialkontoret blir gjort oppmerksom på en mulig stenging. Det kan gi grunnlag for å vurdere andre tiltak enn at man går inn og dekker betalingsforpliktelsen, jf. punkt 20.4.2 ovenfor.

20.4.8 Sosialtjenestens mellomkomst

Arbeidsgruppen går inn for at stenging ikke skal kunne foretas dersom sosialtjenesten i den kommune forbrukeren har fast bosted, gir en skriftlig bekreftelse på at betaling av forfalte krav på nettleie vil bli foretatt. Stenging fremstår i en slik situasjon som unødvendig, og det bør fremgå av loven at stenging da ikke kan skje.

I henhold til lov 13. desember 1991 nr. 81 om

sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven), skal økonomisk stønad som utgangspunkt betales til den som har søkt om stønad, jf. § 5-5 første punktum. Dersom «det på grunn av særlige forhold må antas at stønadsmottakeren ikke vil bruke stønaden i samsvar med vilkår som er fastsatt (jf. § 5-3), kan det vedtas at stønaden helt eller delvis skal gis i form av varer og tjenester». Denne adgangen åpner for at sosialtjenesten kan gå inn og dekke forbrukerens økonomiske forpliktelser overfor nettselskapet. Arbeidsgruppen vil understreke at den foreslåtte bestemmelsen ikke innebærer noen selvstendig plikt for sosialkontoret til å dekke forbrukerens forpliktelse. I hvilken grad sosialkontoret skal yte stønad til den enkelte forbruker og i hvilken form, må også for fremtiden avgjøres på grunnlag av sosialtjenestelovens regler, se lovens § 5-1. En presentasjon av de relevante reglene og de rundskrivene som foreligger på området, er gitt i punkt 20.4.2 ovenfor. Arbeidsgruppens forslag til regulering aktualiserer spørsmålet om hvordan sosialtjenestelovens regler skal tolkes og praktiseres i tilfeller hvor det er aktuelt med stenging.

20.4.9 Dekning av nettselskapets kostnader i forbindelse med stenging

Arbeidsgruppen går inn for å lovfeste at nettselskapene kan kreve å få dekket sine nødvendige kostnader i forbindelse med en rettmessig stenging og eventuell gjenåpning av kundens anlegg. Dette vil bl.a. være kostnader forbundet med selve den fysiske avstengningen og kostnader forbundet med utsending av varsel og håndtering av eventuelle innsigelser. Arbeidsgruppen går også inn for at nødvendige kostnader forbundet med utsending av varsel kan kreves, selv om stenging ikke finner sted. Bestemmelsen om at nettselskapet har krav på å få dekket sine nødvendige kostnader, har sitt motstykke i inkassoloven § 17, og kan også forankres i alminnelige erstatningsrettslige prinsipper.

20.4.10 Dekning av faste kostnader i den tid forbrukerens anlegg er stengt

Det kan reises spørsmål om forbrukerne bør slippe å dekke nettariffens faste kostnader i den tid anlegget er stengt. På den ene siden kan det hevdes at forbrukeren ikke bør belastes disse kostnadene når han ikke har tilgang til ytelsen. På den annen side kan det hevdes at forbrukeren bør ha plikt til å dekke kostnadene, fordi kontraktsfor-

holdet fortsatt består, og fordi de faste kostnadene ikke blir mindre ved at kunden ikke benytter sitt anlegg. Det ville videre rime dårlig om de som misligholder kontrakten skulle stille bedre enn de som oppfyller kontraktsmessig. Arbeidsgruppen ser at det kan anføres gode argumenter for begge løsninger. *Et flertall i arbeidsgruppen bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* mener imidlertid at argumentene for at nettselskapet skal kunne pålegge forbrukeren å dekke kostnadene, veier tyngst. Flertallet har derfor *ikke* foreslått noen bestemmelse som innebærer at forbrukeren blir fritatt fra å betale fastbeløpet i stengingsperioden.

Et mindretall bestående av medlemmene fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet er uenig med flertallet i at forbrukeren bør ha en forpliktelse til å dekke nettariffens faste kostnader i den tid anlegget er stengt. Mindretallet går ut fra at det i det overveiende antall tilfelle hvor forbrukeres elektriske anlegg stenges, dreier seg om situasjoner hvor forbrukeren har manglende evne og ikke vilje til å overholde sine forpliktelser overfor nettselskapet. Å skulle legge ekstra «stein til byrden» i de tilfellene hvor det går så langt at det elektriske anlegget blir stengt, oppleves av mindretallet som en urimelighet overfor mennesker som i mange tilfelle er i en fortvilet økonomisk situasjon. Mindretallet mener at dette hensynet må veie tyngre enn det faktum at avtalen fortsatt gjelder og at nettselskapets faste kostnader er de samme som før stengingen.

Mindretallet foreslår derfor at det i forslaget til lovbestemmelse som regulerer stenging, presiseres at forbrukeren ikke er pliktig til å betale nettariffens faste kostnader i den tid anlegget er stengt.

20.4.11 Situasjonen ved urettmessig stenging

Stenging kan påføre forbrukeren økonomisk tap for eksempel som følge av ødeleggelse av varer i kjøler, frostskaide på vannledninger og personskade som følge av fall i uopplyste trappeganger osv. Spørsmålet som melder seg, er om det er grunn til å regulere slike forhold nærmere i lov.

Som påpekt ovenfor i kapittel 20.4.5, kan man ikke kreve at nettselskapene har full oversikt over mulige skadevirkninger eller foretar nærmere undersøkelser uten en konkret foranledning til det.

Dersom nettselskapet foretar en stenging uten

at de materielle og prosessuelle vilkårene for dette er oppfylt, bør nettselskapet etter arbeidsgruppens vurdering ikke kunne kreve å få dekket sine kostnader ved stengingen. En slik regel vil bidra til å sikre at prosedyrene for stenging blir fulgt, og at nettselskapene også foretar en vurdering av om de materielle vilkårene for stenging er oppfylt. Bestemmelsen i inkassoloven § 17 fjerde ledd er utslag av samme tankegang. Siden også stengingsreglene inngår i en inndrivingskontekst, er det naturlig at reglene på dette punktet bygger på samme prinsipper som reglene i inkassoloven om skyldnerens ansvar for inndrivingskostnader.

Ved en urettmessig stenging kan det også bli spørsmål om å ilegge nettselskapet erstatningsansvar. En urettmessig stenging representerer et kontraktsbrudd fra nettselskapets side – en mangel som følge av avbrudd – og forbrukeren kan kreve erstattet sitt tap etter den alminnelige erstatningsregelen, se nærmere kapittel 18.4. Det kan også bli tale om erstatning på grunnlag av de ulovfestede reglene utenfor kontrakt. Det vil bl.a. kunne være aktuelt ved personskade, ettersom slike skader ikke faller inn under nettselskapets kontraktsrettslige ansvar.

20.4.12 Risikoen for sending av meldinger

I forbrukerkjøpsloven er risikoen for sending av meldinger regulert i § 4. Bestemmelsen lyder som følger:

«Dersom en part gir melding i samsvar med loven og sender den på en måte som er forsvarlig etter forholdene, og ikke annet fremgår, kan avsenderen gjøre gjeldende at meldingen er gitt i tide, selv om det oppstår forsinkelse eller feil under fremsendingen eller meldingen ikke når frem til den andre parten.»

Dersom denne bestemmelsen legges til grunn, innebærer det at stenging kan iverksettes fire uker etter at varselet er sendt på forsvarlig måte, selv om «det oppstår forsinkelse eller feil under fremsendingen eller meldingen ikke når frem til den andre parten». Bestemmelsen er identisk med kjøpsloven § 82 og håndverkertjenesteloven § 4. Kjøpsloven bygger på FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsørekjøp artikkel 27.

Arbeidsgruppen har vurdert om man i relasjon til stenging bør stille krav om at varselet faktisk har kommet frem, slik at det blir avsenderen som har risikoen for sending av meldinger. Gruppen har imidlertid kommet til at dette samlet sett

ikke vil være den beste løsningen. For det første vil en slik løsning åpne for at vedkommende forbruker kan trenere saken ved å påstå at varselet ikke er mottatt. Sett fra nettselskapets side vil det være nærmest umulig å bevise at forbrukeren faktisk har mottatt varselet. For det andre må det tas hensyn til at bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven stiller krav om at meldingen må være sendt på «en måte som er forsvarlig etter forholdene». Forsvarlighetskravet er særlig viktig i stengingstilfellene, ettersom stenging har så vidt alvorlige konsekvenser for forbrukeren. For det tredje kan den alminnelige lojalitetsplikt i kontraktsforhold etter omstendighetene lede til nettselskapet må forsikre seg om at varselet har kommet frem før stenging kan skje. Dette kan typisk være situasjonen dersom nettselskapet overhodet ikke har mottatt noen reaksjon på sitt varsel.

20.4.13 Forholdet til inkasso

Etter standard nettleieavtale § 7-2 tredje ledd kan et stengingsvarsel sendes i samme brev som et inkassovarsel eller en purring dersom det går klart frem at det er å anse som et stengingsvarsel. I lys av hvor effektiv en trussel om stenging kan være som inndrivingsmetode, kan det stilles spørsmål om det bør være adgang til å sende kombinert stengingsvarsel og inkassovarsel/purring. Gitt at de materielle vilkårene for stenging er oppfylt, mener arbeidsgruppen at det ikke bør være utelukket at man kombinerer de to fremgangsmåtene. Det vil da ikke være i forbrukerens interesse å få to forsendelser i stedet for en, ettersom det er forbrukeren som må dekke inndrivingskostnadene. Dersom vilkårene for stenging ikke er oppfylt, eller ikke vil bli oppfylt i løpet av fire ukers-risten i stengingsvarselet, må det på sin side antas å være i strid med kravet til «god inkassoskikk» i inkassoloven § 8 dersom et varsel om stenging blir sendt sammen med en purring eller et inkassovarsel. Forbrukeren vil da ikke plikte å dekke nettselskapets kostnader knyttet til utsendelsen, jf. inkassoloven § 17 fjerde ledd.

Arbeidsgruppen har på denne bakgrunn kommet til at den ikke vil foreslå noen særskilte regler på dette punkt. Etter arbeidsgruppens syn vil de eksisterende reglene fange inn eventuelle uheldige inndrivingskritt.

20.4.14 Heving og forventet kontraktsbrudd

Dersom nettselskapet skulle kunne heve ved vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side,

ville stengingsreglene bli illusoriske. En hevingsrett ville også komme i konflikt med nettselskaps tilknytningsplikt. Arbeidsgruppen foreslår derfor at et nettselskap ikke skal kunne heve en nettleieavtale.³ Tilsvarende foreslår arbeidsgruppen at et nettselskap ikke skal kunne innstille sin

ytelse eller heve etter reglene om forventet kontraktsbrudd, jf. forbrukerkjøpsloven § 55, som viser til kjøpsloven §§ 61 og 62.

³ Se også punkt 20.3 ovenfor.

Kapittel 21

Forsinkelse i forbindelse med oppstart av kraftleveranse

21.1 Innledning

Ved bytte av kraftleverandør hender det fra tid til annen at kontraktsforholdet med den nye leverandøren ikke starter opp fra det tidspunkt som følger av avtalen og/eller ved utløpet av den lengste frist for gjennomføring av leverandørbytte som følger av forskrift 11. mars 1999 nr. 301 kapittel 2. Dette kan føre til at forbrukerne blir påført et økonomisk tap, fordi de blir stående under kontrakt med sin tidligere leverandør eller i verste fall risikerer å bli ført over på en ordning der nettselskapet leverer elektrisk energi i henhold til leveringsplikten i energiloven § 3-3 i påvente av at den nye leverandøren skal ta over og starte sin levering. Det siste kan bli resultatet dersom den nye leverandøren har sendt melding om leverandørbytte, men ikke starter sin kraftleveranse i tide. Foruten det økonomiske tap den enkelte forbruker blir utsatt for, kan forsinkelse i forbindelse med leverandørbytter bidra til en svekking av konkurransen i kraftmarkedet, fordi sluttbrukerne vegrer seg mot å bytte leverandør pga. de problemene som kan oppstå.

Spørsmålet om erstatning for det økonomiske tapet forbrukeren lider som følge av forsinket oppstart av levering av elektrisk energi fra ny leverandør, er regulert i standard kraftleveringsavtale § 4-5, jf. § 1-3 (se nedenfor under punkt 21.3). Problemstillingen i det følgende er om det er behov for å lovfeste forbrukerens rettigheter i slike tilfeller.

I denne sammenheng nevnes at eldirektiv II har bestemmelser om leverandørbytte. I artikkel 3 nr. 5 heter det at medlemsstatene «shall ensure that the eligible customer is in fact able to switch to a new supplier». Videre heter det i direktivets vedlegg A bokstav e at forbrukerne ikke skal bli avkrevd betaling for å skifte leverandør. Direktivet stiller imidlertid ikke noe uttrykkelig krav om at statene må ha en ordning med erstatning for tap som følge av forsinkelse i forbindelse med leverandørbytte. En slik forpliktelse kan likevel tenkes å

følge av det generelle kravet til «high levels of consumer protection» i direktivets artikkel 3 nr. 5.

Arbeidsgruppen vil innledningsvis presisere at spørsmålet om forsinket oppstart av kraftleveranse først og fremst oppstår i leverandørbyttilfellene, og at hovedfokus i det følgende derfor vil bli på disse tilfellene. Det kan imidlertid bli spørsmål om forsinket oppstart også i tilfeller hvor en forbruker ikke står i noe kontraktsforhold til en kraftleverandør fra før. Etter arbeidsgruppens syn bør den kontraktsrettslige lovreguleringen her være den samme som ved leverandørbytte. I det følgende går vi ikke særskilt inn på disse tilfellene.

I den videre fremstillingen går arbeidsgruppen først inn på den offentligrettslige reguleringen av leverandørbytte (kap. 21.2), før reguleringen i standard kraftleveringsavtale presenteres (kap. 21.3). I kap. 21.4 følger så arbeidsgruppens vurderinger og forslag.

21.2 De offentligrettslige kravene til gjennomføring av leverandørbytte

Det følger av forskrift 11. mars 1999 nr. 301 § 2-2 første ledd at sluttbrukere har rett til å skifte kraftleverandør. Leverandørskifte og leveringsstart skal foregå på mandager, og kontraktene må tilpasses dette, jf. forskriften § 2-2 annet ledd. Før melding om leverandørskifte blir sendt til kundens nettselskap, skal det foreligge en skriftlig leveringskontrakt, jf. § 2-2 tredje ledd. Forbrukerens nettselskap plikter så å gjennomføre leverandørbyttet når det har mottatt melding i henhold til § 2-4, jf. § 2-2 fjerde ledd.

Det følger av § 2-4 at leverandøren plikter å sende melding om leverandørskifte til forbrukerens nettselskap slik at meldingen blir mottatt av nettselskapet «senest mandag tre uker før leverandørskiftet», jf. bestemmelsens første og annet ledd. Nettselskapet plikter på sin side senest en uke før leverandørskiftet skal iverksettes, å sende

melding til den leverandøren som tar over leveransen og den leverandøren som avslutter sin leveranse, jf. §§ 2-5 første ledd og 2-6 første ledd.

21.3 Regulering i standard kraftleveringsavtale

I standard kraftleveringsavtale § 1-3 annet ledd er den nye kraftleverandøren ansvar i forbindelse med leverandørbytte regulert på følgende måte:

«I forbindelse med skifte av leverandør, er en kraftleverandør som er gitt i oppdrag å iverksette et leverandørskifte, ansvarlig for korrekt oppsigelse av kundens eksisterende kraftleveringsavtale, jf. § 4-5 og 5-3, med mindre annet er avtalt.»

I avtalen § 4-5 fremgår følgende om den nye leverandøren ansvar:

«Dersom kraftleverandøren som følge av svikt i sine rutiner ikke har registrert en kunde han har gyldig kraftleveringsavtale med, og feilen helt eller delvis ikke skyldes forhold på kundens side, er kraftleverandøren ansvarlig for eventuelle merkostnader som kunden er blitt avregnet av tidligere kraftleverandør eller nettselskapet i medhold av leveringsplikt, jf. også § 1-3.»

21.4 Arbeidsgruppens vurderinger og forslag

Etter arbeidsgruppens vurdering er det viktig å hindre at forbrukerne blir påført tap som følge av at den nye leverandøren ikke har fulgt opp sine plikter i forbindelse med et leverandørbytte, slik at leveransen blir forsinket. Arbeidsgruppen går derfor inn for å lovfeste en rett til erstatning for økonomisk tap som følge av at den nye leverandøren ikke oppfyller sine forskriftspålagte og/eller avtalte plikter i forbindelse med et leverandørbytte.

Etter forbrukerkjøpsloven vil dette følge av § 24. Leverandøren får der et kontrollansvar, se

nærmere i punkt 18.4.2.4 om innholdet i ansvaret. Dette ansvaret vil i praksis dekke alle hindringer for rettidig oppfyllelse som ligger innenfor leverandørens kontroll. Ansvaret omfatter således også andre forhold enn manglende oppfyllelse av forskriftens meldingsplikt. Dette vil likevel være den mest praktiske årsaken til at det oppstår forsinkelse. Etter arbeidsgruppens vurdering gir kontrollansvaret en tilfredsstillende regulering av ansvar for forsinkelse i forhold til kraftleverandøren, og en tilsvarende regulering er foreslått i det alternative forslaget til nytt kapittel 7 i energiloven.

Etter forbrukerkjøpsloven har forbrukeren ved forsinkelse krav på å holde kjøpesummen tilbake etter § 20, kreve oppfyllelse etter § 21, kreve heving etter § 23 og kreve erstatning etter § 24. Erstatning er således bare en av flere misligholds-sanksjoner ved forsinkelse. Arbeidsgruppen går inn for å lovfeste forbrukernes rett til å gjøre gjeldende også andre misligholdsbeføyelser. På denne måten kan man oppnå en klargjøring og styrking av forbrukernes rettigheter. Uten lovregulering kunne det stå som noe tvilsomt i hvilken grad forbrukerne kunne gjøre gjeldende andre misligholdsbeføyelser enn erstatning, ettersom det kun er erstatningsmuligheten som er nevnt i standardkontrakten. I forslaget til regulering i energiloven har arbeidsgruppen valgt å innta en henvisning til reglene i forbrukerkjøpsloven kapittel 5 i stede for å gjenta disse i energiloven.

Det gjøres oppmerksom på at hevingsretten i disse tilfellene kan medføre utilsiktede eller uønskede virkninger for forbrukeren, med mindre denne i forbindelse med hevingen skaffer seg en ny leverandør. Behovet for å verne forbrukeren mot slike utslag av hevingsretten er imidlertid tilfredsstillende varetatt gjennom bestemmelsene i NVEs forskrift 11. mars 1999 nr. 302 som innebærer at nettselskapet da plikter å gjøre kunden oppmerksom på at han eller hun er uten leverandør.

Forslaget til regulering omfatter, som nevnt innledningsvis, både leverandørbyttetilfellene og tilfeller hvor forbrukeren ikke står i noe kontraktsforhold til en kraftleverandør fra før.

Kapittel 22

Tvisteløsning – styrking av Elklagenemnda gjennom lovregulering

22.1 Innledning

Det finnes i dag en rekke nemnder og utvalg som på ulike områder behandler klagesaker i forbrukerforhold. I 1991 ble Elklagenemnda opprettet gjennom avtale mellom Norges Energiverkforbund (nå Energibedriftenes landsforening) og Forbrukerrådet. Nemnda behandler tvister som springer ut av kontraktsforhold mellom energiselskaper og husholdningskunder. Det er redegjort nærmere for nemnda i punkt 9.2 ovenfor.

Hovedformålet med Elklagenemnda og tilsvarende nemnder er å skaffe forbrukere en rimelig og enkel måte å løse tvister på. For de fleste forbrukere vil det normalt være svært kostbart å bringe en sak inn for de ordinære domstolene. Ofte vil tvistegjenstanden også ha en så lav verdi at en ordinær retts sak fremstår som unødvendig ressurskrevende. De forskjellige tvistenemndene vil normalt tilby vederlagsfri saksbehandling for forbrukeren. Det er normalt heller ikke nødvendig at denne er representert ved advokat. En annen fordel ved utenrettslig nemndsbehandling er at nemndene ofte besitter en særlig ekspertise innenfor sitt saksområde, og at nemndene kan utvikle en presedenspraksis som gir bedre forutberegnelighet på det aktuelle rettsområdet. Dette har vært tilfelle også når det gjelder Elklagenemnda, som har bidratt til å utvikle klarere normer mellom energiselskaper og husholdningskunder.

De fleste av de tvistenemndene som finnes, er stiftet gjennom avtaler mellom organisasjoner som representerer den aktuelle bransjen på den ene siden, og institusjoner eller organisasjoner som representerer forbrukerne på den andre siden, normalt Forbrukerrådet. Selv om nemndene formelt sett er private og avtalebaserte, er det for flere av dem gitt nærmere lovregler om nemndenes virksomhet og de avgjørelser som fattes, jf. f.eks. lov 13. mai 1988 nr. 26 om inkasso

(inkassoloven) kapittel VII, lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven) § 20-1, lov 13. juni 1997 nr. 43 om avtaler med forbruker om oppføring av ny bustad m.m. (bustadoppføringslova) § 64 og lov 25. juni 1999 nr. 46 om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) §§ 4 og 5. Disse lovbestemmelsene er i stor grad utformet på samme måte. Nemndene er basert på avtale, men lovbestemmelsene gir en adgang til å legge fram nemndsavtalene for Kongen med sikte på godkjenning som utløser visse rettsvirkninger.

Det er et gjennomgående trekk ved de nevnte ordningene at det ikke kan reises søksmål ved domstolene så lenge tvisten er til behandling i nemnda (såkalt litispensens). Et annet fellestrekk er regler som fritar for forlikrådsbehandling dersom søksmål reises etter at saken har vært til behandling i nemnda. Innbringelse for ei nemnd vil dessuten avbryte den alminnelige foreldelsesfristen, se foreldelsesloven § 16 nr. 2. Reglene i pakkereiseloven skiller seg fra de øvrige ved at godkjennelse av nemndas vedtekter også gjør at nemndsavgjørelser kan få tvangs- og rettskraft hvis de ikke bringes videre til domstolene, se drøftelsen nedenfor i punkt 22.9.

Etter mønster av den refererte lovreguleringen går arbeidsgruppen inn for at det gis enkelte lovbestemmelser som legger til rette for at Elklagenemnda kan fungere effektivt. Arbeidsgruppen ser dette som et viktig tiltak for å styrke forbrukernes interesser. Gruppen ser det som særlig viktig at man gjennom lovregulering kan etablere en nemndsordning som alle energiselskaper må være tilknyttet. Lovregulering kan også bidra til å gi Elklagenemnda styrket autoritet og gjennomslagskraft. Endelig nevner gruppen at det i eldirektiv II artikkel 3 nr. 5, jf. vedlegg A, er inntatt særlige bestemmelser om tvisteløsning i forbrukerforhold. I henhold til vedlegg A bokstav f skal statene sørge for at forbrukere «benefit from transparent, simple and inexpensive procedures

for dealing with their complaints. Such procedures shall enable disputes to be settled fairly and promptly with provision, where warranted, for a system of reimbursement and/or compensation. They should follow, wherever possible, the principles set out in Commission Recommendation 98/257/EC. En lovfesting av en elklegenemnd vil etter arbeidsgruppens syn være godt i samsvar med bestemmelsene i direktivet.

22.2 Adgang til å opprette nemnder som omfattes av loven

I utgangspunktet er adgangen til å opprette klagenemnder ubegrenset. Spørsmålet her er hvem som skal kunne opprette *klagenemnder som omfattes av loven*.

Som nevnt har Elklegenemnda eksistert og virket siden 1991. Arbeidsgruppen velger likevel ikke å knytte lovreguleringen til dagens avtalebasert ordning, men foreslår i stedet generelle bestemmelser som tar høyde for at det kan skje forandringer i dagens organisering som gjør det nødvendig med en viss omlegging av klagenemnda, eventuelt at det opprettes flere nemnder.

Arbeidsgruppen foreslår at det gjennom avtale mellom nettselskaper, kraftleverandører eller en organisasjon for slike selskaper på den ene siden, og på den annen side Forbrukerrådet eller en annen organisasjon som representerer forbrukere, kan opprettes en eller flere nemnder for behandling av tvister om kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere. Dagens Elklegenemnd behandler klager på både nettselskaper og kraftleverandører. Selv om arbeidsgruppen for øvrig stort sett foreslår regler som bare gjelder nettselskaperes rettsforhold, mener gruppen at det vil være en klar fordel om lovreguleringen av en klagenemnd også åpner for at tvister med kraftleverandører kan være omfattet. For det første gir denne løsningen det beste forbrukervernet. For det andre ville det være uheldig dersom det skulle gjelde forskjellige regelregimer for saker med henholdsvis nettselskaper og kraftleverandører med hensyn til tvisteløsning knyttet til kontraktsforhold. Forslaget åpner for at det kan opprettes flere nemnder dersom det er ønskelig.

22.3 Offentlig godkjenning

For å utløse de lovfestede virkningene, foreslår arbeidsgruppen at de som er parter i nemndsavta-

len, må søke Kongen om godkjenning av avtalen. Det er nødvendig for å sikre at nemnda tilfredsstiller de krav det er naturlig å stille til organisering og finansiering for å kunne gi den en slik funksjon som lovforslaget legger opp til. I praksis har det vist seg å være forholdsvis kurant å få Kongens godkjenning av denne typen nemnder, og arbeidsgruppen forutsetter at dette vil være tilfelle også for Elklegenemnda.

22.4 Adgang til å stille vilkår om tilslutning

For å gjøre et offentlig godkjent nemnds-system effektivt, foreslår arbeidsgruppen at Norges vassdrags- og energidirektorat som konsesjonsmyndighet kan stille vilkår om at nettselskapene og kraftleverandørene slutter seg til klagenemnda ved tildeling av omsetningskonsesjon etter energiloven § 4-1, og at aktører som allerede har konsesjon gjør det samme. En nødvendig konsekvens av dette er at den aktuelle nemndsavtalen må være åpen for tilslutning også for nettselskaper og kraftleverandører som ikke er medlem i en bransjeforening. Kongen må derfor kunne stille som vilkår for offentlig godkjenning at den aktuelle ordningen er åpen for tilslutning også for uorganiserte aktører.

I inkassoloven § 5 fjerde ledd er det allerede innført en ordning med adgang til å stille nemndstilknytning som vilkår for inkassobevilling. Kredittilsynet har stilt dette som vilkår for alle inkassoforetak. Ifølge Kredittilsynet har innføringen av denne ordningen gått problemfritt. Kredittilsynets erfaringer har etter arbeidsgruppens syn betydning når man vurderer å innføre en tilsvarende ordning for energiselskaper.

22.5 Tvister mellom energiselskaper og forbrukere

Elklegenemnda behandler i dag tvister vedrørende kontraktsforholdet mellom energiselskaper og husholdningskunder. Arbeidsgruppen foreslår at også de nemndene som får godkjenning og således underlegges den foreslåtte lovreguleringen, skal være begrenset til å løse tvister mellom energiselskaper og husholdningskunder. Uten at det får noen nevneverdig praktisk betydning knyttes imidlertid avgrensningen til lovens forbrukerbegrep. Dette for å få en mer presis avgrensning av nemndenes kompetanse.

22.6 Adgang til å bringe saker inn for ei godkjent nemnd

Det er bare husholdningskunder som kan bringe klager inn for Elklagenemnda. Energiselskaper kan ikke selv klage et forhold inn, men er henvist til å bringe saken inn for de alminnelige domstolene.

Klagenemnder som Elklagenemnda er opprettet for å gi forbrukere et rimelig og effektivt alternativ til de alminnelige domstolene ut fra den grunntanke at forbrukere som de svakeste partene i kontraktsforholdet har behov for slike ordninger for å få gjennomslag for sine rettigheter. Energiselskapene har derimot ressurser som gjør det lettere å ta i bruk det alminnelige domstolsapparatet. De profesjonelle aktørene, nettselskapene og kraftleverandørene, har også generelt et mindre behov for å kunne klage forbrukere inn. Den mest praktisk viktige gruppen kontraktsbrudd fra forbrukernes side er unnlattelse av å oppfylle betalingsplikten. For å kunne tvangsinndrive misligholdte krav, er energiselskapene avhengig av en tvangskraftig avgjørelse. Arbeidsgruppens flertall har imidlertid kommet frem til at avgjørelsene til en godkjent nemnd ikke bør tillegges en slik virkning, se punkt 22.9. De profesjonelle aktørene vil derfor trolig se seg mest tjent med å bringe slike krav inn for de alminnelige domstolene dersom man bestemmer seg for å forefølge kravene rettslig. Det er på denne bakgrunn neppe noe stort behov for å gi kraftleverandørene og nettselskapene adgang til å bringe saker inn for en godkjent nemnd. Arbeidsgruppen foreslår på bakgrunn av dette at bare forbrukere skal ha adgang til å bringe saker inn for ei godkjent nemnd.

I lovbestemmelsene om godkjente nemndsordninger er det vanlig å ta inn en form for prosessforutsetning gjennom et krav om at forbrukeren må ha såkalt saklig interesse i å få nemndas uttalelse i den konkrete saken. Det innebærer at nemnda i hver enkelt sak må ta stilling til om kravet er oppfylt. Ved denne vurderingen må det i stor grad legges vekt på de samme momentene som ved vurderingen av om en part har søksmålsinteresse og tilstrekkelig tilknytning til saken for å kunne reise søksmål ved en domstol.¹ Det innebærer at man bl.a. må legge vekt på om det er reell rettsuvisshet mellom partene og om det er et aktuelt behov for en rettslig avklaring. Videre kan

nemnda legge vekt på i hvilken grad den aktuelle saken reiser prinsipielle spørsmål som bør avklares. Begrunnelsen for å ta inn et slikt krav er særlig at man ønsker å unngå at saker hvor det ikke er noe aktuelt behov for å få en avgjørelse, blir brakt inn for nemnda.

22.7 Saklig kompetanse – hva skal ei godkjent nemnd kunne ta stilling til?

Elklagenemnda behandler som nevnt tvister vedrørende kontraktsforholdet mellom energiselskaper og husholdningskunder, dvs. at alle krav som springer ut fra disse kontraktsforholdene kan tas opp til behandling i nemnda. Elklagenemnda behandler ikke rene saker om kraftpris eller tariffing av netjtjenester (nettleie). Dette henger trolig sammen med at de sistnevnte sakene kan bringes inn for NVE til klagebehandling (se nærmere punkt 9.1 ovenfor), og at fastsettelsen av kraftprisene skjer i et marked som er underlagt konkurranseloven og enkelte andre bestemmelser. Det forhold at man har offentlig kontroll og klageadgang, er imidlertid ikke uforenelig med at man også kan bringe den kontraktsrettslige siden av spørsmålene inn for behandling i ei nemnd. Eksempler på slike ordninger finner man for eksempel både i forhold til inkassoloven og eiendomsmeglingsloven. Partene vil under enhver omstendighet kunne bringe de privatrettslige kravene inn for domstolene. I denne sammenheng må det også nevnes at partene i utgangspunktet står fritt til å definere i nemndsavtalen hvilke saker som skal kunne bringes inn for nemnda. En lovregulering av Elklagenemnda medfører *ikke* at nemnda for fremtiden *må* behandle tvister om kraftpriser eller tariffing av netjtjenester (med mindre dette skulle bli stilt som vilkår for godkjenning av nemndsavtalen, noe som neppe er særlig sannsynlig).

Etter arbeidsgruppens forslag skal nemndas kompetanse etter loven omfatte tvister om kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere, samt tvister om tilknytning av forbrukerens elektriske installasjon til distribusjonsnettet. Nemndas kompetanse *etter loven* vil således i prinsippet omfatte alle sider av kontraktsforholdet mellom energiselskapene og forbrukerne. En annen sak er at partene *i nemndsavtalen* kan avtale en annen avgrensning. Loven vil altså ikke legge noen begrensninger på partenes adgang til å regulere nemndas saklige kompetanse i nemndsavtalen. For å avgjøre om ei nemnd er kompetent, er man

¹ Se for eksempel NOU 1994: 19 Finansavtaler og finansoppdrag s. 100 annen spalte og Ot.prp. nr. 115 (2000-2001) Om lov om endringer i inkassolova s. 40 første spalte.

derfor henvist til å tolke den aktuelle *nemndsavtalen*. Hvorvidt en uttalelse fra nemnda har de virkningene som følger av loven, beror på sin side om uttalelsen ligger innenfor den kompetansen som nemnda har *etter loven*.

22.8 Litispendens

For å unngå at en sak bringes inn og behandles samtidig i en domstol og ei godkjent nemnd, er det nødvendig å ta inn en regel om såkalt litispensens, dvs. at en sak som er brakt inn for en godkjent nemnd, ikke kan bringes inn for og behandles i de alminnelige domstolene før klagenemnda har behandlet saken. Det vil være et unødige spill av ressurser dersom man risikerte dobbeltbehandling. Arbeidsgruppen viser her også til at en tilsvarende regel gjelder for de øvrige lovregulerte klagenemndsordningene som er nevnt innledningsvis.

22.9 Retts- og tvangskraft

Arbeidsgruppen har vurdert om en klagenemnd også bør kunne fatte rettskraftige og tvangskraftige avgjørelser på samme måte som ordinære domstoler. *Et flertall i arbeidsgruppen bestående av lederen og medlemmene fra Barne- og familiedepartementet, Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening* har imidlertid kommet til at det ikke bør åpnes for det. I dag er det bare én bestemmelse i lovverket som gir anledning til å opprette private tvistenemnder som kan fatte rettskraftige avgjørelser, nemlig lov 25. august 1995 nr. 57 om pakkereiser (pakkereiseloven) § 10-5.² Denne adgangen er imidlertid ikke benyttet ennå. Hvorvidt slike nemnder bør kunne fatte rettskraftige avgjørelser, reiser en rekke kompliserte og prinsipielle problemstillinger som bør håndteres i en større sammenheng, der man på generell basis drøfter om ulike typer klagenemnder bør kunne treffe retts- og tvangskraftige avgjørelser, f.eks. som ledd i den pågående reform av sivilprosessen. Flertallet viser i denne sammenhengen til de innvendinger som ble reist da det tilsvarende spørsmålet ble vurdert for tvister etter finansavtaleloven.³ Flertallet kan ikke se at Elklagenemnda

står i en særstilling som gjør at den i forhold til spørsmålet om tvangs- og rettskraft skal behandles på en annen måte en tilsvarende klagenemnder som er opprettet i medhold av lovgivningen.

En følge av å innføre rettskraft for nemndsavgjørelser, vil være at et energiselskap blir henvist til å bringe saken inn for retten dersom det ikke er tilfreds med avgjørelsen fra nemnda. Dette kan ha uheldige sider. Innbringelse for retten kan lede til at forbrukeren pådrar seg et ansvar for egne saks-kostnader i tilfeller der han eller hun ikke får fullt medhold i rettsavgjørelsen. Det er således ikke gitt at en innføring av retts- og tvangskraftsvirkninger vil være i forbrukernes interesse. Flertallet bemerker også at selv om Elklagenemnda i dag bare avgir rådgivende uttalelser, er det generelle inntrykket at avgjørelsene stort sett blir fulgt i praksis.

Medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening bemerker særskilt at de heller ikke kan se at det kan utledes som et krav som følger av eldirektiv II Vedlegg A bokstav f, at klagenemndas avgjørelser må gis tvangs- og rettskraft.

Et mindretall bestående av medlemmene fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet vil peke på at forbrukerkjøp og håndverkertjenester skal behandles av Forbrukertvistutvalget (FTU), jf. lov av 28 april 1978 om behandling av forbrukertvis-ter § 1. Vedtak fra FTU har retts- og tvangskraft, jf. § 11. Dersom forbrukerkjøpsloven skal omfatte elektrisk kraft, vil strømkunder kunne bringe tvister inn for FTU med mindre lovgiver uttrykkelig velger en annen løsning. Spørsmålet blir om det er grunn til å gi strømkunder et annet og svakere rettslig vern enn andre forbrukerkjøpere.

Eldirektiv II, som er omtalt foran under punkt 10.3, stiller krav om at strømkunder skal sikres en effektiv klageadgang, se annex A *Measures om consumer protection* (f), der det heter at forbrukerkunder skal:

«benefit from transparent, simple and inexpensive procedures for dealing with their complaints. Such procedures shall enable disputes to be settled fairly and promptly with provision, where warranted, for a system of reimbursement and/or compensation. They should follow, wherever possible, the principles set out in Commission Recommendation 98/257/EC».

² I denne forbindelse nevnes det også at Forbrukertvistutvalgets avgjørelser har retts- og tvangskraft, jf. lov 28. april 1978 nr. 6 om behandling av forbrukertvis-ter § 11.

³ Jf. Ot. prp. nr. 41 (1998-99) Om lov om finansavtaler og finansoppdrag (finansavtaleloven) s. 88-89.

Mindretallet anser at det kan være hensiktsmessig at en særskilt nemnd som Elklagenemnda behandler strømklager på grunn av den særlige kompetanse nemnda har på området. Forbrukertvistloven § 14 gir hjemmel for overføring av myndighet fra FTU til en slik særnemnd.

Mindretallet kan imidlertid ikke se at flertallet har gitt noen god begrunnelse for hvorfor strømkunder skal ha svakere vern enn andre forbrukerkjøpere, selv om man formelt overfører vedtaksmyndigheten fra FTU til Elklagenemnda.

Etter mindretallets syn bør det i loven åpnes for at nemnda kan gis retts- og tvangskraft. Dette vil særlig være aktuelt hvis det viser seg at nemndas vedtak ikke blir respektert, for eksempel av enkelte aktører som i dag ikke er underlagt nemnda.

Subsidiært mener mindretallet at man bør vurdere å innføre en bestemmelse som gir departementet hjemmel til å benytte økonomiske sanksjoner i form av gebyrer eller lignende mot nettselskaper eller kraftleverandører som ikke etterlever nemndas vedtak. Også en slik løsning vil kunne sikre en effektiv nemndsordning.

22.10 Adgang til å bringe behandlede saker direkte inn for tingrettene uten forutgående forliksrådsbehandling

Etter arbeidsgruppens syn bør en sak som er realitetsbehandlet i ei godkjent nemnd, kunne føres rett inn for tingretten uten forutgående behandling i forliksrådet. Forliksrådsbehandling fremstår som unødvendig i disse tilfellene.

Etter tvistemålsloven § 274 annet ledd kan Kongen ved forskrift fastsette i hvilken grad forliksmekling ikke skal være nødvendig i saker som er behandlet i utenrettslige tvisteløsningsorganer. Foreløpig er det ikke gitt noen forskrift etter tvistemålsloven § 274 annet ledd, og spørsmålet er regulert i den lovgivingen som ellers gjelder for klagenemndene, se for eksempel finansavtaleloven § 4 femte ledd. I påvente av en eventuell samlende forskrift om dette foreslår arbeidsgruppen at adgangen til å bringe sakene direkte inn for tingretten bare blir tatt inn i lovforslaget, og ikke i noen forskrift som nevnt.

22.11 Foreldelse

I henhold til lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse

(foreldelsesloven) § 16 nr. 2 første punktum avbrytes foreldelse når tvist om krav bringes inn for «en klage- eller reklamasjonsnemnd som er opprettet av skyldneren eller bransjeorganisasjon han er tilsluttet eller under deres medvirkning». Allerede i dag har dermed klage til Elklagenemnda fristavbrytende virkning. I foreldelsesloven § 16 nr. 2 annet punktum fremgår det at «[d]et samme gjelder hvis vedtektene for nemnda er offentlig godkjent etter særskilt lovbestemmelse eller hvis skyldneren godtar at tvist om kravet bringes inn for en opprettet klage- eller reklamasjonsnemnd». Det følger av dette at det ikke er nødvendig å regulere foreldesspørsmålet særskilt i arbeidsgruppens lovforslag.

22.12 Opplysningsplikt om adgangen til nemndsbehandling

For å sikre at adgangen til å bringe krav inn for ei godkjent klagenemnd blir kjent for forbrukerne, har arbeidsgruppen vurdert og funnet grunn til å kreve at selskap som er tilknyttet ei slik nemnd, plikter å opplyse skriftlig om adgangen til å bringe krav inn for den. Dette kan gjøres uten større kostnader ved å påføre en standard informasjonstekst på fakturaene. Arbeidsgruppen mener at fordelene ved å bringe slik informasjon ut til forbrukerne oppveier ulempene for energiselskapene. Arbeidsgruppen viser også til at en tilsvarende opplysningsplikt er pålagt inkassoforetak etter inkassoloven § 10 første ledd bokstav f, riktignok slik at det bare er plikt til å informere om nemnda i betalingsoppfordringer (og ikke i purringer og inkassovarsler).

En mulig innvending mot en slik opplysningsplikt er at det kan medføre at forbrukere i stedet for å forsøke å løse saken i minnelighet direkte med et nettselskap eller en kraftleverandør, går direkte til klagenemnda. Arbeidsgruppen vurderer imidlertid ikke dette som et avgjørende argument i mot en slik ordning. Selv om det blir innført en regel om opplysningsplikt, er det grunn til å tro at de langt fleste forbrukere vil ta kontakt med energiselskapet før de eventuelt bringer saken inn for en godkjent nemnd. Arbeidsgruppen legger videre til grunn at det ved vurderingen av om forbrukeren har sakelig interesse i å få nemndas uttalelse i saken, skal tas hensyn til om han har tatt kontakt med motparten med sikte på å få i stand en minnelig løsning.

Kapittel 23

Økonomiske og administrative konsekvenser

23.1 Generelt

Lovforslaget inneholder en del endringer i forhold til gjeldende rett. Det er likevel ikke tale om fundamentale omlegginger av forholdet mellom energiselskapene og forbrukerne. I forholdet mellom kraftleverandørene og forbrukerne er det bare foreslått mindre endringer, mens det er foreslått noen flere og til dels mer betydningsfulle endringer i forholdet mellom nettselskapene og forbrukerne. Generelt er det ikke grunn til å vente at forslaget vil medføre vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser for kraftleverandørene og nettselskapene. Etter arbeidsgruppens vurdering er det i første rekke forslaget til regler om nettselskapenes erstatningsansvar som kan tenkes å få økonomiske konsekvenser av særlig betydning.

Lovforslaget inneholder bare privatrettslige regler. Lovutkastet vil likevel kunne få noen økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige. I det følgende gjør arbeidsgruppen rede for konsekvensene for henholdsvis det offentlige (kapittel 23.2) og private (avsnitt 23.3).

23.2 Økonomiske og administrative konsekvenser for det offentlige

Som nevnt ovenfor, inneholder forslaget bare privatrettslig regulering. Det vil derfor ventelig medføre få økonomiske eller administrative konsekvenser for det offentlige. Visse unntak fra dette er det likevel. Det er for det første grunn til å tro at NVE ved håndteringen av inntektsrammereguleringen kan ha behov for utrede hvordan den foreslåtte reguleringen skal hensyntas. Når reglene har trådt i kraft, og man ser hvilke utslag de gir, vil NVE få et mer håndfast grunnlag for å vurdere eventuelle justeringer i inntektsrammene.

Forslaget om at en sak som har vært behandlet i Elklagenemnda, kan føres direkte inn for tin-

gretten, kan medføre at noe færre saker blir brakt inn for forliksrådene. I forhold til forliksrådenes totale saksmengde er det imidlertid bare en liten andel som gjelder tvister mellom energiselskapene og deres kunder. Det er derfor ikke grunn til å tro at endringen vil medføre merkbare endringer i forliksrådenes saksmengde.

I forslaget til regulering av stengingsretten er det inntatt bestemmelser som angår sosialkontorets rolle. Nettselskapet skal sende kopi av stengingsvarselet til sosialkontoret i den kommunen forbrukeren har fast bosted. Dersom sosialkontoret innen en nærmere angitt frist har meddelt skriftlig at det tar på seg ansvaret for å oppfylle forbrukerens forpliktelse, kan stenging ikke skje. Arbeidsgruppen vil understreke at bestemmelsen ikke innebærer noen selvstendig plikt for sosialkontoret til å dekke forbrukerens forpliktelse. I hvilken grad sosialkontoret skal yte stønad til den enkelte forbruker og i hvilken form, må også for fremtiden avgjøres på grunnlag av sosialtjenestelovens regler. Ordningen med rutinemessig varsling av sosialkontoret, kan medføre noe merarbeid, men arbeidsgruppen antar at et eventuelt merarbeid vil være svært begrenset.

23.3 Økonomiske og administrative konsekvenser for private

23.3.1 Konsekvenser for kraftleverandørene

Arbeidsgruppen har bare identifisert et begrenset reguleringsbehov for privatrettslige forbrukervernregler i forhold til kraftleverandørene, se nærmere kapittel 12.5. Dette gjelder den foreslåtte regelen om forsinkelse ved oppstart av kraftleveranse (kapittel 21) og det forhold at det etter forslaget kan stilles krav om at kraftleverandørene er tilsluttet en godkjent nemndsordning (punkt 22.4).

Reglene om forsinket oppstart av kraftleveranse innebærer hovedsakelig en kodifisering av gjeldende, ulovfestet rett. En lovfesting kan medvirke til at forbrukerne blir mer oppmerksomme

på sine rettigheter. Arbeidsgruppen antar likevel at dette ikke vil få vesentlige konsekvenser for kraftleverandørene, bl.a. fordi tvistesommene i denne typen saker gjennomgående vil være lave.

Når det gjelder spørsmålet om tilslutning til Elklogenemnda som vilkår for konsesjon, må det tas hensyn til at mange kraftleverandører allerede er tilsluttet nemnda. I den grad Norges vassdrags- og energidirektorat tar i bruk sin myndighet til å kreve tilslutning til ei godkjent nemnd, vil imidlertid en del kraftleverandører kunne oppleve en kostnadsøkning som følge av finansieringen av ei slik nemnd. Hvor store beløp det kan bli tale om, vil avhenge av nemndas organisering og saksmengde, samt hvorledes kostnadene skal fordeles mellom deltakerne i henhold til nemndsavtalen. Utover dette er det verdt å merke seg at det kan medføre en mindre kostnadsøkning for kraftleverandørene å oppfylle plikten til å gi skriftlig informasjon om adgangen til nemndsbehandling på fakturaer.

23.3.2 Konsekvenser for nettselskapene

Innføringen av et nytt regelverk forutsetter at aktørene må bruke noe tid og ressurser på å sette seg inn i dette. Dette gjelder primært på punkter hvor arbeidsgruppen har valgt andre løsninger enn de som følger av gjeldende standardavtaler. På punkter hvor arbeidsgruppen har valgt de løsningene som følger av dagens standardavtaler, vil aktørene raskere kunne sette seg inn i det nye regelverket.

I forhold til reglene om *prisavslag* innebærer flertallets forslag i utgangspunktet ingen skjerping i forhold til det som følger av gjeldende standard nettleieavtale. På denne bakgrunn er det ikke grunn til å vente at de økonomiske og administrative konsekvensene av å innføre en lovbestemt, ufravikelig rett til prisavslag vil bli særlig omfattende. Nettselskapene har allerede tilpasset seg en rett til prisavslag for forbrukere ved kontraktsbrudd, og arbeidsgruppens forslag er langt på vei en videreføring av gjeldende rett. Det kan imidlertid nevnes at Elklogenemnda har vært tilbakeholden med å innrømme kunden prisavslag i tilfeller hvor mangelen skyldes forhold utenfor nettselskapets kontroll. Etter arbeidsgruppens forslag til prisavslagsbestemmelse skal det ikke tas hensyn til mangelens årsak. Dette kan medføre at det for fremtiden kan bli aktuelt å foreta prisavslag i noen flere tilfeller enn i dag.

Flertallets lovforslag innebærer en skjerping av *erstatningsansvaret* i forhold til standardavta-

lene.¹ I forhold til gjeldende ulovfestet rett er det etter flertallets syn neppe tale om noen skjerping av særlig praktisk betydning. Gjennom unntakene fra det rene objektive ansvaret har arbeidsgruppen søkt å finne en rimelig risikoplassering. Forskjellen fra en kontrollansvarsregel er primært at nettselskapene får et utvidet ansvar for feil som skriver seg fra overordnede/tilknyttede nett og for feil som rammer eget nett som skyldes utenfrakommende årsaker. Det må imidlertid tas hensyn til at nettselskapene i disse tilfellene vil kunne ha regresskrav mot tredjeperson. Det er også verdt å merke seg at nettselskapene allerede etter gjeldende ulovfestet rett trolig har et rent objektivt ansvar for visse årsaksfaktorer, se nærmere kapittel 18.4.2. For forhold som faller innenfor kontrollsfæren, f.eks. teknisk svikt eller menneskelig svikt hos egne ansatte eller hjelpere, har nettselskapene i dag et rent objektivt ansvar etter standardkontrakten.

Det kan tenkes situasjoner hvor de samlede erstatningsutbetalingene kan bli forholdsvis store, f.eks. dersom større feil i et overliggende nett sprer seg til distribusjonsnettet og medfører et mer langvarig avbrudd for alle eller store deler av nettselskapets kunder. Summen av erstatningsutbetalinger og KILE-beløp kan etter omstendighetene bli vanskelig å bære for enkelte selskaper. Flertallet vil imidlertid minne om at erstatningssummene etter lovforslagene kan lempes dersom de vil virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller og forholdene ellers. Det er fra flertallets side en klar forutsetning at nettselskapene ikke skal kunne ilegges et erstatningsansvar som medfører at det er reell fare for konkurs. Flertallet vil understreke at det erfaringsvis er svært sjelden at det inntreffer situasjoner som nevnt. Videre må det tas hensyn til at tapene i forbrukerforhold gjennomgående er i en helt annen størrelsesorden enn i næringsforhold. Dessuten må det tas hensyn til nettselskapets regressmuligheter.

En av grunnene til at arbeidsgruppens flertall har falt ned på et objektivt ansvar med unntak for visse årsaksfaktorer, er at en slik ansvarsfigur er langt klarere og lettere tilgjengelig enn et kontrollansvar. Dette kan medføre at forbrukerne i større grad vil påberope seg at det foreligger grunnlag for erstatningsansvar. Nettselskapene må derfor påregne en viss økning i antallet erstatningskrav

¹ Medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening gjør i punkt 23.3.4 nedenfor rede for sitt syn på konsekvensene av et skjerpet erstatningsansvar.

som følge av mangler. Det lar seg imidlertid ikke gjøre å foreta en nærmere estimering av kostnadene forbundet med en endring av ansvarsfiguren, ettersom dette avhenger av mange forskjellige forhold (f.eks. hvor mange tilfeller man får av mangelfull leveringskvalitet, hvor mange forbrukere som rammes, hvilke konsekvenser kontraktsbruddene får for forbrukerne, i hvilken grad det informeres om forbrukernes rettigheter, i hvilken grad en lovregulering kan føre til at forbrukerne blir mer bevisste sine rettigheter, i hvilken grad forbrukerne faktisk går til det skritt å fremsette krav osv.). Et ytterligere problem er at dagens kontrollansvarsregel reiser en del tolkningsproblemer. Det gjør at man ikke har et håndfast sammenligningsgrunnlag når man skal vurdere mulige virkninger av den foreslåtte ansvarsformen. Videre nevner flertallet at det er vanskelig å forutse hvor ofte det kan oppstå ekstraordinære situasjoner som aktualiserer bruk av unntaksbestemmelsene i den nye ansvarsreguleringen.

Både i forhold til reglene om prisavslag og erstatning oppstår det et spørsmål om forholdet til inntektsrammereguleringen. Inntektsrammereguleringen er nærmere behandlet i kapittel 5.4. Den såkalte KILE-ordningen gjelder leveringspålitelighet (avbrudd over 3 minutter), og gir nettselskapene incentiver til å opprettholde eller bedre leveringspåliteligheten i nettet. Flertallets forslag til prisavslagsregler innebærer at det skal tas hensyn til den kompensasjon som gis gjennom KILE-ordningen ved utmåling av prisavslag. I den grad den foreslåtte reguleringen generelt fører til økte ubetalinger, kan dette tilpasses og håndteres innenfor den gjeldende inntektsrammereguleringen. Dette kan medføre en viss økning i nettleien.

Forslaget til regulering av *stenging* innebærer i stor grad bare en kodifisering av gjeldende rett. Det absolutte kravet om forutgående varsel er imidlertid nytt. Selv om mange nettselskap har fulgt en praksis med forutgående varsel før stenging iverksettes, vil dette kravet trolig kunne medføre en mindre økning i kostnadene forbundet med å gjennomføre stenging. Stenging er på den annen side et ekstraordinært tiltak som benyttes sjeldent. Forslaget vil derfor ikke ha noen større betydning for det totale kostnadsbildet.

I forhold til forslaget om en ordning med godkjenning av tvisteløsningsnemnder gjelder det samme som er bemerket i forhold til kraftleverandørene ovenfor i punkt 23.3.1.

23.3.3 Konsekvenser for forbrukerne

For forbrukerne vil de viktigste fordelene med en lovregulering være at man får et mer tilgjengelig regelverk som selskapene ikke kan avtale seg bort fra, at det blir en klargjøring og en viss bedring av deres erstatningsrettslige stilling, at de får et styrket rettslig vern i forbindelse med leverandørbytter og stenging, og at de gjennom lovregulering av en klagenemnd får styrket sine muligheter til å få sine tvister behandlet på en enkel og rimelig måte.

En mulig konsekvens av et styrket forbrukervern er at prisene på nettleie kan stige noe, først og fremst fordi det kan tenkes en viss økning i nettselskapenes erstatningsutbetalinger og saksbehandlingskostnader. *Et flertall i arbeidsgruppen bestående av lederen og representantene fra Barne- og familiedepartementet, Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* mener imidlertid at det ikke er grunn til å tro at gruppens forslag til lovregulering vil gi seg vesentlige utslag i selskapenes totale kostnader. Det er således bare grunn til å forvente en mindre økning i nettleien, i den grad det skulle vise seg at selskapenes samlede utbetalinger øker som følge av lovreguleringen. Rent unntaksvis kan det imidlertid hende at et nettselskap må utbetale betydelige erstatningsbeløp (jf. det scenariet som er beskrevet i punkt 23.3.2). I slike tilfeller kan konsekvensen bli en økning av nettleien som kan merkes. Et synspunkt som langt på vei har gyldighet, er at dette er prisen de mange betaler for at noen skal stille bedre i tilfelle mangelfull leveranse eller annet kontraktsbrudd. Flertallets lovforslag er basert på et slikt synspunkt.

Det er et ikke ukjent fenomen fra andre bransjer at innføring av forbrukervernregler brukes som argument for å sette opp prisene uten at det er dokumentert økte utgifter. Denne mulige konsekvensen kan man ikke se bort ifra. Dette er imidlertid et forhold som NVE kan være oppmerksomme på ved fastsettelsen av inntektsrammene, slik at man i alle fall langt på vei kan unngå en slik negativ effekt.

23.3.4 Mindretallets synspunkter

Medlemmene fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening mener det er uforsvarlig å etablere detaljerte regler om skjerpet erstatningsansvar uten at de økonomiske konsekvensene er tilstrekkelig utredet. Det samme gjelder forslaget

fra *mindretallet fra Forbrukerrådet og Forbrukerombudet* til «prisavslagsregel» med standardisert utmåling. Begrunnelsen er at et skjerpet erstatningsansvar og en regel om standardisert «prisavslag» kan gi incentiver til investeringer i el-nettet som ikke er forenlig med de samfunnsøkonomiske målsettinger som legges til grunn for den offentlige reguleringen av nettselskapene.

KILE-ordningen gjennomfører et objektivt og kollektivt system, men er følgelig ikke kundefokusert. Ordningen straffer nettselskapene med redusert fremtidig inntekt basert på standardiserte satser for avbrudd over en viss varighet fastsatt av NVE. Disse standardiserte satsene er basert på blant annet undersøkelse av kundens vurdering av verdien av avbrudd i leveransene av elektrisk energi. Ordningen virker uavhengig av EBLs standardavtaler som regulerer forholdet mellom kunder og nettselskapet. Avtalen inneholder bestemmelser om individuelle rettigheter om erstatning og prisavslag. Bestemmelsene i avtalene er tuftet på prinsippet om kontrollansvar og krav om uaktsomhet fra leverandøren ved erstatning for indirekte skader. En utvidelse av det individuelt rettede erstatningsansvaret hos selskapene må derfor få konsekvenser for den kollektive ordningen KILE, dersom ikke selskapenes rammer for tillatt inntekt økes. Videre må virknin-

gen av kundenes tilpasning til nye ordninger også vurderes opp mot eksisterende forsikringsordninger som er basert på dagens tilstand.

Kunder har i varierende grad sårbart utstyr med stor risiko for erstatningsansvar for nettselskapet. En økning i nettleien vil ramme alle kunder også de som har minst potensial for erstatningsutbetalinger. Alternativt må det vurderes differensiering av nettleien etter risiko for tap ved avbrudd / feil. Kundene har i dag egne løsøreforsikringer, som dekker de fleste forhold som en utvidet ordning vil omfatte.

Disse medlemmene vil påpeke at det må påregnes at forsikringsbransjen jevnt over vil tilpasse sine forsikringsvilkår til et utvidet ansvar for nettselskapene for feil og avbrudd, slik at forsikringene normalt ikke vil dekke eller være subsidiære i forhold til det som er nettselskapenes ansvar etter flertallets forslag til ansvarsregler. Det antas også at nettselskapene generelt ikke uten videre er bedre egnet til å overta utvidet individuelt ansvaret for forsikring av løsøre mot skader fra feil ved elektrisk strøm.

Disse medlemmene mener derfor at ytterligere utredning av de økonomiske konsekvensene er nødvendig dersom en vil styrke forbrukervernet utover en lovfesting av dagens gjeldende standardavtaler.

Del V
Merknader til de enkelte bestemmelsene

Kapittel 24

Merknader til forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven

24.1 Innledning

Som nevnt i punkt 14.4 ovenfor, har arbeidsgruppen valgt å utarbeide to lovforslag: et forslag som innebærer at forbrukervernreglene om strømkontrakter innarbeides i forbrukerkjøpsloven, og et forslag som innebærer at bestemmelsene innarbeides i energiloven. Dette gjør at det er behov for å utarbeide to sett med særmerknader. På punkter hvor forslaget til regulering i energiloven er helt identisk med forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven, vil det imidlertid bli henvist til de særmerknaene som er skrevet til bestemmelsene i forbrukerkjøpsloven. Dersom regler om strømkontrakter blir innarbeidet i forbrukerkjøpsloven, oppstår det også spørsmål om hvordan lovens øvrige bestemmelser skal anvendes på denne kontraktstypen. Dette vil det derfor bli særskilt redegjort for.

Arbeidsgruppen vil i punkt 24.2 gi sine merknader til endringsbestemmelsene i forbrukerkjøpsloven. I punkt 24.3 følger en presentasjon av hvordan man skal anvende lovens øvrige bestemmelser på strømkontrakter. I kapittel 25 gis særmerknaene til endringene i energiloven.

24.2 Merknader til de enkelte paragrafer

Til endringene i § 2

Ifølge *nytt første ledd bokstav d* skal forbrukerkjøpsloven gjelde for kjøp og overføring av elektrisk energi med de presiseringene som følger av kapittel 13. Uttrykket «kjøp og overføring av elektrisk energi» dekker både kraftleveringsavtaler og nettleieavtaler. Avtaler om tilknytning av forbrukerens elektriske installasjon til distribusjonsnettet (tilknytningsavtaler) faller derimot utenfor; se likevel § 67 første ledd annet punktum om at Elklagenemnda også kan behandle tvister om tilknytning.

Bestemmelsen innebærer at forbrukerkjøpsloven i utgangspunktet gjelder for kraftleveringsavtaler og nettleieavtaler. Av forslaget til ny § 62 følger imidlertid at loven i det vesentlige får anvendelse på nettleieavtaler, og at det bare er noen eksplisitte enkeltbestemmelser som gjelder for kraftleveringsavtaler. Det vises til behovsdrøftelsen i utredningens kapittel 12.

Lovens anvendelse på strømkontrakter reiser enkelte særlige spørsmål. Dette blir det nærmere redegjort for i punkt 24.3 nedenfor.

Anne ledd er endret slik at strømvavtaler ikke lenger er unntatt fra forbrukerkjøpslovens virkeområde.

Til ny § 62 Virkeområde. Partsforhold

Etter *første ledd* gjelder forbrukerkjøpsloven avtaler mellom et nettselskap og en forbruker om overføring av elektrisk energi med de presiseringene som er fastsatt i lovens kapittel om strømvavtaler. Dette betyr at forbrukerkjøpsloven vil omfatte det som ofte betegnes som «nettleieavtaler». Arbeidsgruppen har ikke benyttet dette begrepet i lovteksten, fordi den ikke finner det naturlig å karakterisere nettselskapets ytelse som utleie, jf. punkt 14.2 ovenfor.

At loven gjelder med de presiseringene som er fastsatt i kapitlet om strømvavtaler, har betydning på to måter: For det første innebærer det at lovens alminnelige bestemmelser i utgangspunktet gjelder for de forholdene som ikke er særskilt regulert i kapitlet om strømkontrakter. Spørsmålet om det foreligger enn mangel og om det er grunnlag for prisavslag, må f.eks. løses på grunnlag av lovens alminnelige bestemmelser. At forbrukerkjøpsloven gjelder med de presiseringene som følger av kapitlet om strømkontrakter, innebærer for det andre at lovens alminnelige bestemmelser må vike i den grad strømkontraktene er særskilt regulert. Spørsmål som gjelder risikoens overgang, erstatningsansvar og ansvar for tilknyttet eller overordnet nett må f.eks. løses med utgangs-

punkt i de særlige bestemmelsene som foreslås i nytt kapittel 13.

Annet ledd første punktum inneholder en definisjon av «nettselskap». Som nettselskap regnes innehaver av anleggs- eller områdekonsesjon for overføringsanlegg, samt eier av overføringsanlegg for allmenn forsyning med nominell spenning fra og med 230 V til og med 1000 V. Definisjonen er den samme som i NVEs utkast til forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet. Med «anleggs- eller områdekonsesjon» siktes til konsesjoner som blir gitt i medhold av energiloven § 3-1 og 3-2. Det presiseres at begrepet «nettselskap» ikke bare omfatter netteiere, men også konsesjonshavere som er ansvarlige for nettdriften uten selv å eie nettet. Selskapsbegrepet er i denne sammenheng brukt i vid forstand, slik at det også omfatter f.eks. nettoperatører som er organisert som samvirkeforetak, kommunale eller fylkeskommunale bedrifter osv.

Kapittel 13 inneholder ingen egen definisjon av «forbruker» eller «forbrukerkjøp». Det vises her til definisjonene i lovens § 1.

Annet ledd annet punktum presiserer at nettselskapet anses som selger i lovens forstand. Det betyr at nettselskapene er plikt- og rettighetssubjekt etter loven på linje med andre selgere. Arbeidsgruppen har funnet grunn til å presisere dette, ettersom det ikke følger klart av alminnelig språkbruk at et nettselskap faller inn under selgerbegrepet.

Tredje ledd første punktum slår fast at loven i utgangspunktet ikke gjelder avtaler mellom en kraftleverandør og en forbruker. Med «kraftleverandør» menes foretak som omsetter elektrisk energi til sluttbrukere og som har omsetningskonsesjon etter energiloven § 4-1.

Tredje ledd annet punktum sier at kapittel 5 om forsinkelse gjelder ved forsinket oppstart av kraftleveranse. Det betyr at forbrukerkjøpslovens regler om selgerens ansvar ved forsinkelse også gjelder i tilfeller hvor en kraftleverandør ikke starter sin leveranse til rett tid. Forsinkelse kan oppstå både ved leverandørbytter og ved førstegangs inngåelse av kraftleveringsavtale. Ved forsinkelse vil forbrukeren kunne ha krav på å holde kjøpesummen tilbake, kreve oppfyllelse, heve eller kreve erstatning etter bestemmelsene i kapittel 5, jf. § 19 første ledd. Forutsetningen er at forsinkelsen ikke skyldes forbrukeren eller forhold på hans side. Arbeidsgruppen viser for øvrig til de alminnelige merknadene i kapittel 21 ovenfor.

Ifølge *tredje ledd første punktum* gjelder bestemmelsene i § 67 om nemndsbehandling av

tvister også for kraftleverandører. Både kraftleverandører og nettselskaper er i dag omfattet av Elklagenemndas kompetanse, og arbeidsgruppen mener at det også bør være slik for fremtiden, jf. arbeidsgruppens drøftelse i kapittel 22 ovenfor.

Til ny § 63 Risikoens overgang

Bestemmelsen fastsetter risikoens overgang i relasjon til avtaler om overføring av elektrisk energi. Bestemmelsen trer i stedet for bestemmelsen om risikoens overgang i forbrukerkjøpsloven § 14. Risikoens overgang har bl.a. betydning for kjøperens betalingsplikt og for mangelsvurderingen, jf. forbrukerkjøpsloven §§ 13 og 18.

Etter *første ledd* knyttes risikoens overgang til den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til forbrukerens elektriske installasjon. Det vil således være tilknytningspunktet som fastsetter grenser for hva henholdsvis nettselskapet og forbrukeren skal bære risikoen for. Tilknytningspunktet vil vanligvis være det punktet i distribusjonsnettet der stikkledningen er tilknyttet, eller tilkoblingsklemme på husvegg eller grunnmur for kabel eller nett. Essensen i bestemmelsen er at sluttbrukeren bærer risikoen for mangler som oppstår i eget nett, mens nettselskapet bærer risikoen for mangler som oppstår i øvrige deler av nettet. Selv om nettselskapet har risikoen i et konkret tilfelle, er det ikke gitt at forbrukeren har grunnlag for å fremsette misligholdskrav. Hvorvidt det er grunnlag for å gjøre gjeldende misligholdsbeføyelser, må avgjøres på grunnlag av bestemmelsene om de enkelte misligholdssanksjonene (prisavslag, erstatning osv.).

Med «distribusjonsnett» forstås anlegg for fordeling av elektrisk energi med spenning opp til og med 22kV, jf. energiloven § 3-2 og energilovforskriften § 3-3. Distribusjonsnettet omfatter i vår sammenheng også lavspenningsnett, dvs. overføringsanlegg for allmenn forsyning med nominell spenning fra og med 230 V til og med 1000 V.

I *annet ledd* er det en særskilt bestemmelse om risikoens overgang i tilfeller hvor forbrukeren er deltaker i et boligsameie eller i en boligsammenslutning. Risikoen vil her gå over på forbrukeren ved den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til sameiets eller sammenslutningens elektriske installasjon. Dette innebærer at nettselskapet ikke bærer risikoen for forhold som inntreer i sameiets eller sammenslutningens installasjon. Bestemmelsen i annet ledd gjelder i tilfeller hvor de enkelte beboerne

inngår separate kontrakter med nettselskapet. Både denne bestemmelsen og de øvrige bestemmelsene i forslaget gjelder ikke i tilfeller hvor forbrukerne ikke står i noe kontraktsforhold til nettselskapet, jf. forslaget til ny § 62 første ledd.

Arbeidsgruppen viser for øvrig til de alminnelige merknadene i kapittel 16 ovenfor.

Til ny § 64 Nettselskapets erstatningsansvar

Bestemmelsen regulerer nettselskapets erstatningsansvar, og trer på dette punktet i stedet for den rent objektive ansvarsbestemmelsen i § 33.

Utgangspunktet etter *første ledd første punktum* er at forbrukeren kan kreve erstatning for tap som han eller hun lider som følge av nettselskapets kontraktsbrudd. Hovedregelen er således at nettselskapene har et objektivt ansvar. I *første ledd annet punktum* er det gjort seks unntak fra hovedregelen om objektivt ansvar:

Etter *bokstav a* omfatter ikke nettselskapets ansvar tap som følge av naturskade etter naturskadeloven § 4 første ledd, jf. annet ledd. I lov 25. mars 1994 nr. 7 om sikring mot og erstatning for naturskade (naturskadeloven) er «naturskade» definert på følgende måte:

«Ved naturskade forstås skade som direkte skyldes naturulykke, såsom skred, storm, flom, stormflo, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende.

Erstatning ytes ikke for skade som umiddelbart skyldes lyn, frost (tele) eller tørke. Det samme gjelder for skade som skyldes angrep av dyr, insekter, bakterier, sopp eller lignende. Det kan heller ikke kreves erstatning av fondet for skade som umiddelbart skyldes nedbør eller isgang, men fondsstyret kan likevel yte hel eller delvis erstatning hvor særlige forhold tilsier det.»

Første ledd gir en positiv angivelse av hva som regnes som naturskade, mens annet ledd angir hva som *ikke* skal regnes som naturskade. De sistnevnte årsaksfaktorene vil nettselskapet hefte for. Når det gjelder skader som umiddelbart skyldes nedbør eller isgang, jf. naturskadeloven § 4 annet ledd annet punktum, legger arbeidsgruppen til grunn at slike skader ikke skal regnes som naturskader i relasjon til den nye § 64 i forbrukerkjøpsloven. Det nærmere innholdet i naturskadebegrepet følger av kilder knyttet til naturskadeloven.

I *bokstav b* er det gjort unntak for tap som skyldes vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i energiloven § 5A-1. Statnetts koordinering gjennom systemansvaret omfatter samordning av dis-

posisjonene til de som helt eller delvis eier eller driver nett eller produksjon, markedsplasser, samt omsettere og sluttbrukere. Koordineringen skal sikre momentan balanse mellom samlet produksjon og forbruk, hensyn tatt til kraftutveksling med omkringliggende kraftsystemer. De beslutninger som systemansvarlig treffer, vil for en stor del være faktiske handlinger som tekniske inn- og utkoblinger av nettanlegg mv. eller beordringer av slike, jf. særlig energilovforskriften § 5A-1 syvende ledd annet punktum som lyder: «I helt spesielle driftssituasjoner kan systemansvarlig foreta kortvarig tvangsmessig utkobling av forbruk for å opprettholde balansen». Koordineringen med tilhørende vedtak, særlig i driftsdøgnet, er nødvendig for å hindre at kraftsystemet skal kollapse, med de store samfunnsmessige konsekvenser dette kan ha.

Ifølge *bokstav c* hefter nettselskapet ikke objektivt for tap som skyldes vedtak i medhold av energiloven § 6-1, som lyder slik:

«Kraftforsyningen skal under beredskap og i krig underlegges Kraftforsynings beredskapsorganisasjon. I denne organisasjonen inngår de enheter som står for kraftforsyningen i fred.

Departementet skal samordne beredskapsplanleggingen og lede kraftforsyningen under beredskap og i krig.

Kraftforsynings beredskapsorganisasjon kan også pålegges oppgaver i fred ved skade på kraftforsyningsanlegg som følge av naturgitte forhold, teknisk svikt, terror- eller sabotasjeaksjoner, samt i forbindelse med rasjonering etter §5A-2 .»

Bestemmelsen innebærer at kraftforsyningen ved beredskap og krig skal underlegges Kraftforsynings beredskapsorganisasjon som igjen styres av Olje- og energidepartementet, jf. § 6-1 første og annet ledd. I den grad det oppstår kontraktsbrudd som følge av vedtak eller faktiske handlinger som fattes eller utføres i medhold av denne kompetansen, vil nettselskapet ikke være objektivt ansvarlig for tapet.

Bokstav d gjør unntak for tap som følge av terror- eller sabotasjeaksjoner. Begrepet terrorhandling er definert i straffeloven § 147a, som ble gitt ved lov 28. juni 2002 nr. 54 og endret ved lov 20. juni 2003 nr. 45. Arbeidsgruppen har lagt til grunn at man ønsker å operere med det samme terrorbegrepet i forslaget til regulering av nettselskaperes erstatningsansvar. I straffeloven § 147a første ledd er terrorhandling definert slik:

«En straffbar handling som nevnt i §§ 148, 151 a, 151 b første ledd jf. tredje ledd, 152 annet ledd, 152 a annet ledd, 152 b, 153 første til tredje ledd, 153 a, 154, 223 annet ledd, 224, 225 første eller annet ledd, 231 jf. 232, eller 233 anses som en terrorhandling og straffes med fengsel inntil 21 år når handlingen er begått med det forsett

- a) å forstyrre alvorlig en funksjon av grunnleggende betydning i samfunnet, som for eksempel lovgivende, utøvende eller dømmende myndighet, energiforsyning, sikker forsyning av mat eller vann, bank- og pengevesen eller helseberedskap og smittevern,
- b) å skape alvorlig frykt i en befolkning, eller
- c) urettmessig å tvinge offentlige myndigheter eller en mellomstatlig organisasjon til å gjøre, tåle eller unnlate noe av vesentlig betydning for landet eller organisasjonen, eller for et annet land eller en annen mellomstatlig organisasjon.»

Begrepet «sabotasje» må tolkes i lys av definisjonen i lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven). I lovens § 3 første ledd nr. 4 er sabotasje definert slik:

«tilsiktet ødeleggelse, lammelse eller driftstopp av utstyr, materiell, anlegg eller aktivitet, eller tilsiktet uskadeliggjøring av personer, utført av eller for en fremmed stat, organisasjon eller gruppering.»

I bokstav e er det gjort unntak for krigshandlinger. Krigsbegrepet må fastsettes på grunnlag av hva som til enhver tid anses som krig i henhold til folkeretten.

Bokstav f oppstiller unntak for hendelser som har oppstått i utenlandske kraftsystemer. Dette omfatter hendelser av enhver art som har rammet kraftforsyningen. Formuleringen «har oppstått i utenlandske kraftsystemer» omfatter ikke bare teknisk eller menneskelig svikt hos utenlandske nettoperatører, men også utenfrakommende årsaker som har rammet kraftsystemet (ekstreme værforhold, ledninger som blir kuttet av tredje person osv.).

Når det gjelder de forskjellige unntaksbestemmelsene i § 64 første ledd annet punktum, viser arbeidsgruppen for øvrig til de alminnelige merknadene i punkt 18.4.2.8 ovenfor.

Av annet ledd følger at begrensningene i ansvaret etter første ledd annet punktum bare gjelder så langt nettselskapet godtgjør at det ikke med rimelighet kunne unngå eller overvinne hindringen. Bestemmelsen innebærer at nettsel-

skapet har et alminnelig skyldansvar for de opplistede årsaksfaktorene. Videre innebærer bestemmelsen at det er nettselskapet som har tvilsrisikoen, jf. formuleringen «nettselskapet godtgjør».

Ifølge tredje ledd første punktum skal erstatningen utmåles etter reglene i kapittel 11. Dette kapitlet inneholder tre paragrafer: § 52 om erstatningens omfang, § 53 om beregning av prisforskjell ved heving og § 54 om tapsbegrensningsplikt og lemping av ansvaret. Paragraf 53 om beregning av prisforskjell ved heving, synes ikke å være aktuell i forhold til kontrakter om overføring av elektrisk energi. Derimot er både § 52 om erstatningens omfang og § 53 om tapsbegrensningsplikt og lemping sentrale. Når det gjelder § 52, er det særlig grunn til å nevne at bare det påregnelige tapet kan kreves dekket, og at erstatningen ikke omfatter tap som følge av personskade og tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Bestemmelsen om tapsbegrensningsplikt knesetter et generelt erstatningsrettslig prinsipp som gjelder både innenfor og utenfor kontraktsforhold. Konsekvensen av at forbrukeren misligholder sin tapsbegrensningsplikt, er at forbrukeren selv må bære den tilsvarende delen av tapet. Ifølge § 54 annet ledd kan erstatningen settes ned dersom den vil virke urimelig for den ansvarlige parten ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller, og forholdene ellers. Arbeidsgruppen antar at lemping sjelden vil være aktuelt i tilfeller hvor bare noen få sluttbrukere blir rammet av en mangel – det klare utgangspunktet vil her være at det skal ytes full erstatning for alt påregnelig tap. Gruppen antar at lemping kan være mer aktuelt hvor en mangel rammer et stort antall sluttbrukere, for eksempel ved langvarige avbrudd som rammer titusener eller hundretusener av husholdninger. Det legges til grunn at det i slike tilfeller kan bli aktuelt å foreta en forholdsmessig reduksjon av alle erstatningskravene på grunnlag av lempingsbestemmelsen.

Tredje ledd annet punktum fastsetter at bestemmelsene i § 34 om produktskader også gjelder ved fastsettingen av nettselskapets ansvar. Dette betyr at nettselskapets objektive erstatningsansvar for produktskader bare omfatter skade på gjenstander som har nær og direkte sammenheng med den elektriske energiens forutsatte bruk. For produktskader utover dette har nettselskapet et skyldansvar med omvendt bevisbyrde. Avgrensning mellom det objektive og subjektive ansvaret er i samsvar med kjøpslovens grense mellom direkte og indirekte tap i forbindelse med produktskader. Det vises til Ot.prp. nr.

44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven) s. 189 og 190 og NOU 1993:27 s. 141.

Spørsmål om erstatningsutmåling er for øvrig drøftet i punkt 18.4.3 ovenfor.

Til ny § 65 Ansvar for tilknyttede og overordnede nett

Bestemmelsen regulerer forbrukernes adgang til å reise misligholdskrav direkte overfor selskaper som eier eller driver tilknyttede eller overordnede nett. Bestemmelsen trer i stedet for direktekravsregelen i forbrukerkjøpsloven § 35.

Etter *første ledd* har selskaper med anleggskonsesjon, områdekonsesjon eller omsetningskonsesjon etter energiloven §§ 3-1, 3-2 eller 4-1 for bygging og drift av sideordnede eller overliggende nett på områdenivå, regionalnivå eller sentralt nivå, ansvar overfor forbrukeren etter samme regler som det lokale nettselskapet. Disse aktørene har således det samme ansvaret overfor forbrukerne som det lokale nettselskapet har. Dette gjelder både materielle bestemmelser, prosessuelle bestemmelser (herunder regler om reklamasjon) og bestemmelser om bevisbyrde. Rettsforholdet mellom forbrukeren og det bakenforliggende leddet skal vurderes på grunnlag av de reglene som gjelder i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukeren. Når det særskilt gjelder mangelsspørsmålet, presiseres det at en eventuell avtaleregulering av mangelsspørsmålet mellom nettselskapene ikke får betydning for mangelsvurderingen i forhold til forbrukeren. Spørsmålet om det foreligger en mangel kan i disse tilfellene ikke løses på grunnlag av avtalen ettersom det ikke foreligger noe avtaleforhold mellom det bakenforliggende leddet og sluttbrukeren. Dermed må man falle tilbake på de kvalitetskravene som følger av offentligrettslig regulering, evt. en vurdering av normalforventning.

Det er opp til forbrukeren om han ønsker å rette kravet mot sitt lokale nettselskap eller mot et bakenforliggende ledd. Hvis forbrukeren reiser kravet mot sitt lokale nettselskap, og feilen har oppstått et annet sted i nettet, kan det lokale nettselskapet fremsette regresskrav mot et bakenforliggende ledd dersom det er grunnlag for det. Regressproblematikken må løses på grunnlag av avtaleforholdet mellom nettselskapene og alminnelige regler om regress. Arbeidsgruppens lovforslag regulerer ikke denne situasjonen.

Ansvarssubjekter etter bestemmelsen er selskaper med anleggskonsesjon, områdekonsesjon eller omsetningskonsesjon etter energiloven §§ 3-

1, 3-2 eller 4-1 for bygging og drift av sideordnede eller overliggende nett på områdenivå, regionalnivå eller sentralt nivå. Dette vil ofte være netteieren, men det kan også være et driftsselskap. I tilfeller hvor driftsansvaret i det vesentlige er overført til andre aktører, har Olje- og energidepartementet stilt krav om anleggskonsesjon og omsetningskonsesjon til driftsselskapet, og ikke netteieren. I disse tilfellene er det, etter det gruppen kjenner til, driftsselskapet som inngår kontrakter med eierne av underliggende og overliggende nett. Etter arbeidsgruppens forslag vil adressaten for direktekrav i disse tilfellene være driftsselskapet. Det avgjørende i henhold til lovforlaget er således selskapets konsesjonsmessige status.

Annet ledd presiserer at forbrukeren bare kan reise krav mot et bakenforliggende ledd dersom det også foreligger mangel i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukeren. Dette betyr at man ved direktekrav etter gruppens forslag i prinsippet må foreta to mangelsvurderinger – en i forhold til det lokale nettselskapet, og en i forhold til adressaten for direktekravet. Uttrykket «bakenforliggende ledd» må tolkes på lys av bestemmelsen i første ledd. Det omfatter de som eier eller driver et tilknyttet eller overordnet nett som nevnt i første ledd.

Eventuelle motregningsspørsmål i forholdet mellom det bakenforliggende leddet og forbrukeren må løses på grunnlag av alminnelige motregningsregler.

For øvrig vises det til de alminnelige merkningene i kapittel 19 ovenfor.

Til ny § 66 Stenging på grunn av forbrukerens kontraktsbrudd

Bestemmelsen regulerer de materielle vilkårene for stenging, fremgangsmåten ved stenging og i noen grad rettsvirkningene av en stenging.

Etter *første ledd første punktum* kan nettselskapet stenge forbrukerens anlegg dersom det foreligger vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Ved vurderingen av om det foreligger et vesentlig kontraktsbrudd, må man ta utgangspunkt i avviket fra kontraktsmessig oppfyllelse og legge vekt både på avvikets karakter og omfang. Vesentlighetskravet innebærer at det må være tale om et markert avvik fra kontraktsmessig oppfyllelse. Stenging innebærer at forbrukeren blir koblet av og ikke får tilgang til noe som langt på vei må anses som et nødvendighetsgode i dagens samfunn, uten at han eller hun kan henvende seg

til en annen aktør og få tilgang til det samme (monopolytelse). Dette tilsier generelt at det må være høy terskel for å gå til det skritt å stenge av overføringen av elektrisk energi. Det forhold at avtaler om overføring av elektrisk energi har en langvarig karakter, tilsier også at det må kreves en del før vesentlighetskravet er oppfylt.

Selv om vesentlighetskravet ofte kan avgjøres ved en isolert betraktning av avviket fra kontraktsmessig oppfyllelse etter en rent objektiv vurdering, må misligholdet prinsipielt relateres til den aktuelle kreditor og den betydning det har for ham. Det må også tas hensyn til hvilke virkninger en stenging vil ha for vedkommende forbruker. Som et overordnet utgangspunkt bør det være en viss forholdsmessighet mellom nettselskapets interesse i å gjennomføre stenging og virkningene av stengingen for forbrukeren, slik at vesentlighetskravet ikke kan anses oppfylt når virkningen av stengingen blir hardere enn vanlig og ikke står i forhold til nettselskapets interesse. Dersom det er klart at en stenging vil føre til betydelige skader, vil den nødvendige forholdsmessighet normalt mangle.

I den avveiningen som må gjennomføres mellom hensyn til nettselskapet og forbrukeren, kan også andre faktorer enn dem som så langt er nevnt være relevante. Disse kan svekke eller styrke det resultat en vurdering bygget på momentene nevnt ovenfor skulle tilsi. Man kan bl.a. legge vekt på årsaken til kontraktsbruddet. Dersom det skyldes forhold forbrukeren kan bebreides for, er det mindre betenkelig å tillate stenging. Det kan her være av betydning om misligholdet skyldes manglende betalingsevne eller manglende betalingsvilje. Generelt er det mindre betenkelig å foreta stenging dersom misligholdet skyldes manglende betalingsvilje enn dersom det skyldes manglende betalingsevne.

Generelt kan det i forhold til heving legges vekt på om det aktuelle misligholdet utløser andre krav, for eksempel prisavslag og erstatning. I forholdet mellom et nettselskap og en forbruker er det imidlertid lite aktuelt med erstatning – problemet er jo normalt den uteblitte betaling. Øvrige misligholdssanksjoner er ikke aktuelle. Dette kan isolert sett tale for at man må innrømme nettselskapene en noe videre stengingsrett enn dersom man hadde hatt andre adekvate alternativer til stenging. Det er i alle fall et moment som man bør være oppmerksom på.

I *første ledd annet punktum* er det fastsatt at stenging ikke kan foretas dersom det er fare for liv, helse eller betydelig tingsskade. Unntaket ved

fare for liv eller helse tar typisk sikte på mer akutte situasjoner der forbrukeren eller noen i vedkommendes husstand ikke vil tåle at forsyningen av elektrisk energi blir stengt. I stor grad antas det samme å gjelde allerede etter alminnelige rettsgrunnsetninger om at hensynet til menneskers liv og helbred går foran rene økonomiske interesser.

Med «betydelig tingsskade» sikter arbeidsgruppen til nokså omfattende økonomiske tap. At mat, selv av meget høy kvalitet og verdi, kan bli fordervet, kan ikke anses tilstrekkelig. Fare for betydelig tingsskade kan for eksempel foreligge dersom stenging blir foretatt i en kuldeperiode med den risiko det innebærer for at vannrør kan bli sprengt. I slike perioder vil stengingsretten dessuten ofte kunne være avskåret pga. faren for liv og helse, særlig dersom husstanden baserer seg på elektrisk oppvarming og ikke har andre muligheter.

Nettselskapene tillegges ingen alminnelig undersøkelsesplikt i forhold til om det foreligger fare for liv, helse eller betydelig tingsskade. Selskapene forutsettes heller ikke å ha kjennskap til særlige forhold hos den enkelte forbruker som kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingsskade ved stenging. Nettselskapene forventes for eksempel ikke å vite om det finnes spedbarn eller pleietrengende i husstanden. Selskapene kan imidlertid forventes å vite noe om forhold som etter et alminnelig forsvarlig skjønn kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingsskade. Nettselskapene vil for eksempel normalt vite, eller forholdsvis raskt og enkelt kunne bringe på det rene, om en husstand har elektrisk energi som varmekilde, eller om det finnes alternativer. Vet nettselskapet at husstanden bare har elektrisk energi til oppvarming, og man er inne i en streng kuldeperiode, vil nettselskapet alltid måtte vurdere faren for liv, helse og betydelig tingsskade før stenging iverksettes. Det praktiske forløpet vil likevel normalt være at nettselskapet blir gjort oppmerksom på fare som nevnt av forbrukeren etter at varsel om stenging er mottatt. Alternativt vil sosialkontoret i den kommunen forbrukeren bor, som skal ha kopi av stengevarselet, kunne gjøre nettselskapet oppmerksom på at det foreligger en slik risiko. Dersom nettselskapet blir gjort oppmerksom på at det foreligger fare for liv, helse eller betydelig tingsskade, må det selv utøve et forsvarlig skjønn. Kommer informasjonen fra kompetent og ansvarlig medisinsk eller sosialmedisinsk hold, typisk kommunehelsetjenesten, skal det normalt meget til før man kan se bort fra det.

Etter *første ledd tredje punktum* kan stenging ikke skje dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen, med mindre innsigelsene er åpenbart grunnløse. Bestemmelsen må ses i sammenheng med at stenging kan fungere som et effektivt virkemiddel for å drive inn kravet på betaling av nettleie (inkasso). Hovedformålet med bestemmelsen er å redusere risikoen for at det skal skje uberettigede stenginger. Dersom det er tvist om grunnlaget for stengingen, bør denne tvisten få sin avklaring hos domstolene eller i annet tvisteløsningsorgan, før det evt. kan bli tale om å foreta noen stenging. Bestemmelsen har sitt motstykke i inkassoloven § 17 annet ledd, som bygger på de samme synspunktene.

Reservasjonen mot åpenbart grunnløse innvendinger er ment å verne nettselskapene mot tydelig grunnløse innvendinger som bare tjener til å trenere saken. Vurderingstemaet er om innsigelsene ut fra en objektiv og forsvarlig vurdering fremstår som åpenbart grunnløse. Vurderingen omfatter både innsigelsenes rettslige og faktiske forankring. Det skal likevel en del til før nettselskapene kan se bort fra innsigelser, jf. passusen «åpenbart». Dette er et litt strengere krav enn det som følger av den tilsvarende bestemmelsen i inkassoloven § 17 («innsigelser som det var rimelig grunn til å få vurdert før inndringen ble satt i verk»). Grunnen til det er at stenging må anses som et særlig alvorlig inkassoskritt.

Annet ledd første punktum fastsetter at stenging ikke kan skje før nettselskapet har sendt et skriftlig varsel om stenging. At stengingsvarsel blir sendt, er således et absolutt vilkår for å kunne foreta stenging. Kravet om skriftlighet utelukker ikke bruk av elektronisk kommunikasjon, se Ot.prp. nr. 44 (2001-2002) Om lov om forbrukerkjøp (forbrukerkjøpsloven) s. 19 og Ot.prp. nr. 108 (2000-2001) Om lov om endringer i diverse lover for å fjerne hindringer for elektronisk kommunikasjon s. 50 og 51.

Annet ledd annet punktum fastsetter hvilke opplysninger stengingsvarselet må inneholde. Dersom varselet ikke tilfredsstillende disse kravene, foreligger det ikke et stengingsvarsel i lovens forstand. Stengingsvarselet skal for det første angi at stenging ikke skjer dersom forbrukeren betaler innen fire uker regnet fra den dato varselet ble sendt, jf. *bokstav a*. Det minnes i denne forbindelse om bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 4 om risikoen for sending av meldinger: «Dersom en part gir melding i samsvar med loven og sender den på en måte som er forsvarlig etter forholdene, og ikke annet fremgår, kan avsenderen

gjøre gjeldende at meldingen er gitt i tide, selv om det oppstår forsinkelse eller feil under fremsendingen eller meldingen ikke når frem til den andre parten». Et stengingsvarsel må anses som en «melding» i lovens forstand.

For det andre skal det fremgå av stengingsvarselet at forbrukeren bør ta snarlig kontakt med nettselskapet dersom stenging kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingsskade, eller dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen, jf. *bokstav b*. Dette står i sammenheng med unntakene fra stengingsretten som nevnt i første ledd. Varselet skal gi forbrukeren oppfordring til å gjøre eventuelle innsigelser gjeldende, samt å varsle nettselskapet om fare for liv, helse eller betydelig tingsskade foreligger.

For det tredje skal varselet gjøre forbrukeren oppmerksom på at forbrukeren kan bli pålagt å dekke nødvendige kostnader i forbindelse med en stenging og eventuell gjenåpning av forbrukerens anlegg, jf. *bokstav c*. Bestemmelsen må ses i sammenheng med reguleringen i fjerde ledd. Formålet med bestemmelsen er i første rekke å gjøre forbrukeren oppmerksom på at en stenging og eventuell gjenåpning av anlegg kan medføre kostnadsansvar. Bestemmelsen kan også gi et incitament til å betale innen fire ukers-fristen i annet ledd annet punktum bokstav a.

Ifølge *tredje ledd første punktum* skal nettselskapet sende kopi av varselet til sosialkontoret i den kommunen forbrukeren har fast bosted. Dersom en forbruker får overført elektrisk energi også til anlegg i andre kommuner enn der vedkommende har fast bosted, er det likevel sosialkontoret i bostedskommunen som eventuelt skal motta kopi av stengingsvarselet. Denne situasjonen kan tenkes for hytteeiere, pendlere og andre som har inngått to nettleieavtaler. Begrepet «fast bosted» er ment å dekke den kommunen hvor forbrukeren har den sterkeste og mest permanente tilknytningen til.

I *tredje ledd annet punktum* heter det at stenging ikke kan skje dersom sosialkontoret innen fire ukers-fristen i stengingsvarselet har meddelt skriftlig at det tar på seg ansvaret for å oppfylle forbrukerens forpliktelse. Bestemmelsen innebærer ingen plikt for sosialkontoret til å dekke forbrukerens forpliktelse. I hvilken grad sosialkontoret skal yte stønad til den enkelte forbruker og i hvilken form, må avgjøres på grunnlag av reglene i lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester m.v. (sosialtjenesteloven), se lovens § 5-1 tredje ledd. I henhold til sosialtjenesteloven skal økonomisk stønad som utgangspunkt betales til den

som har søkt om stønad, jf. § 5-5 første punktum. Dersom «det på grunn av særlige forhold må antas at stønadmottakeren ikke vil bruke stønaden i samsvar med vilkår som er fastsatt (jf. § 5-3), kan det vedtas at stønaden helt eller delvis skal gis i form av varer og tjenester». Loven åpner her for at sosialtjenesten kan gå inn og dekke forbrukerens forpliktelser direkte overfor nettselskapet.

Fjerde ledd første punktum gir nettselskapet uttrykkelig hjemmel til å kreve at forbrukeren dekker nødvendige kostnader i forbindelse med en stenging og eventuell gjenåpning av forbrukerens anlegg. Bestemmelsen bygger på erstatningsrettslig tankegang, og sier ikke mer enn det som følger av alminnelig erstatningsrett. Uttrykket «nødvendige kostnader» innebærer at nettselskapet har en tapsbegrensningsplikt. Forbrukeren plikter ikke å dekke kostnader forbundet med en stenging/gjenåpning som ikke har vært nødvendige. Det er her nettselskapet som må påvise at den enkelte kostnad har vært nødvendig. – Bestemmelsen har en parallell i inkassoloven § 17 første ledd, og praksis i tilknytning til denne bestemmelsen kan være relevant ved tolkningen av forslaget til bestemmelse i forbrukerkjøpsloven.

I *fjerde ledd annet punktum* er det presisert at nødvendige kostnader til utarbeiding og sending av stengingsvarsel og kopi av stengingsvarsel til sosialkontoret kan kreves dekket, selv om stenging ikke finner sted. Årsaken til at stenging ikke finner sted vil typisk være at forbrukeren betaler innenfor fristen på fire uker i annet ledd annet punktum bokstav a. Hva som er «nødvendige kostnader» ved utarbeiding og sending av stengingsvarsel mv., må fastsettes skjønnsmessig. Reglene om gebyrmessig erstatning for purringer og inkassovarsler i forskrift 14. juli 1989 nr. 562 (inkassoforskriften) § 1-2 første og annet ledd kan imidlertid gi en viss veiledning med hensyn til hvilke beløp det kan bli tale om.

Fjerde ledd tredje punktum sier at nettselskapet ikke kan kreve å få dekket sine kostnader etter første og annet punktum dersom det har opptrådt i strid med bestemmelsene i første til tredje ledd. Bestemmelsene i første til tredje ledd angir som nevnt de materielle og prosessuelle vilkårene for stenging. Bestemmelsen i fjerde ledd tredje punktum er absolutt. Hvis nettselskapet f.eks. har glemt å sende kopi av stengingsvarselet til sosialkontoret, er konsekvensen at selskapet selv må bære kostnadene ved en stenging og eventuell gjenåpning. Det gjelder selv om selskapet for øvrig har opptrådt i samsvar med reglene. Formå-

let med denne bestemmelsen er å bidra til at vilkårene og rutineene for stenging blir fulgt i praksis.

Av *femte ledd første punktum* følger at bestemmelsene i § 45 om heving ved kontraktsbrudd fra forbrukerens side ikke gjelder. Bakgrunnen for bestemmelsen er at det vernet stengingsreglene gir forbrukeren, ville blitt illusorisk dersom nettselskapet kunne heve kontrakten ved vesentlig mislighold. En hevingsadgang ville også være problematisk i forhold til nettselskapets tilknytningsplikt. Utfra samme tankegang er det i *femte ledd annet punktum* fastsatt at et nettselskap ikke skal kunne innstille sin ytelse eller heve etter reglene om forventet kontraktsbrudd, jf. forbrukerkjøpsloven § 55, som viser til kjøpsloven §§ 61 og 62.

Til ny § 67 Nemndsbehandling av tvister

Paragrafen gir regler om nemndsbehandling av tvister mellom forbrukere og energiselskaper.

I *første ledd første punktum* heter det at det gjennom avtale mellom nettselskaper, kraftleverandører eller en organisasjon for slike selskaper på den ene siden, og på den annen side Forbrukerrådet eller en annen organisasjon som representerer forbrukere, kan opprettes en eller flere nemnder for behandling av tvister om kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere. Bestemmelsen angir dels hvem som skal kunne opprette ei nemnd som omfattes av loven, dels angir den en ytre ramme for nemndas kompetanse i henhold til loven. Dagens Elklagenemnd bygger på en avtale mellom Energibedriftenes landsforening og Forbrukerrådet. Disse vil klart nok også kunne være parter i en nemndsavtale som omfattes av loven. Bestemmelsen åpner for at det kan etableres flere nemnder, f.eks. at man har ei nemnd som behandler klager på nettselskaper og ei nemnd som behandler klager på kraftleverandører.

Den materielle kompetansen til nemnda vil etter loven omfatte tvister om kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere. Ifølge *første ledd annet punktum* kan nemnda også behandle tvister om tilknytning av forbrukerens elektriske installasjon til distribusjonsnettet. Nemndas kompetanse etter loven dekker således både avtaler om kraftlevering, avtaler om nettleie og avtaler om tilknytning som er sluttet med forbrukere. Det er i prinsippet ikke noe til hinder for at det i nemndsavtalen fastsettes at nemnda skal ha en videregående kompetanse, men de rettsvirkningene som følger av § 67 tredje til sjette ledd, får da ikke betydning for

saker som behandles på grunnlag av den utvidede kompetansen. Tilsvarende er det mulig å avtale at nemnda skal ha en snevrere kompetanse, f.eks. at den bare skal behandle utvalgte spørsmål som kan oppstå i forholdet mellom forbrukere og energiselskaper. Hvis nemnda gis en snever kompetanse, kan det imidlertid tenkes at den ikke får Kongens godkjenning etter annet ledd, fordi ordningen samlet sett ikke gir et godt nok forbrukervern.

Etter *annet ledd* kan partene forelegge nemndsavtalen for Kongen til godkjenning. Der som slik godkjenning blir gitt, gjelder bestemmelsene i tredje til sjette ledd. Avgjørelsen av om nemndsavtalen skal godkjennes hører under fritt forvaltningsskjønn, og er underlag de ulovfestede reglene som gjelder for dette. Det kan stilles vilkår for godkjenningen så langt alminnelige forvaltningsrettslige regler tillater det. Det kan f.eks. stilles krav om at nemnda skal behandle bestemte sakstyper og om at nemndsbehandlingen skal være gratis for forbrukerne.

I *tredje ledd første punktum* presiseres at en forbruker kan kreve nemndsbehandling av enhver tvist hvor nemnda er kompetent, såfremt forbrukeren har saklig interesse i å få nemndas uttalelse i saka. Det vil være nemndsavtalen som avgjør om nemnda er kompetent. Nemnda må i hver enkelt sak vurdere konkret om kravet til saklig interesse er oppfylt. Ved vurderingen av om en forbruker har saklig interesse i å få en uttalelse fra nemnda, må det som utgangspunkt legges vekt på mye av de samme momentene som ved vurderingen av om en part har søksmålsinteresse og tilstrekkelig sakstilknytning for å reise søksmål for en domstol. For det første må det legges vekt på om det foreligger en reell rettsusikkerhet mellom partene. En slik rettsusikkerhet vil normalt være grunnet på at forbrukeren enten har tatt til motmæle mot et krav energiselskapet har fremsatt, eller i ord eller handling har gjort gjeldende et krav eller en innsigelse som ikke kan forenes med det selskapet hevder. For det andre må det tas hensyn til om det foreligger et aktuelt behov for en rettslig avklaring. Dersom den avklaringen som forbrukeren ber om, ikke har forholdsvis umiddelbare, praktiske konsekvenser for partene, vil det ofte ikke være behov for å gi forbrukeren anledning til å belaste nemnda med saken. Videre kan nemnda legge vekt på i hvilken grad den aktuelle saken reiser prinsipielle spørsmål som bør avklares.

En forbruker kan ikke fraskrive seg retten til å kunne kreve nemndsbehandling. Dette følger av forbrukerkjøpsloven § 3 første ledd.

Innbringelse av en tvist for nemnda medfører

avbrudd av foreldelse i henhold til lov 18. mai 1979 nr. 18 om foreldelse (foreldelsesloven) § 16 nr. 2. Det vises til punkt 22.11 ovenfor.

Twister som faller inn under nemndas kompetanse, kan etter *tredje ledd annet punktum* ikke bringes inn for Forbrukertvistutvalget. Uten en slik presisering ville twister som gjelder strømkontrakter sluttet med forbrukere, som utgangspunkt falle inn under Forbrukertvistutvalgets kompetanse, jf. lov 25. april 1978 nr. 18 om behandling av forbrukertwister (forbrukertvistloven) § 1 første ledd bokstav a, jf. § 8 første ledd første punktum. Etter forbrukertvistloven § 14 kan Barne- og familiedepartementet bestemme at klager som ellers faller inn under Forbrukertvistutvalgets kompetanse, i stedet skal behandles av ei bransjenemnd. Arbeidsgruppen synes imidlertid det vil være en fordel om det fremgår uttrykkelig av forbrukerkjøpsloven § 67 at saker som faller inn under kompetansen til en elkragenemnd, ikke skal kunne bringes inn for Forbrukertvistutvalget. Dette er derfor slått fast i lovteksten.

Ifølge *fjerde ledd første punktum* kan en tvist ikke bringes inn for de alminnelige domstolene så lenge den er til behandling i nemnda. I denne perioden er tvisten litispending i forhold til de alminnelige domstolene. Litispendensvirkningen i forhold til domstolene er ikke til hinder for tvangsfullbyrdelse, midlertidig sikring eller midlertidig forføyning etter tvangsfullbyrdelsesloven dersom det foreligger tvangsgrunnlag og eventuelt en sikringsgrunn. Innbringelse av en tvist for nemnda har således ikke litispendingsvirkninger i forhold til namsmyndighetene. Etter *annet punktum* anses en tvist for å være til behandling i ei nemnd fra det tidspunktet begjæringen om klagebehandling har kommet frem til nemnda. Dette er en presisering av når litispendingsvirkningen inntreffer. I *tredje punktum* heter det at en sak som nemnda har realitetsbehandlet, kan bringes direkte inn for tingretten uten at det er nødvendig med behandling i forliksrådet. Dette innebærer at partene står fritt til å ta ut forliksklage eller å la være. At nemnda har realitetsbehandlet saken, innebærer at nemnda har gitt en formell uttalelse om det som er tvistetema i saken. Utenfor faller saker som nemnda har avvist, hevet eller utsatt.

I *femte ledd første punktum* er det fastsatt at det som vilkår for omsetningskonsesjon etter energiloven § 4-1 kan stilles krav om at selskapet slutter seg til en nemndsordning som nevnt i § 67. Etter *annet punktum* kan slikt krav også stilles overfor selskaper som tidligere er gitt konsesjon. Formålet med bestemmelsene er å gjøre nemndsordnin-

gen effektiv. Både nettselskaper og kraftleverandører må ha omsetningskonsesjon. Ved å gjøre nemndstilknytning som vilkår for omsetningskonsesjon, kan man således sikre seg at både nettselskaper og kraftleverandører blir tilknyttet ei offentlig klagenemnd. NVE står som konsesjonsmyndighet i utgangspunktet fritt til å vurdere i hvert enkelt tilfelle om det skal stilles krav om nemndstilknytning. For at nemndsordningen skal virke etter intensjonen, bør imidlertid hovedregelen i praksis være at omsetningskonsesjon bare blir gitt til foretak som slutter seg til ei offentlig godkjent klagenemnd. Dersom NVE stiller krav om nemndstilknytning til enkelte foretak, men ikke til andre, kreves det etter alminnelige forvaltningsrettslige regler saklig grunnlag for forskjellsbehandlingen. Det kan for eksempel dreie seg om tilfeller hvor det kan gjøres unntak fra omsetningskonsesjonsplikten i medhold av energilovforskriften § 4-2.

I inkassoloven § 5 fjerde ledd er det allerede innført en ordning med adgang til å stille nemndstilknytning som vilkår for bevilling. Kredittilsynet har i praksis stilt krav om nemndstilknytning overfor alle inkassoforetak.

En nødvendig konsekvens av forslaget til regulering i femte ledd er at nemndsavtalen må være åpen for tilslutning også for nettselskaper og kraftleverandører som ikke er medlem i en bransjeforening. Kongen må derfor kunne stille som vilkår for offentlig godkjenning at den aktuelle ordningen er åpen for tilslutning også for uorganiserte aktører.

For å sikre at adgangen til å bringe krav inn for en godkjent klagenemnd blir kjent for forbrukerne, er det i *sjetten ledd* forslått en regel om at energiselskapene plikter å opplyse skriftlig om adgangen til nemndsbehandling ved utsending av faktura. Det er tilstrekkelig med en helt kort tekst som opplyser om at det er adgang til å få behandlet eventuelle tvister av en offentlig godkjent klagenemnd. Det er ikke nødvendig å opplyse om klagenemndas adresse eller telefonnummer. Bare energiselskaper som er tilknyttet nemnda, må etter loven informere om adgangen til nemndsbehandling. Dette får betydning dersom NVE ikke stiller krav om nemndstilknytning som konsesjonsvilkår for alle energiselskaper.

Det nevnes at en tilsvarende opplysningsplikt er pålagt inkassoforetak etter inkassoloven § 10 første ledd bokstav f, riktignok slik at det bare er plikt til å informere om Inkassoklagenemnda i betalingsoppfordringer (og ikke i purringer og inkassovarsler).

24.3 Anvendelse av de øvrige bestemmelsene i forbrukerkjøpsloven på strømkontrakter

I punkt 24.2 er det gjort nærmere rede for innholdet i forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven. I det følgende gis en fremstilling av hvordan forbrukerkjøpslovens øvrige bestemmelser skal anvendes på strømkontrakter. Hovedvekten blir lagt på de spørsmålene som anses viktigst i praksis, særlig situasjonen ved mislighold fra nettselskapets side.

Innledningsvis er det grunn til å presisere at man ved tolkning og anvendelse av forbrukerkjøpsloven generelt må ta hensyn til salgsobjektets art. Arbeidsgruppen har ikke gjort uttrykkelige unntak eller presiseringer i lovforslagets kapittel om strømkontrakter i ethvert tilfelle hvor det kan tenkes at forbrukerkjøpslovens regler etter en bokstavfortolkning ikke passer hundre prosent for strømkontrakter. En tolkning av loven i lys av særegenhetene ved elektrisk energi som ytelse vil i de fleste tilfeller lede til et resultat som er materielt tilfredsstillende. Ved utformingen av forslaget til endringer i forbrukerkjøpsloven har således tanken vært å foreslå regler på de punktene hvor det er størst behov for å klargjøre hvilke regler som skal gjelde for strømkontrakter, samt på de punktene hvor det kan være behov for andre innholdsmessige løsninger enn de som ellers følger av forbrukerkjøpsloven.

Forbrukerkjøpsloven *kapittel 1* inneholder innledende bestemmelser. Disse passer også for strømkontrakter. I tilknytning til § 1 om virkeområde minnes det om at det i forslaget til § 62 annet ledd annet punktum er presisert at nettselskapet anses som selger i lovens forstand. Arbeidsgruppen har ikke funnet grunn til å presisere at forbrukeren anses som kjøper, og at elektrisk energi anses som ting i lovens forstand. Når det gjelder § 2 om lovens anvendelse i noen særlige forhold, er det som nevnt foreslått en bestemmelse i et første ledd ny bokstav d, hvor det presiseres at loven gjelder for avtale om kjøp og overføring av elektrisk energi med de presiseringene som følger av kapittel 13.

Kapittel 2 i forbrukerkjøpsloven regulerer spørsmål knyttet til leveringen. Paragraf 5 om leveringssted byr ikke på problemer i relasjon til avtaler om overføring av elektrisk energi: Leveringsstedet vil i disse tilfellene være hos forbrukeren, nærmere bestemt i tilknytningspunktet mel-

lom forbrukerens anlegg og distribusjonsnettet. De øvrige bestemmelsene i kapittel 2 synes mindre aktuelle i relasjon til strømkontrakter.

Forbrukerkjøpsloven *kapittel 3* regulerer risikoen for tingen. I § 13 er det presisert hva risikoen innebærer: Når risikoen for tingen er gått over på forbrukeren, faller ikke forbrukerens plikt til å betale kjøpesummen bort ved at tingen deretter går tapt, skades eller minskes som følge av en hendelse som ikke beror på selgeren. Bestemmelsen gjelder etter forslaget også for avtaler om overføring av elektrisk energi. I disse tilfellene må bestemmelsen forstås slik at forbrukerens betalingsplikt ikke bortfaller dersom feilen oppstår i forbrukerens anlegg, og dette ikke beror på nettselskapet. – Paragraf 14 om risikoens overgang gjelder ikke for avtaler om overføring av elektrisk energi. Dette er regulert i forslaget til ny § 63.

Lovens *kapittel 4* gjelder mangelsspørsmål. Kapitlet gjelder fullt ut for kontrakter om overføring av elektrisk energi, men § 17 om «som den er-kjøp» får ikke praktisk betydning, fordi elektrisk energi i praksis ikke blir overført på slike vilkår. Paragraf 15 fastsetter krav til tingens egenskaper. Etter § 15 første ledd er utgangspunktet at tingen skal være i samsvar med det som er fastsatt i avtalen. Overført på strømforhold innebærer dette at den elektriske energien skal være i samsvar med de krav som følger av avtalen. I annet ledd bokstav a og b stilles det funksjonskrav og krav basert på en normalforventning. Bestemmelsene skaper ikke noen problemer i forhold til avtaler om overføring av elektrisk energi. Derimot må bestemmelsene i bokstavene c, d, e og g anses uaktuelle i relasjon til elektrisk energi. Bestemmelsen i bokstav f vil på sin side være sentral dersom det blir gitt en forskift om leveringskvalitet i kraftsystemet. Bokstav f lyder slik:

«Hvis det ikke følger noe annet av avtalen, skal tingen være i samsvar med offentligrettslige krav som stilles i lovgivningen eller offentlig vedtak i medhold av lov på den tid kjøpet inngås, hvis ikke forbrukeren har til hensikt å anvende tingen på en slik måte at kravet er uten betydning.»

Dersom det gis en forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet, noe som er bebudet av NVE, vil antagelig de fleste mangelsspørsmål som gjelder kontrakter om overføring av elektrisk energi bli vurdert etter bestemmelsen i § 15 annet ledd bokstav f. Det klare utgangspunktet vil da være at den elektriske energien må være i samsvar med kvalitetskravene i forskriften.

Ifølge § 16 bokstav a har tingen mangel dersom den ikke er i samsvar med ett eller flere av kravene i § 15. De øvrige bestemmelsene i paragrafen, bl.a. reglene om subjektiv opplysningsvikt, anses mindre aktuelle i forhold til avtaler om overføring av elektrisk energi. Når det særskilt gjelder opplysningsvikt, vises det til drøftelsen i punkt 15.6 ovenfor.

Det er allerede nevnt at § 17 om «som den er-kjøp» ikke vil få praktisk betydning for avtaler om overføring av elektrisk energi. Bestemmelsen i § 18 om tidspunktet for bedømmelse av om det foreligger en mangel, vil neppe heller spille en så stor rolle i forhold til elektrisk energi som i forhold til typiske varer som omfattes av loven. Det skyldes at elektrisk energi er en momentan ytelse. Det gjør at tidspunktet for *når* mangelen oppstår har mindre betydning enn spørsmålet om *hvor* mangelen har oppstått (i nettet eller i forbrukerens installasjon). Utfra dette er bestemmelsene i § 18 annet og tredje ledd uaktuelle for elektrisk energi.

Kapittel 5 regulerer forsinkelse. Kapitlet har etter flertallets forslag bare betydning for kraftleverandørene, jf. forslaget til ny § 62 tredje ledd annet punktum, som sier at kapittel 5 om forsinkelse gjelder ved forsinket oppstart av kraftleveranse. Det er nærmere redegjort for dette i kapittel 21 ovenfor. Som nevnt i punkt 15.2 ovenfor, regnes avbrudd i kraftleveransen (sviktende leveringspålitelighet) ikke som forsinkelse. Avbruddstilfellene må derfor vurderes etter mangelsreglene. Etter arbeidsgruppens oppfatning synes reglene i forbrukerkjøpsloven kapittel 5 å passe godt på tilfeller av forsinket oppstart av kraftleveranse. Bestemmelsen i § 23 fjerde ledd om heving av tilvirkningskjøp, er imidlertid ikke aktuell.

I *kapittel 6* er det gitt regler om forbrukerens krav som følge av mangler ved salgsgjenstanden. Paragraf 26 gir en oversikt over misligholdssanksjonene og inneholder dessuten en bestemmelse om kreditormora og kreditorrisiko:

«Dersom det foreligger en mangel og dette ikke skyldes forbrukeren eller forhold på forbrukerens side, kan forbrukeren

- a) holde kjøpesummen tilbake etter § 28
- b) velge mellom retting og omlevering i samsvar med §§ 29 og 30
- c) kreve prisavslag etter § 31
- d) kreve heving etter § 32
- e) kreve erstatning etter § 33.

Forbrukerens rett til erstatning faller ikke bort ved at han eller hun gjør gjeldende andre krav, eller ved at disse ikke kan gjøres gjeldende.

For andre feil ved selgerens oppfyllelse gjelder bestemmelsene om mangler så langt de passer. Partene kan avtale en annen løsning. Avtalefriheten gjelder likevel ikke for installeringsforpliktelser som inngår i salgsavtalen.»

Av første ledd første setning fremgår det at forbrukeren selv bærer risikoen for mangler som skyldes forbrukeren eller forhold på forbrukers side. Bestemmelsen innebærer f.eks. at forbrukeren ikke kan gjøre gjeldende noe krav overfor nettselskapet i tilfelle der den mangelfulle leveringskvaliteten har sin årsak i at forbrukeren har brukt elektrisk utstyr (sveiseapparat, kappsager, større motorer osv.) som påvirker nettet på en måte eller i et omfang som man ikke kan forvente at nettet skal tåle. Likeledes må selvsagt forbrukeren selv bære risikoen for at vedkommende i forbindelse med egne gravearbeider på tomten kutter nettselskapets kabel. Det er i disse tilfellene forbrukerens aktivitet som er årsak til den mangelfulle leveringskvaliteten.

Forskjellig fra de nevnte tilfellene er tilfeller hvor forbrukeren har elektrisk utstyr som er særlig ømfintlig for spenningsvariasjoner mv. (f.eks. svært dyre stereoanlegg eller pc-er). Eller det kan være at forbrukeren har kjøpt et billig produkt som ikke tåler mangelfull leveringskvalitet like godt som dyrere produkter. Her er det ikke tale om at aktivitet fra forbrukers side påvirker nettselskapets ytelse. Spørsmålet i disse tilfellene er primært hvilke krav man skal kunne stille til forbrukers produkter (det er på det rene at det foreligger en mangel ved den elektriske energien, og at den ikke skyldes forhold på forbrukers side). Dette er noe som *ikke* er regulert i § 26 første ledd første setning. I disse tilfellene kan det oppstå vanskelige årsaksspørsmål: Skyldes funksjonssvikten mangelfull kvalitet på den elektriske energien, eller skyldes den at forbrukers produkt tåler for lite i forhold til de krav man rimeligvis må kunne stille, eventuelt at forbrukeren ikke har tatt sine forholdsregler ved å montere overspenningsvern e.l.? Dette kan ha betydning for om det er grunnlag for erstatningskrav overfor hhv. nettselskapet og selgeren av det aktuelle produktet. Arbeidsgruppen har ikke anledning til å forfølge disse spørsmålene ytterligere.

Av de misligholdssanksjonene som er listet opp i forbrukerkjøpsloven § 26 første ledd, er retting og omlevering uaktuelt. I praksis er heller ikke heving av nettleieavtaler særlig aktuelt. De øvrige sanksjonene – tilbakeholdsrett, prisavslag og erstatning – er på sin side klart relevante også i

forhold til avtaler om overføring av elektrisk energi. Det vises generelt til drøftelsen i punkt 18.1 ovenfor, hvor det er redegjort for hvilke misligholdssanksjoner som er aktuelle. Når det gjelder erstatning, er det foreslått en egen bestemmelse i en ny § 64. Denne trer i stedet for reguleringen i § 33.

Forbrukerkjøpsloven § 27 har regler om reklamasjon. Bestemmelsene i første ledd om relativ reklamasjonsfrist og minstefrist på to måneder reiser ingen særskilte spørsmål i forhold til strømkontrakter. Det samme gjelder toårsfristen i annet ledd første punktum. Fristen må regnes fra det tidspunktet misligholdet inntreffer. Dersom det er tale om et vedvarende mislighold, f.eks. flere spenningsvariasjoner som finner sted innenfor en bestemt periode, må det være tilstrekkelig at det fremsettes én reklamasjon. Fristen på fem år i § 27 annet ledd annet punktum får ikke anvendelse på kontrakter om overføring av elektrisk energi (jf. punkt 17.2 ovenfor). Derimot gjelder bestemmelsen i tredje punktum som utvider reklamasjonsfristen i tilfeller der nettselskapet har påtatt seg ansvar for mangler i lengre tid enn to år. Særregelen om vanhjemmelstilfeller i fjerde punktum er ikke aktuelle i forhold til elektrisk energi.

Bestemmelsen om tilbakeholdsrett i § 28 er fullt anvendelig på kontrakter om overføring av elektrisk energi. Utøvelse av detensjonsrett innebærer isolert sett ikke noe annet enn at utøverens egen ytelsesplikt blir suspendert. Forbrukeren kan holde tilbake betalingen uten å komme i mislighold. Detensjonsrettens utstrekning er underlagt to begrensninger. For det første må forpliktelsene stamme fra samme kontraktsforhold (konnekstet). For det andre må det være et visst verdimesig samsvar mellom det som holdes tilbake og det eller de krav kreditor har som følge av misligholdet (proporsjonalitet). Ved den siste vurderingen har kreditor adgang til å ta ut en viss sikringsmargin. Både forbrukerkjøpsloven § 28 og kjøpsloven § 42 bygger på disse alminnelige prinsippene, jf. Ot.prp. nr. 44 (2001-2003) s. 182 annen spalte og Ot.prp. nr. 80 (1986-87) s. 96.

Bestemmelsene i §§ 29 og 30 om retting og avhjelp får som allerede nevnt ikke anvendelse på kontrakter om overføring av elektrisk energi.

Regler om prisavslag er fastsatt i forbrukerkjøpsloven § 31. Hovedregelen i første ledd er at prisavslaget skal fastsettes individuelt slik at forholdet mellom nedsatt og avtalt pris svarer til forholdet mellom tingens verdi i mangelfull og kontraktsmessig stand. Bestemmelsen forutsetter at det er mulig å fastsette tingens verdi i mangelfull

stand. I relasjon til nettleieavtaler fremstår forbrukerkjøpslovens hovedregel som lite egnet allerede av den grunn at det ikke eksisterer en naturlig verdireferanse i form av et marked for elektrisk energi med mangelfull leveringskvalitet. Bestemmelsen passer ikke på nettleieavtaler, fordi den forutsetter at det er mulig å fastsette ytelsens verdi i mangelfull stand, noe som ikke lar gjøre i forhold til nettleieavtaler uten at man må ty til anstrengte konstruksjoner, se nærmere punkt 18.3.5.4 ovenfor som inneholder en utførlig drøftelse av hvordan prisavslagsbestemmelsen i forbrukerkjøpsloven blir å anvende på avtaler om overføring av elektrisk energi.

Prisavslaget må etter dette fastsettes individuelt utfra mangelens betydning for den enkelte forbruker, jf. bestemmelsen i annet ledd. Å fastslå betydningen av spenningsfeil og avbrudd, må skje innenfor rammen av en konkret skjønnsmessig vurdering. I den sammenheng må det tas hensyn til at forbrukeren som utgangspunkt skal betale full pris for den delen av ytelsen som er kontraktsmessig. Det er således grenser for hvor langt man kan gå i retning av å la prisavslaget fungere som en form for ulempeerstatning. På den annen side er et av formålene med bestemmelsen nettopp at forbrukeren skal få en form for økonomisk kompensasjon, selv om han ikke er påført et økonomisk tap – nettselskapet skal ikke kunne kreve full pris for et mangelfullt produkt. I formuleringen «mangelens betydning for den enkelte forbruker» ligger det at man må legge vekt på hvilke utslag den har gitt seg hos vedkommende forbruker. Man skal altså ikke utelukkende fokusere på mangelens omfang og karakter, men må også legge vekt på hvilke virkninger mangelen konkret har hatt for den enkelte forbruker. Dersom mangelen har vært til særlig sjenanse og ulempe for en forbruker, vil det være rom for å gi forbrukeren et prisavslag som er i en slik størrelsesorden at man reelt fraviker utgangspunktet om at forbrukeren skal betale full pris for den delen av leveransen som er kontraktsmessig. Motsatt kan det i tilfeller hvor mangelen overhodet ikke har hatt noen betydning for forbrukeren, være grunn til å sette prisavslaget til null. Dette vil typisk være tilfelle dersom man kommer hjem fra jobb eller våkner om morgenen og registrerer at det har vært et strømbrydd som gjør at klokken på klokkeradioen eller videospilleren må stilles på nytt, men som for øvrig ikke har noen konsekvenser for forbrukeren.

I relasjon til beregning av prisavslag må det skilles mellom avbrudd og mangelfull spennings-

kvalitet, jf. punkt 18.3.5.2 der dette er drøftet mer inngående. Ved avbrudd betaler ikke forbrukeren for den variable delen av nettleien, da denne er knyttet til forbruk. Forbrukeren betaler imidlertid for det såkalte fastleddet. Ved spenningsfeil som utgjør mangel, er utgangspunktet derimot at forbrukeren skal betale både for den variable delen av nettleien og fastbeløpet, riktignok til en redusert pris som følge av mangelen. Denne forskjellen mellom avbruddssituasjonen og andre tilfeller av mangelfull leveringskvalitet, må det tas høyde for ved beregningen av prisavslag. Ved avbrudd blir det bare spørsmål om å gjøre avslag i fastleddet.

Videre gjør den såkalte KILE-ordningen at man ved beregningen av prisavslag må skille mellom avbrudd og mangelfull spenningskvalitet. Ordningen er beskrevet nærmere i punkt 5.4.4 ovenfor. KILE-ordningen gjelder som kjent bare ved strømbrydd, ikke ved spenningsfeil. At et avbrudd kan resultere i redusert nettleie som følge av KILE-ordningen, må det tas hensyn til ved beregningen av prisavslaget størrelse. Siden KILE-beløpet blir fordelt på alle kundene i vedkommende sluttbrukergruppe, og ikke bare tilkommer de som faktisk har blitt rammet av avbruddet, vil ikke KILE-ordningen alene gi et tilstrekkelig prisavslag til de sistnevnte. Disse må derfor få et prisavslag utover den kompensasjonen de får gjennom KILE-ordningen. Ved beregningen av dette prisavslaget må det tas hensyn til reduksjonen i nettleien gjennom KILE-reglene, slik at forbrukerne ikke får en urimelig dobbeltkompensasjon på nettselskapets bekostning.

Den nærmere presiseringen av hvordan prisavslag skal fastsettes må skje i praksis.

Bestemmelsen om heving i § 32 gjelder i prinsippet også for avtaler om overføring av elektrisk energi, men som nevnt i punkt 18.1 er bestemmelsen lite praktisk i forhold til denne kontraktstypen.

Forbrukerkjøpsloven § 33 regulerer erstatningsansvaret for mangler. Arbeidsgruppens forslag til ny § 64 i forbrukerkjøpsloven trer i stedet for § 33 når det gjelder kontrakter om overføring av elektrisk energi. I forbrukerkjøpsloven § 34 er det en egen bestemmelse om produktskader. Denne bestemmelsen gjelder også for avtaler om elektrisk energi, jf. forslaget til ny § 64, som i tredje ledd annet punktum henviser til bestemmelsen i § 34.

I forbrukerkjøpsloven § 35 er det regler om hvilken adgang forbrukerne har til å reise krav mot bakenforliggende salgsledd. Arbeidsgrup-

pen har foreslått egne bestemmelser om dette i en ny § 65, som trer i stedet for direktekravsreglene i § 35.

Bestemmelsen i § 36 om solidaransvar for opplysningsgivning etter § 16 annet ledd anses lite praktisk i relasjon til avtaler om overføring av elektrisk energi.

Forbrukerkjøpsloven *kapittel 7* har bestemmelser om forbrukerens plikter. Bestemmelsene i § 37 om kjøpesummens størrelse skaper ikke noen problemer i strømforhold; de vil nok sjelden få praktisk betydning. Når det gjelder bestemmelsen i tredje ledd om gebyrer for utstedelse og sending av regning, nevnes det at dette er et forhold som også er regulert i forskrift 11. mars 1999 nr. 301 om måling, avregning og samordnet opptreden ved kraftomsetning og fakturering av netjtjenester § 7-3, som lyder slik: «Nettselskapet skal for tjenester beskrevet i disse forskrifter ikke kreve gebyrer eller betaling utover vanlig tariff, om ikke annet fremgår av den enkelte bestemmelsen». Bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven innebærer at nettselskapet i tillegg til kjøpesummen ikke kan kreve gebyr for utstedelse og sending av faktura, hvis ikke dette klart følger av avtalen.

Heller ikke bestemmelsene i § 38 om betalingsstidspunkt og tilbakeholdsrett skaper anvendelsesproblemer i forhold til avtaler om overføring av elektrisk energi. Bestemmelsen om tilbakeholdsrett i annet ledd må ses i sammenheng med bestemmelsen om tilbakeholdsrett i § 28. Den sistnevnte bestemmelsen gir forbrukeren en rett til å holde tilbake (deler av) betalingen for å dekke krav som følge av mangler, mens bestemmelsen i § 38 gir en alminnelig rett til å holde tilbake betalingen inntil nettselskapet leverer kontraktsmessig. – Bestemmelsen i fjerde ledd om forundersøkelse får ikke anvendelse på avtaler om overføring av elektrisk energi.

Paragraf 39 om betalingssted må antas å spille liten rolle i forhold til strømkontrakter, ettersom betaling i praksis skjer ved hjelp av moderne betalingsmidler, og ikke ved fysisk erleggelse av pengene.

Bestemmelsene i § 40 om forbrukerens medvirkning byr ikke på problemer for avtaler om overføring av elektrisk energi.

Reglene i *kapittel 8* om avbestilling og retur synes ikke å være aktuelle for avtaler om overføring av elektrisk energi. Det henger sammen med at nettdriften er et monopol, og at elektrisk energi er en momentan ytelse som ikke kan returneres.

Forbrukerkjøpsloven *kapittel 9* regulerer sel-

gerens krav ved kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Kapitlets bestemmelser passer i hovedsak også på kontrakter om overføring av elektrisk energi. Bestemmelsen om heving i § 45 kan imidlertid ikke anvendes. Dette er uttrykkelig slått fast i forslaget til ny § 66, se femte ledd første punktum. Dersom nettselskapet kunne kreve heving ved vesentlig betalingsmislighold, ville forbrukerne ikke få det vernet som de foreslåtte stengingsreglene er ment å gi dem. – Det nevnes ellers at forbrukerkjøpsloven § 48 om spesifisering av varens egenskaper neppe er aktuell for avtaler om overføring av elektrisk energi.

Fellesbestemmelsene i *kapittel 10* om heving og omlevering er i det alt vesentlige uaktuelle for avtaler om elektrisk energi. Omlevering vil aldri kunne skje, mens det bare kan bli spørsmål om heving ved nettselskapets mislighold, se særlig punkt 18.1 ovenfor. Heving er imidlertid en svært upraktisk misligholdssanksjon ved nettselskapets kontraktsbrudd. Det må derfor kunne antas at reglene i forbrukerkjøpsloven *kapittel 10* praktisk talt ikke vil ha betydning i strømsaker.

Derimot er fellesbestemmelsene om erstatning i *kapittel 11* høyst aktuelle, med unntak for § 53 om beregning av prisavslag ved heving. Både § 52 om erstatningens omfang og § 54 om tapsbegrensningsplikt og lemping passer godt også for avtaler om energioverføring. Det antas at lemping sjelden vil være aktuelt i tilfeller hvor bare noen få sluttbrukere blir rammet av en mangel – det klare utgangspunktet vil her være at det skal ytes full erstatning for alt påregnelig tap. Lemping kan nok være mer aktuelt hvor en mangel rammer et stort antall sluttbrukere, for eksempel ved langvarige avbrudd som rammer titusener eller hundretusener av husholdninger. Det legges til grunn at det i slike tilfeller kan bli aktuelt å foreta en forholdsmessig reduksjon av alle erstatningskravene på grunnlag av lempingsbestemmelsen.

Kapittel 12 inneholder forskjellige bestemmelser. Av disse er det bare § 56 om insolvensbehandling som fullt ut får anvendelse på strømkontrakter. Bestemmelsen innebærer at reglene i dekningsloven *kapittel 7* kommer til anvendelse, hvis en av partene kommer under insolvensbehandling. I forslaget til ny § 66 er det i femte ledd annet punktum presisert at § 55 om forventet kontraktsbrudd ikke gjelder ved forventet kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Ved forventet kontraktsbrudd fra nettselskapets side, vil § 55 i prinsippet gjelde, men dette er en upraktisk situasjon.

Kapittel 25

Merknader til forslaget til endringer i energiloven*Til § 7-1 Virkeområde*

Bestemmelsen angir virkeområdet for kapittel 7. Bestemmelsen svarer til § 62 i det alternative lovforslaget. En forskjell er at forslaget til § 7-1 inneholder en forbrukerdefinisjon, som er identisk med definisjonen i forbrukerkjøpsloven § 1 tredje ledd. Videre er det en forskjell at det i tredje ledd er presisert at brudd på bestemmelser i dette kapitlet ikke medfører straff etter ny § 8-5. Bestemmelsen er nødvendig for at reguleringen på dette punktet skal være den samme som i forbrukerkjøpsloven. Arbeidsgruppen mener at brudd på de foreslåtte kontraktsrettslige reglene ikke i seg selv skal kunne utløse straffansvar.

Til § 7-2 Ufravikelighet

Paragrafen presiserer at det ikke kan avtales eller gjøres gjeldende vilkår som er ugunstigere for forbrukeren enn det som følger av kapittel 7. Bestemmelsen svarer til forbrukerkjøpsloven § 3 første ledd, og skal forstås på samme måte.

Til § 7-3 Risikoen for sending av meldinger

Bestemmelsen angir hvem som skal ha risikoen for sending av meldinger etter kapittel 7. Bestemmelsen har særlig betydning for sending av reklamasjonskrav og stengingsvarsel. Den er utformet etter mønster av forbrukerkjøpsloven § 4, og skal forstås på samme måte.

§ 7-4 Risikoens overgang

Første og annet ledd angir når risikoen går over på forbrukeren, og svarer til forslaget til ny § 63 i forbrukerkjøpsloven. I tredje ledd er det i tillegg fastsatt at når forbrukeren har risikoen, så faller ikke forbrukerens plikt til å betale nettleie bort på grunn av forhold som ikke beror på nettselskapet. Bestemmelsen har sin parallell i forbrukerkjøpsloven § 13, og skal forstås på samme måte.

§ 7-5 Mangel

Paragrafen angir hvilke kvalitetskrav som stilles til den elektriske energien, og dermed også hva som utgjør mangel i lovens forstand. Mangelsprosmålet er her særregulert for avtaler om energioverføring, mens man i det alternative lovforslaget må falle tilbake på den alminnelige mangelsreguleringen i forbrukerkjøpsloven. Forslaget til regulering i § 7-5 er ikke ment å skulle lede til andre resultater enn det som ville vært tilfelle dersom man i stedet hadde anvendt forbrukerkjøpslovens mangelsregler.

Ifølge *første ledd* skal den elektriske energien være i samsvar med de kvalitetskrav som følger av avtalen. Bestemmelsen innebærer at avtalen er utgangspunktet for mangelsvurderingen. I praksis vil dette bare få betydning dersom det i avtalen er fastsatt høyere eller lavere kvalitetskrav enn det som følger av den bebudede forskriften om leveringskvalitet i kraftsystemet.

I *annet ledd bokstav a* er det slått fast at den elektriske energien skal være i samsvar med forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet fastsatt i medhold av § 5A-3 og eventuelle andre offentligrettslige krav, med mindre noe annet er avtalt. Forskriften om leveringskvalitet er ennå ikke vedtatt, men arbeidsgruppen antar at det vil skje innen gruppens forslag har resultert i lovendringer, og har derfor utformet en ordlyd som direkte knytter an til vedkommende forskrift.

Etter *annet ledd bokstav b* skal den elektriske energien, med mindre noe annet er avtalt, svare til det som forbrukeren har grunn til å forvente ved overføring av elektrisk energi. Bestemmelsen svarer til forbrukerkjøpsloven § 15 annet ledd bokstav b, og skal tolkes på samme måte. Bestemmelsen om normalforventning må antas å spille en liten rolle, ettersom det er grunn til å tro at de fleste mangelsprosmål vil bli løst på grunnlag av avtale- eller forskriftsregulering. En bestemmelse om normalforventning kan imidlertid tenkes å ha selvstendig betydning i deler av landet hvor leve-

ringskvaliteten tradisjonelt har vært særdeles god.

Ifølge *tredje ledd første punktum* foreligger mangel dersom den elektriske energien ikke tilfredsstillende kravene i første og annet ledd. I *tredje ledd annet punktum* er det presisert at både spenningsfeil og avbrudd kan utgjøre mangel. Bestemmelsen har et pedagogisk formål. Uten denne presiseringen kunne det vært en fare for at enkelte av brukerne av loven hadde betraktet strømavbrudd som forsinkelse.

Til § 7-6 Forbrukerens krav ved mangler

I *første ledd* er det gitt en oversikt over hvilke misligholdssanksjoner som kan være aktuelle dersom det foreligger mangel. Aktuelle sanksjoner kan være å holde betalingen tilbake etter § 7-8, å kreve prisavslag etter § 7-9, og å kreve erstatning etter § 7-10. En forutsetning for å gjøre disse beføyelsene gjeldende, er imidlertid at mangelen ikke skyldes forbrukeren eller forhold på forbrukerens side. Et slikt vilkår er også stilt i den tilsvarende bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 16, som er gjennomgått i punkt 24.3 ovenfor. Det vises til drøftelsen der.

Av *annet ledd* følger at forbrukerens rett til erstatning ikke faller bort ved at han eller hun gjør gjeldende andre krav, eller ved at disse ikke kan gjøres gjeldende. Det samme følger av forbrukerkjøpsloven § 16, og de to bestemmelsene skal tolkes likt. Det er f.eks. mulig å kombinere et krav på prisavslag med et krav på erstatning. Formålet med prisavslaget vil da være å justere den prisen kunden skal betale i lys av at han har fått et mindreverdig produkt. Formålet med erstatningskravet vil være å dekke økonomisk tap som forbrukeren er påført pga. kontraktsbruddet. For å kunne kreve erstatning i tillegg til prisavslag, må det imidlertid på vanlig måte foreligge et dokumenterbart økonomisk tap.

Til § 7-7 Reklamasjon

Bestemmelsen om reklamasjon svarer i det vesentlige til § 27 i forbrukerkjøpsloven, men det er enkelte forskjeller. For det første inneholder ikke annet ledd noen femårsfrist og heller ikke noen særlig bestemmelse om vanhjemmelstilfellene. Grunnen til det er at disse bestemmelsene er uaktuelle for kontrakter om overføring av elektrisk energi. For det annet inneholder ikke § 7-7 noen bestemmelse om at reklamasjon kan fremsettes overfor den som etter avtale med selgeren

har påtatt seg å avhjelpe mangler. Bakgrunnen for det er at avhjelp ikke er noen adekvat misligholdssanksjon ved brudd på avtaler om overføring av elektrisk energi, jf. punkt 18.1 ovenfor. Spørsmål om reklamasjon er for øvrig drøftet i kapittel 17 og punkt 24.3 ovenfor.

Til § 7-8 Forbrukerens tilbakeholdsrett

Bestemmelsen svarer til forbrukerkjøpsloven § 28, og skal forstås på samme måte. Bestemmelsen gir mulighet for å holde tilbake betalingen for å dekke krav som følge av mangel. Forbrukerkjøpsloven har i § 38 annet ledd også en bestemmelse som gir forbrukeren rett til å holde tilbake betalingen for å fremtvinge selgerens ytelse. Noen tilsvarende bestemmelse er ikke foreslått i forslaget til regulering i energiloven, fordi bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven ikke sier mer enn det som følger av alminnelige kontraktsrettslige prinsipper.

Til § 7-9 Forbrukerens krav på prisavslag

Bestemmelsen fastsetter at forbrukeren, dersom det foreligger en mangel, har krav på prisavslag som svarer til mangelen betydning for forbrukeren. Bestemmelsen svarer til unntaksbestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 31 annet ledd. Arbeidsgruppen har imidlertid lagt til grunn at man i relasjon til avtaler om overføring av elektrisk energi, må anvende bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 31 annet ledd, og ikke hovedregelen i første ledd. Innholdsmessig blir dermed stillingen den samme, enten man tar utgangspunkt i forbrukerkjøpslovens regler eller om man baserer seg på forslaget til prisavslagsbestemmelse i energiloven.

Med tanke på innholdet i § 7-9 vises det til punkt 18.3.5.4 og 24.3 ovenfor.

Til § 7-10 Forbrukerens krav på erstatning

Første og annet ledd svarer fullt ut til den tilsvarende reguleringen i forslaget til ny § 64 i forbrukerkjøpsloven. *Tredje ledd* inneholder utmålingsregler som i forbrukerkjøpsloven er fastsatt i kapittel 11 og § 34. Reglene innebærer bl.a. at forbrukeren som utgangspunkt har krav på å få dekket alt påregnelig tap, men at erstatningen ikke omfatter personskader og tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Det er også en særlig begrensning i nettselskapets ansvar for produktskader. *Fjerde ledd* knesetter prinsippet om

forbrukerens tapsbegrensningsplikt, mens *femte ledd* inneholder en lempingsregel. Reguleringen er som nevnt innholdsmessig identisk med det som forslaget til regulering i forbrukerkjøpsloven innebærer. Det vises til punkt 18.4 og 24.2 ovenfor.

Til § 7-11 Ansvar for tilknyttet eller overordnet nett

Bestemmelsen regulerer hvilket ansvar den som eier eller driver et tilknyttet eller overordnet nett har overfor sluttbrukere som er forbrukere. Den er helt lik forslaget til bestemmelse i forbrukerkjøpsloven § 65. Det vises til kapittel 19 og punkt 24.2 ovenfor.

Til § 7-12 Stenging på grunn av forbrukerens kontraktsbrudd

Bestemmelsen svarer til § 66 i forslaget til regulering i forbrukerkjøpsloven. Den eneste forskjellen er at sistnevnte bestemmelse har et femte ledd som sier at lovens bestemmelser om heving ved kontraktsbrudd fra forbrukerens side og bestemmelsene om forventet kontraktsbrudd ikke gjelder. Det er ikke behov for noen tilsvarende presisering i forslaget til regulering i energiloven. Forslaget til ny § 7-12 i energiloven må tolkes slik at den avskjærer nettselskapet fra å heve kontrakten. For øvrig vises det til punkt 20.4 og 24.2 ovenfor.

Til 7-13 Forbrukerens krav som følge av forsinkelse i forbindelse med oppstart av kraftleveranse

Bestemmelsen regulerer forbrukerens krav overfor kraftleverandøren dersom oppstarten av en kraftleveranse blir iverksatt for sent og dette ikke skyldes forbrukeren eller forhold på forbrukerens side. Paragrafen viser til reglene i kapittel 5 i forbrukerkjøpsloven. En tilsvarende henvisning finnes i forslaget til ny § 62 tredje ledd annet punktum i forbrukerkjøpsloven.

Når det gjelder det nærmere innholdet i forslaget, vises det til punkt 31.4 og 24.2 ovenfor.

Til § 7-14 Nemndsbehandling av tvister

Bestemmelsen svarer full ut til den foreslåtte bestemmelsen i forbrukerkjøpsloven § 67. Bestemmelsen i energiloven inneholder ikke noen presisering av at tvister som faller inn under nemndas kompetanse, ikke kan bringes inn for Forbrukertvistutvalget, sml. § 67 tredje ledd annet punktum i det alternative lovforslaget. Grunnen til det er at det vil være uaktuelt for Forbrukertvistutvalget å behandle slike saker, hvis reguleringen plasseres i energiloven, se lov 28. april 1978 nr. 18 om behandling av forbrukertvister § 1.

Det er i kapittel 22 og i punkt 24.2 ovenfor gjort nærmere rede for de foreslåtte reglene om nemndsbehandling av tvister.

Del VI
Lovforslag

Kapittel 26

Flertallets lovforslag**26.1 Alternativ 1: Forslag til endringer i forbrukerkjøpsloven**

I

I lov 21. juni 2002 nr. I om forbrukerkjøp gjøres følgende endringer:

§ 2 skal lyde:

Loven gjelder for

- a) bestilling av ting som skal tilvirkes (tilvirkningskjøp)
- b) levering av vann
- c) kjøp av fordringer eller rettigheter
- d) *kjøp og overføring av elektrisk energi med de presiseringer som følger av kapittel 13.*

Loven gjelder ikke for

- a) kjøp av fast eiendom
- b) avtale om oppføring av bygning eller annet anlegg på fast *eiendom*
- c) *avtale* som pålegger den part som skal levere tingen, også å utføre et arbeid eller annen tjeneste, dersom dette utgjør den overveiende del av hans eller hennes forpliktelser.

Nytt kapittel 13 skal lyde:

Kapittel 13 Lovens anvendelse på strømkontrakter*§ 62 Virkeområde. Partsforhold*

Loven gjelder avtaler mellom et nettselskap og en forbruker om overføring av elektrisk energi med de presiseringer som følger av kapitlet her.

Som nettselskap regnes innehaver av anleggs- eller områdekonsesjon for overføringsanlegg, samt eier av overføringsanlegg for allmenn forsyning med nominell spenning fra og med 230 V til og med 1000 V. Nettselskapet anses som selger i lovens forstand.

Loven gjelder ikke avtaler mellom en kraftleverandør og en forbruker. Kapittel 5 om forsinkelse gjelder likevel ved forsinket oppstart av

avtale om kraftleveranse. Bestemmelsene i § 67 om nemndsbehandling av tvister gjelder også for kraftleverandører.

§ 63 Risikoens overgang

Ved avtaler om overføring av elektrisk energi går risikoen over på forbrukeren ved den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til forbrukerens elektriske installasjon.

Dersom forbrukeren er deltaker i et boligsameie eller i en boligsammenslutning, går risikoen over på forbrukeren ved den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til sameiets eller sammenslutningens elektriske installasjon.

§ 64 Nettselskapets erstatningsansvar

Forbrukeren kan kreve erstatning for tap han eller hun lider som følge av nettselskapets kontraktsbrudd. Nettselskapets ansvar omfatter ikke tap som følger av:

- a) naturskade etter naturskadeloven § 4 første ledd, jf. annet ledd
- b) vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i energiloven § 5A-1
- c) vedtak med hjemmel i energiloven § 6-1
- d) terror- eller sabotasjeaksjoner
- e) krigshandlinger
- f) hendelser som har oppstått i utenlandske kraftsystemer.

Begrensningene i ansvaret etter første ledd annet punktum gjelder bare så langt nettselskapet godtgjør at det ikke med rimelighet kunne unngå eller overvinne hindringen.

Erstatningen utmåles etter kapittel 11. Bestemmelsene i § 34 om produktskader gjelder også ved fastsettingen av nettselskapets ansvar.

§ 65 Ansvar for tilknyttede eller overordnede nett

Selskaper som har anleggs-konsesjon, område-konsesjon eller omsetnings-konsesjon etter ener-

giloven §§ 3-1, 3-2 eller 4-1 for bygging og drift av sideordnede eller overliggende nett på område-nivå, regionalnivå eller sentralt nivå, er ansvarlig overfor forbrukeren etter samme regler som det lokale nettselskapet.

Forbrukeren kan bare reise krav mot et bakenforliggende ledd dersom det også foreligger mangel i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukeren.

§ 66 Stenging på grunn av forbrukerens kontraktsbrudd

Nettselskapet kan stenge forbrukerens anlegg dersom det foreligger vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Dersom det er fare for liv, helse eller betydelig tingskade, kan stenging likevel ikke skje. Stenging kan heller ikke skje dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen, med mindre innsigelsene er åpenbart grunnløse.

Før stenging kan skje, skal nettselskapet sende forbrukeren et skriftlig varsel om stenging. Varselet skal angi

- a) at stenging ikke skjer dersom forbrukeren betaler innen fire uker regnet fra den dato varselet ble sendt
- b) at forbrukeren bør ta snarlig kontakt med nettselskapet dersom stenging kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingskade, eller dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen
- c) at forbrukeren kan bli pålagt å dekke nødvendige kostnader i forbindelse med en stenging og eventuell gjenåpning av forbrukerens anlegg.

Nettselskapet skal sende kopi av varselet til sosialkontoret i den kommunen forbrukeren har fast bosted. Dersom sosialkontoret innen fristen i annet ledd annet punktum bokstav a har meddelt skriftlig at det tar på seg ansvaret for å oppfylle forbrukerens forpliktelse, kan stenging ikke skje.

Nettselskapet kan kreve at forbrukeren dekker nødvendige kostnader i forbindelse med en stenging og eventuell gjenåpning av forbrukerens anlegg. Nødvendige kostnader knyttet til utarbeiding og sending av varsel etter annet og tredje ledd, kan kreves dekket selv om stenging ikke finner sted. Nettselskapet kan ikke kreve å få dekket sine kostnader etter første og annet punktum der-

som det har opptrådt i strid med bestemmelsene i første til tredje ledd.

Bestemmelsene i § 45 om heving ved kontraktsbrudd fra forbrukerens side gjelder ikke. Bestemmelsen i § 55 om forventet kontraktsbrudd gjelder ikke ved forventet kontraktsbrudd fra forbrukerens side.

§ 67 Nemndsbehandling av tvister

Gjennom avtale mellom nettselskaper, kraftleverandører eller en organisasjon for slike selskaper på den ene siden, og på den annen side Forbrukerrådet eller en annen organisasjon som representerer forbrukere, kan det opprettes en eller flere nemnder for behandling av tvister om kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere. Nemnda kan også behandle tvister om tilknytning av forbrukerens elektriske installasjon til distribusjonsnettet.

Partene kan forelegge avtalen for Kongen til godkjenning. Har Kongen godkjent nemndsavtalen, gjelder bestemmelsene i tredje til sjette ledd.

En forbruker kan kreve nemndsbehandling av enhver tvist hvor nemnda er kompetent, såfremt forbrukeren har saklig interesse i å få nemndas uttalelse i saken. Tvister som faller inn under nemndas kompetanse, kan ikke bringes inn for Forbrukertvistutvalget.

Så lenge en tvist er til behandling i nemnda, kan ikke en part bringe den inn for de alminnelige domstolene. En tvist anses for å være til behandling fra det tidspunktet begjæringen om klagebehandling er kommet inn til nemnda. En sak som nemnda har realitetsbehandlet, kan bringes direkte inn for tingretten.

Det kan som vilkår for omsetningskonsesjon etter energiloven § 4-1 stilles krav om at selskapet slutter seg til en nemndsordning som nevnt i paragrafen her. Slikt vilkår kan også stilles overfor selskaper som tidligere er gitt slik konsesjon.

Nettselskaper og kraftleverandører som er tilknyttet nemnda, plikter å opplyse skriftlig om adgangen til nemndsbehandling ved utsending av faktura.

Nåværende kapittel 13 blir nytt kapittel 14. Nåværende §§ 62 og 63 blir nye §§ 68 og 69.

II

Loven trer i kraft fra den tid kongen bestemmer.

26.2 Alternativ 2: Forslag til endringer i energiloven

I

I lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, fordeling og bruk av energi m.m. (energiloven) gjøres følgende endringer:

Nytt kapittel 7 skal lyde:

Kap. 7 Strømkontrakter sluttet med forbrukere

§ 7-1 Virkeområde

Dette kapitlet gjelder avtaler mellom et nettselskap og en forbruker om overføring av elektrisk energi. Med nettselskap menes i dette kapitlet innehaver av anleggs- eller områdekonsesjon for overføringsanlegg, samt eier av overføringsanlegg for allmenn forsyning med nominell spenning fra og med 230 V til og med 1000 V. Med forbruker menes fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet.

Kapitlet her regulerer ikke avtaler mellom en kraftleverandør og en forbruker, med unntak for §§ 7-13 og 7-14.

Brudd på bestemmelser i kapitlet her medfører ikke straff etter § 8-5.

§ 7-2 Ufravikelighet

Det kan ikke avtales eller gjøres gjeldende vilkår som er ugunstigere for forbrukeren enn det som følger av kapitlet her.

§ 7-3 Risikoen for sending av meldinger

Dersom en part gir melding i samsvar med kapitlet her og sender den på en måte som er forsvarlig etter forholdene, og ikke annet fremgår, kan avsenderen gjøre gjeldende at meldingen er gitt i tide, selv om det oppstår forsinkelse eller feil under fremsendingen eller meldingen ikke når frem til den andre parten.

§ 7-4 Risikoens overgang

Risikoen går over på forbrukeren ved den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til forbrukerens elektriske installasjon.

Dersom forbrukeren er deltaker i et boligsameie eller i en boligsammenslutning, går risikoen over på forbrukeren ved den elektriske energiens overgang fra nettselskapets distribusjonsnett til

sameiets eller sammenslutningens elektriske installasjon.

Når forbrukeren har risikoen, faller ikke forbrukerens plikt til å betale nettleie bort på grunn av forhold som ikke beror på nettselskapet.

§ 7-5 Krav til leveringskvalitet. Mangel

Nettselskapet skal levere elektrisk energi som er i samsvar med de kvalitetskrav som følger av avtalen.

Hvis det ikke følger noe annet av avtalen, skal den elektriske energien

- være i samsvar med forskrift om leveringskvalitet i kraftsystemet fastsatt i medhold av § 5A-3 og eventuelle andre offentligrettslige krav
- svare til det som forbrukeren har grunn til å forvente ved overføring av elektrisk energi.

Dersom den elektriske energien ikke tilfredstiller kravene i første og annet ledd, har den en mangel. Både spenningsfeil og avbrudd kan utgjøre mangel.

§ 7-6 Forbrukerens krav ved mangler

Dersom det foreligger mangel og dette ikke skyldes forbrukeren eller forhold på forbrukerens side, kan forbrukeren

- holde betalingen tilbake etter § 7-8
- kreve prisavslag etter § 7-9
- kreve erstatning etter § 7-10.

Forbrukerens rett til erstatning faller ikke bort ved at han eller hun gjør gjeldende andre krav, eller ved at disse ikke kan gjøres gjeldende.

§ 7-7 Reklamasjon

Dersom det foreligger en mangel i henhold til § 7-5, må forbrukeren innen rimelig tid etter at han eller hun oppdaget eller burde ha oppdaget den, gi nettselskapet melding om at han eller hun vil påberope seg mangelen (reklamasjon). Fristen for å reklamere kan aldri være kortere enn to måneder fra det tidspunkt da forbrukeren oppdaget eller burde ha oppdaget forholdet.

Reklamasjon må skje senest to år regnet fra det tidspunktet misligholdet inntreffer. Dette gjelder ikke så langt nettselskapet ved garanti eller annen avtale har påtatt seg ansvar for mangler i lengre tid.

Hvis forbrukeren ikke reklamerer i tide, tapes retten til å gjøre forholdet gjeldende. Dette gjelder ikke dersom nettselskapet har opptrådt grovt uaktsomt eller for øvrig i strid med redelighet og god tro.

§ 7-8 Forbrukerens tilbakeholdsrett

Forbrukeren kan holde tilbake en betaling for å dekke krav som følge av mangel, men ikke åpenbart mer enn det som vil gi betryggende sikkerhet for kravet.

§ 7-9 Forbrukerens krav på prisavslag

Dersom det foreligger en mangel, har forbrukeren krav på prisavslag som svarer til mangelen betydning for forbrukeren.

§ 7-10 Forbrukerens krav på erstatning

Forbrukeren kan kreve erstatning for tap han eller hun lider som følge av at den elektriske energien har mangel. Nettselskapets ansvar omfatter ikke tap som følge av:

- a) naturskade etter naturskadeloven § 4 første ledd, jf. annet ledd
- b) vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i energiloven § 5A-1
- c) vedtak med hjemmel i energiloven § 6-1
- d) terror- eller sabotasjeaksjoner
- e) krigshandlinger
- f) hendelser som har oppstått i utenlandske kraftsystemer.

Begrensningene i ansvaret etter første ledd annet punktum gjelder bare så langt nettselskapet godtgjør at det ikke med rimelighet kunne unngå eller overvinne hindringen.

Erstatningen skal svare til det økonomiske tapet forbrukeren lider som følge av mangelen. Dette gjelder likevel bare tap som en med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av mangelen. Erstatningen omfatter ikke tap som følge av personskade eller tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Nettselskapets erstatningsansvar for tap som følge av en mangel omfatter skade på gjenstander som har nær og direkte sammenheng med den elektriske energiens forutsatte bruk. For andre produktskader enn dem som er nevnt i foregående punktum, kan forbrukeren kreve erstatning med mindre nettselskapet godtgjør at tapet ikke skyldes feil eller forsømmelse på nettselskapets side. Når nettselskapet betaler erstatning, trer selskapet inn i forbrukerens eventuelle krav mot produsenten etter lov 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar.

Forbrukeren skal ved rimelige tiltak begrense sitt tap. Forsømmes dette, må han eller hun selv bære den tilsvarende delen av tapet.

Erstatningen kan settes ned dersom den vil

virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller og forholdene ellers.

§ 7-11 Ansvar for tilknyttede eller overordnede nett

Selskaper som har områdekonsesjon, anleggskonsesjon eller omsetningskonsesjon etter energiloven §§ 3-1, 3-2 eller 4-1 for bygging og drift av sideordnede eller overliggende nett på område-nivå, regionalnivå eller sentralt nivå, er ansvarlig overfor forbrukeren etter samme regler som det lokale nettselskapet.

Forbrukeren kan bare reise krav mot et bak-enforliggende ledd dersom det også foreligger mangel i forholdet mellom det lokale nettselskapet og forbrukeren.

§ 7-12 Stenging på grunn av forbrukerens kontraktsbrudd

Nettselskapet kan stenge forbrukerens anlegg dersom det foreligger vesentlig kontraktsbrudd fra forbrukerens side. Dersom det er fare for liv, helse eller betydelig tingskade, kan stenging likevel ikke skje. Stenging kan heller ikke skje dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen, med mindre innsigelsene er åpenbart grunnløse.

Før stenging kan skje, skal nettselskapet sende forbrukeren et skriftlig varsel om stenging. Varselet skal angi

- a) at stenging ikke skjer dersom forbrukeren betaler innen fire uker regnet fra den dato varselet ble sendt
- b) at forbrukeren bør ta snarlig kontakt med nettselskapet dersom stenging kan medføre fare for liv, helse eller betydelig tingskade, eller dersom forbrukeren har innsigelser mot grunnlaget for stengingen
- c) at forbrukeren kan bli pålagt å dekke nødvendige kostnader i forbindelse med en stenging og eventuell gjenåpning av forbrukerens anlegg.

Nettselskapet skal sende kopi av varselet til sosialkontoret i den kommunen forbrukeren har fast bosted. Dersom sosialkontoret innen fristen i annet ledd annet punktum bokstav a har meddelt skriftlig at det tar på seg ansvaret for å oppfylle forbrukerens forpliktelse, kan stenging ikke skje.

Nettselskapet kan kreve at forbrukeren dekker nødvendige kostnader i forbindelse med en stenging og eventuell gjenåpning av forbrukerens anlegg. Nødvendige kostnader knyttet til utarbei-

ding og sending av varsel etter annet og tredje ledd, kan kreves dekket selv om stenging ikke finner sted. Nettselskapet kan ikke kreve å få dekket sine kostnader etter første og annet punktum dersom det har opptrådt i strid med bestemmelsene i første til tredje ledd.

§ 7-13 Forbrukerens krav som følge av forsinkelse i forbindelse med oppstart av kraftleveranse

Dersom oppstarten av en kraftleveranse blir iverksatt for sent og dette ikke skyldes forbrukeren eller forhold på forbrukerens side, kan forbrukeren holde betalingen tilbake, kreve oppfyllelse, kreve heving eller kreve erstatning etter reglene i forbrukerkjøpsloven kapittel 5.

Forbrukerens rett til erstatning faller ikke bort ved at han eller hun gjør gjeldende andre krav, eller ved at disse ikke kan gjøres gjeldende.

§ 7-14 Nemndsbehandling av tvister

Gjennom avtale mellom nettselskaper, kraftleverandører eller en organisasjon for slike selskaper på den ene siden, og på den annen side Forbrukerrådet eller en annen organisasjon som representerer forbrukere, kan det opprettes en eller flere nemnder for behandling av tvister om kjøp og overføring av elektrisk energi til forbrukere. Nemnda kan også behandle tvister om tilknytning

av forbrukerens elektriske installasjon til distribusjonsnettet.

Partene kan forelegge avtalen for Kongen til godkjenning. Har Kongen godkjent nemndsavtalen, gjelder bestemmelsene i tredje til sjette ledd.

En forbruker kan kreve nemndsbehandling av enhver tvist hvor nemnda er kompetent, såfremt forbrukeren har saklig interesse i å få nemndas uttalelse i saken.

Så lenge en tvist er til behandling i nemnda, kan ikke en part bringe den inn for de alminnelige domstolene. En tvist anses for å være til behandling fra det tidspunktet begjæringen om klagebehandling er kommet inn til nemnda. En sak som nemnda har realitetsbehandlet, kan bringes direkte inn for tingretten.

Det kan som vilkår for omsetningskonsesjon etter energiloven § 4-1 stilles krav om at selskapet slutter seg til en nemndsordning som nevnt i paragrafen her. Slikt vilkår kan også stilles overfor selskaper som tidligere er gitt slik konsesjon.

Nettselskaper og kraftleverandører som er tilknyttet nemnda, plikter å opplyse skriftlig om adgangen til nemndsbehandling ved utsending av faktura.

Nåværende kapittel 7 og 8 blir nye kapittel 8 og 9. Paragrafnummereringen endres tilsvarende.

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Kapittel 27

Mindretallsforslag

27.1 Forslag fra gruppens medlemmer fra Olje- og energidepartementet, Norges vassdrags- og energidirektorat og Energibedriftenes landsforening

27.1.1 Reguleringen av prisavslag

A) Energiloven

Arbeidsgruppens medlemmer fra *OED*, *NVE* og *EBL* foreslår at det inntas et nytt annet ledd til forslaget § 7-9:

Forbrukeren kan ikke kreve prisavslag for mangelfull leveringskvalitet etter denne bestemmelsen i den grad det etter annet regelverk helt eller delvis gis kompensasjon som direkte eller indirekte dekker forbrukerens krav på prisavslag.

B) Forbrukerkjøpsloven

Arbeidsgruppens medlemmer fra *OED*, *NVE* og *EBL* foreslår at det inntas et nytt fjerde ledd i forbrukerkjøpsloven § 31:

Forbrukeren kan ikke kreve prisavslag for mangelfull leveringskvalitet i henhold til kapittel 13 i den grad det etter annet regelverk helt eller delvis gis kompensasjon som direkte eller indirekte dekker forbrukerens krav på prisavslag.

27.1.2 Reguleringen av ansvarsgrunnlag

Arbeidsgruppens medlemmer fra *OED*, *NVE* og *EBL* foreslår prinsipielt at det skal gjelde et kontrollansvar, subsidiært at det skal gjelde et objektivt ansvar med spesifiserte force majeure-unntak, men da med mer vidtgående unntak enn det flertallet i arbeidsgruppen foreslår. Nedenfor følger mindretallets forslag til regulering i henholdsvis energiloven og forbrukerkjøpsloven.

A) Energiloven – prinsipielt alternativ kontrollansvar

§ 7-10. (Erstatning ved mangler og avbrudd i net tjenesten)

Forbrukeren kan kreve erstatning for tap han eller hun lider som følge av mangel eller avbrudd i net tjenesten fra nettselskapets side.

Dette gjelder likevel ikke så langt nettselskapet godtgjør at mangelen eller avbruddet skyldes hindring utenfor nettselskapets kontroll, som nettselskapet ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning på avtaletiden eller å unngå eller overvinne følgene av.

Beror mangelen eller avbruddet på en tredjeperson som handler på nettselskapets vegne, er nettselskapet fri for ansvar bare om også tredjepersonen ville være fritatt etter regelen i annet ledd.

Ansvarsfriheten gjelder så lenge hindringen er til stede. Faller hindringen bort, kan ansvar gjøres gjeldende dersom nettselskapet da plikter å oppfylle, men ikke gjør dette.

Erstatningen skal svare til det økonomiske tapet forbrukeren lider som følge av mangelen eller avbruddet. Dette gjelder likevel bare tap som en med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av mangelen eller avbruddet. Erstatningen omfatter ikke tap som følge av personskade eller tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Nettselskapets erstatningsansvar for tap som følge av mangel eller avbrudd omfatter skade på gjenstander som har nær og direkte sammenheng med den elektriske energiens forutsatte bruk. For andre produktskader enn dem som nevnt i foregående punktum, kan forbrukeren kreve erstatning med mindre nettselskapet godtgjør at tapet ikke skyldes feil eller forsømmelse på nettselskapets side. Når nettselskapet betaler erstatning, trer selskapet inn i forbrukerens eventuelle krav mot produsenten etter lov. 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar.

Forbrukeren skal ved rimelige tiltak begrense sitt tap. Forsømmes dette, må han eller hun selv bære den tilsvarende delen av tapet.

Erstatningen kan settes ned dersom den vil virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller, nettselskapets økonomiske forhold og forholdene ellers. Det skal ved vurderingen også tas hensyn til nettselskapets foreliggende forsikringer eller forsikringsmuligheter.

A) Energiloven – Subsidiært alternativ avgrenset objektivt ansvar

§ 7-10. (Forbrukerens krav på erstatning)

Forbrukeren kan kreve erstatning for økonomisk tap han eller hun lider som følge av mangel eller avbrudd i netttjenesten. Nettselskapets ansvar omfatter ikke tap som følge av:

- a) force majeure eller force majeure-lignende tilfeller som skyldes skred, uvanlig snøfall, ising, lyn, flom, stormflo, skogbrann, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende,
- b) vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i denne lov § 5A-1,
- c) vedtak eller handling med hjemmel i energiloven § 6-1,
- d) vedtak, handling eller unnlattelse som følge av rasjonering etter denne lov § 5A-2,
- e) andre pålegg fra offentlig myndigheter enn de som nevnt i bokstav b, c og d
- f) terror- eller sabotasjeaksjoner, krig eller krigslignende tilstand,
- g) regional eller landsomfattende streik,
- h) hendelser som har oppstått i utenlandske kraftsystemer eller manglende kapasitet eller feil / mangler i sideordnede eller overliggende nett og anlegg,
- i) skade eller tap som den elektriske energien forårsaker dersom dette skyldes bruk av ikke godkjent elektrisk utstyr eller ikke forskriftsmessig utførte arbeider i forbrukerens eget anlegg.

Begrensningene i ansvaret etter første ledd annet punktum gjelder bare så langt nettselskapet godtgjør at det ikke med rimelighet kunne unngå eller overvinne hindringen.

Erstatningen skal svare til det økonomiske tapet forbrukeren lider som følge av mangelen eller avbruddet. Dette gjelder likevel bare tap som en med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av mangelen eller avbruddet. Erstatningen omfatter ikke tap som følge av personskade eller tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Nettselskapets erstatningsansvar for tap som følge av mangel eller avbrudd omfatter skade på gjenstander som har nær og direkte sammenheng

med den elektriske energiens forutsatte bruk. For andre produktskader enn dem som nevnt i foregående punktum, kan forbrukeren kreve erstatning med mindre nettselskapet godtgjør at tapet ikke skyldes feil eller forsømmelse på nettselskapets side. Når nettselskapet betaler erstatning, trer selskapet inn i forbrukerens eventuelle krav mot produsenten etter lov. 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar.

Forbrukeren skal ved rimelige tiltak begrense sitt tap. Forsømmes dette, må han eller hun selv bære den tilsvarende delen av tapet.

Erstatningen kan settes ned dersom den vil virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller, nettselskapets økonomiske forhold og forholdene ellers. Det skal ved vurderingen også tas hensyn til nettselskapets foreliggende forsikringer eller forsikringsmuligheter.

B) Forbrukerkjøpsloven – Subsidiært alternativ kontrollansvar

§ 64 (Erstatning ved mangler og avbrudd i netttjenesten)

Forbrukeren kan kreve erstatning for tap han eller hun lider som følge av mangel eller avbrudd i netttjenesten fra nettselskapets side.

Dette gjelder likevel ikke så langt nettselskapet godtgjør at mangelen eller avbruddet skyldes hindring utenfor nettselskapets kontroll, som nettselskapet ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning på avtaletiden eller å unngå eller overvinne følgene av.

Beror mangelen eller avbruddet på en tredjeperson som handler på nettselskapets vegne, er nettselskapet fri for ansvar bare om også tredjepersonen ville være fritatt etter regelen i annet ledd.

Ansvarsfriheten gjelder så lenge hindringen er til stede. Faller hindringen bort, kan ansvar gjøres gjeldende dersom nettselskapet da plikter å oppfylle, men ikke gjør dette.

Erstatningen skal svare til det økonomiske tapet forbrukeren lider som følge av mangelen eller avbruddet. Dette gjelder likevel bare tap som en med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av mangelen eller avbruddet. Erstatningen omfatter ikke tap som følge av personskade eller tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Nettselskapets erstatningsansvar for tap som følge av mangel eller avbrudd omfatter skade på gjenstander som har nær og direkte sammenheng med den elektriske energiens forutsatte bruk. For

andre produktskader enn dem som nevnt i foregående punktum, kan forbrukeren kreve erstatning med mindre nettselskapet godtgjør at tapet ikke skyldes feil eller forsømmelse på nettselskapets side. Når nettselskapet betaler erstatning, trer selskapet inn i forbrukerens eventuelle krav mot produsenten etter lov. 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar.

Forbrukeren skal ved rimelige tiltak begrense sitt tap. Forsømmes dette, må han eller hun selv bære den tilsvarende delen av tapet.

Erstatningen kan settes ned dersom den vil virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller, nettselskapets økonomiske forhold og forholdene ellers. Det skal ved vurderingen også tas hensyn til nettselskapets foreliggende forsikringer eller forsikringsmuligheter.

B) Forbrukerkjøpsloven – subsidiært alternativ avgrenset objektivt ansvar

§ 64 (Erstatning ved mangler og avbrudd i nettjenesten)

Forbrukeren kan kreve erstatning for økonomisk tap han eller hun lider som følge av mangel eller avbrudd i nettjenesten. Nettselskapets ansvar omfatter ikke tap som følge av:

- a) force majeure eller force majeure-lignende tilfeller som skyldes skred, uvanlig snøfall, ising, lyn, flom, stormflo, skogbrann, jordskjelv, vulkanutbrudd eller lignende,
- b) vedtak fra systemansvarlig med hjemmel i denne lov § 5A-1,
- c) vedtak eller handling med hjemmel i energiloven § 6-1,
- d) vedtak, handling eller unnlattelse som følge av rasjonering etter denne lov § 5A-2,
- e) andre pålegg fra offentlig myndigheter enn nevnt i bokstav b, c og d
- f) terror- eller sabotasjeaksjoner, krig eller krigslignende tilstand,
- g) regional eller landsomfattende streik,
- h) hendelser som har oppstått i utenlandske kraftsystemer eller manglende kapasitet eller feil / mangler i sideordnede eller overliggende nett og anlegg,
- i) skade eller tap som den elektriske energien forårsaker dersom dette skyldes bruk av ikke godkjent elektrisk utstyr eller ikke forskriftsmessig utførte arbeider i forbrukerens eget anlegg.

Begrensningene i ansvaret etter første ledd annet punktum gjelder bare så langt nettselskapet godtgjør at det ikke med rimelighet kunne unngå

eller overvinne hindringen.

Erstatningen skal svare til det økonomiske tapet forbrukeren lider som følge av mangelen eller avbruddet. Dette gjelder likevel bare tap som en med rimelighet kunne ha forutsett som en mulig følge av mangelen eller avbruddet. Erstatningen omfatter ikke tap som følge av personskade eller tap i forbrukerens næringsvirksomhet. Nettselskapets erstatningsansvar for tap som følge av mangel eller avbrudd omfatter skade på gjenstander som har nær og direkte sammenheng med den elektriske energiens forutsatte bruk. For andre produktskader enn dem som nevnt i foregående punktum, kan forbrukeren kreve erstatning med mindre nettselskapet godtgjør at tapet ikke skyldes feil eller forsømmelse på nettselskapets side. Når nettselskapet betaler erstatning, trer selskapet inn i forbrukerens eventuelle krav mot produsenten etter lov. 23. desember 1988 nr. 104 om produktansvar.

Forbrukeren skal ved rimelige tiltak begrense sitt tap. Forsømmes dette, må han eller hun selv bære den tilsvarende delen av tapet.

Erstatningen kan settes ned dersom den vil virke urimelig for nettselskapet ut fra tapets størrelse i forhold til det tap som vanligvis oppstår i lignende tilfeller, nettselskapets økonomiske forhold og forholdene ellers. Det skal ved vurderingen også tas hensyn til nettselskapets foreliggende forsikringer eller forsikringsmuligheter

27.2 Forslag fra gruppens medlemmer fra Forbrukerombudet og Forbrukerrådet

27.2.1 Reguleringen av prisavslag

Gruppens medlemmer fra *Forbrukerombudet og Forbrukerrådet* foreslår at det tas inn en egen bestemmelse om prisavslag i forbrukerkjøpsloven kapittel 13 (for eksempel som ny § 64) som kommer i stedet for forbrukerkjøpsloven § 31 (eventuelt at andre og tredje ledd kommer som tillegg til den foreslåtte § 7-9 i energiloven):

Dersom det foreligger en mangel, har forbrukeren krav på prisavslag som svarer til mangelens betydning for forbrukeren.

Forbrukeren kan ved avbrudd som utgjør mangel, kreve prisavslag i form av reduksjon i det årlige fastleddet for nettleie etter følgende satser:

For avbrudd som varer i minst 4 timer men mindre enn 12 timer skal avslaget utgjøre et beløp tilsvarende 3 uker av nettleiens fastledd.

For avbrudd som varer i minst 12 timer men mindre enn 24 timer skal avslaget utgjøre et beløp

tilsvarende 6 uker av nettleiens fastledd.

For avbrudd som varer i minst 24 timer men mindre enn 48 timer skal avslaget utgjøre et beløp tilsvarende 12 uker av nettleiens fastledd.

For avbrudd som varer i minst 48 timer men mindre enn 96 timer skal avslaget utgjøre et beløp tilsvarende 24 uker av nettleiens fastledd.

For avbrudd som varer i minst 96 timer skal avslaget utgjøre et beløp tilsvarende 48 uker av nettleiens fastledd.

27.2.2 Særregel for deltakere i boligsammenslutninger som ikke står i kontraktsforhold til et nettselskap

Forslag til annet punktum i utkastet til endring i forbrukerkjøpsloven § 62 første ledd (og energiloven § 7-1 første ledd):

Loven gjelder også i tilfeller hvor et nettselskap har inngått avtale med en boligsammenslut-

ning, således at beboerne får de rettighetene og pliktene som boligsammenslutningen ville ha hatt dersom den var en forbruker.

27.2.3 Bortfall av plikten til å betale nettleie ved stenging av anlegg

Forslag til nytt ledd i utkastet til endring i ny § 66 i forbrukerkjøpsloven (energiloven § 7-12):

Forbrukeren er ikke pliktig til å betale nettarifens faste kostnader i den tid anlegget er stengt.

27.2.4 Bestemmelse om retts- og tvangskraft knyttet til Elklagenemndas avgjørelser

Forslag til nytt annet ledd i utkastet til ny § 67 i forbrukerkjøpsloven (energiloven § 7-14):

For å sikre en effektiv nemndsordning, kan Kongen bestemme at nemnda skal ha retts- og tvangskraft.

Vedlegg 1

Notat til arbeidsgruppen fra Olje- og energidepartementet om direktiv 2003/54/EC om felles regler for det indre marked for elektrisitet og opphevelse av direktiv 96/92/EC – nærmere om direktivets krav til forbrukervern

1 Innledning

Olje- og energidepartementet vil i dette notatet under punkt 2 nedenfor først redegjøre kort for status for departementets arbeid med direktiv 2003/54/EC om felles regler for det indre marked for elektrisitet og opphevelse av direktiv 96/92/EC (eldirektiv I).

Deretter følger under punkt 3 en nærmere redegjørelse og foreløpige vurderinger fra departementet knyttet til direktivets forbrukervern-regler.

Departementet vil med dette notatet legge til rette for at arbeidsgruppen kan gjennomgå og diskutere forhold i eldirektiv II som etter gruppens vurdering er relevante for gruppens mandat. Notatet kan om ønskelig inngå som vedlegg til arbeidsgruppens utredning. Departementet vil allikevel presisere at vurderingene nedenfor under punkt 3 er foreløpige. Vurderingene kan følgelig bli endret avhengig av det videre arbeidet med direktivet som for tiden pågår i departementet. Dette arbeidet kan først forventes slutført senere i 2004.

2 Kort om status for eldirektiv II

Eldirektiv II ble vedtatt av EUs råd og Europaparlamentet den 26. juni 2003. Direktivet erstatter gjeldende direktiv 96/92/EC (eldirektiv I).

Samtidig ble det vedtatt en ny forordning, forordning (EC) nr. 1228/2003, vedrørende betingelsene for adgang til nettet ved grensekryssende handel med elektrisitet. Eldirektiv II var en del av en pakke ved EUs behandling som også inneholdt direktiv 55/2003/EC om felles regler for det indre gassmarkedet.

Ifølge eldirektiv II artikkel 30 skal direktivet implementeres i EU-landene innen 1. juli 2004.

Gjennomføringen av artikkel 15 (1) må finne sted innen 1. juli 2007.

I korthet er formålet ved eldirektiv II å bidra til en forbedring av det indre elektrisitetsmarkedets funksjonsmåte og en rekke forbedringer i forhold til eldirektiv I. Direktivet var basert på en erkjennelse av at det var behov for endringer på sentrale punkter og en ytterligere harmonisering av regelverket. Dette gikk blant annet på manglende tempo i markedsåpningen i EU-landene og manglende harmonisering av reglene for adgang til transmisjons- og distribusjonsnettene. Formålet med direktivet fra EUs side er også å styrke de offentlige tjenesteforpliktelsene («public service obligations» – PSO) samtidig som det indre markedet utvikler seg.

2.1 Hovedendringer i eldirektiv II

Hovedendringene i eldirektiv II i forhold til eldirektiv I er:

- Tempoet for markedsåpning er justert siden markedet for ikke-husholdningskunder skal åpnes allerede 1.7.2004 og markedet for husholdningskunder skal åpnes senest 1.7. 2007.
- Minimumskravet til oppsplitting av vertikalt integrerte el-selskaper er juridisk skille av transmisjon og distribusjon fra andre deler av selskapet. Det oppstilles videre visse krav til administrative skiller mellom de juridiske enhetene. Det er imidlertid ikke et krav til eiermessig skille i direktivet.
- Bestemmelsene om tredjepartsadgang til nettet (TPA) er justert slik at det nå er én modell for TPA; regulert TPA. Tariffene eller metodene for tariffing skal være kjent «ex-ante».
- Helt nytt i eldirektiv II er regler for regulatorfunksjonene som sier at disse skal være uavhengige av de økonomiske interesser i sektoren.
- Bestemmelsene om PSO er styrket for å iva-

reta allmenne økonomiske interesser. I denne sammenheng er også forbrukervern tatt inn med forholdsvis detaljerte minimumskrav.

- Det er kommet inn nye regler for merking av elektrisitet på fakturaene til kundene.
- Det er oppstilt nærmere bestemmelser om forsyningsikkerhet på et overordnet nivå i direktivet.

2.2 Videre saksgang for arbeidet med direktivet

Saken gjennomgås nå av Olje- og energidepartementet med henblikk på innlemmelse i EØS-avtalen. Det er å forvente at saken kan vedtas i EØS-komiteen senere i år etter at EFTA-landene i EØS har vurdert alle juridiske og politiske sider ved direktivet.

2.3 Gjeldende norsk rett og behovet for endringer i lov og forskrift

Etter departementets foreløpige gjennomgang av direktivet synes det ikke å være behov for omfattende endringer av norsk rett på lovs nivå. Det kan imidlertid per i dag ikke utelukkes at det kan oppstå behov for enkelte endringer også i lovverket.

Direktivet synes generelt å kunne forutsette enkelte endringer i gjeldende forskrifter gitt i medhold av energiloven. Spesielt gjelder dette de forskriftene som er fastsatt av Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Departementet har nylig igangsatt et arbeid med NVE for å kartlegge de nærmere endringsbehovene som følge av direktivet, og å få gjennomført nødvendige endringer. Avhengig av hvilke endringer som må foretas i forskriftsverket, vil det ikke kunne utelukkes at det kan oppstå behov for endringer av de tilhørende lovhjemler.

Departementet vil gjøre oppmerksom på at det i Sverige i regi av et offentlig oppnevnt utvalg er foretatt en omfattende gjennomgang av hele energimarkedspakken, herunder eldirektiv II. Denne utredningen, jf. SOU 2003:113, omhandler også forslagene til svensk tilpasning til forbrukervernreglene i eldirektiv II. Det vises til bedømmelsen av direktivet artikkel 3 nr. 3 og artikkel 3 nr. 5, samt direktivet Vedlegg A, på s. 92 – 93 og 94 – 96 i utredningen.

Etter departementets foreløpige vurdering er det kun på to punkter i eldirektiv II at det kan reises spørsmål om det er behov for nye lovregler eller endring i lovregler når det gjelder spørsmål

som faller innenfor gruppens mandat. Dette gjelder spørsmålet om stengeretten i forhold til kravene i direktivet artikkel 3 nr. 5 og kravet i Vedlegg A bokstav f til tvisteløsning i kontraktsforhold med forbrukere.

3 Nærmere om forbrukervernreglene i eldirektiv II

Eldirektiv II oppstiller gjennom artikkel 3 om offentlige tjenesteforpliktelser og forbrukerbeskyttelse i hovedsak to hovedgrep som er relevante i forhold til forbrukervern;

- kravet om «universal service» (artikkel 3 nr. 3)
- krav til forbrukerbeskyttelse (artikkel 3 nr. 5), samt Vedlegg A.

3.1 Nærmere om eldirektiv II artikkel 3 nr. 3

Artikkel 3 nr. 3 lyder:

«Member States shall ensure that all household customers, and, where Member States deem it appropriate, small enterprises, (namely enterprises with fewer than 50 occupied persons and an annual turnover or balance sheet not exceeding EUR 10 million), enjoy universal service, that is the right to be supplied with electricity of a specified quality within their territory at reasonable, easily and clearly comparable and transparent prices. To ensure the provision of universal service, Member States may appoint a supplier of last resort. Member States shall impose on distribution companies an obligation to connect customers to their grid under terms, conditions and tariffs set in accordance with the procedure laid down in Article 23(2). Nothing in this Directive shall prevent Member States from strengthening the market position of the domestic, small and medium-sized consumers by promoting the possibilities of voluntary aggregation of representation for this class of consumers.

The first subparagraph shall be implemented in a transparent and non-discriminatory way and shall not impede the opening of the market provided for in Article 21.»

Som det fremgår, oppstiller artikkel 3 nr. 3 et krav til medlemsstatene om å sikre at husholdningskunder, og der hvor medlemsstatene finner det hensiktsmessig, mindre næringskunder, skal ha rett til såkalt «universal service». Begrepet «household customer» er nærmere definert i direktivet artikkel 2 nr. 10 som lyder:

«'household customers' means customers purchasing electricity for their own household consumption, excluding commercial or professional activities».

For å sikre «universal service» kan medlemsstatene utpeke en «supplier of last resort». Det stilles videre krav til medlemsstatene om å pålegge distribusjonsselskaper en tilknytningsplikt.

«Universal service» er definert som retten til å bli forsynt med elektrisk energi av en spesifisert kvalitet på sitt område til rimelige, lett og klart sammenlignbare og transparente priser.

3.1.1 Nærmere om kravet til universal service

Det er ikke definert i direktivet hva som er «rimelig, lett og klart sammenlignbare og transparente priser». Fortalen til direktivet punkt 24 gir heller ingen ytterligere momenter av betydning for forståelsen på dette punktet.

Det kan for det første reises et spørsmål om hva som er «pris» i artikkel 3 nr. 3 sin forstand. Gjelder referansen prisen på netjtjenestene, kraftprisen eller begge deler? Sett fra forbrukerens ståsted er det etter departementets vurdering naturlig å se prisen på netjtjenesten, kraftprisen og offentlig avgifter under ett som en «pris», selv om direktivet i øvrige sammenhenger er mer presist når det kun sikter til for eksempel nettтарiffer («tariffs»). Artikkel 3 nr. 3 knytter imidlertid retten til forsyning, jf. «right to be supplied». «Supply» er i direktivet artikkel 2 punkt 19 definert som «sale, including resale, of electricity to customers». Dette kan tilsi at artikkel 3 nr. 3 må tolkes slik at det kun refereres til kraftprisen. Kravet om at prisene skal være lett, klart sammenlignbare og transparente, trekker også i denne retning.

Departementet har allikevel i denne sammenheng valgt å vurdere forhold knyttet til både prisdannelsen på netjtjenestene og prisdannelsen på elektrisk energi opp mot artikkel 3 nr. 3.

3.1.1.1 Prisdannelsen på netjtjenestene

Prisdannelsen på netjtjenestene er undergitt monopolkontroll fra NVE i medhold av energiloven og tilhørende forskrifter. En grunnleggende premiss for prisdannelsen på netjtjenestene er at nettselskapene plikter å sørge for markedsadgang for alle som etterspør netjtjenester til ikke-diskriminerende og objektive punktтарiffer og vilkår, jf. energilovforskriften § 4-4 bokstav d første ledd.

Med punktтарiffer forstås tariffer som er referert kundens tilknytningspunkt til nettet, og som er uavhengig av avtaler om kraftkjøp/-salg. At det stilles slike krav til netjtjenestene følger også av direktivet artikkel 20 nr. 1 som lyder:

«1. Member States shall ensure the implementation of a system of third party access to the transmission and distribution systems based on published tariffs, applicable to all eligible customers and applied objectively and without discrimination between system users. Member States shall ensure that these tariffs, or the methodologies underlying their calculation, are approved prior to their entry into force in accordance with Article 23 and that these tariffs, and the methodologies — where only methodologies are approved — are published prior to their entry into force.»

Etter energilovforskriften § 4-4 bokstav d annet ledd er det nettselskapet (konsesjonæren) som fastsetter tariffene (innenfor rammen av lov og forskrift). Med nettтарiffer forstås «alle priser og annen økonomisk godtgjørelse som konsesjonæren fastsetter for tilknytning til og bruk av elektriske nettanlegg.

Et av de overordnede formålene med monopolkontrollen er å sikre at nettselskapene ikke misbruker sin posisjon til å ta ut monopolprofitt fra nettvirksomheten. I henhold til energilovforskriften § 4-4 bokstav b fastsetter NVE årlige inntektsrammer for det enkelte nettselskap. Inntekten skal over tid dekke kostnadene ved drift og avskrivning av nettet, samt gi en rimelig avkastning på investert kapital gitt effektiv drift, utnyttelse og utvikling av nettet. Nettselskapene skal sikres en minimumsavkastning, men den oppnådde avkastningen skal ikke være urimelig høy. Videre plikter nettselskapene og kraftleverandørene å informere om tariffer, vilkår og priser, jf. nedenfor om NVEs forskrifter og Konkurransetilsynets forskrifter om meldeplikt og prisopplysning.

Dersom direktivet artikkel 3 nr. 3 omfatter prisen på netjtjenestene, legger departementet til grunn at NVEs monopolkontroll med nettvirksomheten og forskriftene som er fastsatt i medhold av energiloven, oppfyller direktivets krav om å sikre «reasonable, easily and clearly comparable and transparent prices». Dette er også i tråd med tilsvarende vurdering i SOU 2003:113 hva gjelder den svenske reguleringen av nettтарiffer og andre vilkår for markedsadgang i Sverige.

3.1.1.2 Prisdannelsen på elektrisk energi

Når det gjelder kraftprisene, vil departementet påpeke at det ligger som et grunnleggende premiss og formål for direktivet å etablere et felles indre marked for elektrisk energi. I dette ligger en klar forutsetning om at prisdannelsen i markedet vil gi den riktige prisen på bakgrunn av tilbuds- og etterspørselsforholdene til enhver tid, gitt et velfungerende og effektivt marked for elektrisk energi. I et marked vil det til enhver tid finnes en pris som gitt en viss aktivitet fra sluttbrukerens side er «lik for alle».

Gjennom sluttbrukerens tilkobling til nettet i kraft av leveringsplikten etter energiloven § 3-3 får kunden tilgang til hele kraftmarkedet, og kan fritt inngå avtale om kraftlevering med leverandører til markedspriser basert på tilbuds- og etterspørselsforholdene i engros- og sluttbrukermarkedet for elektrisk energi. For en nærmere redegjørelse for sluttbrukermarkedet for elektrisk energi, vises det til rapporten «Samarbeid om tilsyn med kraftmarkedet» av oktober 2003 punkt 3.5.3 (se fotnote 1 nedenfor). Departementet viser også til punkt 3.1.2 nedenfor hva gjelder prisen på kraft levert i henhold til leveringsplikt etter energiloven § 3-3.

Departementet vil etter dette påpeke at en påstand om at prisene i et konkurransemarked for elektrisk energi ikke er «rimelige, lett og klart sammenlignbare og transparente», må basere seg på en premiss om at det ikke er effektiv og virksom konkurranse i markedet som følge av for eksempel ulovlig utøvelse av markedsrett, markedsimperfeksjoner eller reguleringsfeil. Det vises i denne sammenheng også til NOU 2003: 12 «Ny konkurranselov» hvor utvalget under punkt 3.4.6.3 uttaler følgende:

«Konkurransens virkninger på den samfunnsøkonomiske effektiviteten handler om gevinstene av en mer effektiv ressursbruk, uavhengig av hvor disse gevinstene oppstår og hvem de kommer til gode. En fordelingsmessig nøytral konkurransepolitikk har ikke som formål å beskytte forbrukerne mot urimelige priser. Det er likevel slik at virksom konkurranse gir forbrukerne valgfrihet og mulighet til å påvirke tilbudet av varer og tjenester. Forbrukernes frihet til å velge en annen leverandør eller helt å avstå fra kjøp, tvinger foretakene til å tilpasse sine produkter med hensyn til pris og kvalitet. Konkurransepolitikken er derfor et viktig fundament for at sentrale forbrukerpolitiske målsettinger kan nås.»

Departementet konstaterer at ovennevnte vurde-

ring fra Konkurranselovutvalget synes å være i tråd med den vurderingen av kravet i direktivet som er foretatt i Sverige gjennom SOU 2003:113 hvor det uttales følgende på s. 93:

«Vad avser leveransen av el finns ingen skyldighet för elleverantörerna att tillse att hushållskunder får ett skäligt pris sedan reglerna om leveranskoncession upphört att gälla den 1 november 1999. I gengäld kan alla svenska hushållskunder kostnadsfritt byta elleverantör eftersom kravet på timvis mätning är avskaffat för de kunder som har ett säkringsabonnemang om högst 200 ampere eller tar ut en effekt om högst 135 kilowatt. När schablonberäkningsreformen infördes gjordes vidare bedömningen att den ökade konkurrensen på marknaden skulle komma att utgöra en tillräcklig garanti för att ingen leverantör kan ta ut oskäliga priser av konsumenterna. Möjligheten att byta elleverantör får därmed anses medföra att de svenska konsumenterna kan få elleveranser till rimliga priser.»

Departementet har merket seg at Konkurransetilsynet hittil ikke har funnet grunnlag for å gripe inn med hjemmel i konkurranseloven med den begrunnelse at konkurransen i sluttbrukermarkedet for elektrisk energi ikke er velfungerende. I den senere tid har Konkurransetilsynet særlig vært opptatt av konkurranseforholdene i kraftmarkedets engrosmarked, og har ved noen anledninger grepet inn mot økt konsentrasjon blant kraftprodusenter i Norge.¹

Når det gjelder kravet om at prisene skal være «easily and clearly comparable and transparent», har departementet merket seg at konkurranseloven § 4-1 første ledd påbyr ervervsdrivende som selger varer i detalj eller tjenester til forbruker, å informere om prisene slik at de lett kan ses av kundene så langt det er praktisk mulig.

I forslag til ny konkurranselov, jf. Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) er det foreslått å overføre bestemmelsen i konkurranseloven § 4-1 om prisinformasjon til forbrukerlovgivningen, nærmere bestemt i markedsføringsloven som ny § 3a. Konkurransetilsynet skal imidlertid fortsatt ha hjemmel i ny konkurranselov til å kunne komme med nærmere påbud om prisopplysning m.m. for at etterspørerne i et marked skal få tilstrekkelig kunnskap til å treffe rasjonelle valg.

Konkurransetilsynet har vedtatt to særfor-

¹ Jf. rapporten "Samarbeid om tilsyn med kraftmarkedet" av oktober 2003 utarbeidet av NVE, Konkurransetilsynet og Kredittilsynet punkt 1.4.3.

skrifter for kraftsektoren. Konkurransetilsynets forskrifter om prisopplysning ved transport og salg av elektrisk kraft og om meldeplikt for kraftpriser skal bidra til å effektivisere etterspørselssiden i sluttbrukermarkedet. Meldepliktforskriften er basis for kraftprisbasen til Konkurransetilsynet, som har som formål å effektivisere konkurransen ved å hjelpe forbrukerne til å orientere seg i kraftmarkedet. Av meldepliktforskriften fremgår det at formålet med forskriften er å sikre grunnlaget for god prisinformasjon til forbruker.

Når det gjelder kravet til spesifisert kvalitet, vil departementet vise til gjeldende offentligrettslig regulering gjennom energiloven § 5A-3, energilovforskriften §§ 3-4 bokstav a og 5A-3, samt NVEs kommende forskrift om leveringskvalitet som vil sendes på høring om kort tid. Det gjøres imidlertid oppmerksom på at kvalitetsbegrepet i del andre kontekster i direktivet kan tolkes til å bety kvalitet på kundeservice hos leverandører mv., jf. nedenfor om Vedlegg A.

Når det gjelder kravet til rimelige, lett, klart sammenlignbare og transparente priser, legger departementet til grunn at dette er oppfylt gjennom en effektiv markedsbasert kraftomsetning og foreliggende reguleringer av kraftsektoren gjennom konkurranseloven og energiloven. Samlet sett mener departementet at gjeldende regulering, særlig med en supplerings gjennom ny forskrift om leveringskvalitet, utvilsomt oppfylder direktivets krav til spesifisert kvalitet på leveringen av elektrisk energi.

På denne bakgrunn mener departementet at kravet i eldirektivet artikkel 3 nr. 3 med hensyn til rimelige, lett og klart sammenlignbare og transparente priser allerede er oppfylt gjennom eksisterende norsk intern lovgivning og forskrifter.

3.1.2 *Nærmere om tilknytningsplikten og «supplier of last resort»*

For å sikre «universal service» gir artikkel 3 nr. 3 medlemsstatene frihet («may») til å kunne utnevne en «supplier of last resort». En nærliggende tolkning av dette er etter departementets vurdering at det åpnes for å pålegge enkelte aktører en plikt tilsvarende leveringsplikten i energiloven § 3-3 eller lignende. I fortalen punkt 27 er det presisert at «supplier of last resort» kan være salgsdivisjonen i et vertikalt integrert foretak som også driver distribusjon, forutsatt at foretaket tilfredsstiller kravene i direktivet til såkalt «legal unbundling».

Departementet legger til grunn at den gjel-

dende ordningen i energiloven § 3-3 om leveringsplikt allerede utnytter denne opsjonen som direktivet gir medlemsstatene.

Videre stiller artikkel 3 nr. 3 krav om at medlemsstatene må pålegge distribusjonsselskaper å tilknytte kunder til nettet til vilkår, betingelser og tariffer som er fastsatt etter prosedyren i artikkel 23 nr. 2. Artikkel 23 nr. 2 fastsetter at de nasjonale regelutstedende myndigheter som et minimum har ansvaret for fastsettelse, godkjenning eller forslag til de metoder som brukes for å beregne eller fastsette betingelser og vilkår for tilknytning og adgang til nettet og balansehandtering. Fastsettelsen eller godkjenningen skal skje før betingelsene eller vilkårene trer i kraft. Det er vilkårene for henholdsvis tilknytning og adgang til nettet og balansehandtering som skal tilfredsstille denne prosedyren.

Departementet nevner i denne sammenheng at det i St.meld. nr. 18 (2003-2004) Om forsyningsikkerheten for strøm mv. ble varslet at departementet vil foreslå endringer i energiloven for å gi hjemmel til å regulere prisen på elektrisk energi levert på leveringsplikt.

Når det gjelder pålegg om tilknytningsplikt for distribusjonsselskaper, er dette etter departementets vurdering allerede i samsvar med norsk regelverk og praksis knyttet til leveringsplikten etter energiloven § 3-3.

Kontraktene standard nettleieavtale og tilknytningsvilkår er fremforhandlet mellom forbrukermyndighetene og bransjen, og er slik sett ikke underlagt myndighetskontroll, jf. henvisningen til «terms, conditions and tariffs set in accordance with the procedure laid down in Article 23 (2)». Artikkel 23 nr. 2 stiller krav om at nasjonale regulerende myndigheter skal være ansvarlige for å fastsette eller godkjenne vilkår og betingelser, før disse trer i kraft, for tilknytning og adgang til nasjonale nett, herunder transmisjons- og distribusjonstariffer og for balansetjenester.

Departementet kan imidlertid etter en konkret vurdering ikke se at direktivet oppstiller noe krav til at samtlige avtalevilkår skal godkjennes av regulerende myndigheter i den grad avtalene inneholder bestemmelser om forhold som nevnt i artikkel 23 nr. 2. Slike forhold er i dag regulert gjennom forskrifter etter energiloven. Departementet vil se nærmere på kravet i artikkel 23 nr. 2 i forhold til disse.

3.2 *Nærmere om artikkel 3 nr. 5*

Artikkel 3 nr. 5 lyder:

«Member States shall take appropriate measures to protect final customers, and shall in particular ensure that there are adequate safeguards to protect vulnerable customers, including measures to help them avoid disconnection. In this context, Member States may take measures to protect final customers in remote areas. They shall ensure high levels of consumer protection, particularly with respect to transparency regarding contractual terms and conditions, general information and dispute settlement mechanisms. Member States shall ensure that the eligible customer is in fact able to switch to a new supplier. As regards at least household customers, these measures shall include those set out in Annex A.»

Direktivet artikkel 3 nr. 5 innebærer visse krav til medlemsstatene med hensyn til beskyttelse av sluttbrukere. Dette gjelder blant annet beskyttelse av sårbare kunder, herunder tiltak for å beskytte sårbare kunder mot å bli koblet fra kraftnettet. Artikkel 3 nr. 5 gir videre statene frihet («may») til å iverksette tiltak med spesiell beskyttelse for sluttbrukere i avsidesliggende strøk («remote areas»).

Direktivet stiller videre krav om at nivået for forbrukerbeskyttelse skal være høyt, spesielt med hensyn til gjennomsiktighet i forhold til kontraktsvilkår, generell informasjon og tvistløsningssystemer. I tillegg plikter statene å sikre at kvalifiserte kunder praktisk sett kan bytte kraftleverandør. De nærmere kravene til forbrukerbeskyttelse er definert i et vedlegg (Vedlegg A) til direktivet, og vil bli gjennomgått nedenfor under punkt 3.2.1.1.

Departementet viser til at interessene til sluttbrukerne generelt sett må antas å være godt ivare tatt i norsk forvaltning og regulering av kraftsektoren. Norge har innen sektorlovgivningen for elektrisk energi imidlertid ikke særlige regler for å beskytte sårbare kunder, noe som for eksempel er tilfelle i flere andre nordiske land. Annen generell lovgivning, gir imidlertid også et indirekte vern som får betydning for sluttbrukere hva gjelder elektrisk energi. I andre nordiske land, blant annet i Finland og Sverige, finnes det imidlertid særlige regler for frakobling av sosialklienter, nærmere regulering av stengeretten mv. Kravet til å beskytte sårbare kunder kan derfor etter departementets vurdering reise utfordringer i forhold til gjeldende norsk regelverk, avhengig av hvordan «adequate safeguards» fortolkes.

Departementet er kjent med at arbeidsgruppen drøfter hvorvidt det er behov for å regulere blant annet nettselskapenes stengerett i forhold til

en forbruker. Et slikt forslag kan etter departementets vurdering muligens utledes som et konkret tiltak som faller inn under «adequate safeguards» som det påligger medlemsstatene å sikre. Departementet er kjent med at arbeidsgruppen har funnet at det foreligger et reguleringsbehov på dette området, og forslaget harmonerer godt med de mulighetene og pliktene som direktivet gir medlemsstatene i denne forbindelse.

Det kan stilles spørsmål ved om artikkel 3 nr. 5 kan tolkes til å gå noe lenger enn leveringsplikten etter energiloven § 3-3. Leveringsplikten beskytter nettkunder også i avsidesliggende strøk på linje med alle andre kunder i distribusjonsnettet. Det kan i dag bare gis unntak fra leveringsplikten (og tilknytningsplikten) når «særlige grunner» tilsier det, og da i tråd med fast praksis og instruks fra Stortinget, ikke overfor fastboende eller næringsvirksomhet.

Når det gjelder forholdet til sårbare kunder, har imidlertid Norge i dag ingen regler som er utformet direkte med tanke på sluttbrukere av elektrisk energi med liten eller ingen betalings evne. Det markedsbaserte kraftsystemet, herunder også leveringsplikten etter energiloven § 3-3, er basert på at forbrukeren må betale for nettlestene og den elektriske energien som forbrukes. Dette gjelder også for elektrisk energi som eventuelt leveres på leveringsplikt. Det finnes imidlertid andre generelle reguleringer gjennom for eksempel lov om sosiale tjenester og ulike andre støtteordninger som ivaretar svake gruppers muligheter til å skaffe seg tilgang til et nødvendighetsgode som elektrisk energi. Det kan her også nevnes at bostøtteordningen tar hensyn til kostnadene ved oppvarming, og at det finnes tilskuddsordninger for «uforsynte kunder» og for utjevning av overføringstariffene.

Departementet legger til grunn at alle de her nevnte forholdene vil kunne anses som «adequate safeguards» i direktivets forstand, og at de sammen med arbeidsgruppens forslag til regulering av stengeretten innebærer at direktivets krav på dette punkt må anses oppfylt for Norges del. Hvorvidt det bør gjennomføres ytterligere tiltak er et spørsmål som Norge står fritt til å vurdere innenfor rammen av direktivet og den generelle EØS-retten.

3.2.1 Kravet til høyt nivå på forbrukerbeskyttelsen

Fokuset i artikkel 3 nr. 5 for øvrig med tanke på at statene skal sikre et høyt nivå på forbrukerbeskyttelse, må ses på bakgrunn av status i mange EU-

land i dag når det gjelder utviklingen av kraftmarkedet.

Innenfor EU har det gjennom eldirektiv I, og nå gjennom eldirektiv II, blitt innført en gradvis åpning og etablering av konkurranse i kraftmarkedet gjennom angivelser av hvem som til enhver tid skal være kvalifiserte kunder som kan delta på det frie markedet. Markedet for husholdningskunder innenfor EU skal åpnes helt senest 1.1.2007. Avhengig av tilpasningen innenfor det enkelte EU-land, innebærer dette at svært mange forbrukerkunder i EU-landene inntil dette tidspunktet rent faktisk ikke vil kunne bytte leverandør.

Fokuset i artikkel 3 nr. 5 er på denne bakgrunn innrettet mot at det skal være transparens med hensyn til kontraktsvilkår, generell informasjon og mekanismer for å løse tvister i tilknytning til kontraktsforholdene. Når det gjelder husholdningskunder, oppstiller imidlertid direktivet forholdsvis utførlige minimumskrav i Vedlegg A. Departementet vil i det følgende gjennomgå og vurdere disse kravene nærmere.

3.2.1.3 Nærmere om kravene i Vedlegg A

Vedlegg A punkt a krever at sluttbrukere, og da minimum husholdningskunder i direktivets forstand, skal ha rett til en kontrakt med sin «electricity service provider» som skal oppfylle visse minstekrav.

Før det går inn på de konkrete minstekravene, vil departementet først gjøre oppmerksom på at begrepet «electricity service provider» som brukes i Vedlegg A bokstav a, ikke er definert eller omtalt verken i direktivet artikkel 1 eller i fortalen. Det kan således synes uklart hva som ligger i dette begrepet og om det er tilsiktet å definere en eller flere bestemte aktører, eller om det må forstås som et samlebegrep for de aktører kundene må forholde seg til for å kunne få levert elektrisk energi. Det er mulig at dette er et tilfelle av utilsiktet begrepsbruk som departementet vil ta opp som et spørsmål med Kommisjonen.

Det kan for det første konstateres at begrepet er ulikt oversatt i den svenske og den danske oversettelsen av direktivet. I det danske Vedlegg A er begrepet oversatt med «elleverandør», mens den svenske oversettelsen bruker det mer bokstavtro begrepet «eltjänstleverantör».

Departementet har i denne sammenheng merket seg EU-kommisjonens «Strategy paper – medium term vision for the internal electricity market» punkt 5 «Facilitating Competitive Choice

By Customers while delivering Universal Service». Dokumentet har begrenset verdi som rettskilde, men kan bidra til å kaste lys over hva konsistene av Vedlegg A har hatt i tankene ved utforming av direktivet. I dokumentet heter det:

«Although electricity is largely a homogenous good it is nevertheless expected that, as has occurred for financial services, competition will deliver innovation in terms of the types of product available. Customers may, for example prefer different payment options. They may have different preferences about whether prices should be fixed or variable, or they may benefit by using electricity at different times of day.

For all retail customers to have the real possibility of choosing their supplier, there needs to be a considerable amount of preparatory work. Customers should be able to switch reasonably frequently between retail suppliers without implying a significant cost to either themselves or the new supplier. Procedures should also be in place to minimise the need for final customers to be involved in contracts with network companies, especially smaller consumers. Experience has shown that the information management systems required to support customer switching can be very costly. In this an appropriate balance needs to be made between the ease of switching and the costs placed on system operators (and hence the consumer in general).

In order to ensure universal service at a reasonable cost, as required by the Directive, it is expected that Member States will have some form of default supplier arrangements in the case that their chosen supplier withdraws from the market for whatever reason. This may imply costs on such suppliers that need to be compensated for. Consumers need to be confident of the duties of market participants relating to balancing and the obligation of the TSOs to ensure overall balance meaning that suppliers can not «run out of energy» and that final customers would not be liable for penal charges for the purchase of balancing energy.

In general regulators should ensure that consumers, particularly households, are not taking disproportionate risks when they change supplier and this should be clearly communicated to them. Member States may, for a limited period while competition is developing, wish to retain some control on the prices charged to some domestic customers by the default supplier, even after full market opening.

Customers must also have the confidence that the quality of service they receive will be

maintained regardless of whether they choose to switch or to remain with the incumbent supplier. A regulatory structure should therefore be established whereby retail suppliers have similar obligations to maintain a certain standard of service to all energy consumers; for example in terms of billing, dealing with complaints, transparency in publishing and advertising their tariffs, disconnection, payment possibilities to vulnerable customers etc. Competition and entry by new suppliers would be enhanced if the framework for issuing supplier licenses was similar across the EU, although the service standards need not be identical.»

Sett i forhold til det norske (og nordiske) kraftmarkedets virkemåte, vil en naturlig tilnærming til begrepet etter departementets vurdering være å se hen til hvilke av kravene i Vedlegg A som passer på henholdsvis netteierfunksjonen og kraftleverandørfunksjonen. Dette er også i tråd med tilnærmingen i Sverige hvor de ulike kravene i Vedlegg A i SOU 2003:113 omtales både i tilknytning til kraftleverandører og nettselskaper alt ettersom de naturlig passer kun for den ene av de to typene aktører eller for begge.

Etter departementets vurdering er det heller ikke mulig å utlede noen bestemte føringer for organiseringen av krafthandelen og hvilke aktører kunden skal forholde seg til av begrepet «electricity service provider».

Uansett kan ikke en tolkning av begrepet til kun å bety kraftleverandører utelukke at sluttbrukere av elektrisk energi må stå i et kontraktsforhold til nettselskapene. Uttalelsen i Kommisjonens strategidokument om at det skal etableres prosedyrer som minimerer behovet for sluttkunder for å involveres i kontrakter med nettselskaper, relaterer seg til spørsmålet om å tilrettelegge systemer for leverandørbytter, samt kostnadene som slike leverandørbyttesystemer kan påføre nettselskapene (og dermed kundene). Det er dette som synes å være Kommisjonens hovedfokus for å få et velfungerende detaljmarked.

Etter departementets vurdering tilfredsstiller den norske reguleringen av leverandørbytter et mulig krav om kontraktsforhold mellom nettselskap og forbruker. Nettselskapets medvirkning er i dag begrenset til nødvendig interaksjon mellom gammel og ny leverandør med hensyn til nødvendig informasjon om blant annet målepunkt-id, målnummer, målerstand mv. Nettselskapene er i dag i stor grad «usynlige» for kunden i forhold til markedet.

Departementet ser at det er mulig å tenke seg en organisering av markedet hvor kraftleverandøren også oppkrever og fakturerer nettleie på vegne av nettselskapene. Departementet ser imidlertid ikke at et slikt krav kan utledes av Vedlegg A. Departementet har imidlertid i St.meld. nr. 18 (2003-2004) Om forsyningssikkerheten for strøm mv. har varslet at skal utredes om det bør innføres et system hvor kraftleverandørene forestår all administrativ og avregningsmessig kundeføring for både nettleie og elektrisk energi. Det heter i meldingen:

«Sluttbrukeren må etter dagens regler både ha kontakt med nettselskap og kraftleverandør for å få oppstart, bli avregnet og fakturert. Det kan være hensiktsmessig at sluttbruker i større grad kun må forholde seg til én aktør. Det kan være naturlig at kraftleverandør som en konkurranseutsatt aktør tar seg av fellesfakturering, og da i så fall også størstedelen av annen kundeføring. En slik løsning forutsetter nærmere vurderinger av dagens organisering og regulering av ansvarsforholdene for netteier og kraftleverandør, herunder spørsmål om leveringsplikten, ansvar overfor forbrukeren for mangelfulle leveranser og avbrudd. Avhengig av utredningen vil gjennomføring av forslaget kunne utløse behov for endringer i energiloven og annet regelverk som regulerer rettigheter og plikter for forbrukeren relatert til elektrisk energi.»

Etter departementets vurdering er ikke arbeidsgruppens forslag om å gjøre nettselskapene ansvarlig for feil og mangler ved overføring av elektrisk energi uforenlig med et slikt system, jf. punkt 13 i arbeidsgruppens utredning. Sluttbrukeren står uansett i et kontraktsrettslig forhold til nettselskapet, selv om kraftleverandøren skulle forestå fellesfakturering og størstedelen av annen kundeføring. Et annet forhold som departementet vil peke på, er hvorvidt sluttkunden i et slikt mulig fremtidig system skal fremme sine krav på grunn av mislighold av nettselskapets forpliktelser etter nettleieavtalen overfor leverandøren, eller om kravene som i dag må rettes til nettselskapet. Departementet tar ikke nærmere stilling til denne problemstillingen, som eventuelt forutsettes utredet senere.

Departementet vil i det følgende derfor forholde seg til gjeldende organisering av kraftmarkedet i Norge i relasjon til kravene i Vedlegg A:

Bokstav a oppstiller krav om at kunden skal «ha rett til en kontrakt» med «electricity service provider».

Dersom man analyserer bokstav a med tanke på nettselskaper, vil departementet vise til leveringsplikten etter energiloven § 3-3. Leveringsplikten sikrer alle kunder, herunder også forbrukerkunder, en rett til å bli knyttet til nettet og til å få kjøpe elektrisk energi fra leverandør av eget valg. Leveringsplikten innebærer reelt sett en kontraheringsplikt for nettselskapet og innebærer dermed at man har rett til nettleiekontrakt. Det er imidlertid i dag ingen regler som oppstiller plikt for kraftleverandører til å inngå avtaler med forbrukere. Nettselskapenes leveringsplikt innebærer imidlertid et slikt sikkerhetsnett for forbrukeren til også å få levert kraft dersom kraftleverandøren går ut av markedet eller kunden ikke har eller får noen leverandør.

Dersom man ser nærmere på de angitte kravene til kontrakten, kan *bokstav a første strekpunkt* etter departementets vurdering synes underlig uansett hvilken fortolkning man gjør av begrepet «electricity service provider». Dersom begrepet tolkes som nettselskapet, blir det underlig om det skal være et krav at navnet og adressen på «supplier» (altså kraftleverandøren) skal tas inn i nettleieavtalen. En mulighet er å anse kravet som oppfylt gjennom at nettselskapene i dag har oversikt i sitt kundeinformasjonssystem over hvilke kraftleverandører deres nettkunder har. Et slikt system må alle nettselskaper ha for å kunne formidle måldata til kraftleverandørene som ledd i avregning og fakturering av forbruk.

Dersom «electricity service provider» tolkes som kraftleverandør, blir første strekpunkt et rimelig selvfølgelig og unødvendig krav om at kraftleverandøren i sin avtale med forbrukeren plikter å innta sitt eget navn og adresse. En slik fortolkning finnes tilsynelatende i den danske oversettelsen av direktivet, og har etter departementets vurdering mest for seg.

Bokstav a annet strekpunkt stiller krav om at kontrakten med «electricity service provider» skal angi de tjenester («services») som leveres, kvaliteten på tjenestene og tidspunktet for første tilknytning. Departementet vil vise til at «services» er oversatt til «ytelser» i den danske versjonen av direktivet og «tjänster» i den svenske oversettelsen.

Dersom man analyserer punktet med kraftleverandører i tankene, vil departementet påpeke at kraftleverandører i det nordiske markedet i dag som hovedforpliktelse normalt ikke leverer ytelser eller tjenester annet enn i egenskap av avtalt pris fra avtalt tidspunkt i henhold til faktisk forbruk. Det kan her tenkes en rekke forskjellige

produkter (fastpris, variabel, spot og kombinasjoner).

Departementet vil gjøre oppmerksom på at produktutviklingen kan gå i retning av at tradisjonelle kraftleverandører og nettselskaper også kan levere andre ytelser ved siden av pris på elektrisk energi og nettjenester (bundling eller såkalt multi-utilitykonsepter). Eksempler på dette er alarmtjenester, vakthold, gass, bredbånd, telefoni mv. I forhold til slike tilleggstenester, sikrer gjeldende regulering av elektrisk energi, gass og telesektoren at tjenestene prises separat og at det ikke foregår krysssubsidiering.

Dersom man leser bestemmelsen med nettselskaper i tankene, passer begrepet «service» bedre siden man tradisjonelt betegner ytelsene mellom nettselskap og sluttkunde som nettjenester. At strekpunktet også nevner tidspunktet for «initial connection», passer også inn med tanke på nettselskaper, siden kraftleverandører i dag ikke påtar seg å bestille nytilknytninger til kraftnettet i sine kontrakter med forbrukerne. Dersom kvalitet på tjenesten også tolkes som kvalitet på leveransen av elektrisk energi, passer nettselskap enda bedre.

Kommisjonens strategidokument kan imidlertid tyde på at man med «service» i direktivets forstand tenker på noe helt annet enn leveringskvaliteten på elektrisk energi, jf. henvisningen til «standards of service» i siste avsnitt i strategidokumentet ovenfor. Kommisjonens dokument leder tanken over på kundeservice og kvaliteten på denne. Et slikt krav om angivelse av kvalitet på kundeservice kan passe både for nettselskaper og kraftleverandører.

For nettselskapenes del kan det som nevnt synes naturlig også å tolke «quality levels» som kvalitet på den elektriske energien som leveres gjennom nettet. Ved nytilknytninger til nettet håndteres dette i dag direkte mellom sluttbruker og nettselskapet. Ved nytilknytning sørger kunden selv for å få bestilt kraft fra leverandør fra eget ønske etter å ha ordnet sitt forhold til nettselskapet. Både avtaler om tilknytning til nettet og om oppstart i forhold til ny leverandør spesifiserer i dag tidspunktet for oppstart. Det er mulig at «initial connection» kan fortolkes til å omfatte begge deler. Bestemmelser om angivelse av hva som leveres og om oppstart finnes i standard kraftleveringsavtale, standard nettleieavtale og standard tilknytningsvilkår.

Sett under ett for begge typer aktører er det etter departementets vurdering mulig å tolke strekpunktet slik at det kun innebærer at kontrak-

tene klart skal angi hva som er avtalt og hva som kan forventes av kvalitet (både leveringskvalitet og kvalitet på kundeservice) og når kontraktsforpliktelsene gjelder fra.

Bokstav a tredje strekpunkt om eventuelle vedlikeholdstjenester som tilbys er et fremmedelement i det norske kraftmarkedet. Det er ikke vanlig at norske nettselskaper eller kraftleverandører påtar seg vedlikeholdsforpliktelser for kundens elektriske anlegg eller andre tilleggstjenester. En rekke norske aktører har imidlertid etablert adskilte installasjons- eller entreprenørselskaper som tar slike oppdrag uavhengig av nettselskapenes virksomhet. Slike tjenester er imidlertid vanlig i for eksempel Danmark hva gjelder husholdningers gassutstyr. Dersom norske forbrukere skulle tilbys slike tjenester, er dette uansett noe selskapene ikke kan ta betalt for gjennom nettleien (NVEs forskrift nr. 302), og som det vil være rimelig å kreve spesifisert.

Bokstav a fjerde strekpunkt krever at kontraktene skal opplyse om hvor kunden kan finne aktuell informasjon om gjeldende tariff og vedlikeholdskostnader. Det er i dag et forskriftsfestet krav i NVEs forskrift nr. 302 § 13-5 som gir nettselskapene informasjonsplikt overfor kundene om beregningsgrunnlaget for egne tariff og om beregningen av tariffene for ulike kundegrupper, samt plikt til å samle tariff og andre vilkår i en egen brosjyre eller annen skriftlig informasjon som er tilgjengelig for kundene.

Når det gjelder kraftleverandørene, finnes det ikke krav utover det som påhviler leverandørene gjennom Konkurransetilsynets forskrifter om prisopplysning som er redegjort for under punkt 3.1.1.2 ovenfor. Vedlegg a bruker her begrepet «tariffer», noe som kan tilsi en tolkning i retning av nettselskap. Det er stort sett ikke vanlig å benevne kraftpriser som «tariffer». I direktivet for øvrig brukes «prices» der hvor det naturlig siktes til kraftpriser, herunder også i Vedlegg A bokstav c, jf. nedenfor.

Bokstav a femte strekpunkt krever at kontrakten skal ha bestemmelser om løpetid, vilkårene for fornyelse og avslutning av ytelsene og av kontrakten, samt en eventuell rett til oppsigelse. Departementet vil påpeke at slike elementer inngår som en naturlig del av enhver kontrakt, hva enten den gjelder nettleie eller kjøp av elektrisk energi. Slike bestemmelser finnes i standard kraftleveringsavtale og standard nettleieavtale. Departementet gjør i denne sammenheng oppmerksom på at det er mindre praktisk med oppsigelse av nettleieavtaler.

Bokstav a sjette strekpunkt krever at kontrakten skal inneholde bestemmelser om eventuell erstatning eller tilbakebetaling dersom det i kontrakten fastsatte kvalitetsnivå ikke overholdes. Departementet vil igjen peke på at bestemmelsen kan tolkes forskjellig avhengig av hva som ligger i begrepet «kvalitetsnivå»; kvaliteten på elektrisk energi (nettselskap) eller kvaliteten på kundeservice eller tilleggsprodukter (nettselskap og kraftleverandør). Bestemmelser om erstatning finnes uansett i dag i standard kraftleveringsavtale § 4-5 og standard nettleieavtale § 12.

Bokstav a syvende strekpunkt krever at kontrakten skal inneholde bestemmelser om hvordan prosedyrene for tvisteløsning, jf. bokstav f, iverksettes. Slike bestemmelser finnes i dag i standard kraftleveringsavtale § 7 og standard nettleieavtale § 16.

Bokstav a annet ledd stiller krav om at vilkårene skal være rimelige og kjent på forhånd. I alminnelighet gjør alle nettselskaper og kraftleverandører sine vilkår kjent på internettsider og i annet informasjonsmaterie, herunder også før det inngås konkrete avtaler på bakgrunn av standardvilkårene. Det finnes imidlertid i alminnelighet ingen lov- eller forskriftsfestet forpliktelse for kraftleverandører eller nettselskaper til å publisere sine kontraktsvilkår med unntak av allerede nevnte regler om informasjonsplikt for nettselskaper om tariff og andre vilkår og krav til kraftleverandører om prisopplysning. Etter departementets vurdering medfører ikke direktivet at det må stilles ytterligere krav om offentliggjøring av vilkårene.

Når det gjelder kontrollen med rimeligheten i vilkårene, viser departementet til punkt 7.2 og 7.3 i arbeidsgruppens utredning om markedsføringsloven og avtaleloven. I tillegg gir pristiltaksloven hjemmel for å gripe inn mot urimelige forretningsvilkår. Kravet om å informere om vilkårene for kontraktsinngåelse, herunder også ved bruk av mellommenn, må anses som oppfylt gjennom alminnelige avtalerettslige prinsipper om kontraktsslutning og øvrige avtalerettslige regler. Departementet viser her til arbeidsgruppens drøftelser under punkt 12.4.3 om avtaleinngåelse og partsbytte i relasjon til nettleiekontrakter og punkt 12.5.3 om Avtaleinngåelse, endringer og oppsigelse i relasjon til kraftleveringsavtaler.

Vedlegg A bokstav b krever at det skal underrettes med passende varsel dersom avtalevilkårene skal endres, samt at det skal opplyses om at kunden da har rett til å gå ut av kontrakten når han mottar underretningen om de endrede vilkårene. Varsel skal gis direkte til kundene om enhver «gebyrforhøyelse» (SE), «avgiftshøyning» (DK)

eller «charges» (UK). Varsel skal gis på et passende tidspunkt som ikke inntreffer senere enn en normal faktureringsperiode etter at økningen har trådt i kraft.

Når det gjelder kundens rett til å komme ut av avtalen ved endring av avtalevilkårene, vil departementet vise til arbeidsgruppens drøftelse om prisendringer i forhold til gjeldende standard kraftleveringsavtale under punkt 12.5.3. Der konkluderer arbeidsgruppen med at forbrukeren får tilstrekkelig vern gjennom muligheten til å si opp avtalen eller bytte kraftleverandør dersom han ikke godtar de nye leveringsvilkårene. Et tilsvarende resonnement kan generelt benyttes i forhold til endring av andre vilkår enn pris avhengig av endringenes betydning for kontraktspartene (hovedvilkår eller bivilkår). Et lignende resonnement kunne gjelde for nettleieavtaler. Det er imidlertid en lite praktisk reaksjonsform for kunden å si opp eller heve denne nettleieavtalen. Det legges til grunn at dette oppfyller kravet om å sikre at kundene kan heve/si opp kontrakten dersom de ikke godtar de nye vilkårene.

Etter standard nettleieavtale § 6-2 kan betalingsvilkår og tariffer endres med 14 dagers forutgående varsel. Endringer kunngjøres ved direkte melding til nettkunde eller på annen egnet måte, jf. avtalen § 2 som fastslår at nettselskapene på forhånd skal informere nettkunden om endringer i tariffene, eksempelvis gjennom vedlegg til faktura. Endringer i tariffer ved årsskiftet, kan likevel sendes ut som egen melding vedlagt første faktura etter nyttår. NVEs forskrift nr. 302 § 13-5 oppstiller også visse relevante krav i denne forbindelse.

Endringer av innholdet i standard kraftleveringsavtale må etter avtalen § 6 skje i samråd med Forbrukerombudet. Endringene kunngjøres med 14 dagers varsel som direkte melding til kunden eller på annen egnet måte. Departementet antar at dette er tilstrekkelig til å oppfylle direktivets krav på dette punktet.

Vedlegg A bokstav c krever at kundene skal motta gjennomsluttede opplysninger om gjeldende priser og tariffer og om standardvilkår og betingelser for adgang til og bruk av «electricity services».

Det legges til grunn at kravet må anses oppfylt gjennom energilovforskriften § 4-4 bokstav b og NVEs forskrift nr. 302 § 13-5 hva gjelder netjtjenester og andre vilkår for bruk av nettet for så vidt gjelder nettleieavtaler.

Det finnes derimot i alminnelighet ingen spesifikke regler om plikt for kraftleverandører til generelt å opplyse om sine priser og vilkår utover ovennevnte bestemmelser om prisendringer mv.

Departementet antar imidlertid at Konkurransetilsynets forskrifter om prisopplysning på kraft er tilstrekkelig til å oppfylle kravet.

Når det gjelder informasjon om standardvilkår, informerer såvel Energibedriftenes landsforening som Forbrukerrådet og Forbrukerombudet om standardavtalene på sine hjemmesider. I tillegg informeres det alltid om vilkårene før konkrete kontrakter inngås. Departementet vil i denne sammenheng vise til SOU 2003:113 på s. 95 – 96 hvor det uttales:

«De delar i bilaga A som avser information bör kunna uppfyllas genom att nät- och elhandelsföretagen publicerar sådan information på t.ex. en webbsida eller liknade. Konsumentverket bör också, inom ramen för sitt arbete med elbranschens standardvillkor, övervaka att elbranschens aktörer i uppfyller de krav som framgår av Bilaga A gentemot konsumenterna. Om detta inte kan säkerställas genom frivilliga överenskommelser måste lagstiftning övervägas.»

Departementet slutter seg til vurderingen i SOU 2003:113 og legger til grunn at ovennevnte er tilstrekkelig for å oppfylle dette kravet, som også er relevant i forhold til andre krav i annekset om informasjon, jf. bokstav a fjerde strekpunkt og bokstav a annet ledd.

Vedlegg A bokstav d krever at medlemsstaten må påse at kundene tilbys et bredt utvalg av betalingsmåter, og at alle forskjeller i vilkår og bestemmelser skal tilsvare kostnadene for nettselskapet eller kraftleverandørens bruk av de ulike betalingssystemene. Betaling for elektrisk energi og nettleie med betalingsmåte i betydningen forskuddsbetaling/etterskuddsbetaling mv. er i stor grad regulert i NVEs forskrift om måling, avregning og fakturering. Med unntak av reglene om påbudt etterskuddsvis fakturering basert på avlest forbruk for husholdninger, har nettselskapene og kraftleverandørene stor frihet til å tilby kundene forskjellige betalingsmåter og betalingsordninger.

Kravet i *Vedlegg A bokstav d* om at de generelle vilkårene skal være rimelige og klare, kan synes vanskelig å forstå på bakgrunn av plasseringen i bokstav d i en kontekst hvor det snakkes om vilkår og bestemmelser knyttet til betalingssystemer. Det kan stilles spørsmål ved om det siktes til de alminnelige kontraktsvilkårene for nettleieavtaler og kraftleveringsavtaler, eller kun til betalingsvilkår mv. Bruken av begrepet «general» taler for den førstnevnte tolkningen. Dette er også lagt til grunn i SOU 2003:113 på s. 95 – 96 hvor det utta-

les følgende:

«Ellagstiftningen saknar bestämmelser om villkoren i elhandels- och nätföretagens avtal med konsumenter. Avtalens utformning regleras inte heller av annan konsumentlagstiftning. Konsumentköplagen (1990:932) är t.ex. inte tillämplig på köp av el eftersom el inte är en lös sak. Elbranschen tillämpar generellt standardavtal gentemot konsumenter. Detta gäller både avtalen mellan konsumenter och nätföretag och avtal mellan konsumenter och elleverantörer. Konsumentskydd i form av klara och begripliga avtalsvillkor faller inom ramen för Konsumentverkets och Energimyndighetens verksamheter och de standardavtal som elbranschen tillämpar gentemot konsumenter har utarbetas av elbranschen tillsammans med Konsumentverket. En sådan ordning bör därmed innebära att avtalsvillkoren gentemot konsumenter blir klara och begripliga.»

På denne bakgrunn legger departementet til grunn at kravene i bokstav d om klare og begriplige vilkår gjelder generelle avtalevilkår, og kravet må anses som oppfylt gjennom at standardavtalene fremforhandles mellom bransjeorganisasjonen(e) på den ene siden og Forbrukerombudet / Forbrukerrådet på den annen side. I tillegg kommer etter departementets vurdering arbeidsgruppens forslag om å gjøre nemndsbehandling obligatorisk for alle nettselskaper og kraftleverandører, jf. arbeidsgruppens utredning punkt 22.

For avtaler som inngås uten bruk av standardavtalene, legges det til grunn at Forbrukerombudet også kan føre kontroll med dette kravet gjennom markedsføringsloven, eventuelt også at det subsidiært kan gripes inn mot urimelige avtalevilkår gjennom pristiltaksloven § 2 i tillegg til den beskyttelse som generelle avtalerettslige regler og prinsipper gir, jf. ovenfor. Det er departementets vurdering at standardavtalene også føres i et klart og forståelig språk så langt dette er mulig å gjøre for avtaler om kjøp av netjtjenester og elektrisk energi.

Når det gjelder kravet om å beskytte kunder mot urimelig og misvisende markedsføring, legger departementet til grunn at dette allerede er oppfylt gjennom markedsføringsloven og angre rettløvens bestemmelser.

Vedlegg A punkt e stiller krav om forbrukerne

kostnadsfritt skal kunne skifte leverandør. Dette kravet er allerede oppfylt gjennom den norske reguleringen i NVEs forskrift om måling og avregning og fakturering av netjtjenester som slår fast at alle kunder har rett til å bytte leverandør. I dette ligger også at det ikke kan tas gebyr eller lignende for å bytte leverandør. Det kan spørres om ekstrakostnader for sluttbruker som følge av at han havner på leveringsplikt på grunn av leverandørens mislighold eller av andre årsaker, er i strid med dette kravet. Departementet viser til at Kommisjonen i sitt strategidokument uttaler at kravet til «supplier of last resort» kan innebære kostnader som må kompenseres for. Det uttales samtidig at sluttkunder ikke skal være ansvarlig for «penal charges» som følge av kjøp av regulerkraft. Etter departementets vurdering er kravet i punkt e oppfylt i norsk rett. Det vises i denne sammenheng også til omtalen av pris levert på leveringsplikt ovenfor under punkt 3.1.2.

Vedlegg A bokstav f stiller krav om at kundene skal nyte godt av gjennomsluttede, enkle og kostnadseffektive prosedyrer for å få håndtert sine klager. Prosedyrene skal føre til at tvister løses rettferdig og raskt, og om mulig skal det også være et system for erstatning og/eller tilbakebetaling. Prosedyrene bør, så langt mulig, følge prinsippene i Kommisjonens anbefaling 98/257/EC. Departementet legger til grunn at gjeldende ordning med tvistebehandling i Elklagenemnda allerede oppfylder de her omtalte krav. Med de øvrige forslag om styrking av nemnda som arbeidsgruppen foreslår, vil det i alle tilfeller etter departementets vurdering samlet sett foreligge et godt tvisteløsningssystem.

Vedlegg A bokstav g oppstiller et krav overfor medlemsstatene om at forbrukerne skal informeres om sine rettigheter i tråd med de tiltak som medlemsstatene gjennomfører av hensyn til «universal service» i henhold til artikkel 3 nr. 3.

Departementet antar at det ikke er nødvendig med lov eller forskriftsbestemmelser for å ivareta dette. Dersom lov eller forskriftsbestemmelser skulle være nødvendig, vil en mulighet være å innta forskriftsbestemmelser i NVEs forskrifter om plikt for nettselskaper og kraftleverandører til å informere kundene om deres rettigheter som forbrukere.